

ปทรูปสัทธิ สนนิกัณท

แปลโดยพยัญชนะ

สุกัรึ ฤมทอง และคณะ

ปทฤษฎี สันติภัณฑ์

แปลโดยพญัญชนะ

ดร.สุกักร์ กุ่มทอง
วศ.บ. (วิศวกรรมไฟฟ้า), พร.ม. (พระพุทธศาสนา),
พร.ด. (พระพุทธศาสนา)

บัณฑิตศึกษา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโธมส์ นครปฐม
๒๕๖๘

ปกรณัมสัทธัมมสังคายน

แปลโดยพญ.ญาณวชิระ

ผู้เขียน

ดร.สุกัญญา กุมทอง

วศ.บ., พธ.ม., พธ.ด. (พระพุทธศาสนา)

พระมหาวิมลนา ปณฺณาทิโป

ป.ร.๕, พธ.บ., พธ.ม., พธ.ด. (พระพุทธศาสนา)

ดร.ชัยชาญ ศรีหาญ

ป.ร.๗, ศน.บ., M.A., Ph.D. (Philosophy)

เว็บไซต์

www.ajsupee.com

คณะกรรมการกลั่นกรองผลงานวิชาการ (Peer Review)

พระมหาโกมล กมล, รศ.ดร.

รศ.ดร.เวทย์ บรรณกรกุล

ศ.ร.ท.ดร.บรรจบ บรรณรุจิ

รศ.ดร.สุวิทย์ รักสัตย์

รศ.ดร.วิโรจน์ คุ่มครอง

ศิลปะ/รูปเล่ม

ภาพพิมพ์

ภาพประกอบ

มนต์ชัย ขาวส้าอวงค์

ISBN

978-616-619-878-2

พิมพ์เมื่อ

กุมภาพันธ์ ๒๕๖๘

จำนวนพิมพ์

๑,๐๐๐ เล่ม

พิมพ์ที่

บริษัท ภาพพิมพ์ จำกัด

๕๕/๑๒-๑๔, ๓๓ หมู่ ๔ ต.บางกรวย-จตุรพักตรพิมาน

ตำบลบางขุนดิน อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี

โทรศัพท์ ๐-๒๘๗๕-๕๐๕๔-๖

โทรสาร ๐-๒๘๗๕-๕๐๕๓

วัตถุประสงค์

แจกเป็นธรรมทาน ห้ามจำหน่าย

คำนำ

คัมภีร์ไวยากรณ์ภาษาบาลีประกอบด้วยกัจจายนไวยากรณ์ โมคคัลลานไวยากรณ์ และสัททนีติ ในบรรดาเหล่านี้ คัมภีร์กัจจายนไวยากรณ์ได้รับความนิยมมากกว่าคัมภีร์อื่น ๆ มีสูตรจำนวน ๖๗๓ สูตร คัมภีร์ **ปทรูปสิทธิ** เป็นคัมภีร์ไวยากรณ์สายกัจจายนะ รจนาโดยพระพุทฺธปิยะ ชาวลังกา อธิบายวิธีทำตัวรูปของบทบาลีในพระไตรปิฎก โดยนำสูตรในกัจจายนไวยากรณ์มาอธิบายวิธีทำตัวรูปไปตามลำดับ สามารถทำความเข้าใจได้สะดวกสำหรับผู้ศึกษาเริ่มต้น

คัมภีร์ปทรูปสิทธินี้มีครูบาอาจารย์รวบรวม แปลโดยพยัญชนะ แปลโดยอรรถ และอธิบายไว้ จำนวนมากพอสมควร ผู้สนใจสามารถแสวงหาข้อมูลและศึกษาได้ตามอัธยาศัย แต่เนื่องจากในงานวิจัยเรื่อง “การพัฒนากระบวนการเรียนรู้คัมภีร์ไวยากรณ์บาลีโบราณทางออนไลน์” หัวข้อย่อย “การพัฒนากระบวนการเรียนรู้คัมภีร์ปทรูปสิทธิ” เป็นการจัดทำบทเรียนเพื่อบรรยายแก่ผู้สนใจเรียนทางออนไลน์ ซึ่งผู้เรียนส่วนใหญ่เป็นผู้เพิ่งเริ่มต้นสนใจการเรียนรู้ภาษาบาลีที่มีสูตร จึงต้องมีการวิเคราะห์เนื้อหาทั้งหมดโดยละเอียด และนำเนื้อหาเพียงบางส่วนมาจัดหมวดหมู่ใหม่ คณะผู้วิจัยจึงได้แปลและจัดพิมพ์ขึ้นมาใหม่

ในการตรวจสอบบทบาลีและคำแปล ผู้แปลได้อาศัยหนังสือที่ครูบาอาจารย์ท่านได้รวบรวม แปล และอธิบายไว้ก่อนแล้วเป็นแนวทาง จะขอกล่าวาระบุชื่อท่านเหล่านั้นไว้ เพื่อแสดงความเคารพและซาบซึ้งในอุปการคุณของท่านเหล่านั้น ดังนี้

(๑) พระพุทธรูปยี่เอระ หนังสือ **ปทฺรฺปลลทล** จดัทำโดยขมรม
นลรุตตลศลทศล คณะ ๒๕ วตมหธธตยวรชรงสณขณ

(๒) พระรชรตณมอลล (สมศกตล อุดสโม) หนังสือ **ปทฺรฺปลลทล**
แปลโดยพยัณชนะ

(๓) กลุ่มนศลทศลนลรุตตลศลทศลทลร หนังสือ **คัมภลรปทฺรฺปลลทลแปล**
และอธลบาย เล่ม ๑

(๔) พระคณธสธรลลวลงค หนังสือ **ปทฺรฺปลลทลลณขลล** เล่ม ๑

(๕) พระมหธลธลทลพงษ อุตตมปณโณ หนังสือ **รูลลทลทลทลปณ**
เล่ม ๑ สณธลกณท

(๖) พระมหธสมปอง มทลทอ พลลเอกสธร **คัมภลรปทฺรฺปลลทล**
แปล สทททถณนยและวอหธรตถณนย สณธลกณท

(๗) พระมหธณณตณนลตลสณธล คณสวโร (พนธรूरพล) ดุขณลนลพนธ
“คัมภลรกัจจยณวอयरณ: การแปล และวเลรระทสณธลกณท”

ขออนุมอทนลลผู้ทลเกยวข้องนการทลนงสอเล่มนล และ
ขอขอบคณณณธลธรรมทงทลลยทลลเมตดลต่อผู้แปลเสมอมา หกม
ควมผลลลลดประการลอ อนเกดจกควมด้อยสธลปณณณของผู้แปล
กการบขอมมาต่อพระรตณตรลยและครูบอयरยทงทลลล และ
ขออโหลลกรรมจกทลนผู้อ่านवल ณ ทลนลด้วย

สทลลร กุมทอง
หวัณนลคองการ

สารบัญ

คำนำ	๓
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	๗
กฤษฎาณสุตต	๑๕
คณตารมุก	๔๕
สนธิกัณท์	๕๑
สัณณาวีราน	๕๓
สรสนธิวิราน	๗๔
ปกติสนธิวิราน	๑๒๗
พยัณชนสนธิวิราน	๑๓๖
นิคคหิตสนธิวิราน	๑๘๘
บรรณานุกรม	๒๐๗

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

การใช้อักษรย่อ

อักษรย่อชื่อคัมภีร์ในหนังสือนี้ อ้างอิงจากคัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๐๐ ดังต่อไปนี้

๑. คำย่อเกี่ยวกับพระไตรปิฎก

การอ้างอิงพระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลี ใช้ระบุชื่อคัมภีร์ และระบุถึง เล่ม/ข้อ/หน้า ตามลำดับ เช่น ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๓๔๕/๒๓๖ หมายถึง คัมภีร์ทีฆนิกาย ปาฏิกวรรคปาลิ ภาษาบาลี เล่ม ๑๑ ข้อ ๓๔๕ หน้า ๒๓๖ เป็นต้น

พระวินัยปิฎก

วิ.มหา. (บาลี)	วินัยปิฎก ภิกขุวิภังคปาลิ (ภาษาบาลี)
วิ.ภิกขุณี. (บาลี)	วินัยปิฎก ภิกขุณีวิภังคปาลิ (ภาษาบาลี)
วิ.ม. (บาลี)	วินัยปิฎก มหาวคคปาลิ (ภาษาบาลี)
วิ.จู. (บาลี)	วินัยปิฎก จูฬวคคปาลิ (ภาษาบาลี)
วิ.ป. (บาลี)	วินัยปิฎก ปวิวารวคคปาลิ (ภาษาบาลี)

พระสุตตันตปิฎก

ที.สี. (บาลี)	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรคปาลิ (ภาษาบาลี)
ที.ม. (บาลี)	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวคคปาลิ (ภาษาบาลี)
ที.ปา. (บาลี)	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฏิกวรรคปาลิ (ภาษาบาลี)
ม.มู. (บาลี)	สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มูลปณณาสกปาลิ (ภาษาบาลี)
ม.ม. (บาลี)	สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปณณาสกปาลิ (ภาษาบาลี)
ม.อุ. (บาลี)	สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย อุปริปณณาสกปาลิ (ภาษาบาลี)
ส.ส. (บาลี)	สุตตันตปิฎก สยุตตนิกาย สคาถวรรคปาลิ (ภาษาบาลี)
ส.นิ. (บาลี)	สุตตันตปิฎก สยุตตนิกาย นิทานวรรคปาลิ (ภาษาบาลี)

ส.ข. (บาลี)	สูตรตนตปิฎก สัยสูตรนิกาย ขนธวคคปาลี (ภาษาบาลี)
ส.สพ. (บาลี)	สูตรตนตปิฎก สัยสูตรนิกาย สพยตทวคคปาลี (ภาษาบาลี)
ส.ม. (บาลี)	สูตรตนตปิฎก สัยสูตรนิกาย มหาวารวคคปาลี (ภาษาบาลี)
อง.เอกก. (บาลี)	สูตรตนตปิฎก องคุตตรนิกาย เอกกนิปาตปาลี (ภาษาบาลี)
อง.ติก. (บาลี)	สูตรตนตปิฎก องคุตตรนิกาย ติกนิปาตปาลี (ภาษาบาลี)
อง.จตุกก. (บาลี)	สูตรตนตปิฎก องคุตตรนิกาย จตุกกนิปาตปาลี (ภาษาบาลี)
อง.ปญจก. (บาลี)	สูตรตนตปิฎก องคุตตรนิกาย ปญจกนิปาตปาลี (ภาษาบาลี)
อง.ฉกก. (บาลี)	สูตรตนตปิฎก องคุตตรนิกาย ฉกกนิปาตปาลี (ภาษาบาลี)
อง.สตก. (บาลี)	สูตรตนตปิฎก องคุตตรนิกาย สตกนิปาตปาลี (ภาษาบาลี)
อง.นวก. (บาลี)	สูตรตนตปิฎก องคุตตรนิกาย นวกนิปาตปาลี (ภาษาบาลี)
อง.ทสก. (บาลี)	สูตรตนตปิฎก องคุตตรนิกาย ทสกนิปาตปาลี (ภาษาบาลี)
อง.เอกาทสก. (บาลี)	สูตรตนตปิฎก องคุตตรนิกาย เอกาทสกนิปาตปาลี (ภาษาบาลี)
ขุ.ข. (บาลี)	สูตรตนตปิฎก ขุททกนิกาย ขุททกปาฐปาลี (ภาษาบาลี)
ขุ.ธ. (บาลี)	สูตรตนตปิฎก ขุททกนิกาย ธมมปาฐปาลี (ภาษาบาลี)
ขุ.สุ. (บาลี)	สูตรตนตปิฎก ขุททกนิกาย สุตตนิปาตปาลี (ภาษาบาลี)
ขุ.วิ. (บาลี)	สูตรตนตปิฎก ขุททกนิกาย วิมานวตถุปาลี (ภาษาบาลี)
ขุ.เปต. (บาลี)	สูตรตนตปิฎก ขุททกนิกาย เปตวตถุปาลี (ภาษาบาลี)
ขุ.เถร. (บาลี)	สูตรตนตปิฎก ขุททกนิกาย เถรคาถาปาลี (ภาษาบาลี)
ขุ.ชา.เอกก. (บาลี)	สูตรตนตปิฎก ขุททกนิกาย เอกกนิปาตชาตกปาลี (ภาษาบาลี)
ขุ.ชา.ทก. (บาลี)	สูตรตนตปิฎก ขุททกนิกาย ทกนิปาตชาตกปาลี (ภาษาบาลี)
ขุ.ชา.ติก. (บาลี)	สูตรตนตปิฎก ขุททกนิกาย ติกนิปาตชาตกปาลี (ภาษาบาลี)
ขุ.ชา.จตุกก. (บาลี)	สูตรตนตปิฎก ขุททกนิกาย จตุกกนิปาตชาตกปาลี (ภาษาบาลี)
ขุ.ชา.ปญจก. (บาลี)	สูตรตนตปิฎก ขุททกนิกาย ปญจกนิปาตชาตกปาลี (ภาษาบาลี)
ขุ.ชา.นวก. (บาลี)	สูตรตนตปิฎก ขุททกนิกาย นวกนิปาตชาตกปาลี (ภาษาบาลี)
ขุ.ชา.เอกาทสก. (บาลี)	สูตรตนตปิฎก ขุททกนิกาย เอกาทสกนิปาตชาตกปาลี (ภาษาบาลี)

ขุ.ชา.ตรสก. (บาลี)	สูตรตนตปิฎก ขุททกนิกาย ตรสกนิปาตชาตกปาติ (ภาษาบาลี)
ขุ.ชา.วิสติ. (บาลี)	สูตรตนตปิฎก ขุททกนิกาย วิสตินิปาตชาตกปาติ (ภาษาบาลี)
ขุ.ชา.จตตาลีส. (บาลี)	สูตรตนตปิฎก ขุททกนิกาย จตตาลีสนิปาตชาตกปาติ (ภาษาบาลี)
ขุ.ชา.ปณณาส. (บาลี)	สูตรตนตปิฎก ขุททกนิกาย ปณณาสนิปาตชาตกปาติ (ภาษาบาลี)
ขุ.ชา.สตตติ. (บาลี)	สูตรตนตปิฎก ขุททกนิกาย สตตตินิปาตชาตกปาติ (ภาษาบาลี)
ขุ.ชา.อสีติ. (บาลี)	สูตรตนตปิฎก ขุททกนิกาย อสีตินิปาตชาตกปาติ (ภาษาบาลี)
ขุ.ชา.ม. (บาลี)	สูตรตนตปิฎก ขุททกนิกาย มหานิปาตชาตกปาติ (ภาษาบาลี)
ขุ.ม. (บาลี)	สูตรตนตปิฎก ขุททกนิกาย มหานิเทศปาติ (ภาษาบาลี)
ขุ.จุ. (บาลี)	สูตรตนตปิฎก ขุททกนิกาย จุณนิเทศปาติ (ภาษาบาลี)
ขุ.ป. (บาลี)	สูตรตนตปิฎก ขุททกนิกาย ปฏิสัมภิตามคคปาติ (ภาษาบาลี)
ขุ.อป. (บาลี)	สูตรตนตปิฎก ขุททกนิกาย อปทานปาติ (ภาษาบาลี)
ขุ.พุทธ. (บาลี)	สูตรตนตปิฎก ขุททกนิกาย พุทธรัสปาติ (ภาษาบาลี)
ขุ.จริยา. (บาลี)	สูตรตนตปิฎก ขุททกนิกาย จริยาปิฎกปาติ (ภาษาบาลี)

พระอภิธรรมปิฎก

อภิ.สง. (บาลี)	อภิธมมปิฎก ธมมสังคณิปาติ (ภาษาบาลี)
อภิ.วิ. (บาลี)	อภิธมมปิฎก วิภังคปาติ (ภาษาบาลี)
อภิ.ชา. (บาลี)	อภิธมมปิฎก ชาตูกถาปาติ (ภาษาบาลี)
อภิ.ก. (บาลี)	อภิธมมปิฎก กถาวตถูปาติ (ภาษาบาลี)
อภิ.ย. (บาลี)	อภิธมมปิฎก ยมกปาติ (ภาษาบาลี)
อภิ.ป. (บาลี)	อภิธมมปิฎก ปฏิจจานปาติ (ภาษาบาลี)

๒. อรรถกถาและปกรณ์วิเสส

คัมภีร์อรรถกถาภาษาบาลี และปกรณ์วิเสส ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ใช้ระบุชื่อคัมภีร์และระบุถึง เล่ม/ข้อ/หน้า หากไม่มีชื่อจะระบุถึง เล่ม/หน้า

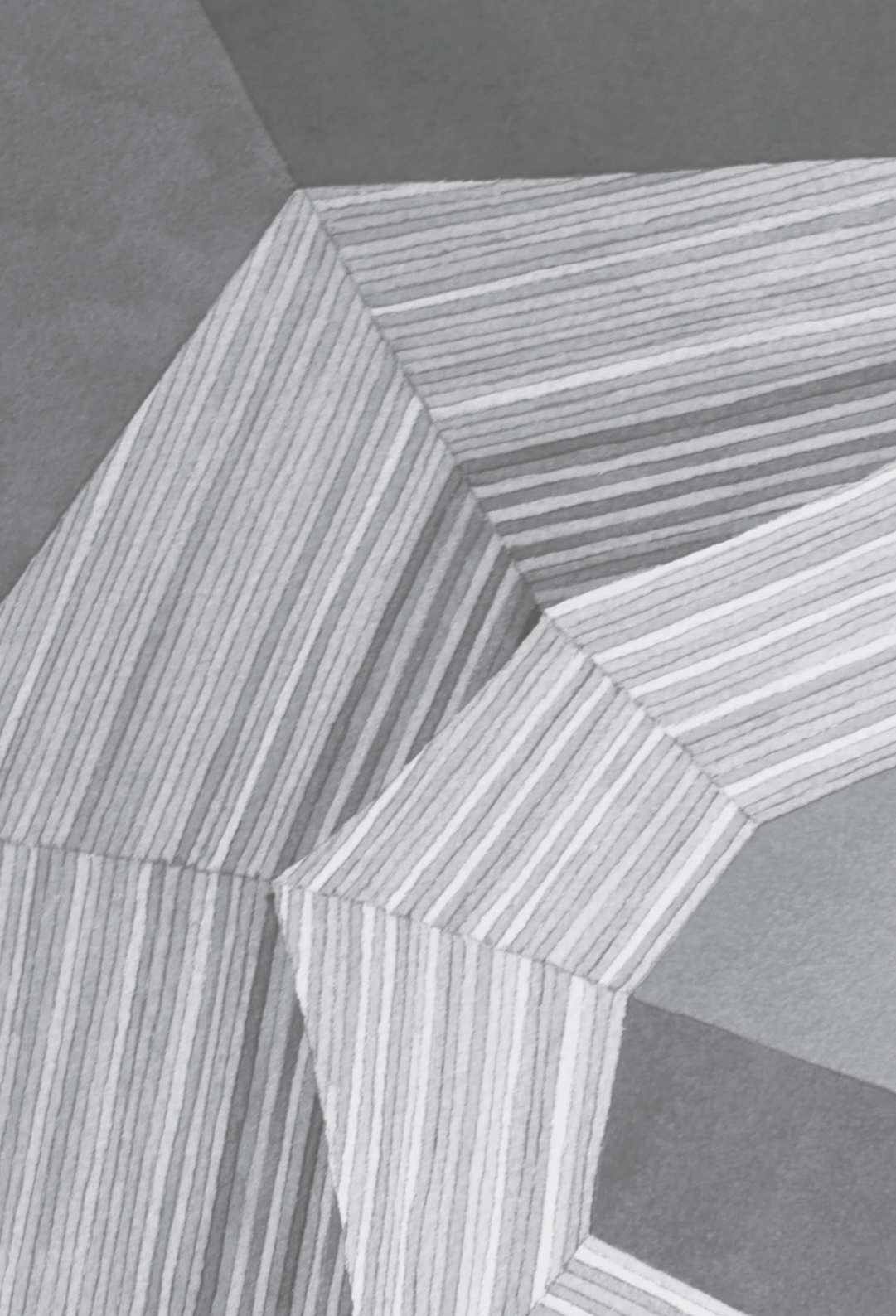
อรรถกถา

วิ.มหา.อ. (บาลี)	วินยปิฎก สมณฑปาสาทิกา มหาวิภังคอรรถกถา (ภาษาบาลี)
วิ.ม.อ. (บาลี)	วินยปิฎก สมณฑปาสาทิกา มหาคคกอรรถกถา (ภาษาบาลี)
วิ.จู.อ. (บาลี)	วินยปิฎก สมณฑปาสาทิกา จูฬคคกอรรถกถา (ภาษาบาลี)
วิ.ป.อ. (บาลี)	วินยปิฎก สมณฑปาสาทิกา ปริวารคคกอรรถกถา (ภาษาบาลี)
ที.สี.อ. (บาลี)	ทีฆนิกาย สุมังคลวิลาสินี สีลกขนธวคคกอรรถกถา (ภาษาบาลี)
ที.ม.อ. (บาลี)	ทีฆนิกาย สุมังคลวิลาสินี มหาวคคกอรรถกถา (ภาษาบาลี)
ที.ปา.อ. (บาลี)	ทีฆนิกาย สุมังคลวิลาสินี ปาฏิกวรรคคคกอรรถกถา (ภาษาบาลี)
ม.มุ.อ. (บาลี)	มขลิมนิกาย ปปญจสุทนี มุลปณณาสกอรรถกถา (ภาษาบาลี)
ม.ม.อ. (บาลี)	มขลิมนิกาย ปปญจสุทนี มขลิมปณณาสกอรรถกถา (ภาษาบาลี)
ม.อุ.อ. (บาลี)	มขลิมนิกาย ปปญจสุทนี อุปรปณณาสกอรรถกถา (ภาษาบาลี)
ส.นิ.อ. (บาลี)	สัยุดตนิกาย สารตถุปภาสินี นินทานวคคกอรรถกถา (ภาษาบาลี)
ส.สพา.อ. (บาลี)	สัยุดตนิกาย สารตถุปภาสินี สฬายตนวคคกอรรถกถา (ภาษาบาลี)
อง.เอกก.อ. (บาลี)	องคุดตนิกาย มโนรธปุรณี เอกกนิปาตอรรถกถา (ภาษาบาลี)
อง.ทุก.อ. (บาลี)	องคุดตนิกาย มโนรธปุรณี ทุกนิปาตอรรถกถา (ภาษาบาลี)
ขุ.ธ.อ. (บาลี)	ขุททกนิกาย ธรรมปทอรรถกถา (ภาษาบาลี)
ขุ.อุ.อ. (บาลี)	ขุททกนิกาย ปรมตถทีปนี อุทานอรรถกถา (ภาษาบาลี)

ข.อิติ.อ. (บาลี)	ขุททกนิกาย ปรมตลทีปนี อิติวุตตกอฏฐกถา (ภาษาบาลี)
ข.สุ.อ. (บาลี)	ขุททกนิกาย ปรมตลชดิกา สุตตนิปาตอฏฐกถา (ภาษาบาลี)
ข.เถร.อ. (บาลี)	ขุททกนิกาย ปรมตลทีปนี เถรคาถาอฏฐกถา (ภาษาบาลี)
ข.วิ.อ. (บาลี)	ขุททกนิกาย ปรมตลชดิกา วิมานวตถุอฏฐกถา (ภาษาบาลี)
ข.ชา.เอกก.อ. (บาลี)	สุตตนต์ปิฎก ขุททกนิกาย เอกกนิปาตชาตกอฏฐกถา (ภาษาบาลี)
ข.ม.อ. (บาลี)	ขุททกนิกาย สหธรรมปปชชชดิกา มหานิทเทสอฏฐกถา (ภาษาบาลี)
ข.ป.อ. (บาลี)	ขุททกนิกาย สหธรรมปปกาสินี ปฏิสัมภิตามคคอฏฐกถา (ภาษาบาลี)
ข.พุทฺธ.อ. (บาลี)	ขุททกนิกาย มรุตตลวิลาสินี พุทฺธวีสอฏฐกถา (ภาษาบาลี)
อภิ.สง.อ. (บาลี)	อภิธมมปิฎก อฏฐสาสินี ธมมสงคณีอฏฐกถา (ภาษาบาลี)
อภิ.ปญจ.อ. (บาลี)	อภิธมมปิฎก ปญจปกรณอฏฐกถา (ภาษาบาลี)

ปกรณ์วิเสส

วิสุทฺธิ. (บาลี)	วิสุทฺธิมคคปกรณ์ (ภาษาบาลี)

ปณฺฑปสัทฺธิ
ปณฺฑปสัทฺธิ แປၤ

ນໂມ ຕສຸ ກາວໂຕ ອຣ໌ໂຕ ສມາສມພຸຸຣສສ.
ຂອນອບນ້ອມແຕ່ພຣະຜູ້ມີພຣະກາຄອຣ໌ຫັນຕສັມມາສັມພຸຸຣເຈົ້າພຣະອຸ່ງຄໍ້ນ້ຳ

๑๔. ๑๖. กวจาสวณณิ ลุตเต.
 ๑๕. ๑๗. ที่ขมิ.
 ๑๖. ๑๘. ปุพโพ จ.
 ๑๗. ๑๙. ยเมทนต์สสาเทโส.
 ๑๘. ๒๐. วโมทนต์ตานิ.
 ๑๙. ๒๒. สพโพ จํ ติ.
 ๒๐. ๒๗. โท ธสส จ.
 ๒๑. ๒๒. อิวณโณ ยํ นวา.
 ๒๒. ๒๘. เอวาทิสส ริ ปุพโพ จ รสโส.

อิตติ สนธิกุปเป ทุตติโย กณโฑ.

๒๓. ๓๖. สรา ปกติ พยณฺชน.
 ๒๔. ๓๕. สเร กวจิ.
 ๒๕. ๓๗. ที่ขมิ.
 ๒๖. ๓๘. รสสํ.
 ๒๗. ๓๙. โลปณจ ตตฺราราโร.
 ๒๘. ๔๐. ปร เทวภาโว จาเน.
 ๒๙. ๔๒. วคฺเค โสสาโฆसानํ ตติย-ปจฺมา.

อิตติ สนธิกุปเป ตติโย กณโฑ.

๓๐. ๕๘. อํ พยณฺชน นิคฺคหิตํ.
 ๓๑. ๔๙. วคฺคนฺตํ วา วคฺเค.
 ๓๒. ๕๐. เอहे ณ.
 ๓๓. ๕๑. ส เย จ.
 ๓๔. ๕๒. ม-ทา สเร.

๓๕. ๓๔. ย-ว-ม-ท-น-ต-ร-ลา จากมา.
 ๓๖. ๔๗. กุวจิ โอ พยณชน.
 ๓๗. ๕๗. นิคคหิตถจ.
 ๓๘. ๕๓. กุวจิ โลป.
 ๓๙. ๕๔. พยณชน จ.
 ๔๐. ๕๕. ปโร วา สโร.
 ๔๑. ๕๖. พยณชน จ วิสณโณโค.
 อิติ สนธิกปาเป จตฺตโก กณโฑ.
 ๔๒. ๓๒. โค สเร ปุสฺสสาคโม กุวจิ.
 ๔๓. ๓๓. ปาสฺส จนนฺโต รสฺโส.
 ๔๔. ๒๔. อพฺโฆ อภิ.
 ๔๕. ๒๕. อชฺโณ อธิ.
 ๔๖. ๒๖. เต น วา อิวณฺณ.
 ๔๗. ๒๓. อตฺตสฺส จนนฺตสฺส.
 ๔๘. ๔๓. กุวจิ ปฏฺฐิ ปตฺตสฺส.
 ๔๙. ๔๔. ปุสฺสสุ พยณชน.
 ๕๐. ๔๕. โอ อวสฺส.
 ๕๑. ๕๙. อนุปทิกฺขจํ วุตตโยคโต.
 อิติ สนธิกปาเป ปณจโม กณโฑ.
 สนธิสฺสตุตํ นิฏฺฐิตํ.

๒. นามกณฺฑ

๕๒. ๖๐. ชินวจนยฺตํ หิ.
 ๕๓. ๖๑. ลิงฺคณฺจ นิปฺปชฺชเต.
 ๕๔. ๖๒. ตโต จ วิภตฺติโย.
 ๕๕. ๖๓. สี-โย-อํ-โย-นา-หิ-ส-นํ-สฺมา-หิ-ส-นํ-สฺมี-สฺ.
 ๕๖. ๖๔. ตทฺนุปรโรเรน.
 ๕๗. ๗๑. อาลปเน สี คสณฺโณ.
 ๕๘. ๖๕. อิวณฺณวณฺณนา ฌลา.
 ๕๙. ๑๘๒. เต อิตถิยา โป.
 ๖๐. ๑๗๗. อา โฆ.
 ๖๑. ๘๖. สาคโม เส.
 ๖๒. ๒๐๖. สํสาเสวกวจเนสฺส จ.
 ๖๓. ๒๑๗. เอติมาสมิ.
 ๖๔. ๒๑๖. ตสฺสา วา.
 ๖๕. ๒๑๕. ตโต สสฺส สฺสาย.
 ๖๖. ๒๐๕. โฆ รสฺสํ.
 ๖๗. ๒๒๙. โน จ ทฺวาทีโต นํหิ.
 ๖๘. ๑๘๔. อมา ปโต สฺมี-สฺมานํ วา.
 ๖๙. ๑๘๖. อาทีโต โโอ จ.
 ๗๐. ๓๐. ฌ-ลानมฺยฺวา สเร วา.
 ๗๑. ๔๘๙. ย-วการา จ.
 ๗๒. ๑๘๕. ปสณฺณสฺส จ.
 ๗๓. ๑๗๔. คาว เส.

๗๔. ๑๖๙. โยสุ จ.
 ๗๕. ๑๗๐. อวัมหิ จ.
 ๗๖. ๑๗๑. อวสสุ วา.
 ๗๗. ๑๗๕. ตโต นม ปติมหาสุตเต จ สมาส.
 ๗๘. ๓๑. โอ สเร จ.
 ๗๙. ๔๖. ตพพิปริตูปปะเท พยณชเน จ.
 ๘๐. ๑๗๓. โคณ นัมหิ วา.
 ๘๑. ๑๗๒. สุ-หิ-นาสุ จ.
 ๘๒. ๑๔๙. อัมโม นิคคหิตัม ฌ-ล-เปหิ.
 ๘๓. ๖๗. สรโลปมาเทสพจจาติมहि สรโลเป ตุ ปกติ.
 ๘๔. ๑๔๔. อโฆ รสสมกวจนโยสวปี จ.
 ๘๕. ๑๕๐. น สิสุมินปัฏกานิ.
 ๘๖. ๒๒๗. อุภาทิตो นมินนํ.
 ๘๗. ๒๓๑. อิญณมณณนํ ตีหิ สงขยาหิ.
 ๘๘. ๑๔๗. โยสุ กต-นิการ-โลเปสุ ที่หํ.
 ๘๙. ๘๗. สุ-นํ-หิสุ จ.
 ๙๐. ๒๕๒. ปญจาทีนमतตํ.
 ๙๑. ๑๙๔. ปตีสสินีมहि.
 ๙๒. ๑๐๐. นตฺตฺสนโต โยสุ จ.
 ๙๓. ๑๐๖. สพพสฺส วา อัม-เสสุ.
 ๙๔. ๑๐๕. สิมหิ วา.
 ๙๕. ๑๔๕. อคฺคิสสินิ.
 ๙๖. ๑๔๘. โยสวกตรสฺโส โฆ.

๙๗. ๑๕๖. เว-โวสุ โล จ.
 ๙๘. ๑๘๙. มาตุลาที่นมานตตมีกาเร.
 ๙๙. ๘๑. สฺมา-หิ-สฺมีนํ มหา-ภิ-มฺหิ วา.
 ๑๐๐. ๒๑๔. น ติเมหิ กตาทกาเรหิ.
 ๑๐๑. ๘๐. สฺหิสฺวกาโร เอ.
 ๑๐๒. ๒๐๒. สพฺพนามานํ นมฺหิ จ.
 ๑๐๓. ๗๙. อโต เนน.
 ๑๐๔. ๖๖. โส.
 ๑๐๕. ๐. โส วา.
 ๑๐๖. ๓๐๒. ทิโฆเรหิ.
 ๑๐๗. ๖๙. สพฺพ-โย-นินมาเอ.
 ๑๐๘. ๙๐. สฺมา-สฺมีนํ วา.
 ๑๐๙. ๒๙๕. อาย จตฺตฺเถกวจนสฺส ตฺ.
 ๑๑๐. ๒๐๑. ตโย เนว จ สพฺพนาเมหิ.
 ๑๑๑. ๑๗๙. สมฺโต นาทีนํ.
 ๑๑๒. ๑๗๓. ปโต ยา.
 ๑๑๓. ๑๓๒. สขโต คสฺสเส วา.
 ๑๑๔. ๑๗๘. สมฺเต จ.
 ๑๑๕. ๑๘๑. น อมมาทีโต.
 ๑๑๖. ๑๕๗. อ-กตรสฺสา ลโต ยวาลปนสฺส เว-โว.
 ๑๑๗. ๑๒๔. ฌ-ลโต สสฺส โน วา.
 ๑๑๘. ๑๔๖. สม-ปโต จ โยนํ โลโป.
 ๑๑๙. ๑๑๕. ลโต โวกาโร จ.

อิตติ นามกปเป ปจฺจโม กณฺโฑ.

๑๒๐. ๒๔๓. อมฺหสฺส มมํ สวีกตฺติสฺส เส.
 ๑๒๑. ๒๓๓. มยํ โยมฺหิ ปจฺเม.
 ๑๒๒. ๙๙. นฺตฺสฺส นฺโต.
 ๑๒๓. ๑๐๓. นฺตฺสฺส เส วา.
 ๑๒๔. ๙๘. อา สิมฺหิ.
 ๑๒๕. ๑๙๘. อํ นปฺสเก.
 ๑๒๖. ๑๐๑. อวณฺณา จ เค.
 ๑๒๗. ๑๐๒. โต-ติ-ตา ส-สฺมี-นาสุ.
 ๑๒๘. ๑๐๔. นมฺหิ ตํ วา.
 ๑๒๙. ๒๒๒. อิมสฺสํสํสํสํ นปฺสเก.
 ๑๓๐. ๒๒๕. อมฺสฺสาทํ.
 ๑๓๑. ๐. อิตฺถิ-ปุม-นปฺสก-สงฺขยํ.
 ๑๓๒. ๒๒๘. โยสุ ทวีนํ เทว จ.
 ๑๓๓. ๒๓๐. ติ-จตฺตนํ ติสฺโส-จตฺสฺโส-ตโย-จตฺตาโร-ตฺถิ-จตฺตาริ.
 ๑๓๔. ๒๕๑. ปญฺจาทีนฺมกาโร.
 ๑๓๕. ๑๑๘. ราชสฺสา รณฺโณ-ราชิโน เส.
 ๑๓๖. ๑๑๙. รณฺณํ นมฺหิ วา.
 ๑๓๗. ๑๑๖. นามฺหิ รณฺณา วา.
 ๑๓๘. ๑๒๑. สฺมิมฺหิ รณฺเณราชิณี.
 ๑๓๙. ๒๔๕. ตุมฺหํหากํ ตยิ-มยิ.
 ๑๔๐. ๒๓๒. ตวฺมํหํ สิมฺหิ จ.
 ๑๔๑. ๒๔๑. ตวฺมม เส.
 ๑๔๒. ๒๔๒. ตยฺหํ-มยฺหญจ.
 ๑๔๓. ๒๓๕. ตํ-มมฺหิ.

๑๔๔. ๒๓๔. ตวี่-มมณจ นวา.
 ๑๔๕. ๒๓๕. นามหิ ตยา-มยา.
 ๑๔๖. ๒๓๖. ตุมหสส ตวี่-ตวามมหิ.
 ๑๔๗. ๒๔๖. ปทโต ทุตติยา-จตุตถิ-ณฏฐิส วโน.
 ๑๔๘. ๒๔๗. เต-เมกวจเนสุ จ.
 ๑๔๙. ๒๔๘. น อัมหิ.
 ๑๕๐. ๒๔๙. วา ตติเย จ.
 ๑๕๑. ๒๕๐. พหุจเนสุ วโน.
 ๑๕๒. ๑๓๖. ปุมนตสสา สิมหิ.
 ๑๕๓. ๑๓๘. อมาลปเนกวจเน.
 ๑๕๔. ๐. สมาส จ วิภาสา.
 ๑๕๕. ๑๓๗. โยสุวานโน.
 ๑๕๖. ๑๔๒. อาเน สมิหิ วา.
 ๑๕๗. ๑๔๐. หิวิฏถิมหิ จ.
 ๑๕๘. ๑๔๓. สุตุมิมา วา.
 ๑๕๙. ๑๓๙. อุ นามหิ จ.
 ๑๖๐. ๑๙๗. อ กมมณตสส จ.
     อติ นามกปเป ทุตติโย กณโฑ.
 ๑๖๑. ๒๔๔. ตุมหมเหหิ นมาก.
 ๑๖๒. ๒๓๗. วา ยวปจโม.
 ๑๖๓. ๒๔๐. สสส.
 ๑๖๔. ๒๐๐. สพพนามการเต ปจโม.
 ๑๖๕. ๒๐๘. ทวนทฐา วา.

๑๖๖. ๒๐๙. นาณญํ สพพนามิกํ.
๑๖๗. ๒๑๐. พหุพพีหิมหิ จ.
๑๖๘. ๒๐๓. สพพโต นํ สํสํ.
๑๖๙. ๑๑๗. ราชสส ราชุ สฺ-นํ-หิสฺ จ.
๑๗๐. ๒๒๐. สพพสฺสิมสเส วา.
๑๗๑. ๒๑๙. อนิมิ นามหิ จ.
๑๗๒. ๒๑๘. อ-นปฺสกุสสาयํ สิมหิ.
๑๗๓. ๒๒๓. อมุสฺส โม สํ.
๑๗๔. ๒๑๑. เอตเตสํ โต.
๑๗๕. ๒๑๒. ตสฺส วา นตฺตํ สพพตฺถ.
๑๗๖. ๒๑๓. ส-สฺมา-สฺมี-สํ-สาสวตฺตํ
๑๗๗. ๒๒๑. อิมสทฺทสฺส จ.
๑๗๘. ๒๒๔. สพพโต โก.
๑๗๙. ๒๐๔. ข-ปโต สฺมี-สํ-สํ-สํ-สา.
๑๘๐. ๒๐๗. เนตาหิ สฺมิมาย-ยา.
๑๘๑. ๙๕. มโนคณาทีโต สฺมี-นํ-นํ-มิ-อา.
๑๘๒. ๙๗. สสฺส โจ.
๑๘๓. ๔๘. เอเตสโม โลเป.
๑๘๔. ๙๖. ส สเร วาคโม.
๑๘๕. ๑๑๒. สนตสทฺทสฺสา โส เก โพ จนฺเต.
๑๘๖. ๑๐๗. สิมหิ คจฺจณฺดาทีนํ นตสทฺโท อํ.
๑๘๗. ๑๐๘. เสเสสุ นฺตฺว.
๑๘๘. ๑๕๕. พรหมตฺต-สข-ราชาทีโต อมานํ.

๑๘๙. ๑๑๓. สยา จ.
 ๑๙๐. ๑๑๔. โยนมานโน.
 ๑๙๑. ๑๓๐. สขโต จาโย-โน.
 ๑๙๒. ๑๓๕. สมิเม.
 ๑๙๓. ๑๒๒. พรหมโต คสส จ.
 ๑๙๔. ๑๓๑. สขนตสสิ โน-นา-นเสสุ.
 ๑๙๕. ๑๓๔. อาโร หิมหิ วา.
 ๑๙๖. ๑๓๓. สุ-นมัส วา.
 ๑๙๗. ๑๒๕. พรหมโต ตุ สมิ นิ.
 ๑๙๘. ๑๒๓. อุตตัม ส-นาสุ.
 ๑๙๙. ๑๕๘. สตถุ-ปีตาทีนมา สิสมี สีโลโป จ.
 ๒๐๐. ๑๙๖. อญเญสวารตตัม.
 ๒๐๑. ๑๖๓. วา นมฺหิ.
 ๒๐๒. ๑๖๔. สตถุนตตถจ.
 ๒๐๓. ๑๖๒. อุ สสมิ สีโลโป จ.
 ๒๐๔. ๑๖๗. สกุกมนธาทาทีนถจ.
 ๒๐๕. ๑๖๐. ตโต โยนโม ตุ.
 ๒๐๖. ๑๖๕. ตโต สมิมิ.
 ๒๐๗. ๑๖๑. นา อา.
 ๒๐๘. ๑๖๑. อาโร รสสมิกारे.
 ๒๐๙. ๑๖๘. ปีตาทีนสมิหิ.
 ๒๑๐. ๒๓๙. ตยา-ตยิณี ตกาโร ตวตตัม วา.
 อิติ นามกูปเป ตติโย กณฺโฑ.

๒๑๑. ๑๒๖. อตตุนโต หิสุมินนตต.
๒๑๒. ๑๒๙. ตโต สมี นิ.
๒๑๓. ๑๒๗. สสส โน.
๒๑๔. ๑๒๘. สมา นา.
๒๑๕. ๑๔๑. ฌ-ลโต จ.
๒๑๖. ๑๘๐. ฌ-ปโต สมี ยံ วา.
๒๑๗. ๑๙๙. โยนํ นิ นปุสเกหิ.
๒๑๘. ๑๙๖. อโต นิจจํ.
๒๑๙. ๑๙๕. สี่.
๒๒๐. ๗๔. เสสโต โลป คสิปี.
๒๒๑. ๒๘๒. สพพาสมาวุโสปสคค-นิปาตาทีหิ จ.
๒๒๒. ๓๒๗. ปุมสส ลิงคาทีสุ สมาสสุ.
๒๒๓. ๑๘๘. อํ ยมีโต ปสณณโต.
๒๒๔. ๑๕๓. นํ ฌโต กตรสสา.
๒๒๕. ๑๕๑. โยนํ โน.
๒๒๖. ๑๕๔. สมี นิ.
๒๒๗. ๒๗๐. กิสส ก เว จ.
๒๒๘. ๒๗๒. กุ หี่-หี่สุ จ.
๒๒๙. ๒๒๖. เสเสสุ จ.
๒๓๐. ๒๖๒. ตร-โต-เถสุ จ.
๒๓๑. ๒๖๓. สพพสเสตสสากาโร วา.
๒๓๒. ๒๖๗. ตเร นิจจํ.
๒๓๓. ๒๖๔. เอ โต-เถสุ จ.

๒๓๔. ๒๖๕. อิมสุสสี ถัม-ทานิ-ห-โต-เธสุ จ.
 ๒๓๕. ๒๘๑. อ จุณามหิ จ.
 ๒๓๖. ๒๘๐. เอต รหิมหิ.
 ๒๓๗. ๑๗๖. อิตถิยมโต อาปจจโย.
 ๒๓๘. ๑๘๗. นทาทีโต วา อี.
 ๒๓๙. ๑๙๐. ฌว-ณิก-ณเยย-ณ-นตุหิ.
 ๒๔๐. ๑๙๓. ปติ-ภิกขุ-ราชีการนเตหิ อินี.
 ๒๔๑. ๑๙๑. นตุสส ตมีกาเร.
 ๒๔๒. ๑๙๒. ภวโต โภโต.
 ๒๔๓. ๑๑๐. โภ เค ตุ.
 ๒๔๔. ๗๒. อการปีตาทยนตานมา.
 ๒๔๕. ๑๕๒. ฌ-ล-ปา รสส์.
 ๒๔๖. ๗๓. อากาโร วา.
     อิตติ นามกปเป จตุตถโถ กณโฑ.
 ๒๔๗. ๒๖๑. ตฺวาทโย วิภตติสญญาโย.
 ๒๔๘. ๒๖๐. กฺวจิ โต ปญจมยตเถ.
 ๒๔๙. ๒๖๖. ตฺรถ สตตมียา สพฺพนาเมหิ.
 ๒๕๐. ๒๖๘. สพฺพโต ธิ.
 ๒๕๑. ๒๖๙. กิสมมา โว.
 ๒๕๒. ๒๗๑. หี-หฺ-หิณฺจนํ
 ๒๕๓. ๒๗๓. ตมฺหา จ.
 ๒๕๔. ๒๗๔. อิมสฺมา ห-ธา จ.
 ๒๕๕. ๒๗๕. ยโต หี.

๒๕๖. ๐. กาเล.
๒๕๗. ๒๗๖. กี่-สพพณเณก-ย-กุกี ทา-ทาจน.
๒๕๘. ๒๗๘. ตมทา ทานี จ.
๒๕๙. ๒๗๙. อิมสมา รหิ-ธุนา-ทานี จ.
๒๖๐. ๒๗๗. สพพสส โส ทามหิ วา.
๒๖๑. ๓๖๙. อวณโณ เย โลปณจ.
๒๖๒. ๓๙๑. วุฑฒสส โซ อียิฐเรสุ.
๒๖๓. ๓๙๒. ปสตุสส โส จ.
๒๖๔. ๓๙๓. อนตีกสส เนโท.
๒๖๕. ๓๙๔. พาฬสส สาโร.
๒๖๖. ๓๙๕. อปปสส กณ.
๒๖๗. ๓๙๖. ยุวานณจ.
๒๖๘. ๓๙๗. วนตุ-มนตุ-วินณจ โลโป.
๒๖๙. ๔๑. ยวดี ต-ล-ณ-ทการานัน พยณชนานี
จ-ล-ณ-ชการตติ.
๒๗๐. ๑๒๐. อมท-ตุมท-นตุ-ราช-พรหมตต-สข-สตุ-
ปีตาทีหิ สสมา นาว.
อติ นามกปเป ปณจโม กณโฑ.
นามสตุตติ นิฏฐิตติ.

๓. การกถา

๒๗๑. ๘๘. ยสฺมาทเปติ ภยมาทตเต วา ตทปาทานํ.
 ๒๗๒. ๓๐๙. ธาตุ-นามานมฺปสฺสค-โยคาทีสวปี จ.
 ๒๗๓. ๓๑๐. รกฺขณตถานมิจฺจิตํ.
 ๒๗๔. ๓๑๑. เยน วาทสฺสนํ
 ๒๗๕. ๓๑๒. พุรณฺตีกทฺธ-กาล-นิมมาน-ตฺวาโลป-ทิสายค-
 วิกตตารปฺปโยค-สฺสทฺธ-ปโมจฺน-เหตุ-วิวิตตป-
 ปมาณ-บุพฺพโยค-พฺนธฺน-คฺคณวจฺน-ปณฺห-กณ-
 โถกาทตตฺตฺส จ.
 ๒๗๖. ๓๐๒. ยสฺส ทาทกาโม โรจเต ธารยเต วา ตํ
 สมฺปทานํ.
 ๒๗๗. ๓๐๓. สีสถ-หนฺ-จา-สฺป-ธาร-ปฺห-กฺธ-ทฺทิสฺโสสฺสย-
 ราธิกฺข-ปจฺจาสุณฺ-อนฺูปตฺติคฺคณ-บุพฺพกตฺตาโร
 จนตฺถ-ตทตฺถ-ตฺมตฺถาลมตฺถ-มณฺณานาทฺรป-
 ปาณินิ คตฺยตฺถกมฺมนิ อาสิสฺสตฺถ-สมฺมุติ-
 ภิกฺข-สฺสตฺตมยตฺถสฺ จ.
 ๒๗๘. ๓๒๐. โยธโร ตโมกาสิ.
 ๒๗๙. ๒๙๒. เยน วา กยฺริเต ตํ กรณํ.
 ๒๘๐. ๒๘๕. ยํ กโรติ ตํ กมฺมํ.
 ๒๘๑. ๒๙๔. โย กโรติ ส กตฺตา.
 ๒๘๒. ๒๙๕. โย กาเรหิ ส เหตุ.
 ๒๘๓. ๓๑๖. ยสฺส วา ปรีคฺโคโห ตํ สามิ.
 ๒๘๔. ๒๘๓. ลิงฺคตฺถ ปจฺมา.

๒๘๕. ๗๐. อาลปน จ.
๒๘๖. ๒๙๑. กรณ ตติยา.
๒๘๗. ๒๙๖. สหาทีโยเค จ.
๒๘๘. ๒๙๓. กตตรี จ.
๒๘๙. ๒๙๗. เหตุตเถ จ.
๒๙๐. ๒๙๘. สดตมยตเถ จ.
๒๙๑. ๒๙๙. เยนงควิกาโร.
๒๙๒. ๓๐๐. วิเสสเน จ.
๒๙๓. ๓๐๑. สมปทาน จตฤติ.
๒๙๔. ๓๐๕. นโมโยคาที่สวปี จ.
๒๙๕. ๓๐๗. อปาทาน ปณจมี.
๒๙๖. ๓๑๔. การณตเถ จ.
๒๙๗. ๒๘๔. กมมตเถ ทุตติยา.
๒๙๘. ๒๘๗. กาลทธานมจจนตสโยเค.
๒๙๙. ๒๘๘. กมมปวจนียุตเต.
๓๐๐. ๒๘๖. คติ-พุทธิ-ภุช-ปจ-หระ-กร-สยาที่น การิตะ วา.
๓๐๑. ๓๑๕. สามิสมี ฦจิจิ
๓๐๒. ๓๑๙. โอกาเส สดตมี.
๓๐๓. ๓๒๑. สามิสสรธิปติ-ทายาท-สภชี-ปถิภู-ปสุต-
กุสเลหิ จ.
๓๐๔. ๓๒๒. นิทธารณ จ.
๓๐๕. ๓๒๓. อนาทเร จ.
๓๐๖. ๒๘๙. กวจิ ทุตติยา ฦจิจินมตเถ.

๓๐๗. ๒๙๐. ตติยา-สตุตมีนญจ.
 ๓๐๘. ๓๐๗. ฌฐจี จ.
 ๓๐๙. ๓๑๘. ทุติยา-ปญจมีนญจ.
 ๓๑๐. ๓๒๔. กम्म-กรณ-นิมิตตตเถสุ สตุตมี.
 ๓๑๑. ๓๒๕. สมปทานะ จ.
 ๓๑๒. ๓๒๖. ปญจมยตเถ จ.
 ๓๑๓. ๓๒๗. กาล-ภาเวสุ จ.
 ๓๑๔. ๓๒๘. อุปฺปายาธิกิสสร-วจเน.
 ๓๑๕. ๓๒๙. มณฺฑิตุสสุกฺเกสุ ตติยา จ.

อิติ นามกปฺเป การกกปโป ฌฐโจ กณฺโฑ.

การกสุตฺตํ นิฏฺฐิตํ.

๔. สมาสกณฺฑ

๓๑๖. ๓๓๑. นามานํ สมาสโย ยุตฺตตฺโถ.
 ๓๑๗. ๓๓๒. เตสํ วิภตฺติโย โลปา จ.
 ๓๑๘. ๓๓๓. ปกฺติ จสฺส สรณตสฺส.
 ๓๑๙. ๓๓๐. อุปสคฺค-นิปาต-ปฺพพโก อพฺยयीภาโว.
 ๓๒๐. ๓๓๕. โส นปฺุสกลิงฺโก.
 ๓๒๑. ๓๔๙. ทิกฺขเสกตฺตํ.
 ๓๒๒. ๓๕๙. ตถา ทวนฺเท ปาณิ-ตุริเย-โยคฺค-เสนงฺค-
 ขุทฺทขนฺตฺก-วิวิธวิรุทฺธ-วิสภาคตฺถาทินญจ.
 ๓๒๓. ๓๖๐. วิภาสา รุกฺข-ติณ-ปฺสุ-ชน-ธณฺณ-ชนปทาทีนญจ.
 ๓๒๔. ๓๓๙. ทวิปเท ตฺถยาธิกรณ กम्मธารโย.

๓๒๕. ๓๔๘. สงฺขยาปฺพุโพ ทิคฺ.
๓๒๖. ๓๔๑. อุเก ตปฺปฺริสา.
๓๒๗. ๓๕๑. อมาทโย พร-ปเทภิ.
๓๒๘. ๓๕๒. อณฺณปทตฺเตสฺ พหุพฺพิหิ.
๓๒๙. ๓๕๗. นามานํ สมฺมจฺจโย ทวนฺโท.
๓๓๐. ๓๔๐. มหตํ มหา ตฺลยาธิกรณฺ ปเท.
๓๓๑. ๓๕๓. อิตฺถิยํ ภาสิต-ปฺมิตฺถิ ปุมาว เจ.
๓๓๒. ๓๔๓. กมฺมธารยสณฺเณ จ.
๓๓๓. ๓๔๔. อตฺตํ นสฺส ตปฺปฺริเส.
๓๓๔. ๓๔๕. สเร อนุ.
๓๓๕. ๓๔๖. กทฺ กุสฺส.
๓๓๖. ๓๔๗. กาปฺตเตสฺ จ.
๓๓๗. ๓๕๐. กฺวจิ สมาสฺนต-คตฺตานมการนฺโต.
๓๓๘. ๓๕๖. นทิมฺหา จ.
๓๓๙. ๓๕๘. ขายาย ตฺทํ-ขานิ ปตฺติมิ.
๓๔๐. ๓๕๕. ฐนฺมฺหา จ.
๓๔๑. ๓๓๖. อํ วิภตฺตินมการนฺตา อพฺยัยภาวา.
๓๔๒. ๓๓๗. สโร รสฺโส นปฺุสเก.
๓๔๓. ๓๓๘. อณฺณสฺมา โลโป จ.

อิตฺติ นามกปฺเป สมาสกปฺโป สตตฺโตโม กณฺโฑ.

สมาสสฺสตุตํ นิฏฺฐิตํ.

๕. ตพฐิตกณฺหา

๓๔๔. ๓๖๑. วา ฌปจฺเจ.
 ๓๔๕. ๓๖๖. ฌายน-ฌาน วจฺจาทิโต.
 ๓๔๖. ๓๖๗. ฌเญโย กตฺติยาทีหิ.
 ๓๔๗. ๓๖๘. อโต ฌิ วา.
 ๓๔๘. ๓๗๑. ฌโวปกฺวาทิหิ.
 ๓๔๙. ๓๗๒. ฌเณร วิธวาทิโต.
 ๓๕๐. ๓๗๓. เยน วา สํสฺมจฺจํ ตรติ จรติ วหติ ฌิโก.
 ๓๕๑. ๓๗๔. ตมธิตฺเต เตนกตาหิ-สนฺนิธาน-นินฺโยค-สิปป-
 ภณฺหา-ชีวิกตฺเถสุ จ.
 ๓๕๒. ๓๗๖. ฌ ราคา ตสฺสเฬมณฺณตฺเถสุ จ.
 ๓๕๓. ๓๗๘. ชาตาทีนมิมียา จ.
 ๓๕๔. ๓๗๙. สฺมฺหตฺเถ กณฺณา.
 ๓๕๕. ๓๘๐. คาม-ชน-พนฺธฺ-สหายาทีหิ ตา.
 ๓๕๖. ๓๘๑. ตทสฺส ฌานมิโย จ.
 ๓๕๗. ๓๘๒. อุปมตฺถายิตตฺตํ.
 ๓๕๘. ๓๘๓. ตนฺนีสฺสิตตฺเถ โล.
 ๓๕๙. ๓๘๔. อาลฺล ตพฺพหุเล.
 ๓๖๐. ๓๘๗. ฌย-ตฺต-ตา ภาเว ตฺ.
 ๓๖๑. ๓๘๘. ฌ วิสฺมาทีหิ.
 ๓๖๒. ๓๘๙. รณฺณียาทีโต กณฺ.
 ๓๖๓. ๓๙๐. วิสฺเส ตร-ตมิสฺสิกียิฏฺฐา.
 ๓๖๔. ๓๙๘. ตทสฺสตฺถิตฺติ วี จ.

๓๘๘. ๖๘. สรูปานเมกเสสวสกี.
๓๘๙. ๔๑๓. คณเน ทสสส ทวิ-ติ-จตุ-ปญจ-ฉ-สตต-
อฏฐ-นวกานํ วิ-ติ-จตตาร-ปญญา-ฉ-สตตาส-
นวา โยสุ โยนญจีสมาสํ-จิ-ริ-ตีตฺตติ.
๓๙๐. ๒๕๖. จตุปปทสส โลโป ตตฺตรปทาทิจสส จุ-โจปิ
นวา.
๓๙๑. ๔๒๓. ยทฺนุปนนา นิปาตนา สีขณฺนติ.
๓๙๒. ๔๑๘. ทวาทิโต โกเนกตเถ จ.
๓๙๓. ๔๑๕. ทส-ทสํ สํ ทสกันํ สํ สหสฺสญจ
โยมฺหิ.
๓๙๔. ๔๑๖. ยาว ตทฺตฺตริ ทสคฺคณิตถจ.
๓๙๕. ๔๑๗. สกนาเมหิ.
๓๙๖. ๓๖๓. เตสํ โณ โลป.
๓๙๗. ๔๒๐. วิภาเค ธา จ.
๓๙๘. ๔๒๑. สพฺพนาเมหิ ปการวจเน ตฺถ ธา.
๓๙๙. ๔๒๒. กิมีเมหิ ถํ.
๔๐๐. ๓๖๔. วุฑฺธาทิสฺสส วาสํโยคนตสฺส สณฺเณ จ.
๔๐๑. ๓๗๕. มา ญฺนมาคโม จาเน.
๔๐๒. ๓๗๗. อาตตถจ.
๔๐๓. ๓๕๔. กวฺจาทิมชฺฌตฺตรานํ ทิฆรสฺสา ปจฺจเยสุ จ.
๔๐๔. ๓๗๐. เตสุ วุฑฺธิ-โลปาคม-วิการ-วิปริตาเทสา จ.
๔๐๕. ๓๖๕. อ-ยฺวณฺณมานญฺจาโย วุฑฺธิ.

อิติ นามกปเป ตทฺธิตกปโป อฏฺฐโม กณฺโฑ.

ตทฺธิตสุตฺตํ นิฏฺฐิตํ.

๖. อาขยาตกณท

๔๐๖. ๔๒๙. อถ ปุพพานิ วิกตตีณิ ฉ ปรสสพทานิ.
 ๔๐๗. ๔๓๙. ปรานยตตโนปทานิ.
 ๔๐๘. ๔๓๐. เทว เทว ปรม-มชฌิมุตตม-ปฐสา.
 ๔๐๙. ๔๔๑. สพเพสมกการิธานะ ปโร ปฐโส.
 ๔๑๐. ๔๓๒. นามมहि ปยชชมาเนปิ ตุลยาธิกรณะ ปฐโม.
 ๔๑๑. ๔๓๖. ตุมเห มชฌิมโ.
 ๔๑๒. ๔๓๗. อมเห อุตตโม.
 ๔๑๓. ๔๒๖. กาละ.
 ๔๑๔. ๔๒๘. วตตมานา ปจจุปปนเน.
 ๔๑๕. ๔๕๑. อาณตยาสิฏฐะนุตตกาละ ปญจมี.
 ๔๑๖. ๔๕๔. อนุมติ-ปริกปปตเถสุ สตตมี.
 ๔๑๗. ๔๖๐. อปจจเกช ปโรกขาตีเต.
 ๔๑๘. ๔๕๖. หิโยปภุติ ปจจเกช หิยตตนี.
 ๔๑๙. ๔๖๙. สมีเปชชตนี.
 ๔๒๐. ๔๗๑. มาโยเค สพพกาละ จ.
 ๔๒๑. ๔๗๓. อนาคเต ภวิสสนตี.
 ๔๒๒. ๔๗๕. กิริยาติปนเนตีเต กาลาติปตติ.
 ๔๒๓. ๔๒๖. วตตมานา ตี-อนติ-สี-ถ-มิ-ม-เต-อนเต-เส-ว-เห-
 เอ-ม-เห.
 ๔๒๔. ๔๕๐. ปญจมี ต-อนต-หิ-ถ-มิ-ม-ต-อนต-สสุ-ว-โ-เอ-
 อามเส.

๔๒๕. ๔๕๓. สดตมึ เอยย-เอยฺยํ-เอยฺยาสี-เอยฺยาล-
เอยฺยามี-เอยฺยาม-เอถ-เอรี-เอโถ-เอยฺยวฺโห-
เอยฺยํ-เอยฺยามเห.
๔๒๖. ๔๕๔. ปโรกขา อ-อุ-เอ-ตถ-อัม-ตถ-เร-ตโถ-
วฺโห-อี-มเห.
๔๒๗. ๔๕๕. หิยฺยตฺตนี อา-อุ-โอ-ตถ-อัม-มหา-ตถ-ตถุ-เส-
วหํ-อี-มหเส.
๔๒๘. ๔๖๘. อชฺชตฺตนี อี-อุ-โอ-ตถ-อี-มหา-อา-อุ-เสวหํ-อัม-เห.
๔๒๙. ๔๗๒. ภวิสฺสนตี สฺสตี-สฺสนตี-สฺสสี-สฺสธ-สฺสามี-สฺสาม-
สฺสเต-สฺสนเต-สฺสเส-สฺสว-เห-สสี-สฺสาม-เห.
๔๓๐. ๔๗๔. กาลาติปตฺติ สฺสา-สสี-สฺส-สเส-สฺสธ-สสี-สฺสาม-หา-
สฺสธ-สสี-สฺส-สเส-สฺสว-เห-สสี-สฺสาม-หเส.
๔๓๑. ๔๒๘. หิยฺยตฺตนี-สดตมึ-ปญฺจมี-วตฺตมานา สพฺพธาคู.
อิตฺติ อาชฺยาดกปเป ปจโหม กณโฑ.
๔๓๒. ๓๖๒. ธาตุลึงเคหิ ปรา ปจฺจยา.
๔๓๓. ๕๒๘. ติช-คุป-กิต-มานเหิ ขนสา วา.
๔๓๔. ๕๓๔. ฤษ-ฆส-หฺร-สฺปาทีหิ ตุมิจฺจตเถสุ.
๔๓๕. ๕๓๖. อาย นามโต กตฺตูปมานาหาจาเร.
๔๓๖. ๕๓๗. อีฺยูปมานา จ.
๔๓๗. ๕๓๘. นามมหาตฺติจฺจตเถ.
๔๓๘. ๕๔๐. ธาตุหิ เณ-ณย-ณาเป-ณาปยา การิตานิ
เหตฺวตเถ.
๔๓๙. ๕๓๙. ธาตุรฺูป นามสฺมา ฌโย จ.

๔๔๐. ๔๔๕. ภาวกมเมสุ โย.
๔๔๑. ๔๔๗. ตสฺส จวคฺค-ยการ-วการตฺตํ สธาตวนตสฺส.
๔๔๒. ๔๔๘. อีวณณาคโม วา.
๔๔๓. ๔๔๙. ปุพฺพรูปญจ.
๔๔๔. ๕๑๑. ตถา กตฺตริ จ.
๔๔๕. ๔๓๓. ภูวาทิโต อ.
๔๔๖. ๕๐๙. รุธาติโต นิคคหิต ปุพฺพญจ.
๔๔๗. ๕๑๐. ทิวาติโต โย.
๔๔๘. ๕๑๒. สุวาติโต ญฺ-ณา-อุณา จ.
๔๔๙. ๕๑๓. กิยาติโต นา.
๔๕๐. ๕๑๗. คหาติโต ปฺป-ณฺหา.
๔๕๑. ๕๒๐. ตนาติโต โอ-ยิรา.
๔๕๒. ๕๒๕. จุราติโต เณ-ณฺยา.
๔๕๓. ๔๔๔. อตฺตโนปทานิ ภาวเ จ กมฺมนิ.
๔๕๔. ๔๔๐. กตฺตริ จ.
๔๕๕. ๕๓๐. ธาตุปปจฺจเยหิ วิภตฺติโย.
๔๕๖. ๔๒๐. กตฺตริ ปรสฺสสปทํ.
๔๕๗. ๔๒๔. ภูวาทโย ธาตโว.
- อิตฺติ อาขยาดกฺปเป ทฺตฺติโย กณฺโฑ.
๔๕๘. ๔๖๑. กวจาทิวณฺณานเมกสฺสรานํ เทวภาโว.
๔๕๙. ๔๖๒. ปุพฺพโพพฺพภาโส.
๔๖๐. ๕๐๖. รสฺโส.
๔๖๑. ๔๖๔. ทฺตฺติย-จตฺตฺถณํ ปรม-ตฺติยา.

๔๖๒. ๔๖๗. กวคฺคสฺส จวคฺโค.
 ๔๖๓. ๕๓๒. มาน-กิตานํ ว-ตตตํ วา.
 ๔๖๔. ๕๐๔. หสฺส โห.
 ๔๖๕. ๔๖๓. อนตฺสสึวณฺณกาโร วา.
 ๔๖๖. ๔๘๙. นิคฺคหิตถฺยจ.
 ๔๖๗. ๕๓๓. ตโต ปา-มานานํ วา-มํ เสสุ.
 ๔๖๘. ๔๙๒. จา ติฏฺฐโห.
 ๔๖๙. ๔๙๔. ปา ปิโพ.
 ๔๗๐. ๕๑๔. ฌาสฺส ชา-ชํ-นา.
 ๔๗๑. ๔๘๓. ทิสฺสสฺส ปสฺส-ทิสฺส-ทกฺขา วา.
 ๔๗๒. ๕๓๑. พยฺยชนนตฺสส โจ ฌปฺปจฺจเยสุ จ.
 ๔๗๓. ๕๒๙. โก เข จ.
 ๔๗๔. ๕๓๕. หรฺสฺส คี เส.
 ๔๗๕. ๔๖๕. พฺรหฺม-ภูณมาห-ภูวา ปโรกฺขายํ.
 ๔๗๖. ๔๔๒. คมฺมิสฺสนโต จฺโณ วา สพฺพาสฺส.
 ๔๗๗. ๔๗๙. วจฺสสฺสชฺตนิมฺหิ มกาโร โอ.
 ๔๗๘. ๔๓๘. อกาโร ทิฆํ หิ-มิ-เมสุ.
 ๔๗๙. ๔๕๒. หิ โลปํ วา.
 ๔๘๐. ๔๙๐. โหติสฺสเรโหเห ภวิสฺสนติมฺหิ สสฺสส จ.
 ๔๘๑. ๕๒๔. กรสฺส สบฺปจฺจเยสฺส กาโห.
 อิติ อาขยาตกปฺเป ตติโย กณฺโฑ.
 ๔๘๒. ๕๐๘. ทาทนตฺสสํ มิ-เมสุ.

๔๘๓. ๕๒๗. อสโยคนตสฺส วุฑฺธิ การิตเต.
 ๔๘๔. ๕๔๒. ขมฺภาทีนํ วา.
 ๔๘๕. ๔๓๔. อณฺเณสุ จ.
 ๔๘๖. ๕๔๓. คุห-ทุสฺสานํ ทีฆํ.
 ๔๘๗. ๔๗๘. วจ-วส-วหาทีนมุภาโร วสฺส เย.
 ๔๘๘. ๔๘๑. ห-วิปริยโย โล วา.
 ๔๘๙. ๕๑๙. คหสฺส เขม เปเป.
 ๔๙๐. ๕๑๘. หโลโป ญหามหิ.
 ๔๙๑. ๕๒๓. กรสฺส กาสตตมชฺชตนิมฺหิ.
 ๔๙๒. ๔๙๙. อสสฺมา มิ-มานํ มหิ-มหานตฺโลโป จ.
 ๔๙๓. ๔๙๘. ฤษฺส ตถตฺตํ.
 ๔๙๔. ๔๙๕. ติสฺส ตถิตฺตํ.
 ๔๙๕. ๕๐๐. ตุสฺส ตถุตฺตํ.
 ๔๙๖. ๔๙๗. สิมฺหิ จ.
 ๔๙๗. ๔๗๗. ลภสฺมา อี-อีนํ ตถ-ตฺตํ.
 ๔๙๘. ๔๘๐. กุสสฺมา ที จฉิ.
 ๔๙๙. ๔๘๐. ทาธาตฺสฺส ทชฺชํ.
 ๕๐๐. ๔๘๖. วทสฺส วชฺชํ.
 ๕๐๑. ๔๔๓. คมิสฺส ขมมํ.
 ๕๐๒. ๔๙๓. ยมฺหิ ทา-ธา-มา-จา-หา-ปา-ม-ห-มถาทินมํ.
 ๕๐๓. ๔๘๕. ยชสฺสาทิสฺสี.
 ๕๐๔. ๔๗๐. สพฺพโต อุมํ อีสฺสุ.

๕๐๕. ๔๘๒. ชร-มรณํ ชีร-ชีย-มียยา วา.
 ๕๐๖. ๔๙๖. สพพตถาสสชาติโลโป จ.
 ๕๐๗. ๕๐๑. อสพพธาทูเก ภู.
 ๕๐๘. ๕๑๕. เอยยสส ภาโต อียา-ณา.
 ๕๐๙. ๕๑๖. นาสส โลโป ยการตตํ.
 ๕๑๐. ๔๘๗. โลปญเจตตมกาโร.
 ๕๑๑. ๕๒๑. อุตตโมกาโร.
 ๕๑๒. ๕๒๒. กรสสากาโร จ.
 ๕๑๓. ๔๓๕. โอ อว สเร.
 ๕๑๔. ๔๙๑. เอ อย.
 ๕๑๕. ๕๔๑. เต อาวยา การิเต.
 ๕๑๖. ๔๖๖. อีการากโม อสพพธาทูกมฺหิ.
 ๕๑๗. ๔๘๘. กวจิ ธาตุ-วิทติปิ-ปจฺจยानํ ทิม-วิปริตาเทส-
 โลปาคมา จ.
 ๕๑๘. ๔๔๖. อตตโนปทานิ ปรสสพทตํ.
 ๕๑๙. ๔๕๗. อการากโม หิยยตถนี-อชฺชตนี-กาลาติปตตีสุ.
 ๕๒๐. ๕๐๒. พรุโธ อี ติมฺหิ.
 ๕๒๑. ๔๒๕. ธาตุสสนโต โลโปเนกสรสส.
 ๕๒๒. ๔๗๖. อีสฺ-ยมนมนโต จโณ วา.
 ๕๒๓. ๕๒๖. การิตานํ โณ โลป.
 อติ อาชฺยตกฺปเป จตุตฺถกณฺโท.
 อาชฺยตสฺสุตํ นิฏฺฐิตํ.

๗. กิพพิธานกณข

๕๒๔. ๕๖๑. ธาตุยา กมมาทิมหิ โณ.
 ๕๒๕. ๕๖๕. สณณายมนุ.
 ๕๒๖. ๕๖๗. ปุเร ททา จ อี.
 ๕๒๗. ๕๖๘. สพพโต ญว-ตวาวี วา.
 ๕๒๘. ๕๗๗. วิส-รุษ-ปทาทีโต ณ.
 ๕๒๙. ๕๘๐. ภาเว จ.
 ๕๓๐. ๕๘๔. กวิ จ.
 ๕๓๑. ๕๘๙. ธราทีหิ รุมโม.
 ๕๓๒. ๕๙๐. ตสสีลาทีสุ ณี-ตวาวี จ.
 ๕๓๓. ๕๙๑. สทท-กฐ-จล-มณฑตถ-รจาทีหิ ย.
 ๕๓๔. ๕๙๒. ปาราทคิมิมหา รุ.
 ๕๓๕. ๕๙๓. ภิกขาทีโต จ.
 ๕๓๖. ๕๙๔. หนตยาทีนั ญโก.
 ๕๓๗. ๕๖๖. นุ นิคคหีตํ ปทนต์.
 ๕๓๘. ๕๙๕. สัณหาณณาย วา โร โฆ.
 ๕๓๙. ๕๕๘. รุมหิ รนโต ราที โน.
 ๕๔๐. ๕๔๕. ภาว-กมเมสุ ตพพานียา.
 ๕๔๑. ๕๕๒. ญโย จ.
 ๕๔๒. ๕๕๗. กรุมหา ริจจ.
 ๕๔๓. ๕๕๕. ภูโตพพ.
 ๕๔๔. ๕๕๖. วท-มท-คมุ-ยช-ครหาการาทีหิ ชช-มม-คค-
 ยเหยยา คาโร วา.

๕๔๕. ๕๔๘. เต กิจจา.
 ๕๔๖. ๕๖๒. อญเณ กิตฺ.
 ๕๔๗. ๕๙๖. นนหาทีหิ ยฺ.
 ๕๔๘. ๕๙๗. กตตุ-กรณ-ปเทเสสุ จ.
 ๕๔๙. ๕๕๐. รหาทีโต ณ.
     อิตฺิ กิพฺพิธานกปเป ปจฺโม กณฺโฑ.
 ๕๕๐. ๕๔๙. ฌาทยํ เตกาลิกา.
 ๕๕๑. ๕๙๘. สญญายํ ทา-ธาโต อี.
 ๕๕๒. ๖๐๙. ตี กิจจาสิญฺเฐ.
 ๕๕๓. ๕๙๙. อิตฺถิยม-ติ-ยโว วา.
 ๕๕๔. ๖๐๑. กรโต ธีริย.
 ๕๕๕. ๖๑๒. อตีเต ต-ตฺวณฺตุ-ตาวี.
 ๕๕๖. ๖๒๒. ภาวกมเมสุ ต.
 ๕๕๗. ๖๐๖. พุทฺ-คมาทิตฺเถ กตฺตริ.
 ๕๕๘. ๖๐๒. ชีโต อินฺ สพฺพตฺถ.
 ๕๕๙. ๖๐๓. สุปโต จ.
 ๕๖๐. ๖๐๔. อีสํ-ท-สุหิ ข.
 ๕๖๑. ๖๓๖. อิจฺฉตฺถเสสุ สมาน-กตฺตฺถเสสุ ตเว-ตฺถํ วา.
 ๕๖๒. ๖๓๘. อรห-สกฺกาทีสุ จ.
 ๕๖๓. ๖๓๙. ปตฺตวจเน อลฺมตฺถเสสุ จ.
 ๕๖๔. ๖๔๐. ปุพฺพกาเลกกตฺตฺถกานํ ตฺน-ตฺวาน-ตฺวา วา.
 ๕๖๕. ๖๔๖. วตฺตมาเน มานนฺตา.
 ๕๖๖. ๕๗๔. สาสาทีหิ รตฺถ.
 ๕๖๗. ๕๗๕. ปาตีโต ธีตุ.

๕๖๘. ๕๗๖. มานาที่หิ ราช.
๕๖๙. ๖๑๐. อาคมา ตุโก.
๕๗๐. ๖๑๑. ภพเพ อิก.
- อิตี กิพพิธานกปเป พุติโย กณโฑ.
๕๗๑. ๖๒๔. ปจจยาทนิฏฐา นิปาตนา สีขณนติ.
๕๗๒. ๖๒๕. สาส-ทิสโต ตสส रिग्งโจ จ.
๕๗๓. ๖๒๖. สาทิ-สนต-ปุจฉ-ภนช-หंसาทิหิ ฏโจ.
๕๗๔. ๖๑๓. วสโต อุตถ.
๕๗๕. ๖๑๔. วส वा वु.
๕๗๖. ๖๐๗. च-त्म-ग-हेहि च-त्मा ज.
๕๗๗. ๖๒๘. ภนชโต कुโค ज.
๕๗๘. ๕๖๐. ภูเขาที่นมนโต โน ทวิ จ.
๕๗๙. ๖๒๙. वज वा वु.
๕๘๐. ๖๓๐. कुपातिनयज.
๕๘๑. ๖๑๖. ตราที่หิ ओन्โณ.
๕๘๒. ๖๓๑. ภูเขาที่โต อินน-อนน-อึณา वा.
๕๘๓. ๖๑๗. สุต-ปจ-สกโต กข-กกา ज.
๕๘๔. ๖๑๘. ปกุกมาที่หิ นโต ज.
๕๘๕. ๖๑๙. ขนาที่นมา ติมหิ ज.
๕๘๖. ๖๐๐. คม-ขน-हन-รมาที่นมนโต.
๕๘๗. ๖๓๒. रकावो ज.
๕๘๘. ๖๒๐. जा-पानमि-ओ ज.
๕๘๙. ๖๒๑. หนเตหิ โห हसुस पो वा अ-तह-नहानं.
- อิตี กิพพิธานกปเป ตติโย กณโฑ.

๕๙๐. ๕๗๙. ณมฺหิ รนฺชสฺส โช ภาวกรณฺสฺส.
 ๕๙๑. ๕๔๔. หนฺสฺส ฆาโต.
 ๕๙๒. ๕๐๓. วโธ วา สพฺพตฺถ.
 ๕๙๓. ๕๖๔. อาการนฺตานมาโย.
 ๕๙๔. ๕๘๒. ปุร-สมฺบุ-ปรีติ กโรตีสฺส ข-ขรา วา
 ตปฺปจฺจเยสฺส จ.
 ๕๙๕. ๖๓๗. ตเว-ตฺนนาทีสุ กา.
 ๕๙๖. ๕๕๑. คม-ขน-หนาทินิ ตฺตพฺพาทีสุ น.
 ๕๙๗. ๖๔๑. สพฺเพหิ ตฺนนาทีนิ โย.
 ๕๙๘. ๖๔๓. จ-นฺนเตหิ รจฺจํ.
 ๕๙๙. ๖๔๔. ทิสฺสา สฺวาน-สฺวนตโลโป จ.
 ๖๐๐. ๖๔๕. ม-ห-ท-เภหิ มฺม-ยฺห-ขฺช-พฺภ-ทฺธา จ.
 ๖๐๑. ๓๓๔. ตทฺธิต-สฺมาส-กิตกา นามํวาทเวตฺนนาทีสุ จ.
 ๖๐๒. ๖. ทุมฺหิ ครุ.
 ๖๐๓. ๗. ทีโฆ จ.
 ๖๐๔. ๖๘๔. อกฺขเรหิ การ.
 ๖๐๕. ๕๔๗. ยถาคมฺมิกาโร.
 ๖๐๖. ๖๔๒. ทธฺนตโต โย กฺวจิ.
 อิติ กิพฺพิธานกปฺเป จตฺตโต กณฺโฑ.
 ๖๐๗. ๕๗๘. นิคฺคหิต สํโยคาทิ โน.
 ๖๐๘. ๖๒๓. สพฺพตฺถ เค คี.
 ๖๐๙. ๔๘๔. สทสฺส สีทตฺตํ.
 ๖๑๐. ๖๒๗. ยชฺสฺส สรฺสฺสี ภูเจ.

๖๑๑. ๖๐๘. ห-จตุตถานมนตานิ โท ธะ.
 ๖๑๒. ๖๑๕. โท ทมกาเร.
 ๖๑๓. ๕๘๓. คหสฺส ชฺร เณ วา.
 ๖๑๔. ๕๘๑. ทหสฺส โท หิ.
 ๖๑๕. ๕๘๖. ธาตวนตสฺส โลโป กวิมฺหิ.
 ๖๑๖. ๕๘๗. วิทเนเต อุ.
 ๖๑๗. ๖๓๓. น-ม-กรานมนตานิ นิยุตต-ตมฺหิ.
 ๖๑๘. ๕๗๑. น กคตฺตํ จชา ญฺมฺหิ.
 ๖๑๙. ๕๗๓. กรสฺส จ ตตฺตํ ตฺสฺมि.
 ๖๒๐. ๕๔๙. ตฺม-ตฺน-ตพเพสฺส วา.
 ๖๒๑. ๕๕๓. การิตํ วีย ญฺานุนฺโธ.
 ๖๒๒. ๕๗๐. อนกา ยฺ-ญฺวนิ.
 ๖๒๓. ๕๕๔. ก-คา จ-ชานิ.

อิติ กิพฺพิธานกปเป ปณฺจโม กณฺโฑ.

กิพฺพิธานสฺส ตํ นิฏฺฐิตํ.

๘. อุณาทิกณฺฑ

๖๒๔. ๕๖๓. กตฺตริ กิตฺ.
 ๖๒๕. ๖๐๕. ภาว-กมเมสฺส กิจฺจ-กต-ขตฺธา.
 ๖๒๖. ๖๓๔. กมฺมนิ ทฺติยาโย กโต.
 ๖๒๗. ๖๕๒. ขยาทีหิ มนฺ ม จ โต วา.
 ๖๒๘. ๖๕๓. สმაทีหิ ถ-มา.
 ๖๒๙. ๕๖๙. คหสฺสฺสฺสเส วา.

๖๓๐. ๖๕๔. มสุสฺส สฺสฺส จฺฉร-จฺฉเรรฯ.
 ๖๓๑. ๖๕๕. อา-ปุพฺพ-จฺรสฺส จ.
 ๖๓๒. ๖๕๖. อล-กฺล-สเลหิ ลยา.
 ๖๓๓. ๖๕๗. ยาณ-ลาณา.
 ๖๓๔. ๖๕๘. มถิสฺส ธสฺส โล จ.
 ๖๓๕. ๕๕๙. เปสํติสคฺค-ปตฺตกาเลสุ กิจฺจา.
 ๖๓๖. ๖๕๙. อวสฺสการมฺเณสุ ณี จ.
 ๖๓๗. ๐. อรห-สกฺกาทีหิ ตฺ.
 ๖๓๘. ๖๖๘. วษาทีหิ ปพฺพชฺชาทโย นิปฺปชฺชนเต.
 ๖๓๙. ๕๘๕. กวิโลโป จ.
 ๖๔๐. ๐. ส-จ-ชานํ ก-คา ฌานฺนพฺนฺธ.
 ๖๔๑. ๕๗๒. นฺทาทีหิ ยฺ-ณฺวณฺมนานนากานนกา
 สการิตฺเทหิ จ.
 ๖๔๒. ๕๘๘. อิ-ย-ต-ม-กิ-เอสํนมนตฺสโร ทีฆํ กฺวจิ
 ทิสฺส คฺคํ โท รํ สกฺชี จ.
 ๖๔๓. ๖๓๕. ภายาทีหิ มติ-พุธิ-ปุชาทีหิ จ ตโต.
 ๖๔๔. ๖๖๑. เวปุ-สํ-ทว-วมุ-กฺ-ทา-ภูตฺวาทีหิ ฤ-ตฺติม-ณฺมา
 นิพฺพตฺเต.
 ๖๔๕. ๖๖๒. อกฺโกเส นมฺหานิ.
 ๖๔๖. ๔๑๙. เอกาทิโต สกิสฺส กฺขตฺตฺ.
 ๖๔๗. ๖๖๓. สุนสฺสฺสนสฺโสณ-วานฺวานฺนุนนฺขุนานา.
 ๖๔๘. ๖๖๔. ตรฺณสฺส สฺส จ.
 ๖๔๙. ๖๖๕. ยวสฺสวสฺสวฺวานฺนฺนา.

๖๕๐. ๖๕๑. กาเล วตตมานาตีเต ญวาทโย.
๖๕๑. ๖๕๗. ภวิสสตี คมาที่หิ ณี-ฉิน.
๖๕๒. ๖๕๘. กิริยาโย ญว-ตโว.
๖๕๓. ๓๐๗. ภาววาจิมหิ จตฺตถิ.
๖๕๔. ๖๕๙. กम्मนิ โณ.
๖๕๕. ๖๕๐. เสเส สสํ-นตฺ-มานานา.
๖๕๖. ๖๖๖. ฉหาที่หิ ต-ตฺรณ.
๖๕๗. ๖๖๗. วหาที่หิ ณีตโต คณ.
๖๕๘. ๖๖๘. มิหาที่หิ ตติ-ติโย.
๖๕๙. ๖๖๙. อสุ-รณช-ทสํ ํสสส ททโธ ฌ-ชา จ.
๖๖๐. ๖๗๐. สฺวสํ-นตฺ-มานมโต โธ จ.
๖๖๑. ๖๗๑. รณชฺหาที่หิ ฐ-ทิตฺ-ท-กิริา กวจิ ช-ทโลโป จ.
๖๖๒. ๖๗๒. ปฏฺโธ หิสส เหรณ-หิรณ.
๖๖๓. ๖๗๓. กชฺหาที่หิ โโก.
๖๖๔. ๖๗๔. ขาทาม-คมาํ ฌนณธ-คณชา.
๖๖๕. ๖๗๕. ปฏฺาที่ลยล.
๖๖๖. ๖๗๖. ปุสส ปุ-ปธโม วา.
๖๖๗. ๖๗๗. สสวาที่หิ ตฺ-ทโว.
๖๖๘. ๖๗๘. จยาที่หิ อิวโร.
๖๖๙. ๖๗๙. มุณาที่หิ จิ.
๖๗๐. ๖๘๐. วิหาที่หฺยโร.
๖๗๑. ๖๘๑. หนาที่หิ ญ-น-ตโว.
๖๗๒. ๖๘๒. กุฏฺาที่หิ โจ.

๖๗๓. ๖๘๓. มนุ-ปุร-สุณาทิหิ อุตสนุสิสสา.

อิตติ กิพพิธานกปเป อุณาทิกปโป ฉนฺนโธ กณฺโฑ.

อุณาทิสุตตํ นิฏฺฐิตํ.

กจายนสูตรตํ นิฏฺฐิตํ.

อนุสารมุก

คำเริ่มต้นคัมภีร์

[ก] วิสุทธสัทธมมสหสสทีริตี
สุพุทธสมโพธิยุคนุโรหิตัง
ติพุทธเขตเตกทิวากร์ ชินัน
สธมมสังฆัง สิริสาภิวณทีย.

(อหัง) อ.ข้าพเจ้า (=พระพุทธรูปปิยะ) อภิวณทีย ถวายอภิวาท
แล้ว ชินัน ซึ่งพระชินเจ้า ติพุทธเขตเตกทิวากร์ ผู้เป็นดุษฎีพระอาทิตย์
ดวงเดียวในพุทธเขตทั้ง ๓ วิสุทธสัทธมมสหสสทีริตี ผู้มีพระรัศมีหลายพัน
คือพระสัทธรรมอันบริสุทธิโดยพิเศษ สุพุทธสมโพธิยุคนุโรหิตัง
ผู้ลอยขึ้นเหนือภูเขาขัณธร์คือพระสัพพัญญุตญาณอันพระองค์
ตรัสรู้ด้วยดีแล้ว สธมมสังฆัง ผู้เป็นไปพร้อมด้วยพระธรรมและพระสงฆ์
สิริสา ด้วยเศียรเกล้า

[ข] จายนญจาจริยํ นมิตฺวา
 นิสฺสาย กจฺจายนวณฺณนาทึ
 พาลปโปทตฺถมฺขุํ กริสฺสํ
 พยตฺตํ สุกณฺทํ ปทฺรฺอุปฺสทฺธิ.

จ และ นมิตฺวา นอบน้อมแล้ว อาจริยํ ซึ่งอาจารย์ กจฺจายนํ
 ผู้มีนามว่ากัจจายนะ นิสฺสาย อาศัยแล้ว กจฺจายนวณฺณนาทึ ซึ่งคัมภีร์
 กัจจายนะและคัมภีร์นยาสะอันเป็นวรรณนาของคัมภีร์กัจจายนะเป็นต้น
 กริสฺสํ จักรจนา ปทฺรฺอุปฺสทฺธิ ซึ่งคัมภีร์ปทฺรฺอุปฺสทฺธิ อฺขุํ อันตรง พยตฺตํ
 อันปรากฏชัด สุกณฺทํ อันมีกัณฑ์ดี พาลปโปทตฺถํ เพื่อความรู้ง่าย
 ของบุคคลผู้มีปัญญาน้อย

๑. สำนวน

๑. สำนวน

ตตถ ชินสาสนาธิคมสส อักษรโกศลมูลกตตา ตั
สมปาเทพพนติ ทสเสตุ อภิเรยปปโยชนวากยมิทมจเต.

อภิเรยปปโยชนวากยมิ อ.ถ้อยคำอันเป็นสูตรว่า “อตโถ
อักษรสนญาโต” อันมีประโยชน์ที่ควรกล่าวอธิบาย อิทธิ นี้ (มยา)
อันข้าพเจ้า) อจจเต จะกล่าว ตตถ (ปทรูปสิทธิ) ใน
คัมภีร์ปทรูปสิทธินั้น ทสเสตุ เพื่อแสดง อิทธิ ว่า ตั (อักษรโกศล)
อ.ความเป็นผู้ฉลาดในอักษรนั้น (หิตตติเกหิ) อันบุคคล
ผู้หวังประโยชน์ทั้งหลาย) สมปาเทพพนติ ควรให้ถึงพร้อม
อักษรโกศลมูลกตตา เพราะความเป็นผู้ฉลาดในอักษรเป็นมูล
ชินสาสนาธิคมสส แห่งการเข้าถึงศาสนาของพระชินเจ้า

๑. อตโถ อักษรสนญาโต.

อตโถ อ.เนื้อความ อักษรสนญาโต เป็นสภาพอันบุคคลรู้
ได้ด้วยอักษร (โหติ) ย่อมเป็น

โย โภจิ โลภียโลกุตตราภิเกโท วจนตโถ, โส สพโพ
อักษรเหว สนญาเต. สติธธินิตาที่อักษรวิปตติยั หิ อตถสส
ทุนนยตา โหติ. ตสฺมา อักษรโกศลล์ พหุการี พุทฺธวเนสุ. เอตถ
ปทานิปี อักษรสนนิปาตรูปตตา อักษรเสวว สงคฺยหนติ.

วจนตโถ อ.เนื้อความแห่งคำพูด โลกียโลกุตตราทิเกโท
 อันต่างโดยโลกียะและโลกุตตระเป็นต้น โย โกจิ ทุกอย่าง
 (โหติ) มีอยู่, โส สพโพ (วจนตโถ) อ.เนื้อความของคำพูดทั้งปวงนั้น
 (ปณฺธิเตหิ) อันบัณฑิตทั้งหลาย สณฺณายเต ย่อมกำหนดรู้ได้ อกฺขเรหิ
 เอว ด้วยอักษรทั้งหลายนั้นเทียว. ทิ จริจฺอยู่ ลิลลธนิตาติอกฺขรวิปตฺติยํ
 เมื่อความวิบัติแห่งอักษรมีสติดละและฉนิตะเป็นต้น (สนฺตายํ) มีอยู่
 อตฺถสฺสทฺนฺนยตา อ.ความที่เนื้อความเป็นสิ่งรู้ได้ยาก โหติ ย่อมมี.
 ตสฺมา เพราะเหตุนั้น อกฺขรโกสลลํ อ.ความเป็นผู้ฉลาดในอักษร
 พหุปการํ เป็นสิ่งมีอุปการะมาก พุทฺธวจนฺสฺ ในพระพุทฺธพจน์ทั้งหลาย
 (โหติ) ย่อมเป็น. ปทานิปี แม้ อ.บททั้งหลาย เอตถ ในสูตรว่า
 “อตโถ อกฺขรสนฺณปาตฺรุตฺตา” นี้ สงคฺยหนฺติ ย่อมถูกสงเคราะห์ไว้
 อกฺขเรสุ เอว ในอักษรทั้งหลายนั้นเทียว อกฺขรสนฺนิปาตฺรุตฺตา
 เพราะเป็นรูปประชุมกันของอักษร

ตสฺมา อกฺขรโกสลลํ สมปาเทยฺย หิตตฺถิโก

อุปฏฺฐหํ ครุํ สมมา อุฏฺฐานาทีหิ ปณฺจหิ.

ตสฺมา เพราะฉะนั้น หิตตฺถิโก อ.บุคคลผู้หวังประโยชน์
 อุปฏฺฐหํ อุปฏฺฐากอยู่ สมมา ด้วยดี ครุํ ซึ่งครู ปณฺจหิ (วตฺเตหิ)
 ด้วยวัตรทั้งหลาย ๕ อย่าง อุฏฺฐานาทีหิ มีการลุกขึ้นยืนรับเป็นต้น
 อกฺขรโกสลลํ ยังความเป็นผู้ฉลาดในอักษร สมปาเทยฺย พึงให้ถึง
 พร้อมเถิด

สณฺณาวีธาน วิธีเรียกชื่ออักษร

ตตถาโท ตาว สททลภขณ โวหารวิณฺญาปนตถํ
สณฺณาวีธานมารภียเต.

ตตถ (ปทฺรปฺลิตฺธิยํ) ในคัมภีร์ปทฺรปฺลิตฺธิยํ สณฺณาวีธานํ
อ. วิธีเรียกชื่ออักษร (มยา) อันข้าพเจ้า อารภียเต จะเริ่ม ตาว
ก่อน โวหารวิณฺญาปนตถํ เพื่อประโยชน์ในการให้รู้โวหาร อาโท
อันเป็นเบื้องต้น สททลภขณ ในคัมภีร์ไวยาकरण

๒. อกฺขราปาทย โเอกจตฺตาสี.

อาทย (วณฺณา) อ.วณฺณะทั้งหลายมี อ เป็นต้น โเอกจตฺตาสี
จำนวน ๔๑ ตัว อกฺขรา อปี (โหนติ) มีชื่อว่าอักษร (โหนติ)
ย่อมเป็น

อกฺขรา อปี อาทย โเอกจตฺตาสี. เต จ โข ชินวจนานูรฺปา
อการาทย นิคฺคหิตฺตนา โเอกจตฺตาสีสมตฺตา วณฺณา ปจฺเจกํ อกฺขรา
นาม โหนติ.

(ปทฺจเฉโท) อ.การตัดบท อกฺขรา อปี อาทย โเอกจตฺตาสี
(อิตฺติ) ว่า อกฺขรา อปี อาทย โเอกจตฺตาสี (โสตุชนฺธิ) อัน
นักศึกษทั้งหลาย กาทพฺโพ พึงกระทำ. จ โข ก็แล เต วณฺณา
อ.วณฺณะทั้งหลายเหล่านั้น ชินวจนานูรฺปา อันสมควรต่อคำของ
พระชินเจ้า อการาทย มี อ อักษรเป็นต้น นิคฺคหิตฺตนา มีนิคฺคหิต
เป็นที่สุด โเอกจตฺตาสีสมตฺตา มีจำนวน ๔๑ ตัวพอดิ ปจฺเจกํ แต่ละตัว
อกฺขรา นาม มีชื่อว่าอักษร โหนติ ย่อมเป็น

ดํ ยถา อ อา อี อี้ อุ อู เอ โอ, ก ข ค ฌ
ง, จ ฉ ช ฌ ญ, ฎ ฐ ฑ ฒ ณ, ต ถ ท ธ น,
ป ผ พ ภ ม, ย ร ล ว ส ห ฬ อํ อิติ อักษรา.

ดํ (=เต อักษรา) อ.อักษรทั้งหลายเหล่านั้น ยถา (=กตเม)
อะไรบ้าง. อักษรา อ.อักษรทั้งหลาย อิติ คือ

อ อา อี อี้ อุ อู เอ โอ,
ก ข ค ฌ ง,
จ ฉ ช ฌ ญ,
ฎ ฐ ฑ ฒ ณ,
ต ถ ท ธ น,
ป ผ พ ภ ม,
ย ร ล ว ส ห ฬ อํ

นักษรนตติ อักษรา, อ อาทิ เยสํ เต อาทโย.
อการาทินมนุกโม ปเนส จานาติกมสนนิสสิโต, ตถา हि
จานกรณปฺปตเนहि วณฺณา ชายนฺเต,

(เย วณฺณา) อ.วัณณะทั้งหลายเหล่าใด นักษรนติ ย่อมไม่
เลื่อนหายไป อิติ เพราะเหตุนี้ (เต วณฺณา) อ.วัณณะทั้งหลาย
เหล่านั้น อักษรา ชื่อว่าอักษร. ออาทิ อ.อ เป็นต้น เยสํ (อักษรานํ)
ของอักษรทั้งหลายเหล่าใด (อตฺถิ) มีอยู่ เต (อักษรา) อ.อักษร
ทั้งหลายเหล่านั้น อาทโย ชื่อว่าอาทิ (=มี อ เป็นต้น). ปน ก็
เอส อนุกโม อ.ลำดับนี้ อการาทินํ (อักษรานํ) แห่งอักษร
ทั้งหลายมี อ เป็นต้น จานาติกมสนนิสสิโต เป็นสิ่งอาศัยแล้ว
ซึ่งลำดับแห่งฐานเป็นต้น (โหติ) ย่อมเป็น. हि จริงอยู่ วณฺณา

อ.วิณฺณะทั้งหลาย ขายนฺเต ย่อมเกิด จานกรณปฺยตเนหิ จากฐาน
กรณ และปยตนะทั้งหลาย ตถา โดยประการนั้น

ตตถ ฉ จานานิ กณฺจตาลุมุทฺทหนตโฏฏฐานาสิกาวเสน.

ตตถ (จานกรณปฺยตเนสุ) ในบรรดาฐาน กรณ และ
ปยตนะทั้งหลายเหล่านั้น จานานิ อ.ฐานทั้งหลาย ฉ มี
๖ กณฺจตาลุมุทฺทหนตโฏฏฐานาสิกาวเสน ด้วยสามารถแห่ง (๑) กัณฐะ
(ลำคอ) (๒) ตาลุ (เพดาน) (๓) มุทฺทะ (ปุ่มเหงือก) (๔) ทันตะ
(ฟัน) (๕) โฏฏฐะ (ริมฝีปาก) (๖) นาสิกา (จมูก)

ตตถ อวณฺณ-กวกคฺค-หการา กณฺจชา.

อิวณฺณ-จวกคฺค-ยการา ตาลุชา.

ภูวกคฺค-รการ-พการา มุทฺทชา.

ตวคฺค-ลการ-สการา ทนฺตชา.

อวณฺณ-ปวกคฺคา โฏฏฐชา.

เอกาโร กณฺจตาลุโข.

โสภาโร กณฺจโฏฏฐโข.

วกาโร ทนฺตโฏฏฐโข.

นิคฺคหิตํ นาสิกภูฏฐานํ.

งณณมา สกภูฏฐานชา, นาสิกภูฏฐานชา จาติ.

ตตถ (จาเนสุ) ในบรรดาฐานทั้งหลายเหล่านั้น อวณฺณกวกคฺคหการา
อ.อวิณฺณะ กวรฺรค และ ห อักษรทั้งหลาย กณฺจชา เกิดจากกัณฐฐาน
(โหนติ) ย่อมเป็น

อิวณฺณจวกคฺคยการา อ.อิวิณฺณะ จวรฺรค และ ย อักษร
ทั้งหลาย ตาลุชา เกิดจากตาลุฐาน (โหนติ) ย่อมเป็น

กฎการการพการา อ.ภวรรค ร อักษร และ พ อักษร
ทั้งหลาย มุทธา เกิดจากมุทธฐาน (โหนดิ) ย่อมเป็น

ตวคคการการา อ.ตวรค ล อักษร และ ส อักษร
ทั้งหลาย ทนตธา เกิดจากทนตฐาน (โหนดิ) ย่อมเป็น

อุณณปวคคา อ.อุวันณะ และ ปวรรคทั้งหลาย โอฏฐา
เกิดจากโอฏฐฐาน (โหนดิ) ย่อมเป็น

ตารางแสดงอักษรและฐานเกิด

อักษร	ฐาน
อ อา ก ข ค ฌ ง ห	กัณฐะ
อิ อี จ ฉ ช ฌ ญ ย	ตาลุ
ฎ ฐ ฑ ฒ ณ ร ฬ	มุทธะ
ต ถ ท ธ น ล ส	ทนตะ
อุ ู ป ฝ พ ภ ม	โอฏฐะ

เอกาโร อ.เอ อักษร กณฐตาลุโซ เกิดจากกัณฐฐานและ
ตาลุฐาน (โหนดิ) ย่อมเป็น

โอกาโร อ.โออักษร กณโฏฏฐโซ เกิดจากกัณฐฐานและ
โอฏฐฐาน (โหนดิ) ย่อมเป็น

วกาโร อ.วอักษร ทนโตฏฐโซ เกิดจากทนตฐานและ
โอฏฐฐาน (โหนดิ) ย่อมเป็น

นิคคหิต อ.นิคคิต (-) นาสิกฏฐานขี เกิดจากนาสิกฐาน
(โหนดิ) ย่อมเป็น

งณณนา อ.ง ณ น ม อักษรทั้งหลาย สกฺกฺฐานา
เกิดจากฐานเดิมของตน นาสิกฺกฺฐานา จ และเกิดจากนาสิกฺกฺฐาน
(โหนติ) ย่อมเป็น อิติ ด้วยประการดังนี้

ตารางแสดงอักษรและฐานเกิด (ต่อ)

อักษร	ฐาน
เอ	กัณฐะ ห และ ตาลุ
โอ	กัณฐะ และ โอรุ
ว	ทันตะ และ โอรุ
อ	นาสิกะ
ง ณ น ม	สกฺกฺฐานะ และ นาสิกะ

หการํ ปณฺจเมเห อนตฺถุจาทิ จ สยฺตํ
โอรสนติ วทนเตตถ กณฺธขํ ตทสยฺตํ.

เอตถ (อกฺขเรสุ) ในบรรดาอักษรทั้งหลายเหล่านั้น (อาจริยา)
อ.อาจารย์ทั้งหลาย วทนติ ย่อมกล่าว หการํ ซึ่ง ห อักษร สยฺตํ
อันประกอบแล้ว (อกฺขเรหิ) ด้วยอักษรทั้งหลาย ปณฺจเมหิ เอว
ตัวที่ ๕ ของวรรคนั้นเทียว อนตฺถุจาทิ จ และตัวที่ตั้งอยู่ท้าย
พยัญชนะวรรค โอรสํ อิติ ว่าเกิดจากอรุฐาน ตทสยฺตํ อันไม่
ประกอบด้วยอักษรเหล่านั้น กณฺธขํ (อิตติ) ว่าเกิดจากกัณฐฐาน

กรณี ชิวหามฺขณํ ตาลุชานํ, ชิโวหปคฺคํ มุทฺธชานํ, ชิวหาคคฺ
ทนต์ชานํ, เสสา สกฺกฺฐานกรณา.

ชิวหามฺขณํ อ.ท่ามกลางแห่งลิ้น กรณี เป็นกรณี ตาลุชานํ
ของอักษรที่เกิดจากเพดานปาก (โหติ) ย่อมเป็น

ชีวโหปคค์ อ.ไกล้ปลายแห่งลัน **กรณ** เป็นกรณ **มฺุทธขาน** ของอักษรที่เกิดจากปุมเหงือก (โหติ) ย่อมเป็น

ชีวหาคค์ อ.ปลายแห่งลัน **กรณ** เป็นกรณ **ทนต์ขาน** ของอักษรที่เกิดจากฟัน (โหติ) ย่อมเป็น

เสสา (อกุขรา) อ.อักษรทั้งหลายที่เหลือ **สกุญฺจนากรณา** มีฐานของตนเป็นกรณ (โหนติ) ย่อมเป็น

ตารางแสดงอักษรและกรณ

อักษร	กรณ
อิ อี จ ฉ ช ฌ ญ ย	ชีวหามัธยมะ
ฎ ฐ ฑ ฒ ณ ร ฬ	ชีวโหปคคะ
ต ถ ท ธ น ล ส	ชีวหคคะ
อักษรที่เหลือ	สกุญฺจนา

ปยตน์ สำตาทิกรณวิเสโส. สำตตตมการสส, วิวัญฺ สเสสรานํ สการ-หการานญจ, ฌุญฺจ วกคานํ, อีสํฌุญฺจ ยรลวานนติ.

สำตาทิกรณวิเสโส อ.ความแตกต่างโดยการทำการปิด (ฐานและกรณ) เป็นต้น **ปยตน์** ชื่อว่าปยตนะ, **สำต** อ.ความปิด **ปยตน์** เป็นปยตนะ **อการสส** ของ อ อักษร (โหติ) ย่อมเป็น, **วิวัญ** อ.ความเปิด **ปยตน์** เป็นปยตนะ **เสสรานํ** ของสระที่เหลือทั้งหลาย **สการหการานํ** จ และของ ส อักษร และ ห อักษรทั้งหลาย (โหติ) ย่อมเป็น, **ฌุญฺจ** อ.ความกระทบฐานหนัก **ปยตน์** เป็นปยตนะ **วกคานํ** ของพยัญชนะวรรคทั้งหลาย (โหติ) ย่อมเป็น, **อิสํฌุญ** อ.ความกระทบฐานเบา **ปยตน์** เป็นปยตนะ **यरลวาน**

ของ ย ร ล และ ว อักษรทั้งหลาย (โหนติ) ย่อมเป็น อิติ ด้วย
ประการฉะนี้

ตารางแสดงอักษรและพยตนะ

อักษร	พยตนะ
อ	สังวุตะ
อา อี อี อู อู เอ โอ ส ห	วิญญะ
พยัญชนะวรรค ๒๕ ตัว	ผุญญะ
ย ร ล ว	อิสังผุญญะ

เอวํ จานกรณปยตนะสุติกาลภินเนสุ อักษรเรสุ สรา นิสสยา,
อิตเร นิสสิตา.

อักษรเรสุ ในอักษรทั้งหลาย จานกรณปยตนะสุติกาลภินเนสุ
อันต่างกันโดยประเภทแห่งฐาน กรณํ พยตนะ เสียง และช่วงเวลา
ของเสียง เอวํ อย่างนี้ สรา อ.สระทั้งหลาย นิสสยา เป็นที่อาศัย
(โหนติ) ย่อมเป็น, อิตเร (พยญชนะ) พยัญชนะทั้งหลายนอกนี้
นิสสสิตา เป็นผู้อาศัย (โหนติ) ย่อมเป็น

ตตถ

นิสสยาโท สรา วุตตา พยญชนะ นิสสิตา ตโต
วคฺเคกขา พหุตตาโท ตโต จานลหุกมา.

ตตถ (นิสสยนิสสเตสุ) ในบรรดาที่อาศัยและผู้อาศัยทั้งหลาย
เหล่านั้น

สรา อ.สระทั้งหลาย วุตตา ถูกกล่าวแล้ว อาโท ในเบื้องต้น
นิสสยา เพราะเป็นที่อาศัย, พยญชนะ อ.พยัญชนะทั้งหลาย วุตตา

ถูกกล่าวแล้ว ตโต ต่อจากสระเหล่านั้น นิสลิตา เพราะเป็นผู้อาศัย,
 วคคา อ.พยัญชนะวรรคทั้งหลาย เอกชา (จ) และสระ พยัญชนะวรรค
 พยัญชนะวรรค อันเกิดจากฐานเดียว วุตตา ถูกกล่าวแล้ว อาโท
 ในเบื้องต้น พหุตตา เพราะมีจำนวนมากกว่า, ฐานลหุทุกมา
 อ.ลำดับแห่งฐานและลหุทั้งหลาย (โหนติ) ย่อมมี ตโต ต่อจากนั้น
 วุตตณจ

ปณจนํ ปน ฐานานํ ปฏิปภาวิสาปี จ

นิสสยาทิปปเภเทหิ วุตโต เตสมนฺนุกโมติ.

จ อนึ่ง (เอตํ วจนํ) อ.คำนี้ วุตตํ อันท่านกล่าวไว้แล้ว
 (อิตติ) ว่า “ปน ก็ อนุกกโม อ.ลำดับ เตสํ (อกฺขรानํ) แห่งอักษร
 ทั้งหมดเหล่านั้น วุตโต ถูกกล่าวแล้ว ปฏิปภาวิสาปี ด้วยอำนาจ
 แห่งลำดับ ฐานานํ ของฐานทั้งหลาย ปณจนํ ๕ จ และ
 นิสสยาทิปปเภเทหิ ด้วยประเภทแห่งนิสสยะเป็นต้นทั้งหลาย”

เอเกนาธิกา จตตาสีลํ เอกจตตาสีลํ, เอเตน คณนปริจฺเจเทน

อธิกฺกขรวนตานิ เอกตาสีลโต อีโต

น พุทฺธวจนानीติ ทีเปตาจริยาสโก.

จตตาสีลํ อ.จำนวน ๔๐ อธิกา อันยัง เอเกน ด้วย ๑
 เอกจตตาสีลํ ชื่อว่า ๔๑ (โหติ) ย่อมเป็น, เอเตน ด้วยบอกว่า
 เอกจตตาสีลํ นี้ คณนปริจฺเจเทน อันเป็นเครื่องกำหนดนับ

อาจริยาสโก อ.อาจารย์ผู้ประเสริฐ ทีเปติ ย่อมแสดง อิติ
 ว่า อธิกฺกขรวนตานิ (วจนานิ) อ.ถ้อยคำทั้งหลายอันมีอักษรเกิน
 เอกจตตาสีลโต จาก ๔๑ ตัว อีโต นี้ น พุทฺธวจนานิ (โหนติ)
 ไม่ใช่พระพุทฺธพจน์

อปิคคหณํ เหฏฺฐา วุตตานํ อเปกฺขาภรณตฺถํ.

อปิคคหณํ อ.อปิคัพฺพํ อเปกฺขาภรณตฺถํ มีประโยชน์ต่อ
การทำการมองหา วุตตานํ (อกฺขรณํ) ซึ่งอักษรทั้งหลายอันถูกกล่าว
แล้ว เหฏฺฐา ในสูตรว่า “อตฺถโ อกฺขรสมณฺหาโต” ข้างล่าง

๓. ตตฺถโหนตา สรา อฏฺฐ.

ตตฺถ (อกฺขเรสุ) ในบรรดาอักษรทั้งหลายเหล่านั้น อฏฺฐ
(อกฺขรา) อ.อักษรทั้งหลาย ๘ ตัว โหนตา มี โอ เป็นที่สุด สรา
ชื่อว่าสระ (โหนติ) ย่อมเป็น

ตตฺถ เตสุ อกฺขเรสุ อการาทีสุ โอการนตา อฏฺฐ อกฺขรา สรา
นาม โหนติ.

ตตฺถ เตสุ อกฺขเรสุ อการาทีสุ ในบรรดาอักษรทั้งหลาย
มี อ เป็นต้นเหล่านั้น อฏฺฐ อกฺขรา อ.อักษรทั้งหลาย ๘ ตัว
โอการนตา มี โอ อักษรเป็นที่สุด สรา นาม ชื่อว่าสระ โหนติ
ย่อมเป็น

ตํ ยถา อ อา อิ อี อุ อู เอ โอ-อิติ สรา.

ตํ (=เต สรา) สระทั้งหลายเหล่านั้น ยถา (=กตเม) อะไรบ้าง,
สรา อ.สระทั้งหลาย อ อา อิ อี อุ อู เอ โอ อิติ คือ อ อา อิ
อี อุ อู เอ โอ

โอ อนฺโต เยสํ เต โอหนตา, ทกาโร สนฺธิโซ, สรฺนติ
คจฺจนฺตํ สรา, พยฺยชเน สาเรณฺตํ สรา.

โอ อนฺโต อ.โอเป็นที่สุด เยสํ (สรานํ) ของสระทั้งหลาย
เหล่าใด (อตฺถิ มียุ), เต สรา อ.สระทั้งหลายเหล่านั้น โอหนตา

ชื่อว่าโอทันตา (=มี โอ เป็นที่สุด). ทหาโร อ.ท อักษร สนธิโซ
เกิดจากสนธิ. (เย อักษร) อ.อักษรทั้งหลายเหล่านี้ สรณติ คจณฺติ
ย่อมออกเสียงได้ อิติ เพราะเหตุนี้ (เต อักษร) อ.อักษรทั้งหลาย
เหล่านั้น สรา ชื่อว่าสระ. อปี อีกอย่างหนึ่ง (เย อักษร) อ.อักษร
ทั้งหลายเหล่านี้ พยัญชนะ ยังพยัญชนะทั้งหลาย สาเรณติ ย่อม
ให้ออกเสียงได้ อิติ เพราะเหตุนี้ (เต อักษร) อ.อักษรทั้งหลาย
เหล่านั้น สรา ชื่อว่าสระ

“ตตถา”ติ วตตเต.

ตตถ อิติ (ปท) อ.บพว่า “ตตถ” วตตเต ย่อมตามไป

๔. ลหุมตตา ตโย รสสา.

ตตถ (สเรสุ) ในบรรดาสระทั้งหลายเหล่านั้น ตโย (สรา)
อ.สระทั้งหลาย ๓ ตัว ลหุมตตา อันมีประมาณการออกเสียงเร็ว
รสสา ชื่อว่ารัสสะ (โหนติ) ย่อมเป็น

ตตถ อฏฐสุ สเรสุ ลหุมตตา ตโย สรา รสสา นาม โหนติ.

ตํ ยถา อ อี อุ อิติ รสสา.

ตตถ อฏฐสุ สเรสุ ในบรรดาสระทั้งหลาย ๘ ตัวเหล่านั้น
ตโย สรา อ.สระทั้งหลาย ๓ ตัว ลหุมตตา อันมีประมาณการ
ออกเสียงเร็ว รสสา นาม มีชื่อว่ารัสสะ โหนติ ย่อมเป็น. ตํ
(=เต รสสา) อ.รัสสะสระทั้งหลายเหล่านั้น ยถา (=กตเม) อะไรบ้าง,
รสสา อ.รัสสะสระทั้งหลาย อ อี อุ อิติ คือ อ อี อุ

ลหุกา มตตา ปมาณํ เยสํ เต ลหุมตตา, มตตาสทโท เจตถ
อจฺจนราสํฆาตอกฺขิณิมิลนสฺสขาตํ กาลํ วทติ, ตาย มตตตาย เอกมตตา

รสสา, ทวิมตฺตา ทิฆา, อทฺตมตฺตา พยฺยชฺชา. ลหุคฺคหฺณํ เจตฺถ
ฉนฺทสิ ทิยฺยทฺตมตฺตสฺสาปิ คหณตฺถํ. รสสกาลโยคโต รสสา,
รสสกาลวนฺโต วา รสสา.

มตฺตา ปมาณํ อ.ประมาณการออกเสียง ลหฺกฺกา อันเร็ว เยสํ
สรานํ ของสระทั้งหลายเหล่านี้ (อตฺถิ) มียุ, เต (สรา) อ.สระ
ทั้งหลายเหล่านั้น ลหฺมตฺตา ชื่อว่าลหฺมตฺตา (โหนฺติ) ย่อมเป็น. จ
อนึ่ง มตฺตาสทฺโท อ.มตฺตา ศัพท์ เอตฺถ (สฺตฺเต) ในสูตรนี้ วทติ
ย่อมกล่าว กาลํ ซึ่งระยะเวลา อจฺจฺราสงฺฆาตอกฺขิณิมิลนสงฺฆาตํ
กล่าวคือการติดนิ้วมือและการกระพริบตา. รสสา อ.รัสสระทั้งหลาย
เอกมตฺตา มี ๑ มาตรา, ทิฆา อ.ทึฆสระทั้งหลาย ทวิมตฺตา
มี ๒ มาตรา, พยฺยชฺชา อ.พยัญชนะทั้งหลาย อทฺตมตฺตา มีครึ่ง
มาตรา ตาย มตฺตาย โดยมาตรานั้น. จ และ ลหุคฺคหฺณํ อ. ลหุ
ศัพท์ เอตฺถ ในสูตรนี้ คหณตฺถํ มีประโยชน์ต่อการถือเอา
ทิยฺยทฺตมตฺตสฺสาปิ แม้ซึ่ง ๑ มาตราครึ่ง ฉนฺทสิ ในฉันท. สรา
อ.สระทั้งหลาย รสสา ชื่อว่ารัสสระ รสสกาลโยคโต เพราะประกอบ
ด้วยระยะการออกเสียงสั้น, วา หรือว่า (สรา) อ.สระทั้งหลาย
รสสกาลวนฺโต อันมีระยะการออกเสียงสั้น รสสา ชื่อว่ารัสสระ
(โหนฺติ) ย่อมเป็น

สรสสคฺคหณานิ จ วตฺตนเต.

สรสสคฺคหณานิ จ อ.สร ศัพท์ และ รสส ศัพท์ทั้งหลาย
วตฺตนเต ย่อมตามไป

๕. อณฺเณ ทิฆมา.

สรสา อ.สระทั้งหลาย อณฺเณ เหล่าอื่น รสฺเสหิ จากรัสสสระ
ทั้งหลาย ทิฆมา ชื่อว่าทิมะ (โหนติ) ย่อมเป็น

ตตถ อฏฺฐสฺ สุรฺสสุ รสฺเสหิ อณฺเณ ทฺวิมตฺตา ปณฺจ สรสา
ทิฆมา นาม โหนติ.

ตํ ยถา อา อี อุ เอ โอ อิติ ทิฆมา.

ตตถ อฏฺฐสฺ สุรฺสสุ ในบรรดาสระทั้งหลาย ๘ ตัวเหล่านั้น
สรสา อ.สระทั้งหลาย ปณฺจ ๕ ตัว ทฺวิมตฺตา อันมี ๒ มาตราเสียง
อณฺเณ เหล่าอื่น รสฺเสหิ จากรัสสสระทั้งหลาย ทิฆมา นาม มีชื่อว่า
ทิมะ โหนติ ย่อมเป็น. ตํ (=เต ทิฆมา) อ.ทิมสระทั้งหลายเหล่านั้น
ยถา (=กตเม) อะไรบ้าง, ทิฆมา อ.ทิมสระทั้งหลาย อา อี อุ เอ โอ
อิติ คือ อา อี อุ เอ โอ

อณฺเณคฺคหณํ ทิยทุตฺตมตฺติกานมฺปิ สงคฺคหณตฺถํ. ทิฆมาเล
นียุตฺตา, ตพฺพนโต วา ทิฆมา. กฺวจิ สยฺยคฺคพฺพา เอกาโรการา
รสฺสา อิว วุจฺจนเต. ยถา เอตฺถ, เสยฺโย,^๑ โฏฏฺโฏ,^๒ โสตฺถิ.^๓

อณฺเณคฺคหณํ อ.อณฺเณ ศัพท์ สงคฺคหณตฺถํ มีประโยชน์ต่อ
การประมวลเอา ดิยทุตฺตมตฺติกานมฺปิ (อักษรานํ) แม้ซึ่งอักษร
ทั้งหลายที่มีเสียง ๒ มาตราครึ่ง. (สรสา) อ.สระทั้งหลาย นียุตฺตา
อันประกอบแล้ว ทิฆมาเล ในระยะเวลาการออกเสียงยาว วา หรือว่า
ตพฺพนโต อันมีระยะเวลาการออกเสียงยาวนั้น ทิฆมา ชื่อว่าทิมะ
(โหนติ) ย่อมเป็น. เอกาโรการา อ.เอ อักษร และ โอ อักษร

๑ ขุ.ชา.เอกก. (บาลี) ๒๗/๑๒/๔.

๒ วิ.ป. (บาลี) ๘/๑๕๖/๖๘.

๓ ที.สี. (บาลี) ๙/๒๗๔/๙๖.

ทั้งหลาย สัโยคปุพฺพพา ที่อยู่ข้างหน้าพยัญชนะสังโยค วุจฺจนเต
 ย่อมถูกสวด รสฺสา อิว เหมือนสระเสียงสั้น กุวจิ บ้าง. ยถา
 อ.อุทาหรณ์ (อิตฺติ) คือ เอตถ, เสยโย, โฏฏโฐ, โสตถิ

กวจิตฺติ กิ. มํ เจ ตวํ นิขณํ วเน.^๔ ปุตฺโต ตยาหิ มหาราช.^๕

กวจิตฺติ อ.บพว่ “กุวจิ” กิ (ปโยชนิ) มีประโยชน์อะไร.
 (นิเสธนตฺถิ) มีประโยชน์ต่อการห้ามการออกเสียงเหมือนรัสสะ
 (อิจฺจาทีสุ) ในอุทาหรณ์ทั้งหลายเป็นต้นว่า มํ เจ ตวํ นิขณํ วเน,
 ปุตฺโต ตยาหิ มหาราช

๖. ทุมฺหิ ครุ.

ทุมฺหิ ในเพราะหมู่แห่งอักษร ๒ ตัว (ปุพฺพโพ รสฺสสฺสขโร)
 อ.รัสสอักษรตัวหน้า ครุ ชื่อว่าครุ (โหติ) ย่อมเป็น

ทวินนํ สมฺภูโ ทฺ, ตสฺมี ทุมฺหิ. สัโยคฺกุเต อกฺขเร ปเร
 โย ปุพฺพโพ รสฺสสฺสขโร, โส ครุสฺสณฺโณ โหติ. ยถา ทตฺวา,^๖ หิตฺวา,^๗
 ภูตฺวา.^๘

สมฺภูโ อ.หมู่ ทวินนํ (พยญฺชนานํ) แห่งพยัญชนะทั้งหลาย
 ๒ ตัว ทฺ ชื่อว่า ทฺ. ตสฺมี ทุมฺหิ ในเพราะหมู่แห่งอักษร ๒ ตัวนั้น.
 อกฺขเร ในเพราะอักษร สัโยคฺกุเต อันเป็นสังโยค ปเร ข้างหลัง
 รสฺสสฺสขโร อ.อักษรเสียงสั้น ปุพฺพโพ ตัวหน้า โย ไต (อตฺถิ) มีอยู่,
 โส อ.อักษรเสียงสั้นนั้น ครุสฺสณฺโณ มีชื่อว่าครุ โหติ ย่อมเป็น.
 ยถา อ.อุทาหรณ์ (อิตฺติ) คือ ทตฺวา, หิตฺวา, ภูตฺวา

๔ ขุ.ชา.ม. (บาลี) ๒๘/๖/๑๒๗.

๕ ขุ.ชา.เอกก. (บาลี) ๒๗/๗/๒.

๖ วิมฺหา. (บาลี) ๒/๕๖๒/๔๙.

๗ ขุ.สุ. (บาลี) ๒๕/๒๐๑/๕๒.

๘ สั.ส. (บาลี) ๑๕/๑๐๖/๗๓.

“ครุ”ติ วัตตเต.

ครุติ (ปท) อ.บพว “ครุ” วัตตเต ย่อมตามไป

๗. ทีโฆ จ.

ทีโฆ อ.สระเสียงยาว ครุ ชื่อว่าครุ (โหติ) ย่อมเป็น จ ด้วย
ทีโฆ จ สโร ครุสณโณ โหติ.

ยถา นาวา,^๙ นที,^{๑๐} วรุ,^{๑๑} เทว,^{๑๒} ตโย^{๑๓} ครุกโต^{๑๔}

อณโณ “ลหุโก”ติ เวทิตพฺโพ.

สโร อ.สระ ทีโฆ อันมีเสียงยาว ครุสณโณ มีชื่อว่าครุ โหติ
ย่อมเป็น จ ด้วย. ยถา อ.อุทาหรณ์ (อิตติ) ดังนี้ คือ นาวา, นที,
วรุ, เทว, ตโย

อณโณ (สโร) อ.สระอื่น ครุกโต จากสระที่มีเสียงหนัก
เวทิตพฺโพ อันนักศึกษาพึงทราบ อิตติ ว่า ลหุโก เป็นสระที่มี
เสียงเบา (โหติ) ย่อมเป็น

๘. เสสา พยัญชนา.

เสสา (อกฺขรา) อ.อักษรทั้งหลายที่เหลือ พยัญชนา ชื่อว่า
พยัญชนะ (โหนติ) ย่อมเป็น

จเปตฺวา อฏฺฐ สเร เสสา อพฺถมตฺตา อกฺขรา กการาทโย
นิคฺคหิตฺตนา เตตฺตีส พยัญชนา นาม โหนติ. วุตฺเตหิ อณฺเณ
เสสา. พยัญชียติ เอเตหิ อตฺถเกติ พยัญชนา.

๙ วิมหา. (บาลี) ๒/๔๗๗/๘.

๑๑ ขุ.วิ. (บาลี) ๒๖/๒๙๒/๓๙.

๑๓ อภิ.ป. (บาลี) ๔๐/๕๔/๑๙.

๑๐ ส.ม. (บาลี) ๑๙/๖๕๑/๒๑๔.

๑๒ อภิ.ป. (บาลี) ๔๐/๕๔/๑๙.

๑๔ ที.สี. (บาลี) ๙/๓๐๓/๑๑๓.

อกฺขรา อ.อักษรทั้งหลาย จเปตฺวา เว้นแล้ว อฏฺฐ สเร
ซึ่งสระทั้งหลาย ๘ ตัว อทฺถมตฺตา อันออกเสียงครึ่งมาตรา เสสา
ที่เหลือ เตตฺตีส จำนวน ๓๓ ตัว กการาทโย มี ก อักษรเป็นต้น
นิคฺคหิตฺนตา มินิคฺคหิตเป็นที่สุด พยฺยชฺชา นาม มีชื่อว่าพยัญชนะ
โหนติ ย่อมเป็น. อกฺเณ (อกฺขรา) อ.อักษรทั้งหลายเหล่านี้ วุตฺเตหิ
(อกฺขเรหิ) จากอักษรทั้งหลายอันถูกกล่าวแล้ว เสสา ชื่อว่าเสสะ
(โหนติ) ย่อมเป็น. อดฺโถ อ.เนื้อความ พยฺยชียฺติ ย่อมถูกแสดง
เอเตหิ ด้วยอักษรทั้งหลายเหล่านี้ อิติ เพราะเหตุนั้น (เอเต อกฺขรา)
อ.อักษรทั้งหลายเหล่านี้ พยฺยชฺชา ชื่อว่าพยัญชนะ (โหนติ) ย่อมเป็น

ติ ยถา ก ข ค ฌ ง, จ ฉ ช ฌ ญ, ฎ จ ฏ ฒ ณ,
ต ธ ท ฐ น, ป ผ พ ภ ม, ย ร ล ว ส
ห ฬ อํ อิติ พยฺยชฺชา. กการาทิสฺวกาโร อูจฺจารณฺตฺโถ.

ติ (=เต พยฺยชฺชา) อ.พยัญชนะทั้งหลายเหล่านี้ ยถา
(=กตเม) อะไรบ้าง, พยฺยชฺชา อ.พยัญชนะทั้งหลาย อิติ คือ

ก ข ค ฌ ง,
จ ฉ ช ฌ ญ,
ฎ จ ฏ ฒ ณ,
ต ธ ท ฐ น,
ป ผ พ ภ ม,
ย ร ล ว ส ห ฬ อํ

อกาโร อ.อ อักษร กการาทิสฺ (กาเรสุ) ในอักษรทั้งหลาย
มี ก เป็นต้น อูจฺจารณฺตฺโถ มีประโยชน์ต่อการออกเสียง

“พยฺยชฺชา”ติ วุตฺตเต.

พยฺยชฺชาติ (ปทฺ) อ.บทว่า “พยฺยชฺชา” วุตฺตเต ย่อมตามไป

๙. วคฺคา ปณฺจปณฺจโส มนฺตา.

พยุถนา อ.พยฺญชนะทั้งหลาย มนฺตา มี ม เป็นที่สุด
วคฺคา ชื่อว่าวัคคะ ปณฺจปณฺจโส โดยการจำแนกออกเป็น ๕ วรรค ๆ
ละ ๕ ตัว (โหนดิ) ย่อมเป็น

เตสํ โข พยุถนानํ กการาทโย มการนฺตา ปณฺจวิสฺติ
พยุถนา ปณฺจปณฺจวิภาเคน วคฺคา นาม โหนดิ.

ต้ ยถา ก ข ค ฌ ง, จ ฉ ช ฌ ญ, ฎ จ ฑ
ฒ ณ, ต ถ ท ฐ น, ป ผ พ ภ ม อิติ วคฺคา.

เตสํ โข พยุถนानํ บรรดาพยฺญชนะทั้งหลายเหล่านั้น
พยุถนา อ.พยฺญชนะทั้งหลาย ปณฺจวิสฺติ ๒๕ ตัว กการาทโย
มี ก อักษรเป็นต้น มการนฺตา มี ม อักษรเป็นที่สุด วคฺคา นาม
มีชื่อว่าวัคคะ ปณฺจปณฺจวิภาเคน โดยการจำแนกออกเป็น ๕ วรรค ๆ
ละ ๕ ตัว โหนดิ ย่อมเป็น. ต้ (=เต วคฺคา) อ.พยฺญชนะวรรค
ทั้งหลายเหล่านั้น ยถา (=กตเม) อะไรบ้าง วคฺคา อ.พยฺญชนะวรรค
ทั้งหลาย อิติ คือ

ก ข ค ฌ ง,
จ ฉ ช ฌ ญ,
ฎ จ ฑ ฒ ณ,
ต ถ ท ฐ น,
ป ผ พ ภ ม

เต ปน ปจฺมกฺขรวเสน กวคฺคจวคฺคาทีโวหารํ คตา,
วคฺโคติ สมฺภู, ตตถ ปณฺจปณฺจวิภาเคนาติ วา ปณฺจ ปณฺจ
เอเตสมตฺถิติ วา ปณฺจปณฺจโส, โม อนฺโต เยสํ เต มนฺตา.

ปน กิ เต (วคฺคา) อ.วรรคทั้งหลายเหล่านั้น คตา ถึงแล้ว
กวดคจวคคาทีโวหาริ ซึ่งการเรียกว่า กวรรคและจวรรคเป็นต้น
ปรมกฺขรวเสน ด้วยอำนาจแห่งอักษรตัวแรก. วคฺโคติ (วจนํ) คำว่า
“วรรค” สมฺมูโห ได้แก่ หมู. ตตฺถ (สฺสฺสฺสฺส) ในสูตรนั้น ปณฺจปณฺจโส
ชื่อว่า ปณฺจปณฺจโส ปณฺจปณฺจวิภาเคน อิติ วา เพราะอรรถว่า
ด้วยการจำแนกออกเป็น ๕ วรรค ๆ ละ ๕ ตัว หรือ ปณฺจ ปณฺจ
เอเตสํ อตฺถิ อิติ วา หรือว่า เพราะอรรถว่า อ.อักษรทั้งหลาย
๕ ตัว ๆ ของวรรคทั้งหลายเหล่านี้มีอยู่. โม อ. ม อักษร อนฺโต
เป็นที่สุด เยสํ (พยุญฺชนานํ) ของพยัญชนะทั้งหลายเหล่าใด (อตฺถิ)
มีอยู่, เต อ.พยัญชนะทั้งหลายเหล่านั้น มนฺตา ชื่อว่า มี ม เป็น
ที่สุด (โหติ) ย่อมเป็น

ตารางแสดงพยัญชนะวรรค ๒๕ ตัว

อักษร	วรรค
ก ข ค ฅ ง	ก วรรค
จ ฉ ช ฌ ญ	จ วรรค
ฎ ฏ ฐ ฒ ณ	ฎ วรรค
ด ถ ท ธ น	ด วรรค
ป ฟ พ ภ ม	ป วรรค

๑๐. อํ อิติ นิคฺคหิตํ.

พินทุ อ.จุต อํ อิติ คือ อํ นิคฺคหิตํ ชื่อว่านิคฺคหิต (โหติ) ย่อมเป็น

อการโ อุจฺจารณตฺถโ, อิตฺสทฺโ ปนํนตฺรวุตฺตนิทฺสสนตฺถโ, อํ อิติ ยํ อการโต ปรี วุตฺตํ พินทุ, ตํ นิคฺคหิตํ นาม โหติ. รสสฺสสรํ นิสฺสาย คยฺหติ, กรณํ นิคฺคเหตุวา คยฺหติติ วา นิคฺคหิตํ.

อการโ อ.อ อักขร อุจฺจารณตฺถโ มีประโยชน์ต่อการสวด ออกเสียง. ปน ส่วน อิตฺสทฺโ อ.อิติ ศัพท์ อนนตฺรวุตฺตนิทฺสสนตฺถโ มีประโยชน์ต่อการแสดงนิคฺคหิตที่ถูกกล่าวไม่ให้มีระหว่าง. ยํ พินทุ อ.จุต ตัวใด วุตฺตํ ถูกกล่าวแล้ว ปรี ข้างหลัง อการโต จาก อ อักขร อํ อิติ ว่า อํ, ตํ อ.จุตตัวนั้น นิคฺคหิตํ นาม มีชื่อว่า นิคฺคหิต โหติ ย่อมเป็น. (ยํ พยฺชนํ) อ.พยัญชนะใด (ปุคฺคเลน) อันบุคคล นิสฺสาย อาศัยแล้ว รสสฺสสรํ ซึ่งรสสระ คยฺหติ ย่อม ออกเสียง วา หรือ นิคฺคเหตุวา กตแล้ว กรณํ ซึ่งกรรม คยฺหติ ย่อมออกเสียง อิติ เพราะเหตุนั้น (ตํ) อ.พยัญชนะนั้น นิคฺคหิตํ ชื่อว่านิคฺคหิต (โหติ) ย่อมเป็น

กรณํ นิคฺคเหตุวาน มุเขนาวิวญฺเณ^{๑๕} ยํ

วุจฺเจเต นิคฺคหิตฺตนิติ วุตฺตํ พินทุ สรานุกํ.

ยํ พินทุ อ.จุต ตัวใด สรานุกํ ไปตามหลังสระเสียงสั้น (ปุคฺคเลน) อันบุคคล นิคฺคเหตุวาน กตแล้ว กรณํ ซึ่งกรรม วุจฺเจเต ย่อมออกเสียง มุเขน ด้วยปาก อวิวญฺเณ อันเปิดไม่กว้าง, (ตํ) อ.จุตตัวนั้น วุตฺตํ ถูกเรียกแล้ว นิคฺคหิตํ อิติ ว่า “นิคฺคหิต”

๑๕ วิ.ป.อ. (บาลี) ๓/๔๘๕/๕๕๒.

อิธ อวุตตานิ ปรมณฺณานิ ปโยชนํ สติ คหณตํ
ปริภาสมาห.

ปโยชน ครั้นเมื่อประโยชน์ **สติ** มีอยู่ (กจฺจายนาจริโย)
อ.อาจารย์กจฺจายนะ **อาห** กล่าวแล้ว **ปริภาสํ** ซึ่งปริภาสาสูตร
คหณตํ เพื่อการถือเอา **ปรมณฺณานิ** แม้ซึ่งชื่อในคัมภีร์อื่นทั้งหลาย
อวุตตานิ อันไม่ถูกกล่าวแล้ว **อิธ** (กจฺจายเน) ในคัมภีร์กจฺจายนะนี้

๑๑. ปรมณฺณา ปโยเค.

ปโยเค ครั้นเมื่อการประกอบ (สติ) มีอยู่ **ปรมณฺณา**
อ.ชื่อในคัมภีร์อื่นทั้งหลาย (**ยฺชฺชนเต**) ย่อมถูกประกอบ

ยา จ ปน ปรมฺมี สกฺกตคฺคนเถ, ปเรสํ วา เวยยากรณานิ
สมณฺณา โฆสาโฆสฺสโลปสวณฺณสํโยคฺลึงคาทิกา, ตา ปโยเค สติ
เอตถาปิ ยฺชฺชนเต.

จ ปน ก็แล **ยา สมณฺณา** อ.ชื่อทั้งหลายเหล่านี้
โฆสาโฆสฺสโลปสวณฺณสํโยคฺลึงคาทิกา มีโฆสะ อโฆสะ โลปะ
สวณฺณะ สํโยคะ และลึงคะเป็นต้น **ปรมฺมี สกฺกตคฺคนเถ** ในคัมภีร์
สันสกฤตอื่น **ปเรสํ วา เวยยากรณานิ** หรือของคัมภีร์ไวยากรณ์
ทั้งหลายเหล่านี้ (**สนฺติ**) มีอยู่, **ปโยเค** ครั้นเมื่อการประกอบ **สติ**
มีอยู่ **ตา (สมณฺณา)** อ.ชื่อทั้งหลายเหล่านั้น (กจฺจายนาจริเยน)
อันอาจารย์กจฺจายนะ **ยฺชฺชนเต** ย่อมประกอบไว้ **เอตถาปิ** แม้ใน
คัมภีร์กจฺจายนะนี้

ปรมฺมี ปเรสํ วา สมณฺณา **ปรมณฺณา**, (เวยยากรณ
เวยยากรณมิตฺตานํ วา สมณฺณาทฺยตฺโต.) ปยฺชฺชนํ **ปโยโค**, วินิโยโค.

สมณฺหา อ.ชื่อ ปรสฺมี (คนเถ) ในคัมภีร์อื่น ปรสฺ (คนถาน) วา หรือของคัมภีร์ทั้งหลายเหล่านี้ ปรสมณฺหา ชื่อว่าปรสมณฺหา. (อตฺถ) อ.อธิบาย อิติ ว่า สมณฺหา อ.ชื่อ พยากรณ ในคัมภีร์ ไวยากรณ์ วา หรือ อาจริยานํ ของอาจารย์ทั้งหลาย อธิธานํ ผู้สวด พยากรณ์ ซึ่งคัมภีร์ไวยากรณ์. ปยุชชนํ อ.การประกอบเข้า ปโยโค ชื่อว่าปโยคะ วินิโยโค ได้แก่การรวมเข้าไว้ด้วยกัน

ตตถ วคฺคานํ ปรมฺหุตฺติยา, สกาโร จ อโฆสา. วคฺคานํ ตตฺถ จตฺตถปฺลจฺมา, ยรลวหฺฟา จาติ เอกวีสติ โฆสา นาม. เอตถ จ วคฺคานํ พุตฺถยจตฺตถา ธนิตาติปิ วุจฺจนฺติ, อิตเร สลิลลาติ.

ตตถ (สมณฺหาสุ) ในบรรดาชื่อทั้งหลายเหล่านั้น ปรมฺหุตฺติยา (อกฺขรา) อ.อักษรทั้งหลาย ตัวที่ ๑ และตัวที่ ๒ วคฺคานํ ของวรรคทั้งหลาย สกาโร จ และ ส อักษร อโฆสา ชื่อว่าอโฆสะ (โหนติ) ย่อมเป็น. เอกวีสติ อ.อักษรทั้งหลาย ๒๑ ตัว อิติ คือ ตตฺถยจตฺตถปฺลจฺมา อ.อักษรทั้งหลายตัวที่ ๓ ที่ตัว ๔ และที่ ๕ วคฺคานํ ของวรรคทั้งหลาย จ และ ยรลวหฺฟา อ.ย ร ล ว ห และ ฟ อักษรทั้งหลาย โฆสา นาม ชื่อว่าอโฆสะ (โหนติ) ย่อมเป็น. จ อนึ่ง เอตถ (อกฺขเรสุ) ในบรรดาอักษรทั้งหลายเหล่านี้ พุตฺถยจตฺตถา (อกฺขรา) อ.อักษรทั้งหลายตัวที่ ๒ และตัวที่ ๔ วคฺคานํ ของวรรคทั้งหลาย วุจฺจนฺติ ย่อมถูกเรียก ธนิตา อิติปิ ว่าธินิตะบ้าง, อิตเร (อกฺขรา) อ.อักษรทั้งหลายนอกนี้ (วุจฺจนฺติ) ย่อมถูกเรียก สลิลลา อิติ ว่าสลิลละ

ตารางแสดงอักษรโฆสะ อโฆสะ สติถะ และธนิตะ

พยัญชนะวรรค					พยัญชนะอวรรค	
อโฆสะ		โฆสะ			อโฆสะ	โฆสะ
สติถะ	ธนิตะ	สติถะ	ธนิตะ	สติถะ	สติถะ	
ก	ข	ค	ฌ	ง	ส	ย ร ล ว ห ฟ
จ	ฉ	ช	ณ	ณ		
ฎ	ฏ	ฏ	ฒ	ณ		
ต	ถ	ท	ธ	น		
ป	ผ	พ	ภ	ม		

วินาโส โลโป. รสสสสรา สกทีเมหิ อณฺณมณฺณํ สวณฺณานาม, เย สรุปาติปิ วุจฺจนฺติ. สรานนฺตริตานิ พยฺยชนานิ สโยโค. ธาตุปฺปจฺยวิภตฺตวฺชิตฺมตถวํ **ลึงค์**. วิภตฺยन्ตํ **ปทํ**. อิจฺเจวมาทิ.

วินาโส อ.การทำให้สิ้นไป โลโป ชื่อว่าโลปะ. รสสสสรา อ.รสสระทั้งหลาย สกทีเมหิ กับที่สระของตนทั้งหลาย สวณฺณานาม ชื่อว่าสวัณณะ อณฺณมณฺณํ ของกันและกัน (โหนติ) ย่อมเป็น. เต อ.สวัณณะทั้งหลายเหล่านั้น วุจฺจนฺติ ย่อมถูกเรียก สรุปา อติปิ ว่า สรุปะบ้าง. พยฺยชนานิ อ.พยัญชนะทั้งหลาย สรานนฺตริตานิ อันไม่มีสระคั่นในระหว่าง สโยโค ชื่อว่าสังโยคะ. อตถวํ อ.ศัพท์ที่มีอรรถ ธาตุปฺปจฺยวิภตฺตวฺชิตํ อันเว้นจากธาตุ ปจฺจยฺ และ วิภตฺติ **ลึงค์** ชื่อว่าลึงคะ. วิภตฺยन्ตํ อ.ศัพท์ที่มีวิภตติเป็นที่สุด **ปทํ** ชื่อว่าปทะ. อิจฺเจวมาทิ ดังนี้ เป็นต้น

อติ สณฺณาวิธานํ.

สณฺณาวิธานํ อ.วิธีเรียกชื่ออักษร อติ จบเพียงเท่านั้น

สรสนธิวิธาน

วิธีต่อสระ

อถ สรสนธิ วุจเต.

โลก อคฺคปฺคฺโคล, ปณฺหา อินฺทริยํ, ตีณิ อิมานิ, โน ทิ เอตํ, ภิกฺขุณี โอวาโท, มาตุ อุปฺภูจฺจํ, สเมตุ อายสฺมา, อภิภู อายตนํ, ฌนํ เม อตฺถิ, สพฺเพ เอว, ตโย อสฺสุ ฌมฺมา, อสนฺโต เอตถ น ทิสฺสนติ อิตฺธ สราทิสฺสนายํ สพฺพสฺสนธิกรณฺณฺจฺจาเน พยฺยชน วิโยชนตฺถํ ปริภาสฺมาห.

อถ ต่อจากสัณญาวีธานั้น สรสนธิ อ.การต่อสระ (มยา) อันข้าพเจ้า วุจเต จะกล่าว

อิธ (อุทาหรณฺรฺเปสฺสุ) ในรูปอุทาหรณ์ทั้งหลายเหล่านี้ โลก อคฺคปฺคฺโคล, ปณฺหา อินฺทริยํ, ตีณิ อิมานิ, โน ทิ เอตํ, ภิกฺขุณี โอวาโท, มาตุ อุปฺภูจฺจํ, สเมตุ อายสฺมา, อภิภู อายตนํ, ฌนํ เม อตฺถิ, สพฺเพ เอว, ตโย อสฺสุ ฌมฺมา, อสนฺโต เอตถ น ทิสฺสนติ อิติ คือ โลก อคฺคปฺคฺโคล ... อสนฺโต เอตถ น ทิสฺสนติ สราทิสฺสนายํ ครั้นเมื่อการตั้งชื่ออักษรมีสระเป็นต้น (โสตุชนน) อันนักศึกษา (กตฺยา) กระทำแล้ว (กจฺจายโน) อ.อาจารย์ก็จายนะ อาห กล่าวแล้ว ปริภาสํ ซึ่งปริภาสาสูตร พยฺยชนวิโยชนตฺถํ เพื่อประโยชน์คือการแยกออกซึ่งพยัญชนะ สพฺพสฺสนธิกรณฺณฺจฺจาเน ในที่แห่งการทำสนธิทั้งปวง

๑๒. ปุพฺพมฺโรจิตมฺสฺสรํ สเรน วิโยชเย.

(โสตุชนน) อนักฺศึกษา วิโยชเย พึงแยกออก ปุพฺพ (พยัญชนะ) ซึ่งพยัญชนะตัวหน้า สเรน จากสระ (กตฺวา) กระทำ อโรจิตํ ให้ตั้งอยู่ข้างล่าง อสฺสรํ ให้ไม่มีสระ

สเรนาคี นิสสกกะ กรณวณํ สหโยเค วา.

สนธิตพเพ สรสทิตํ ปุพฺพพยุณฺชนํ อนตฺทิกมณฺโตะ
อโรจิตมสฺสรวจ กตฺวา สรโต วิโยชเยตี สรโต พยุณฺชนํ
วิโยเชตพฺพํ.

สเรนาคี (พํ) อ.บพว “สเรน” กรณวณํ เป็นตติยาวิภัตติ
นิสสกกะ ในอรรถปัญจมีวิภัตติ สหโยเค วา หรือในอรรถตติยา
วิภัตติที่ประกอบด้วยอรรถของสหศัพท์ (โหติ) ย่อมเป็น

สนธิตพเพ (จาเน) ในที่อันควรทำสนธิ (โสตุชน) อ.นักศึกษา
อนตฺทิกมณฺโตะ ไม่ข้ามไปอยู่ (กม) ซึ่งลำดับ วิโยชเย พึงแยกออก
ปุพฺพพยุณฺชนํ ซึ่งพยุณฺชนะตัวหน้า สรสทิตํ ที่มีสระ สรโต จาก
สระ กตฺวา กระทำ อโรจิตํ ให้ตั้งอยู่ข้างล่าง อสฺสรํ จ และ
ให้ไม่มีสระ. พยุณฺชนํ อ.พยุณฺชนะ วิโยเชตพฺพํ อันนักศึกษาคว
แยกออก สรโต จากสระ อิติ (=อิมินา สุตเตน) ด้วยสูตรนี้

เอตถ จ อสฺสรคฺคณฺสามตฺถิเยน “พยุณฺชนน”ติ ลทฺธิ.

จ อนึ่ง เอตถ ในสนธิกัณฑ์นี้ พยุณฺชนนติ (วณ) อ.การ
กล่าวว่า “พยุณฺชนะ” (มยา) ลทฺธิ อันเราได้แล้ว อสฺสรคฺคณฺ
สามตฺถิเยน ด้วยสามารถแห่งการถือเอา อสฺสร ศัพท์

๑๓. สรา สเร โลปี.

สเร ในเพราะสระหลัง สรา อ.สระทั้งหลาย (ปปโปนฺติ)
ย่อมถึง โลปี ซึ่งการลบ

สรา โห สพเพปิ สเร ปเร จิตฺเต โลปี ปโปนฺติ.

สเร ในเพราะสระ จิตฺเต อันตั้งอยู่ ปเร ข้างหลัง สรา โห
อ.สระทั้งหลาย สพเพปิ แม้ทั้งปวง ปโปนฺติ ย่อมถึง โลปี
ซึ่งการลบ

โลโปติ อทสสนํ อนุจจารณํ. เอตถ สราติ การิยีนิตุเทโส. พหุจณํ ปเนตถ เอเกกสมิ สเร ปเร พหุณํ โลปถาปนตถํ. สเรติ นิमितตนิทุเทโส, นิमितตสตตมि จายํ, นิमितโตปาทานสามตถียโต วณณกาลพยวธานะ สนธิการิยํ น โหติ. โลปนติ การิยนิทุเทโส.

อทสสนํ อ.การไม่เห็น อนุจจารณํ คือ อ.การสวดออกเสียงไม่ได้ โลโปติ ชื่อว่าโลปะ. เอตถ ในสูตรนี้ สราติ (ปทํ) อ.บทว่า “สรา” การิยีนิตุเทโส เป็นบทแสดงสระที่ถูกทำ. ปน ก็ พหุจณํ อ.วิภัตติพหุพจน์ เอตถ ในคำว่า “สรา” นี้ โลปถาปนตถํ มีประโยชน์ต่อการให้รู้วิธีการลบ พหุณํ (สรานํ) ซึ่งสระทั้งหลายจำนวนมาก สเร ปเร เพราะสระข้างหลัง เอเกกสมิ ตัวหนึ่ง ๆ. สเรติ (ปทํ) อ.บทว่า “สเร” นิमितตนิทุเทโส เป็นบทแสดงซึ่งนิमित (สระที่เป็นเหตุ). จ อนึ่ง อยํ อ.บทว่า “สเร” นี้ นิमितตสตตมि เป็นสัตตมวิภัตติ ในอรรถเหตุ. สนธิการิยํ อ.วิธีการทำสนธิ น โหติ ย่อมไม่มี วณณกาลพยวธานะ ในที่คั่นแห่งอักษรและกาล นิमितโตปาทานสามตถียโต เพราะความสามารถแห่งการถือเอาซึ่งเหตุ. โลปนติ (ปทํ) อ.บทว่า “โลป” การิยนิทุเทโส เป็นบทแสดงวิธีอันควรกระทำ

อิทํ ปน สุตตํ อุปริ ปโรลปวิธานโต ปุพฺพลโลปวิธานนติ ทฎฺฐพฺพํ, เอวํ สพฺพตถ สตตมินิกุเทเส ปุพฺพลสเสว วิธิ, น ปรสส วิธานนติ เวทิตพฺพํ.

ปน ก็ อิทํ สุตตํ อ.สูตรนี้ (โสตุขเนน) อันนักศึกษา ทฎฺฐพฺพํ พึงทราบ ปุพฺพลโลปวิธานํ อิติ ว่าเป็นวิธีแห่งการลบซึ่งสระหน้า ปโรลปวิธานโต เพราะวิธีแห่งการลบซึ่งสระหลัง (วฏฺขมานสฺมา) จักถูกกล่าว อุปริ ในสูตรเบื้องบน. เวทิตพฺพํ พึงทราบ เอวํ อย่างนี้ อิติ ว่า วิธิ เป็นวิธี ปุพฺพลสเสว แห่งสระตัวหน้าเท่านั้น สตตมินิกุเทเส ในที่แสดงด้วยสัตตมวิภัตติ สพฺพตถ ทุกที่ (โหติ) ย่อมเป็น,

น วิธานํ ไม่ใช้วิธี ปรสฺส แห่งสระตัวหลัง

“อสรฺ, อโรจิตน”ติ จ วตฺตเต, สลิฏฺฐกถเน ปริภาสมาห.

อสรฺ อิติ จ (ปทฺ) อ.บพว่ “อสรฺ” ด้วย อโรจิตํ
 อิติ จ (ปทฺ) อ.บพว่ “อโรจิตํ” ด้วย วตฺตเต ย่อมตามไป,
 สลิฏฺฐกถเน ครั้นเมื่อการกล่าวให้สำเร็จ (สติ) มีอยู่ (กจฺจายโน)
 อ.อาจารย์กจฺจายนนะ อาห กล่าวแล้ว ปริภาสํ ซึ่งปริภาสาสูตร

๑๔. นเย ปรี ยุตเต.

(โสตุชน) อ.นักรศึกษา นเย พึงนำไป (พยุณชน) ซึ่ง
 พยุณชนะตัวหน้า ปรี สู่อักษรตัวหลัง ยุตเต ในที่อันสมควร

สรฺรหิตํ โข พยุณชนํ อโรจิตํ ปรกฺขรํ นเย ยุตเต จาเนติ
 ปรนยนํ กาทพฺพ.

(โสตุชน) อ.นักรศึกษา นเย พึงนำไป พยุณชนํ ซึ่งพยุณชนะ
 สรฺรหิตํ โข อันเว้นจากสระ อโรจิตํ อันตั้งอยู่ข้างล่าง ปรกฺขรํ
 สู่อักษรตัวหลัง จาเน ในที่ ยุตเต อันสมควรแล้ว, ปรนยนํ
 อ.การนำไปสู่อักษรหลัง (โสตุชนเน) อันนักรศึกษา กาทพฺพ พึงทำ
 อิติ (=อิมินา สุตเตน) ด้วยสูตรนี้

เอตถ ยุตตคฺคหณํ นิคฺคหิตนิสฺสณตฺถํ, เตน “อกฺโกจฺฉิ มํ
 อวธิ มนฺ” ติอาทิสฺส ปรนยนสนเทหิ น โหติ.

ยุตตคฺคหณํ อ.ยุตต ศัพท์ เอตถ (สุตเต) ในสูตรนี้
 นิคฺคหิตนิสฺสณตฺถํ มีประโยชน์เพื่อการห้ามซึ่งนิคฺคหิต. เตน เพราะ
 เหตุนั้น ปรนยนสนเทหิ อ.ความสงสัยด้วยการนำไปสู่อักษรตัวหลัง
 อกฺโกจฺฉิ มํ อวธิ มนฺติอาทิสฺส (อุทาหรณฺสุ) ในอุทาหรณ์ทั้งหลาย
 มี “อกฺโกจฺฉิ มํ อวธิ มํ” เป็นต้น น โหติ ย่อมไม่มี.

ยสส อิทานิ, สณณ อิติ, ฉายา อิว, กถา เอว กา, อิติ อปี, อสสมณี อสิ, จกขุ อินทริย, อกตณฺณ อสิ, อากาเส อิว, เต อปี, วณฺเท อหํ, โส อหํ, จตฺตารอ อิเม, วสโล อิติ, โมคคฺคลาโน อาสิ พิชโก, ปาโต เอวาตีธ ปุพฺพลเป สมฺปตฺเต “สเร”ติ อธิกาโร, อธิ ปน “อตฺถวสา วิภตฺติวิปริณาโม”ติ กตฺวา “สโร, สรมฺหา, โลปน”ติ จ วตฺตมาน

ปุพฺพลเป ครั้นเมื่อการลบสรรหน้า **อธิ** (อุทาหรณฺสุ) ในอุทาหรณ์ทั้งหลายเหล่านี้ **ยสส. อิทานิ, สณณ อิติ, ฉายา อิว, กถา เอว กา, อิติ อปี, อสสมณี อสิ, จกขุ อินทริย, อกตณฺณ อสิ, อากาเส อิว, เต อปี, วณฺเท อหํ, โส อหํ, จตฺตารอ อิเม, วสโล อิติ, โมคคฺคลาโน อาสิ พิชโก, ปาโต เอว อิติ** คือ “ยสส อิทานิ ... ปาโต เอว” สมฺปตฺเต จะมาถึง, สเรติ (ปท) อ.บพว “สเร” อธิกาโร ตามไปไกล.

ปน ก็ **อธิ** (สฺตฺเต) ในสูตรที่จะถึงมานี้ **สโรติ (ปเท)** เมื่อ บพว “สโร” สรมฺหาติ (ปเท) เมื่อบพว “สรมฺหา” โลปนติ จ (ปเท) และเมื่อบพว “โลปน” วตฺตมาน ตามไปอยู่ กตฺวา เพราะ กระทำ (ปริภาสํ ซึ่งการกล่าวครอบคลุม) อิติ ว่า “วิภตฺติวิปริณาโม อ.การเปลี่ยนซึ่งวิภตติ (โสตุชเนน) อันนักศึกษา (กาตพโพ) ฟังกระทำ อตฺถวสา ตามอำนาจแห่งเนื้อความ”

๑๕. วา ปโร อสฺรูปา.

ปโร (สโร) อ.สระอันอยู่ข้างหลัง **อสฺรูปา (สรมฺหา)** จาก สระอันมีรูปไม่เหมือนกัน (ปฺปโปติ) ย่อมถึง **โลปน** ซึ่งการลบ วา บ้าง

อสมานรูปมหา สรมหา ปโร สโร โลปี ปโปติ วา.

ปโร สโร อ.สระอันอยู่ข้างหลัง อสมานรูปมหา สรมหา จากสระอันมีรูปไม่เหมือนกัน ปโปติ ย่อมถึง โลปี ซึ่งการลบ วา บ้าง

สมานํ รูปํ อสชาติ สรูป, น สรูป อสรูป, อสวณฺโณ. ยสฺมา ปน มรียาทายํ, อภิวิธิมฺหิ จ วตตมาโน อาอุปสคฺโค วีย วาสทฺโท ทฺวิธา วตตเต, กตถจิ วิกปเป, กตถจิ ยถา วตถิตฺรูปปริคฺคเห, อธิ ปน ปจฉิเม, ตโต นิจจมนิจจมนสฺนตถจ วิธิเมตถ วาสทฺโท ทีเปติ. “นเย ปรี ยุตเต”ติ ปรี เนตพฺพ.

รูป อ.รูป สมานํ อันเหมือนกัน อสส (สรสส) แห่งสระนั้น (อตฺถิ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนั้น โส สระนั้น สรูป ชื่อว่าสรูปะ. น สรูป ไม่ใช่สระที่มีรูปเหมือนกัน อสรูป ชื่อว่าอสรูปะ, อสวณฺโณ ได้แก่สระที่มีวณฺเณไม่เหมือนกัน. ปน ก็ วาสทฺโท อ.วา ศัพท์ วตตเต ย่อมเป็นไป ทฺวิธา โดยอรรถ ๒ อย่าง อาอุปสคฺโค วีย เหมือน อา อุปสคฺ วตตมาโน อันเป็นไปอยู่ มรียาทายํ ในขอบเขต อภิวิธิมฺหิ จ และในการแผ่ไป ยสฺมา เพราะเหตุใด, (ตสฺมา) เพราะเหตุนี้ วาสทฺโท อ.วา ศัพท์ วตตเต ย่อมเป็นไป วิกปเป ในอรรถไม่แน่นอน กตถจิ ในบางสูตร, ยถาวตถิตฺรูปปริคฺคเห และในอรรถการถือเอารูปตามที่ท่านกำหนดไว้ กตถจิ ในบางสูตร. ปน แต่ว่า อธิ ในสูตรนี้ วาสทฺโท อ.วา ศัพท์ วตตเต ย่อมเป็นไป ปจฉิเม ในอรรถหลัง. ตโต เพราะเหตุนี้ วาสทฺโท อ.วา ศัพท์ เอตถ ในสูตรนี้ ทีเปติ ย่อมแสดง วิธี ซึ่งวิธี นิจจํ อันแน่นอน อนิจจํ อันไม่แน่นอน อสฺนตํ จ และอันไม่มีในสูตร. พยฺยชนํ อ.พยฺยชนะ (โสตุชนน) อันนักศึกษา เนตพฺพ พึงนำไป ปรี สู่สระหลัง นเย ปรี ยุตเตติ (สฺตเตน) ด้วยสูตรว่า “นเย ปรี ยุตเต”

ยสฺสทานิ^{๒๗} ยสฺส อิทานิ, สณฺณาทิ^{๒๘} สณฺณา อิติ, ฉายาว^{๒๙}
 ฉายา อิว, กถาว กา^{๓๐} กถา เอว กา, อิตฺตี^{๓๑} อิติ อปิ, อสฺสมณีสํ^{๓๒}
 อสฺสมณี อสิ, จกฺขุณฺทริยมิติ^{๓๓} นิจฺจํ, อกตณฺณสํ^{๓๔} อกตณฺณ อสิ,
 อากาเสว^{๓๕} อากาเส อิว, เตปิ^{๓๖} เต อปิ, วณฺเทหํ วณฺเท อหํ,
 โสฬ^{๓๗} โส อหํ, จตฺตารโหม^{๓๘} จตฺตารอ อิเม, วสฺสโลติ วสฺสโล อิติ,
 โมคฺคัลลาโนสิ พิชโก^{๓๙} โมคฺคัลลาโน อาสิ พิชโก, ปาโตว^{๔๐} ปาโต เอว.

(อุทฺทหนฺรปานิ) อ.รูปแห่งอุทฺทหนฺรทั้งหลาย (ลิขณฺนติ)
 ย่อมสำเร็จ (เอว) อย่างนี้

ยสฺสทานิ	= ยสฺส อิทานิ
สณฺณาทิ	= สณฺณา อิติ
ฉายาว	= ฉายา อิว
กถาว กา	= กถา เอว กา
อิตฺตี	= อิติ อปิ
อสฺสมณีสํ	= อสฺสมณี อสิ
จกฺขุณฺทริยมิติ นิจฺจํ	= จกฺขุ อินฺทริยํ ได้รูป จกฺขุณฺทริยํ แน่นอน
อกตณฺณสํ	= อกตณฺณ อสิ
อากาเสว	= อากาเส อิว

๒๗ ที.สี. (บาลี) ๙/๒๕๒/๘๖.

๒๘ พ.ธ. (บาลี) ๒๕/๒/๑๕.

๓๑ วิ.มหา. (บาลี) ๑/๑/๑.

๓๓ อภิ.ธ. (บาลี) ๓๖/๕๐/๙.

๓๕ พ.ธ. (บาลี) ๒๕/๒๕๔/๖๑.

๓๗ วิ.จุ. (บาลี) ๖/๙๘/๑๒๔.

๓๙ พ.ชา.ม. (บาลี) ๒๘/๑๓๔๓/๒๖๖.

๒๘ อภิ.ก. (บาลี) ๓๗/๓๐๖/๑๔๓.

๓๐ ม.ม.อ. (บาลี) ๒/๒๗๕/๑๙๙.

๓๒ วิ.มหา. (บาลี) ๑/๑๓๕/๗๘.

๓๔ พ.ธ. (บาลี) ๒๕/๓๘๓/๘๓.

๓๖ ที.สี. (บาลี) ๙/๔๑/๑๘.

๓๘ อง.จตุกก. (บาลี) ๒๑/๕/๖.

๔๐ พ.ชา.เตรสภ. (บาลี) ๒๗/๑๑๒/๒๘๓.

เตปี	= เต อปี
วนเทห์	= วนเท อห์
โสห์	= โส อห์
จตุตาโรเม	= จตุตาโร อิเม
วสโลติ	= วสโล อิติ
โมคคฺลฺลาโนสี พิชโก	= โมคคฺลฺลาโน อาสี พิชโก,
ปาโตว	= ปาโต เอว

อิธ น ภวติ, ปญฺจินฺทริยานิ,^{๔๑} สทฺธิณฺทริยํ,^{๔๒} สตฺตฺตฺตฺโม,^{๔๓} เอภฺนฺวิสฺติ,^{๔๔} ยสฺเสเต,^{๔๕} สุกฺโตวาโท,^{๔๖} ทิฏฺฐาสาโว,^{๔๗} ทิฏฺฐโฆ,^{๔๘} จกฺขายตฺนํ,^{๔๙} ตํ กุเตตฺถ ลพฺภา^{๕๐} อิจฺจาที.

(วิธี) อ.วิธี (อิมสฺส สุตฺตสฺส) ของสูตรนี้ น ภวติ ย่อมไม่มี อิธ ในอุทฺทาหรณ์ทั้งหลายเหล่านี้ อิจฺจาที เป็นต้นว่า ปญฺจินฺทริยานิ, สทฺธิณฺทริยํ, สตฺตฺตฺตฺโม, เอภฺนฺวิสฺติ, ยสฺเสเต, สุกฺโตวาโท, ทิฏฺฐาสาโว, ทิฏฺฐโฆ, จกฺขายตฺนํ, ตํ กุเตตฺถ ลพฺภา.

ภวติ จ ววตฺถิตฺวิภาสาย.

อวณฺณโต สโรทานี- ตีเววาทิ วินา ปโร
น ลฺลฺปตฺถณฺโต ทิโฆ อาเสวาทิวิวชฺชิตฺ.

จ อนึ่ง (สํคฺคหาถา) อ.คาถารวบรวมวิธี ภวติ ย่อมมี ววตฺถิตฺวิภาสาย เพราะ ว่า ศัพท์กล่าวกำหนดไว้ (อิติ) คือ

๔๑ อภิ.ธ. (บาลี) ๓๖/๒/๑.

๔๓ พ.พฺพธ. (บาลี) ๓๓/๙/๔๓๙.

๔๕ พ.ชา.เอกก. (บาลี) ๒๗/๕๗/๑๔.

๔๗ อภิ.สง. (บาลี) ๓๔/๑๑๐๒/๒๕๘.

๔๙ อภิ.สง. (บาลี) ๓๔/๕๗๙/๑๘๒.

๔๒ อภิ.สง. (บาลี) ๓๔/๑/๒๑.

๔๔ วิ.จู. (บาลี) ๗/๓๘๒/๑๙๓.

๔๖ ม.มู.อ. (บาลี) ๑/๒๓๖/๑๒.

๔๘ ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๓๑๒/๒๐๕.

๕๐ วิมฺหา. (บาลี) ๑/๒๒/๑๓.

ปโร สโร อ.สระอันอยู่ข้างหลัง อวณฺโณโต จาก
อวณฺณะ น ลุปเต ย่อมไม่ถูกลบ วินา ยกเว้น อิทานิตีเววาทิ
(สทฺท) ซึ่งศัพท์มี อิทานิ อิติ อิว เอ เป็นต้น ทิโฆ (สโร)
อ.ทิสสระ อาเสวาทิวิวชชีโต อันเว้นซึ่ง อา ของ อาสิ และ
เอ ของ เอ เป็นต้น ปโร อันอยู่ข้างหลัง อณฺโณโต (สโรโต)
จากสระอื่น น ลุปเต ย่อมไม่ถูกลบ

พณฺธุสส อิว, อุป อิภตติ, อุป อิตโต, อว อิภจ, ชิน อิริตฺ,
น อุปติ, จนท อุทโย, ยถา อุทเก อิตฺติ ปุพฺพาวณฺณสฺสรานํ โลเป
กเต. “ปโร, อสฺรูป”ติ จ วตฺตเต, ตถา “อวิณฺณโย ยํ นวา”ติ อิตโต
อวิณฺณคฺคหณฺณจ, “วโมทฺทนฺตานน”ติ อิตโต อุกฺคหณฺณจ สิทฺคตฺติยา
อิธานวตฺเตตฺตพฺพ.

อิธ (อุทฺทหเรณฺสุ) ในอุทฺทหเรณฺสฺสรานํ พณฺธุสส อิว,
อุป อิภตติ, อุป อิตโต, อว อิภจ, ชิน อิริตฺ, น อุปติ, จนท
อุทโย, ยถา อุทเก อิตฺติ คือ พณฺธุสส อิว ... ยถา อุทเก

โลเป ครั้นเมื่อการลบ ปุพฺพาวณฺณสฺสรานํ ซึ่งสระอันเป็น
อวณฺณะข้างหน้าทั้งหลาย (โสตุชเนน) อันนักศึกษา กเต กระทำแล้ว,
ปโรติ (ปทฺ) อ.บทว่า “ปโร” อสฺรูปติ จ (ปทฺ) และ อ.บทว่า
“อสฺรูป” วตฺตเต ย่อมตามไป, อวิณฺณคฺคหณฺณ จ อ.อวิณฺณ ศัพท์
ด้วย อิตโต (สฺตฺตโต) จากสูตรนี้ อวิณฺณโย ยํ นวาติ ว่า “อวิณฺณ
ยํ นวา” อุกฺคหณฺณ จ อ.อุ ศัพท์ ด้วย อิตโต (สฺตฺตโต) จากสูตรนี้
วโมทฺทนฺตานนติ ว่า “วโมทฺทนฺตาน” (โสตุชเนน) อันนักศึกษา
อนวตฺเตตฺตพฺพ พึงให้ตามมา อิธ ในสูตร กวจาสนวณฺณ ลุตเต นี้
สิทฺคตฺติยา โดยสิทฺคตฺกนฺย ตถา เหมือนอย่างนั้น

๑๖. กวจาสวณณํ ลุตเต.

(ปุพฺพสฺสเร) ครั้นเมื่อสระหน้า (อสรูเป) อันมีรูปไม่เหมือนกัน ลุตเต ถูกกลบแล้ว, (สโร) อ.สระ (ปโร) ข้างหลัง (ปปโปติ) ย่อมถึง อสวณณํ ซึ่งความเป็นอสังวณณะ กวจิ บ้าง

อิวันณญโต อุการญโต จ ปโร สโร อสรูเป ปุพฺพสฺสเร ลุตเต กวจิ อสวณณํ ปปโปติ.

ปุพฺพสฺสเร ครั้นเมื่อสระหน้า อสรูเป อันมีรูปไม่เหมือนกัน ลุตเต ถูกกลบแล้ว ปโร สโร อ.สระข้างหลัง อิวันณญโต อันเป็น อสังวณณะ อุการญโต จ และเป็นอุอักษร ปปโปติ ย่อมถึง อสวณณํ ซึ่งความเป็นอสังวณณะ กวจิ บ้าง

นตฺถิ สวณฺณา เอเตสนฺติ อสวณฺณา, เอกาโรการา, ตตฺถ จานาสนนฺวเสน อิวันณญการานเมกาโรการา โหนติ.

สวณฺณา อ.สังวณณะเหมือนกันทั้งหลาย เอเตสํ (สรานํ) ของ สระทั้งหลายเหล่านี้ นตฺถิ ย่อมไม่มี อิติ เพราะเหตุนั้น อสวณฺณา ชื่อว่าอสังวณณะ, เอกาโรการา ได้แก่ เอ และ โอ อักษร. ตตฺถ ในที่ทำเป็นอสังวณณะนั้น เอกาโรการา อ. เอ อักษร และ โอ อักษรทั้งหลาย อิวันณญการานํ แห่งอสังวณณะและอุอักษรทั้งหลาย จานาสนนฺวเสน ด้วยสามารถแห่งความใกล้เคียงกันของฐาน โหนติ ย่อมเป็น

พฺนรฺฐสฺสว, อุเปกฺขติ,^{๕๑} อุเปโต,^{๕๒} อเวจฺจ,^{๕๓} ชินฺริตํ, โนเปติ,^{๕๔} จนฺโททย, ยโถทเก.^{๕๕}

๕๑ พ.พฺทธ. (บาลี) ๓๓/๑๖๓/๔๖๓.

๕๒ อภิ.วิ. (บาลี) ๓๕/๕๑๑/๒๙๖.

๕๓ ม.อ. (บาลี) ๑๔/๓๗๗/๓๒๒.

๕๔ พ.สุ. (บาลี) ๒๕/๒๒๓/๓๗๕.

๕๕ พ.ชา.ทุก. (บาลี) ๒๗/๑๗๔/๖๘.

(อุททาหรณฺรูปานิ) อ.รูปแห่งอุททาหรณฺทั้งหลาย (สิขณฺนติ)
 ย่อมสำเร็จ (เอว) อย่างนี้

พณฺธสฺสเสว	= พณฺธสฺส อิว
อุเปกฺขติ	= อุป อิกฺขติ
อุเปโต	= อุป อิตโต
อเวจฺจ	= อว อิจฺจ
ชิเนริตํ	= ชิน อิริตํ
โนเปติ	= น อุปेติ
จนฺโททย.	= จนฺท อุทย
ยโถทย.	= ยถา อุทย

กวจิตฺติ กิ. ตตฺตริเม,^{๕๖} ยสฺสสินฺทริยานิ,^{๕๗} มหิตฺธิโก,^{๕๘} สพฺพิติโย,^{๕๙}
 เตนฺอุปสงฺกมิ,^{๖๐} โลกุตฺตโร.^{๖๑}

กวจิตฺติ (ปทฺ) อ.บทว่า “กวจิ” กิ (ปโยชนิ) มีประโยชน์อะไร.
 (นิสฺเสนตฺถํ มีประโยชน์ต่อการห้าม เอกาโรการตฺตํ ซึ่งความเป็น
 เอ และ โอ อธิ ในอุททาหรณฺทั้งหลายเหล่านี้ อิติ คือ) ตตฺตริเม,
 ยสฺสสินฺทริยานิ, มหิตฺธิโก, สพฺพิติโย, เตนฺอุปสงฺกมิ, โลกุตฺตโร

ลุตฺเตติ กิ. ฉ อิเม ฌมฺมา, ยถา อิทฺ,^{๖๒} กุสฺลสฺส อุปสมฺมปา.^{๖๓}

ลุตฺเตติ (ปทฺ) อ.บทว่า “ลุตฺเต” กิ (ปโยชนิ) มีประโยชน์
 อะไร. (นิสฺเสนตฺถํ มีประโยชน์ต่อการห้าม เอกาโรการตฺตํ ซึ่ง
 ความเป็น เอ และ โอ อลุตฺเต ในที่ยังไม่ได้ลบสรรหน้า อธิ

๕๖ วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๕๐/๑๕๙.

๕๗ พ.ธ. (บาลี) ๒๕/๙๔/๓๓.

๕๘ วิ.ม. (บาลี) ๔/๓๘/๓๓.

๕๙ พ.พฺพธ. (บาลี) ๓๓/๑๗๙/๔๖๕.

๖๐ ที.สี. (บาลี) ๙/๔/๒.

๖๑ ม.อ. (บาลี) ๑๔/๑๓๗/๑๒๓.

๖๒ พ.สุ. (บาลี) ๒๕/๒๐๕/๓๗๒.

๖๓ พ.ธ. (บาลี) ๒๕/๑๘๓/๔๙.

ในอุททาหรณ์ทั้งหลายเหล่านี้ อิติ คือ) ฉ อิเม ธมมา, ยถา อิหํ, กุสสสส อุปสมปทา

อสรุเปติ ก็. จตตาริmani,^{๖๔} มาตุปฏฺฐานํ.

อสรุเปติ (ปทํ) อ.บทว่า “อสรุเป” ก็ (ปโยชนํ) มีประโยชน์อะไร. (นิเสธนตฺถํ มีประโยชน์ต่อการห้าม เอกาโรการตฺตํ ซึ่งความเป็น เอ และ โอ สรุเป ในที่มีสระเหมือนกัน อิศ ในอุททาหรณ์ทั้งหลายเหล่านี้ อิติ คือ) จตตาริmani, มาตุปฏฺฐานํ

เอตถ จ สติปิ เหมฐา วาคคฺคเณ กวจิกรณโต อวณฺเณ เอว ลุตเต อิศ วุตตวิธิ โหติตี ทฏฺฐพฺพํ. ตโต อิศ น ภวติ : ทิฏฺฐปาทานํ,^{๖๕} ปณฺจหุपालิ,^{๖๖} มุทฺธินทฺริยํ,^{๖๗} โย มิสฺสโร^{๖๘} ติ.

จ อนึ่ง เอตถ ในสูตรนี้ ทฏฺฐพฺพํ อันนักศึกษาพึงทราบ อิติ ว่า วาคคฺคเณ ครั้นเมื่อ วา ศัพท์ เหมฐา ในสูตร (วา ปโร อสรุปา) ข้างล่าง สติปิ แม้มียอยู่, อวณฺเณ เอว ครั้นเมื่ออวณฺเณ เท่านั้น ลุตเต ถูกลบแล้ว วุตตวิธิ อ.วิธีอันถูกกล่าว อิศ ในสูตรนี้ โหติ ย่อมมี กวจิกรณโต เพราะการกระทำของ กวจิ ศัพท์. ตโต เพราะเหตุนั้น (วิธี) อ.วิธีของสูตรนี้ น ภวติ ย่อมไม่มี อิศ ในอุททาหรณ์ทั้งหลายเหล่านี้ อิติ คือ ทิฏฺฐปาทานํ, ปณฺจหุपालิ, มุทฺธินทฺริยํ, โย มิสฺสโร

ตตร อยํ, พุทฺธ อนุสฺสติ, ส อตฺถิกา, ปณฺณวา อสฺส, ตทา อหํ, ยานิ อิศ ภูตานิ, คจฺฉามิ อิติ, อติ อิตฺ, กิก็ อิว, พหุ อุปการํ, มธฺ อุทกํ, สุ อุปธาริตํ, โยปิ อยํ, อิทานิ อหํ, สเจ อยํ,

๖๔ อง.จตุกก. (บาลี) ๒๑/๑๖/๒๐.

๖๕ อภิ.สง. (บาลี) ๓๔/๑๕๕๓/๓๓๔.

๖๖ วิ.ป. (บาลี) ๘/๔๔๒/๓๙๓.

๖๗ วิ.ม. (บาลี) ๔/๙/๙.

๖๘ พุ.ชา.ม. (บาลี) ๒๘/๑๖๐๓/๓๐๐.

อุปสสุโต อัย, อิตร อิตเรน, สทฐา อธิ วิตตัม, กम्म อุปนิสสโย,
ตถา อุปมัม, รตติ อุปโรโต, วิ อุปสโม อิจจตร ปุพพสสรานํ โลเป กเต.

โลเป ครั้นเมื่อการลบ **ปุพพสสรานํ** ซึ่งสรรพนามทั้งหลาย
(โสตุขเนน) อันนักศึกษา กเต กระทำแล้ว อตร ในอุทาหรณ์
ทั้งหลายเหล่านี้ อิติ คือ ตตร อัย, พุทฺธ อนุสสติ, ส อตฺถิกา,
ปณฺณวา อสส, ตทา อหัม, ยานิ อธิ ภูตานิ, คจฺฉามิ อิติ, อติ
อิโต, กิํ อิว, พหุ อุปการัม, มธฺ อุทกัม, สุ อุปธาริตัม, โยปิ อัย,
อิทานิ อหัม, สเจ อัย, อุปสสุโต อัย, อิตร อิตเรน, สทฐา อธิ
วิตตัม, กम्म อุปนิสสโย, ตถา อุปมัม, รตติ อุปโรโต, วิ อุปสโม

“กวจิ”ติ อธิกาโร, “ปโร, ลุตเต”ติ จ วตตเต.

กวจิตติ (ปท) อ.บพว “กวจิ” อธิกาโร ตามไปไกล ปโร,
ลุตเตติ จ (ปท) และ อ.บพว “ปโร” และ “ลุตเต” วตตเต
ย่อมตามไป

๑๗. ทีฆิ.

(ปุพพสสร) ครั้นเมื่อสรรพนาม ลุตเต ถูกลบแล้ว ปโร (สโร)
อ.สรรหฺล้ง (ปปโปติ) ย่อมถึง ทีฆิ ซึ่งความเป็นทีฆะ กวจิ บ้าง
สโร โข ปโร ปุพพสสเร ลุตเต กวจิ ทีฆภาวํ ปปโปตติ
จํานาสนฺนวเสน รสสสสรานํ สวณฺณทีโฆ.

ปุพพสสเร ครั้นเมื่อสรรพนาม ลุตเต ถูกลบแล้ว สโร โข ปโร
อ.สรรหฺล้ง ปปโปติ ย่อมถึง ทีฆภาวํ ซึ่งความเป็นทีฆะ กวจิ บ้าง.
สวณฺณทีโฆ อ.ความเป็นทีฆะแห่งสระวันณะเดียวกัน รสสสสรานํ
แห่งรัสสระสรรทั้งหลาย จํานาสนฺนวเสน ด้วยอำนาจแห่งความใกล้เคียงกัน
ของฐาน (โหติ) ย่อมมี อิติ (=อิมินา ลุตเตน) ด้วยสูตรนี้

ตตฺรรายิ,^{๖๙} พุทฺธานุสฺสติ,^{๗๐} สาทติกา,^{๗๑} ปณฺณวาสส,^{๗๒}
 ตทาหิ,^{๗๓} ยานีธ ภูตานิ,^{๗๔} คจฺจามิตฺติ,^{๗๕} อตีโต, กิวิ,^{๗๖} พหุปการิ,^{๗๗}
 มรฺฐกั, สุปฺปาริตฺติ,^{๗๘} โยปายิ,^{๗๙} อิทานาหิ,^{๘๐} สจายิ,^{๘๑} อปฺปสฺสฺตายิ,^{๘๒}
 อิตฺตริตฺเรน,^{๘๓} สทฺธิธ วิตฺตํ,^{๘๔} กมฺมุปนิสฺสโย, ตถูปมิ,^{๘๕} รตฺตูปฺรโต,^{๘๖}
 วุปฺสโม.^{๘๗}

(อุททาหรณรูปานิ) อ.รูปแห่งอุททาหรณ์ทั้งหลาย (ลิขณฺนติ)
 ย่อมสำเร็จ (เอว) อย่างนี้

ตตฺรรายิ	=	ตตฺร	อยิ
พุทฺธานุสฺสติ	=	พุทฺธ	อนุสฺสติ
สาทติกา	=	ส	อตฺติกา
ปณฺณวาสส	=	ปณฺณวา	อสฺส
ตทาหิ	=	ตทา	อหิ
ยานีธ ภูตานิ	=	ยานิ	อิธ ภูตานิ
คจฺจามิตฺติ	=	คจฺจามิ	อิตฺติ
อตีโต	=	อติ	อิโต

๖๙ ขุ.ธ. (บาลี) ๒๕/๓๗๕/๘๒.

๗๑ วิ.มท.อ. (บาลี) ๑/๖/๒๕.

๗๓ ขุ.อป. (บาลี) ๓๓/๒๗๒/๓๘๓.

๗๕ ที.ม. (บาลี) ๑๐/๓๗๕/๒๔๙.

๗๗ วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๐/๑๐.

๗๙ ม.ม. (บาลี) ๑๓/๔/๓.

๘๑ ที.สี. (บาลี) ๙/๒๕๓/๘๖.

๘๓ ส.น. (บาลี) ๑๖/๑๔๔/๑๘๖.

๘๕ ขุ.ขุ. (บาลี) ๒๕/๘/๖.

๘๗ ที.ม. (บาลี) ๑๐/๒๒๑/๑๓๗.

๗๐ ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๓๒๗/๒๒๐.

๗๒ ขุ.ขุ. (บาลี) ๒๕/๔/๑๒.

๗๔ ขุ.ขุ. (บาลี) ๒๕/๑/๕.

๗๖ ขุ.อป. (บาลี) ๓๒/๘๓/๘๗.

๗๘ ขุ.ป. (บาลี) ๓๑/๒๑๒/๒๕๓.

๘๐ วิ.จุ. (บาลี) ๗/๒๗๔/๓๙.

๘๒ ขุ.ธ. (บาลี) ๒๕/๑๕๒/๔๔.

๘๔ ขุ.สุ. (บาลี) ๒๕/๑๘๔/๓๖๙.

๘๖ ที.สี. (บาลี) ๙/๑๐/๕.

กิกวี	= กิกี อิว
พหุปการิ	= พหุ อุปการิ
มธุทกั	= มธุ อุทกั
สุปธาริตั	= สุ อุปธาริตั
โยปายั	= โยปิ อัย
อิทานาหิ	= อิทานิ อหิ
สจายั	= สเจ อัย
อปปสสุตายั	= อปปสสุโต อัย
อิตริตเรน	= อิตร อิตเรน
สทฐิธ วิตตัม	= สทฐา อิธ วิตตัม
กมมุปนีสสโย	= กมม อุปนีสสโย
ตถูปมัม	= ตถา อุปมัม
รตตูปรโต	= รตติ อุปรโต
วูปสโม	= วิ อุปสโม

กวจิตติ กิ. อจิร วิตยัม กาโย,^{๘๘} กิมปิมาโย,^{๘๙} ตีณิมานิ,^{๙๐}
 ปณจสุปาทานกฺขนเชธ,^{๙๑} ตสสสตโธ,^{๙๒} ปณจจกิลโก,^{๙๓} มุณินิโ,^{๙๔}
 สตินุทริยัม,^{๙๕} ลหุฏฐานัม,^{๙๖} คจจนามหิ,^{๙๗} ตตฺตริทัม,^{๙๘} ปณจหุपालิ,^{๙๙}
 นตฺถถณณิ.^{๑๐๐}

๘๘ พุ.ธ. (บาลี) ๒๕/๔๑/๒๓.

๙๐ อง.ติก. (บาลี) ๒๐/๙๓/๒๓๓.

๙๑ พุ.ชา.จตุกก. (บาลี) ๒๗/๑๘๐/๑๒๐

๙๔ พุ.อป. (บาลี) ๓๓/๓๒๗/๓๘๙.

๙๖ ที.สี. (บาลี) ๙/๔๔๕/๑๙๗.

๙๘ วิ.ม.หา. (บาลี) ๒/๕๓๑/๓๕๙.

๑๐๐ ม.ม. (บาลี) ๑๒/๕๐๑/๔๔๓.

๘๘ วิ.ม. (บาลี) ๕/๒๘๐/๔๔.

๙๑ ม.อุ. (บาลี) ๑๔/๑๙๑/๑๖๔.

๙๓ อภิ.สง. (บาลี) ๓๔/๕๘/๓๑

๙๕ อภิ.สง. (บาลี) ๓๔/๑/๒๑.

๙๗ พุ.ชา.สทตฺติ. (บาลี) ๒๘/๑/๓๙.

๙๙ วิ.ป. (บาลี) ๘/๔๑๗/๓๗๒.

กวจิตติ (ปท) อ.บพว่า บพว่า “กวจิ” ก็ มีประโยชน์อะไร.
(นิสเรณตถัม มีประโยชน์ต่อการห้าม **ทีฆตตัม** ซึ่งความเป็นทีฆะ อิศ
ในอุททาหรณ์ทั้งหลายเหล่านี้ **อิตติ** คือ) อจิริ วตย กายโย, กิมปิมาย,
ตนิมานิ, ปณจสุปาทานกขณเรสุ, ตสสโต, ปณจจคิโก, มุนินโท,
สตินทริยัม, ลหุญฺจณัน, คจฉามหิ, ตตริท, ปณจหุปาถิ, นตถณณ.

ลุตเตติ ก็. ยถา อยัม, นิมิ อิว ราชา, กิกิ อิว, สุ
อุปচারิต.

ลุตเตติ (ปท) อ.บพว่า บพว่า “ลุตเต” ก็ มีประโยชน์อะไร.
(นิสเรณตถัม มีประโยชน์ต่อการห้าม **ทีฆตตัม** ซึ่งความเป็นทีฆะ
อลุตเต ในที่ยังไม่ได้ลบสรรหน้า **อิศ** ในอุททาหรณ์ทั้งหลายเหล่านี้
อิตติ คือ) ยถา อยัม, นิมิ อิว ราชา, กิกิ อิว, สุ อุปচারิต.

โลกสฺส อิตติ, เทว อิตติ, วิ อติ ปตฺนติ, วิ อติ นาเมนติ,
สํฆาฏี อปิ, ชีวิตเหตุ อปิ, วิชฺช อิว, กิสุ อิศ วิตตัม, สาธฺ อิตติ
อิตฺติธ ปรสฺสสรานํ โลเป กเต :

อิศ ในอุททาหรณ์ทั้งหลายเหล่านี้ **อิตติ** คือ “โลกสฺส อิตติ, เทว
อิตติ, วิ อติปตฺนติ, วิ อตินาเมนติ, สํฆาฏี อปิ, ชีวิตเหตุ อปิ,
วิชฺช อิว, กิ สุ อิศ วิตตัม, สาธฺ อิตติ”

โลเป ครั้นเมื่อการลบ ปรสฺสสรานํ แห่งสรรหฺล้งทั้งหลาย
(โสตุขเนน) อันนํกศึกษา กเต กระทำแล้ว

“ลุตเต, ทีฆน”ติ จ วตฺตเต.

ลุตเต, ทีฆนติ จ (ปท) อ.บพว่า บพว่า “ลุตเต” และ
“ทีฆ” วตฺตเต ย่อมตามไป

๑๘. ปุพฺโพ จ.

(ปรสฺสเร) ครั้นเมื่อสละหลัง (ลุตเต) ถูกกลบแล้ว ปุพฺโพ (สโร) อ.สละหน้า (ปโปติ ย่อมถึง) ที่ขี้ ซึ่งความเป็นที่ขี้ กวจิ ในบางอุทธารณ จ ด้วย

ปุพฺโพ สโร ปรสฺสเร ลุตเต กวจิ ที่ขี้ ปโปติ.

ปรสฺสเร ครั้นเมื่อสละหลัง ลุตเต ถูกกลบแล้ว ปุพฺโพ สโร อ.สละหน้า ปโปติ ย่อมถึง ที่ขี้ ซึ่งความเป็นที่ขี้ กวจิ บ้าง

จกฺคหณํ ลุตตทิมคคหณานุกทณตถํ, ตํ “จानุกทณตมุตตรตร นานวตเต”ติ ญาปนตถํ.

จกฺคหณํ อ.จ ศัพท์ ลุตตทิมคคหณานุกทณตถํ มีประโยชน์ ต่อการดึงไว้ซึ่ง ลุตต ศัพท์ และ ทิมศัพท์. ตํ (อนุกทณนํ) อ.การดึง ไว้ นั้น ญาปนตถํ มีประโยชน์ต่อการให้รู้ อิติ ว่า จานุกทณตํ (ปทํ) อ.บทที่ จ ศัพท์ดึงไว้ น อนวตเต ย่อมไม่ตามต่อไป อุตตรตร (ลุตเต) ในสูตรสูง ๆ ขึ้นไป

โลกสุสชาติ,^{๑๐๑} เทวาทิ,^{๑๐๒} วิติปตฺตนิ,^{๑๐๓} วิตินาเมนติ,^{๑๐๔} สัมมาฏีปิ,^{๑๐๕} ซีวิทเหตุปิ,^{๑๐๖} วิชฺชว,^{๑๐๗} กิสุธ วิตตํ,^{๑๐๘} สาธูติ.^{๑๐๙}

(อุทธารณฺรูปานิ) อ.รูปแห่งอุทธารณทั้งหลาย (ลิขณนติ) ย่อมสำเร็จ (เอว) อย่างนี้

๑๐๑ อ.ฉก. (บาลี) ๒๒/๒๕/๓๐๑.

๑๐๓ พ.สุ. (บาลี) ๒๕/๖๔/๔๗๐.

๑๐๕ วิมพา. (บาลี) ๑/๒๓๐/๑๖๓.

๑๐๗ พ.พท. (บาลี) ๓๓/๒๒/๕๓๓.

๑๐๙ พ.สุ. (บาลี) ๒๕/๓๘๒/๔๐๖.

๑๐๒ อ.ปญจก. (บาลี) ๒๒/๕๐/๕๓.

๑๐๔ พ.อป. (บาลี) ๓๒/๑๘๒/๒๖.

๑๐๖ พ.จริยา. (บาลี) ๓๓/๔๕/๖๐๕.

๑๐๘ พ.สุ. (บาลี) ๒๕/๑๘๓/๓๖๙.

โลกสฺสาติ	= โลกสฺส อิติ
เทวาติ	= เทว อิติ
วீติปตฺนติ	= วิ อติ ปตฺนติ
วீตินาเมเนติ	= วิ อติ นาเมเนติ
สํมาฏีปี	= สํมาฏี อปี
ชีวิตเหตุปี	= ชีวิตเหตุ อปี
วิชฺชว	= วิชฺช อิว
กีสฺส วิตตํ	= กีสฺส อิตฺ วิตตํ
สาธฺติ	= สาธฺ อิติ

ภวจิตฺติ กิ. ยสฺสทานิ,^{๑๑๐} อิตฺสส,^{๑๑๑} อิทานิปี,^{๑๑๒} เตสุปี,^{๑๑๓}
จกฺขุณฺทริยํ,^{๑๑๔} กิณฺณมาว.^{๑๑๕}

ภวจิตฺติ (ปทํ) อ.บพว่า “ภวจิ” ก็ (ปโยชนํ) มีประโยชน์
อะไร. (นิเสธนตฺถํ มีประโยชน์ต่อการห้าม **ทิมตตฺ** ซึ่งความเป็นทิมะ
อิตฺ ในอุททาหรณ์ทั้งหลายเหล่านี้ **อิตฺ** คือ) ยสฺสทานิ, อิตฺสส,
อิทานิปี, เตสุปี, จกฺขุณฺทริยํ, กิณฺณมาว.

อริคโต โข เม อยํ ธมฺโม, ปุตุโต เต อหํ, เต อสฺส
ปหีนา, ปพฺพเต อหํ, เย อสฺส อิตฺธี ปพฺพโลเป สมฺปตฺเต :

อิตฺ ในอุททาหรณ์ทั้งหลายเหล่านี้ **อิตฺ** คือ “อริคโต โข เม
อยํ ธมฺโม, ปุตุโต เต อหํ, เต อสฺส ปหีนา, ปพฺพเต อหํ, เย
อสฺส”, ปพฺพโลเป ครั้นเมื่อการลบซึ่งสรรหน้า สมฺปตฺเต ไกล้จะถึง

๑๑๐ ที.ส. (บาลี) ๙/๒๕๒/๘๖.

๑๑๒ วิ.ม. (บาลี) ๑/๔๓/๒๙.

๑๑๔ ส.ม. (บาลี) ๑๙/๔๔๕/๑๘๐.

๑๑๑ วิ.ม. (บาลี) ๒/๔๖๕/๓๓๐.

๑๑๓ ที.ส. (บาลี) ๙/๓๔๗/๑๔๔.

๑๑๕ วิ.กฺ. (บาลี) ๓/๗๐๙/๓๕.

๑๙. ยเมทนต์สสาเทโส.

(สเร) ในเพราะสระหลัง ยํ อาเทโส อ.การอาเทศเป็น ย
เอทนต์สส แห่ง เอ อันเป็นที่สุดบท (โหติ) ย่อมมี กวจิ ในบางอุทาหรณ์
เอการสส ปทนต์ฏตสส จาเน สเร ปเร กวจิ ยการาเทโส
โหติ.

สเร ปเร ในเพราะสระหลัง ยการาเทโส อ.การอาเทศเป็น
ย อักษร เอการสส แห่ง เอ อักษร ปทนต์ฏตสส อันเป็นที่สุดของบท
โหติ ย่อมมี จาเน (ยุตเต) ในที่อันสมควร กวจิ บ้าง

อการเ เม-เต-เย-สพฺพาทิสฺสวายํ วิธิ, ยนฺติ ยํ รูป, เอ เอว
อนฺโต เอทนต์, อาเทสิฏฺฐจาเน อาทิสฺสตีติ อาเทโส. “พยุขเน” ติ
อธิกิจจ “ทีฆน” ติ ทีโฆ.

อຍ (วิธี) อ.วิธีนี้ วิธี เป็นวิธี เมเตยสพฺพาทิสฺส เอว แห่งสระ เอ
ของ เม เต เย เป็นต้นเท่านั้น อการเ ในเพราะ อ อักษร (โหติ) ย่อมเป็น.
ยนฺติ (ปท) อ.บทว่า “ยํ” ยํ รูป คือ ย รูป. เอ เอว อ.สระ เอ เท่านั้น
อนฺโต เป็นที่สุด เอทนต์ ชื่อว่าเอทันตะ. (อกฺขโร) อ.อักษร อาทิสฺสตี
ย่อมถูกแสดง อาเทสิฏฺฐจาเน ในที่ที่มีการอาเทศ อิติ เพราะเหตุนี้
อาเทโส ชื่อว่าอาเทศะ. ทีโฆ อ.ความเป็นที่ฆะ โหติ ย่อมมี ทีฆนฺติ
(สฺตฺเตน) ด้วยสูตรว่า “ทีฆ” อธิกิจจ เพราะอาศัย พยุขเนติ (ปท)
ซึ่งบทว่า “พยุขเน”

อติโคโต โฆ มายํ ฌมโม,^{๑๑๖} ปุตุโต ตฺยาค,^{๑๑๗} ตฺยาสฺส ปหีนา,^{๑๑๘}
ปพฺพตฺยาค,^{๑๑๙} ยฺยาสฺส.^{๑๒๐}

๑๑๖ วิ.ม. (บาลี) ๔/๗/๖.

๑๑๘ อง.ติก. (บาลี) ๒๐/๕๑/๑๔๘.

๑๒๐ อง.ติก. (บาลี) ๒๐/๙๒/๒๓๓.

๑๑๗ ขุ.ชา.เอกก. (บาลี) ๒๗/๗/๒.

๑๑๙ ขุ.ชา.ม. (บาลี) ๒๘/๓๔๘/๑๖๓.

(อุททาหรณรูปานิ) อ.รูปแห่งอุททาหรณ์ทั้งหลาย (สิทธิมนติ)
ย่อมสำเร็จ (เอว) อย่างนี้

อธิคโต โข มยายัม ฌมโม	=	อธิคโต โข เม อยัม ฌมโม
ปุตุโต ตยาหิ	=	ปุตุโต เต อหิ
ตยาสส ปหีนา	=	เต อสส ปหีนา
ปพพตยาหิ	=	ปพพเต อหิ
ยยาสส	=	เย อสส

กวจิตี กิ. เต นาคตา, ปุตตา มตฺติ.

กวจิตี (ปหิ) อ.บพว่า “กวจิ” ก็ มีประโยชน์อะไร. (นิเสธนตถัม)
มีประโยชน์ต่อการห้าม ยการาเทส ซึ่งการอาเทสเป็น ย อธิ ในอุททาหรณ์
ทั้งหลายเหล่านี้ อิติ คือ) : เตนาคตา, ปุตตา มตฺติ.^{๑๒๑}

อนตคคหณิ กิ. ฌมมจกัม ปวตเตนโต, ทเมนโต จิตตัม.

อนตคคหณิ อ.อนต ศัพท์ ก็ (ปโยชนิ) มีประโยชน์อะไร.
(นิเสธนตถัม มีประโยชน์ต่อการห้าม ยการาเทส ซึ่งการอาเทส เป็น
ย อธิ ในอุททาหรณ์ทั้งหลายเหล่านี้ อิติ คือ) ฌมมจกัม ปวตเตนโต,
ทเมนโต จิตตัม.

ยวตโก อสส กาโย, ตาวตโก อสส พยาโม, โก อตฺถ,
อถ โข อสส, อหิ โข อชช, โย อยัม, โส อสส, โส เอว, ยโต
อจิกรณิ, อนุ อทธมาสี, อนุ เอติ, สุ อาคตัม, สุ อากาโร, หุ
อากาโร, จกขุ อาปาถัม, พหุ อาพาโธ, ปาตุ อากาสิ, น ตุ
เอวาตีธ :

๑๒๑ พ.ธ. (บาลี) ๒๕/๖๒/๒๘.

อิธิ ในอุทาหรณ์ทั้งหลายเหล่านี้ อิติ คือ “ยาวตโก อสฺส กาโย, ตาวตโก อสฺส พยาโม, โก อตฺโถ, อถ โข อสฺส, อหํ โข อชฺช, โย อยํ, โส อสฺส, โส เอว, ยโต อธิกรณํ, อนุ อทฺธมาสํ, อนุ เอติ, สฺส อาคตํ, สฺส อากาโร, ทฺว อากาโร, จกฺขุ อาปาถํ, พหุ อาพาโธ, ปาตุ อกาสิ, น ตฺว เอว”

๒๐. วโมทฺทหนฺตานํ.

(สเร) ในเพราะสละหลัง ว อ.การอาเทศเป็นอว โอทฺทหนฺตานํ แห่ง โอ อักษร และ อุ อักษรอันเป็นที่สุดบทรทั้งหลาย (โหติ) ย่อมมี กฺวจิ ในบางอุทาหรณ์

โอการุการานํ อนตฺถุทนํ สเร ปเร กฺวจิ วการาเทโส โหติ. ก-ข-ย-ตสทฺทาทีโอการสฺเสทํ คณฺหํ.

สเร ปเร ในเพราะสละหลัง วการาเทโส อ.การอาเทศเป็น ว อักษร โอการุการานํ แห่ง โอ อักษร และ อุ อักษรทั้งหลาย อนตฺถุทนํ อันเป็นที่สุดบทร โหติ ย่อมมี กฺวจิ ในบางอุทาหรณ์. อิหํ (สฺตฺตํ) อ.สูตรนี้ คณฺหํ เป็นสูตรถือเอา กขยตสทฺทาทีโอการสฺส ซึ่ง โอ อักษรของ ก ข ย ต ศัพท์เป็นต้น (โหติ) ย่อมเป็น

ยาวตกฺวสฺส กาโย,^{๑๒๒} ตาวตกฺวสฺส พยาโม,^{๑๒๓} กฺวตฺโถ,^{๑๒๔} อถ ขวสฺส,^{๑๒๕} อหํ ขวชฺช,^{๑๒๖} ยวาย,^{๑๒๗} สฺวสฺส,^{๑๒๘} เสว,^{๑๒๙}

๑๒๒ ที.ม. (บาลี) ๑๐/๓๕/๑๖.

๑๒๔ วิ.มหา. (บาลี) ๒/๔๘๘/๓๓๘.

๑๒๖ วจ.ติ.ก. (บาลี) ๒๐/๗๑/๒๐๐.

๑๒๘ ขุ.ชา.ปณฺจก. (บาลี) ๒๗/๗๖/๑๓๔.

๑๒๓ ที.ม. (บาลี) ๑๐/๓๕/๑๖.

๑๒๕ ส.ข. (บาลี) ๑๗/๘๔/๑๐๔.

๑๒๗ ม.ม. (บาลี) ๑๒/๕๗/๓๒.

๑๒๙ อภิ.ก. (บาลี) ๓๗/๗๗/๗๕.

ยตวาทิกรณ^{๑๓๐}, อนุททมาส^{๑๓๑}, อเนวภิ^{๑๓๒}, สวาคต^{๑๓๓}, สวากาโร^{๑๓๔},
ทวากาโร^{๑๓๕}, จกขวาปาถิ, พทวาทาโร^{๑๓๖}, ปาทวากาสี^{๑๓๗}, น
เตว^{๑๓๘}.

(อุททาทรณรูปานิ) อ.รูปแห่งอุททาทรณทั้งหลาย (สิทธิมนติ)
ย้อมสำเร็จ (เอว) อย่างนี้

ยาวตทวสส	กาโย	=	ยาวตโก	อสส	กาโย
ตาวตทวสส	พยาโม	=	ตาวตโก	อสส	พยาโม
กุตโถ		=	โก	อตโถ	
อถ ขวสส		=	อถ	โข	อสส
อหิ ขวชช		=	อหิ	โข	อชช
ยวายิ		=	โย	อยิ	
สวสส		=	โส	อสส	
เสว		=	โส	เอว	
ยตวาทิกรณิ		=	ยโต	อิกรณิ	
อนุททมาส		=	อนุ	อททมาส	
อเนวภิ		=	อนุ	เอติ	
สวาคต		=	สุ	อาคต	
สวากาโร		=	สุ	อากาโร	
ทวากาโร		=	ทุ	อากาโร	

๑๓๐ ที.สี. (บาลี) ๙/๒๑๓/๗๐.

๑๓๒ ขุ.ธ. (บาลี) ๒๕/๑/๑๕.

๑๓๔ ขุ.ป. (บาลี) ๓๑/๑๑๑/๑๒๕.

๑๓๖ วิ.จู. (บาลี) ๖/๒๑๗/๒๔๙

๑๓๘ วิ.ม. (บาลี) ๔/๓๘/๓๓.

๑๓๑ วิ.ม.หา. (บาลี) ๒/๔๔๔/๓๒๒.

๑๓๓ ม.ม. (บาลี) ๑๓/๓๕๒/๓๓๘.

๑๓๕ ขุ.ป. (บาลี) ๓๑/๑๑๑/๑๒๕.

๑๓๗ วิ.ม.หา. (บาลี) ๑/๒๒๘/๑๕๙.

จกขวาปาถ	= จกขุ อาปาถ
พหวาพาโร	= พหุ อาพาโร
ปาตวากาสี	= ปาตุ อากาสี
น เตวว	= น ตฺ เหว

กวจิตฺติ กิ. โก อตฺถโ, ^{๑๓๙} อถ โข อณฺณตฺรา, ^{๑๔๐} โยหิ, ^{๑๔๑} โสหิ, ^{๑๔๒} จตฺตาโรเม, ^{๑๔๓} สาคตฺ, ^{๑๔๔} สาธาวุโส, ^{๑๔๕} โหตุติ. ^{๑๔๖}

กวจิตฺติ (ปทฺ) อ.บทว่า “กวจิ” ก็ (ปโยชน) มีประโยชน์อะไร. (นิเสธนตฺถิ มีประโยชน์ต่อการห้าม วการาเทส ซึ่งการอาเทศเป็น ว อธิ ในอุทาหรณ์ทั้งหลายเหล่านี้ อิติ คือ) โก อตฺถโ, อถ โข อณฺณตฺรา, โยหิ, โสหิ, จตฺตาโรเม, สาคตฺ, สาธาวุโส, โหตุติ.

อนตคฺคณฺหิ กิ. สวณียํ, ^{๑๔๗} วิรวนฺติ.

อนตคฺคณฺหิ อ.อนตคฺคพทฺ ก็ (ปโยชน) มีประโยชน์อะไร. (นิเสธนตฺถิ มีประโยชน์ต่อการห้าม วการาเทส ซึ่งการอาเทศเป็น ว อธิ ในอุทาหรณ์ทั้งหลายเหล่านี้ อิติ คือ) สวณียํ, วิรวนฺติ.

ปฏิสณฺณารวุตฺติ อสฺส, สพฺพา วิตฺติ อณฺญยเต, วิ อณฺชนํ, วิ อากโต, นทึ อาสนโน อิตฺธิ มณฺชูกคฺคิตฺยา “อสรูเป”ติ วตฺตเต.

อธิ ในอุทาหรณ์ทั้งหลายเหล่านี้ อิติ คือ “ปฏิสณฺณารวุตฺติ อสฺส, สพฺพา วิตฺติ อณฺญยเต, วิ อณฺชนํ, วิ อากโต, นทึ อาสนโน”, อสรูเปติ (ปทฺ) อ.บทว่า “อสรูเป” วตฺตเต ย่อมตามไป มณฺชูกคฺคิตฺยา ด้วยวิธีเหมือนกบกระโดด

๑๓๙ ส.ส. (บาลี) ๑๕/๒๒๒/๒๓๘.

๑๔๑ ที.ส. (บาลี) ๙/๒๕๐/๘๕.

๑๔๓ อ.ต.ก. (บาลี) ๒๑/๕/๖.

๑๔๕ ม.ม. (บาลี) ๑๒/๙๐/๖๔.

๑๔๗ ม.อ.อ. (บาลี) ๓/๓๔๒/๒๐๐.

๑๔๐ พ.พ. (บาลี) ๒๕/๑/๓.

๑๔๒ วิ.จ. (บาลี) ๖/๙๘/๑๒๔.

๑๔๔ วิ.ม.หา. (บาลี) ๒/๓๒๖/๒๗๐.

๑๔๖ อ.จ.ส.ต.ก. (บาลี) ๒๓/๑๓/๓๑๕.

๒๑. อิวณโณ ยํ นวา.

(อสรูเป) ในเพราะสระหลังอันเป็นอสวัณณะ อิวณโณ
อ.อิ วัณณะ ปบโปติ ย่อมถึง ยํ ซึ่งความเป็น ย นวา บ้าง
ปุพฺโพ อิวณโณ อสรูเป สเร ปเร ยการํ ปบโปติ นวา.

สเร ปเร ในเพราะสระหลัง อสรูเป อันมีรูปไม่เหมือนกัน
อิวณโณ อ.อิ วัณณะ ปุพฺโพ ข้างหน้า ปบโปติ ย่อมถึง ยการํ
ซึ่งความเป็น ย อักษร นวา บ้าง

อิ เอว วณฺโณ อิวณโณ, นวาสทโท กวจิสททปริยาโย.

วณฺโณ อ.วัณณะ อิ เอว คือ อิ เท่านั้น อิวณโณ ชื่อว่า
อิวณณะ. นวาสทโท อ.นวา ศัพท์ กวจิสททปริยาโย เป็นปริยาย
ของ กวจิ ศัพท์

ปฏิสนถารวุตยสส,^{๑๔๘} สพฺพา วิตฺยานุญฺยเต, พยฺยชนฺ,^{๑๔๙}
พฺยาคโต,^{๑๕๐} นทฺยาสนฺโน.

(อุททาทรณรูปานิ) อ.รูปแห่งอุททาทรณทั้งหลาย (สิทธิณนติ)
ย่อมสำเร็จ (เอว) อย่างนี้

ปฏิสนถารวุตยสส	=	ปฏิสนถารวุตติ อสส
สพฺพา วิตฺยานุญฺยเต	=	สพฺพา วิตติ อนุญฺยเต
พฺยฺยชนฺ	=	วิ อญฺชน
พฺยาคโต	=	วิ อากโต
นทฺยาสนฺโน	=	นที อาสนโน

นวาติ กี. ปญฺจทฺทเคหิ,^{๑๕๑} ตานิ อตฺตนิ,^{๑๕๒} คจฺฉามหํ,^{๑๕๓}
มุตฺตจาคี อนุทฺธโต.

๑๔๘ ขุ.ธ. (บาลี) ๒๕/๓๗๖/๘๒.

๑๕๐ ม.ม. (บาลี) ๑๕/๑๘๐/๑๗๙.

๑๕๑ ขุ.ชา.ทก. (บาลี) ๒๗/๑๔๔/๖๓.

๑๔๙ วิ.มทา. (บาลี) ๒/๖๑๑/๓๙๙.

๑๕๑ วิ.ป. (บาลี) ๘/๔๑๗/๓๗๒.

๑๕๓ ขุ.อป. (บาลี) ๓๓/๑๖๖/๓๑๗.

นวาติ (ปท) อ.บทว่า “นวา” ก็ (ปโยชน) มีประโยชน์อะไร. (นิเสธนตถิ มีประโยชน์ต่อการห้าม ยการาทะสํ ซึ่งการอาเทศเป็น ย อิธ ในอุทาหรณ์ทั้งหลายเหล่านี้ อิติ คือ) ปลูกหงคะติ, ตานิ อตตนิ, คจฉามหํ, มุตตจาศิ อนุทฺธโต.

อสรูปติ ก็. อิติหิ, ^{๑๕๔} อคฺคิ, ^{๑๕๕} อตฺถิติ. ^{๑๕๖}

อสรูปติ (ปท) อ.บทว่า “อสรูป” ก็ (ปโยชน) มีประโยชน์อะไร. (นิเสธนตถิ มีประโยชน์ต่อการห้าม ยการาทะสํ ซึ่งการอาเทศเป็น ย สรูป เพราะสระหลังมีรูปเหมือนกัน อิธ ในอุทาหรณ์ทั้งหลายเหล่านี้ อิติ คือ) อิติหิ, อคฺคิ, อตฺถิติ.

อติ อนตํ, อติ โอทาทา, ปติ โอโย, ปติ อาหฺรติ, ปติ เอติ, อิติ อสฺส, อิติ เอตํ, อิติ อาทิ อิตฺธิ “อิวันโน ยํ นวา”ติ ยการาทะสํ สมฺปตฺเต :

อิธ ในอุทาหรณ์ทั้งหลายเหล่านี้ อิติ คือ “อติ อนตํ, อติ โอทาทา, ปติ โอโย, ปติ อาหฺรติ, ปติ เอติ, อิติ อสฺส, อิติ เอตํ, อิติ อาทิ”

ยการาทะสํ ครั้นเมื่อการอาเทศเป็น ย อักษร อิวันโน ยํ นวาติ (สฺตฺเตน) ด้วยสูตรว่า “อิวันโน ยํ นวา” สมฺปตฺเต ไกล้จะถึง

๒๒. สฟฺโโป จํ ติ.

(สฺร) ในเพราะสระหลัง ติ อ.ติ ศัพท์ สฟฺโโป ทั้งตัว ปบโปติ ย่อมถึง จํ ซึ่งความเป็น จํ กุวจิ ในบางอุทาหรณ์

อติ-ปติ-อิตินํ ติสทฺทสเสทํ คณฺณ.

๑๕๔ ขุ.ม.อ. (บาลี) ๑/๑๖๑/๔๑๒.

๑๕๕ ขุ.ธ. (บาลี) ๒๕/๓๖๓/๘๐.

๑๕๖ อภิ.ก. (บาลี) ๓๓/๕๙/๓๑.

อิท (สุดตัม) อ.สูตรนี้ คณ เป็นสูตรถือเอา ติสททสส ซึ่ง
ติ ศัพท์ อติ-ปติ-อิตินิ ของ อติ ปติ และ อิติ ศัพท์ทั้งหลาย
(โหติ) ย่อมเป็น

สพโพ ติจจเจโส สทโท สเร ปเร กวจิ จการํ ปปโปติ.

สเร ปเร ในเพราะสระหลัง เอโส สทโท อ.ศัพท์นี้ ติจติ
คือ “ติ” สพโพ ทั้งตัว ปปโปติ ย่อมถึง จการํ ซึ่งความเป็น
จ อักษร กวจิ ในบางอุทาหรณ์

ตติ นิทเทสโต ออกตยการสเสว ยิ วิธิ, อิตรธา กวจิคคณสส จ
“อติสส จนตสสา” ติสตตสส จ นิตถกตา ลียา. “ปร เทวภาโว
จาเน” ติ ทวิตตัม.

อัย (วิธิ) อ.วิธีนี้ วิธิ เป็นวิธี ออกตยการสส เอว ของ ติ
ที่ยังไม่ได้อาเทศ อิ เป็น ย เท่านั้น (โหติ) ย่อมเป็น นิทเทสโต
เพราะการแสดงไว้ ตติ ว่า “ติ”. อิตรธา อื่นจากนี้ นิตถกตา
อ.ความเป็นสิ่งไร้ประโยชน์ กวจิคคณสสจ แห่ง กวจิ ศัพท์
ด้วย อติสส จนตสสาติ สุตตสสจ แห่งสูตรว่า “อติสส จนตสส”
ด้วย ลียา พึงมี. ทวิตตัม อ.การทำเป็นเทวภาวะ (โหติ) ย่อมมี
ปร เทวภาโว จาเนติ (สุดเตน) ด้วยสูตรว่า “ปร เทวภาโว จาเน”

อจจนตัม,^{๑๕๗} อจโจทาทา,^{๑๕๘} ปจจโย,^{๑๕๙} ปจจาหริ,^{๑๖๐}
ปจเจติ,^{๑๖๑} อิจจสส,^{๑๖๒} อิจเจต,^{๑๖๓} อิจจาติ.

(อุทาหรณรูปานิ) อ.รูปแห่งอุทาหรณ์ทั้งหลาย (ลิขณนติ)
ย่อมสำเร็จ (เอว) อย่างนี้

๑๕๗ ส.ส. (บาลี) ๑๕/๑๖๔/๓๗๒.

๑๕๘ อภิ.ป. (บาลี) ๔๑/๖๘/๔๑.

๑๖๑ ขุ.ม. (บาลี) ๒๙/๓๕/๘๙.

๑๖๓ วิ.ม. (บาลี) ๑/๔๑๑/๓๑๑.

๑๕๘ วิ.ม. (บาลี) ๒/๑๕/๑๑๑.

๑๖๐ วิ.ม. (บาลี) ๑/๓๐๗/๒๓๗.

๑๖๒ ที.ม. (บาลี) ๑๐/๙๖/๔๙

อจจนตัม	=	อติ อนุตัม
อจโจทาทา	=	อติ โอทาทา
ปจจโย	=	ปติ อโย
ปจจาหริติ	=	ปติ อาหริติ
ปจเจติ	=	ปติ เอติ
อิจจสส	=	อิตติ อสส
อิจเจตัม	=	อิตติ เอตัม
อิจจาติ	=	อิตติ อาติ

กวจีติ ก็. อิตติสส, อิตติ อากงขมานเนน.

กวจีติ (ปท) อ.บทว่า “กวจิ” ก็ (ปโยชน) มีประโยชน์อะไร.
(นิเสธนตถัม) มีประโยชน์ต่อการห้าม อาเทส ซึ่งการอาเทส อิศ
ในอุทาหรณ์ทั้งหลายเหล่านี้ อิติ คือ) อิตติสส,^{๑๖๔} อิตติ อากงขมานเนน.

“เต น วาอิวณเณ”ติ อิตโต “น, อิวณเณ”ติ จ วตตเต.

น อิวณเณติ จ (ปท) อ.บทว่า “น” และ “อิวณเณ”
อิตโต (สุดตโต) จากสูตรนี้ เต น วา อิวณเณติ ว่า “เต น วา
อิวณเณ” วตตเต ย่อมตามไป

๒๓. อติสส จนตสส.

(อิวณเณ) ในเพราะอิวณณะ (ปเร) ข้างหลัง (จาเทโส)
อ.การอาเทสเป็น จ อนุตสส แห่ง ตี อันเป็นที่สุด อติสส ของ
อติ อุปัสค น (โหติ) ย่อมไม่มี

๑๖๔ วิมพา. (บาลี) ๒/๔๖๕/๓๓๐.

อติอิจเจตสฺส อนตฺตญตสฺส ติสทฺทสฺส อิวณฺเณ ปเร “สพฺโพ
จํ ตี”ติ วุตฺตรูปํ น โหติ.

อิวณฺเณ ในเพราะอิวณฺเณ ปเร ข้างหลัง วุตฺตรูปํ อรูปอัน
ท่านกล่าวแล้ว สพฺโพ จํ ตีติ (สุดฺเตน) ด้วยสูตรว่า “สพฺโพ จํ ตี”
ติสทฺทสฺส แห่ง ตี ศัพท์ อนตฺตญตสฺส อันเป็นที่สุด อติ อิติ เอตสฺส
ของ อติ อุปสัคนี้ น โหติ ย่อมไม่มี

อติสฺสาติ อติอุปสคฺคานุกรณเมตํ. เตเนเวตถ วิภตฺติโลปาภาโว.
เอตถ จ อนตฺตสทฺโท สทฺทวิธินิเสธปฺปรณโต อติสทฺทหนตฺตญตํ
ติสทฺทเมว วทติ, น อิวณฺณนฺติ ทฏฺฐพฺพํ, อิตฺรธฺา อิทํ สุตฺตเมว
นिरตฺถกํ สียา.

“อิวณฺโณ ยํ นวา”ติธ อสฺรูปาธิการโต

อิวณฺณสฺส สรูปสมิ ยาทฺโส จ น สมฺภเว.

เอตํ (ปทํ) อ.บทน์ อติสฺสาติ ว่า “อติสฺส” อติอุปสคฺคานุกรณ
(โหติ) เป็น อติ อุปสัคเทียม. เตเนว เพราะเหตุนี้แล วิภตฺติโลปาภาโว
อ.ความไม่มีแห่งการลบวิภตฺติ เอตถ ในบทว่า อติสฺส นี้ (โหติ)
ย่อมมี. จ อนึ่ง เอตถ ในสูตรนี้ ทฏฺฐพฺพํ ฟังทราบ อิติ ว่า อนตฺตสทฺโท
อ.อนตศัพท์ วทติ ย่อมกล่าว อติสทฺทหนตฺตญตํ ติสทฺทเมว ซึ่ง ตี
ศัพท์อันเป็นที่สุดของ อติ ศัพท์เท่านั้น น วทติ ย่อมไม่กล่าว
อิวณฺณ ซึ่งอิวณฺเณ (อติสทฺทหนตฺตญตํ) อันเป็นที่สุดของ อติ ศัพท์
สทฺทวิธินิเสธปฺปรณโต เพราะเป็นการห้ามซึ่งวิธีของ ตี ศัพท์.
อิตฺรธฺา ถ้าเป็นอย่างอื่น อิทํ สุตฺตเมว อ.สูตรนี้นั้นเทียว นิตฺถกํ
สียา จะเป็นสูตรอันไม่มีประโยชน์

สรูปสมิ ในเพราะสระอันมีรูปเหมือนกัน ยาทฺโส

อ.การอาเทศเป็น ย อิวณฺณสฺส แห่งอิวณฺเณ น สมฺภเว
ย่อมไม่มี จ ด้วย อสฺรูปาธิการโต เพราะการตามมาของ อสฺรูป

ศัพฺทํ อธิ ในสูตรนี้ อิวณฺโณ ยํ นวาทิ ว่า “อิวณฺโณ ยํ นวา”

จกาโร อนุตฺตสมฺมจฺยตฺถโก, เตน อิตฺติปตฺนมนตฺสส จ น โหติ.
อติ อิสฺสิคฺโคณ อตฺติสฺสิคฺโคณ, เหว อตฺตีโต,^{๑๖๕} อตฺติริตฺ,^{๑๖๖} อิตฺติติ,^{๑๖๗} อิตฺติหํ,
ปตฺตีโต.^{๑๖๘}

จกาโร อ.จ อักษร อนุตฺตสมฺมจฺยตฺถโก มีอรรถรวบรวมซึ่ง
เนื้อความอันยังไม่ถูกกล่าว. เตน เพราะเหตุนั้น (จ) การอาเทศ
เป็น จ อนุตฺตสส แห่ง ติ อันเป็นที่สุด อิตฺติปตฺนํ ของ อติ และ
ปติ ทั้งหลาย น โหติ ย่อมไม่มี จ ด้วย. (อุทาหรณานิ อ.อุทาหรณ์
ทั้งหลาย อิตฺติ คือ) อติ อิสฺสิคฺโคณ อตฺติสฺสิคฺโคณ, เหว เหมือนกัน อตฺตีโต,
อตฺติริตฺ, อิตฺติติ, อิตฺติหํ, ปตฺตีโต.

อภิ อุกฺขานํ, อภิ อุกฺคโต, อภิ โอภาโส อิตฺติธ ยกาเร สมฺปตฺเต:
“สเร”ติ วตฺตเต.

อธิ ในอุทาหรณ์ทั้งหลายเหล่านี้ อิตฺติ คือ “อภิ อุกฺขานํ,
อภิ อุกฺคโต, อภิ โอภาโส”

ยกาเร ครั้นเมื่อการอาเทศเป็น ย สมฺปตฺเต ไกล้จะถึง,
สเรติ (ปทํ) บทว่า “สเร” วตฺตเต ย่อมตามไป

๒๔. อพฺโภ อภิ.

สเร ในเพราะสละหลัง อพฺโภ อ.อาเทศเป็น อพภ อภิ
แห่ง อภิ อุปสัค (โหติ) ย่อมมี

อภิจฺเจตฺสส สพฺพสฺส สเร ปเร อพฺภาทโส โหติ.

๑๖๕ ที.สี. (บาลี) ๙/๔๓๘/๑๙๔.

๑๖๗ ส.นิ. (บาลี) ๑๖/๑๖๖/๒๒๓.

๑๖๖ ข.ม. (บาลี) ๒๙/๑๕๐/๒๘๒.

๑๖๘ ข.ชา.จตุตถาส. (บาลี) ๒๗/๑๔๑/๔๔๓.

สเร ปเร ในเพราะสระข้างหลัง **อพภาเทโส** อ.การอาเทศ
เป็น อพภ อภิ อิติ เอตสส แห่งอุปสัคนี้คือ อภิ สพพสส ทั้งตัว
โหติ ย่อมมี

“อภิ”ติ ปรมนตสส วุตติยํ ญจฺจิโยชนํ
อาเทศาเปกฺขโต วุตตํ “อโม”ติอาทิเก วยิ.

ญจฺจิโยชนํ อ.การประกอบด้วยญจฺจิวิรัตติ **ปรมนตสส** แห่ง
บทอันมีปฐมวิรัตติเป็นที่สุด **อภิติ** ว่า “อภิ” **วุตติยํ** ในวุตติของ
สูตร **วุตตํ** ถูกกล่าวแล้ว **อาเทศาเปกฺขโต** โดยมุ่งถึงการอาเทศ
อํ โมติอาทิเก วยิ เหมือนในสูตรว่า “อํ โม” เป็นต้น

พุพพสสรโลโป, อพภกฺขานํ,^{๑๖๙} อพภุคฺคโต,^{๑๗๐} อพโภกาโส.^{๑๗๑}

พุพพสสรโลโป อ.การลบสระหน้า (โหติ) ย่อมมี.
(อุทาหรณรูปานิ) อ.รูปแห่งอุทาหรณ์ทั้งหลาย (**สิขณฺนติ**) ย่อมสำเร็จ
(เอาไว้) อย่างนี้

อพภกฺขานํ = อภิ อกฺขานํ
อพภุคฺคโต = อภิ อุคฺคโต
อพโภกาโส = อภิ โอภาโส

อธิ อคฺมา, อธิ อุคฺคโต, อธิ โอคฺคาเหตุว อิตฺธิ

อธิ ในอุทาหรณ์ทั้งหลายเหล่านี้ **อิติ** คือ “อธิ อคฺมา,
อธิ อุคฺคโต, อธิ โอคฺคาเหตุว

๒๕. อชฺโหม อธิ.

(สเร) ในเพราะสระหลัง **อชฺโหม** อ.อาเทศเป็น อชฺหม **อธิ**
แห่ง อธิ อุปสัค (โหติ) ย่อมมี

๑๖๙ วิ.มหา. (บาลี) ๒/๔๑๘/๓๐๗.

๑๗๐ วิ.มหา. (บาลี) ๑/๑/๑.

๑๗๑ ที.สี. (บาลี) ๙/๑๙๑/๖๓.

อธิธิจิตตสส สพพสส สเร ปเร อชฌมาเทโส โหติ. อชฌมา,
อชฌมคโคโต,^{๑๗๒} อชฌมาเหตวา.^{๑๗๓}

สเร ปเร ในเพราะสละหลัง อชฌมาเทโส อ.การอาเทศเป็น
อชฌม อธิ อธิติ เอตสส แห่งอุปสัคนี้คือ อธิ สพพสส ทั้งตัว โหติ
ย่อมมี. (อุททาหารณรูปานิ) อ.รูปแห่งอุททาหารณทั้งหลาย (สิทธิมนติ)
ย่อมสำเร็จ (เอว) อย่างนี้

อชฌมา	=	อธิ อคมา
อชฌมคโคโต	=	อธิ อุปคโคโต
อชฌมาเหตวา	=	อธิ โอคาเหตวา

อภิ อิจฉิต, อธิ อีริต อธิติ “อพโภ อภิ, อชฌม อธิ”ติ จ
วตตเต.

อธิ ในอุททาหารณทั้งหลายเหล่านี้ อธิ คือ “อภิ อิจฉิต,
อธิ อีริต”

อพโภ อภิ, อชฌม อธิติ จ อ.สูตรว่า “อพโภ อภิ” และ
“อชฌม อธิ” วตตเต ย่อมตามไป

๒๖. เต น วา อวิณณ.

อวิณณ ในเพราะอวิณณะข้างหลัง เต อ.การอาเทศ อภิ เป็น
อพภ และ อธิ เป็น อชฌม ทั้งหลายเหล่านั้น น (โหนติ) ย่อม
ไม่มี วา บ้าง

เต จ โข อภิ-อธิธิจิตเต อุปสคคา อวิณณ ปเร อพโภ-
อชฌมอติ วุตตรูปา น โหนติ วา.

จ โข ก็แล อวิณณ ปเร ในเพราะอวิณณะข้างหลัง
เต เอเต อุปสคคา อ.อุปสัคทั้งหลายเหล่านี้ อภิ อธิ อธิติ คือ

อภิ และ อธิ วุตตรูปา น โหนติ ย่อมไม่เป็นรูปที่ถูกกล่าวแล้ว
อพโก อชโณ อิติ ว่า อพก และ อชณ วา บ้าง

สรโลปปรนยนาณิ. อภิจิตต์, อธีริตต์.

สรโลปปรนยนาณิ อ.การลบสระและการนำไปประกอบกับ
สระหลัง (โหนติ) ย่อมมี.

(ยถา อ.อุทาหรณ์)

อภิจิตต์ = อภิ อิจจิตต์

อธีริตต์ = อธิ อีริตต์

วาติ กี. อพธีริตต์, อชณินมุตโต, อชณิน္ญโจ.^{๑๗๔}

วาติ (ปท) อ.บทว่า “วา” ก็ มีประโยชน์อะไร. (อาเทศตถ
มีประโยชน์ต่อการอาเทศ อธิ ในอุทาหรณ์ทั้งหลายเหล่านี้ อิติ คือ)
อพธีริตต์, อชณินมุตโต, อชณิน္ญโจ.

เอกมิธ อหนตธี

อธิ ในอุทาหรณ์นี้ อิติ คือ “เอกมิธ อห”

๒๗. โท ธสส จ.

(สเร) ในเพราะสระหลัง โท อ.อาเทศเป็น ท ธสส แห่ง
ธ กวจิ ในบางอุทาหรณ์ จ ด้วย

ธอิจเจตสส สเร ปเร กวจิ ทกาโร โหติ.

สเร ปเร ในเพราะสระหลัง ทกาโร อ.การอาเทศเป็น ท
อักษร ธอิจเจตสส แห่งอักษรนี้คือ ธ โหติ ย่อมมี กวจิ ในบาง
อุทาหรณ์

เอกสททโต ปรสส อธิสส ธการสเสวาย, สรโลปพีชา.

อยํ อ.วิธีนี้ (วิธี โหติ) เป็นวิธี ธการสฺสเอา แห่ง ธ อักษร
เท่านั้น อิศฺส ของ อิศ คัพทฺ ปฺรสฺส อันอยู่ข้างหลัง เอกสทฺทโต
จาก เอก คัพทฺ. สรโลปทีฆา อ.การลบสระและการที่ฆะ (โหนติ)
ย่อมมี

เอกมิทาหิ^{๑๗๕} = เอกมิธ อหิ

กฺวจิตฺติ กิ. อีเว.^{๑๗๖}

กฺวจิตฺติ (ปทฺ) อ.บพวํ “กฺวจิ” กิ (ปโยชนํ) มีประโยชน์อะไร.
(นิสฺเรณตถํ มีประโยชน์ต่อการห้าม อาเทสํ ซึ่งการอาเทสเป็น ท
อฺธิ ในอุทาหรณ์ทั้งหลายเหล่านี้ อิตฺติ คือ) อีเว.

จสทฺเทน กฺวจิ สาธฺสฺส ธสฺส หกาโร, ยถา สาหุ ทสฺสนิ.^{๑๗๗}

หกาโร อ.การอาเทสเป็น ท ธสฺส แห่ง ธ สาธฺสฺส ของ สาธฺ
(โหติ) ย่อมมี จสทฺเทน ด้วย จ คัพทฺ กฺวจิ บ้าง. ยถา อุทาหรณ์
(อิตฺติ) คือ สาหุ ทสฺสนิ

ยถา เอา, ตถา เอาวตฺติธ : “นฺวา”ติ วตฺตเต, “สรมฺหา”ติ จ.

อฺธิ ในอุทาหรณ์ทั้งหลายเหล่านี้ อิตฺติ คือ “ยถา เอา, ตถา เอา”

นฺวาติ (ปทฺ) อ.บพวํ “นฺวา” สรมฺหาติ จ (ปทฺ) และ อ.บพ
วํ “สรมฺหา” วตฺตเต ย่อมตามไป

๒๘. เอาวทิสฺสริ ปุพฺโพ จ รสฺโส.

ริ อ.การอาเทสเป็น ริ เอาวทิสฺส แห่ง เอ อักษรตัวต้นของ
เอา (ปฺรสฺส) อันอยู่ข้างหลัง สรมฺหา หลังจากสระ จ และ ปุพฺโพ
(สโร) อ.สระตัวหน้า รสฺโส เป็นรัสสะ (โหติ) ย่อมเป็น นฺวา บ้าง

๑๗๕ วิ.จู. (บาลี) ๗/๔๓๗/๒๗๔.

๑๗๖ ที.ม. (บาลี) ๑๐/๕๔/๒๕.

๑๗๗ ขุ.ธ. (บาลี) ๒๕/๒๐๖/๕๓.

ยถา-ตถาทวยปรสเสท คณฺหิ.

อิทํ (สุดตํ) อ.สูตรนี้ คณฺหิ (โหติ) เป็นสูตรถือเอา
ยถาตถาทวยปรสส ซึ่ง เอ เป็นต้นอันอยู่ข้างหลังจากศัพท์ทั้ง
๒ คือ ยถา และ ตถา

ทีฆสมฺมาหา ปรสส เอวสทฺทาทิฏฺฐสส เอการสฺส ริกาโร โหติ,
ปุพฺโพ จ สโร รสโส โหติ นวา. ยถริว,^{๑๗๘} ตถริว.^{๑๗๙}

ริกาโร อ.การอาเทศเป็น ริ อักษร เอการสฺส แห่ง เอ อักษร
เอวสทฺทาทิฏฺฐสส อันเป็นตัวต้นของ เอว ศัพท์ ปรสส อันอยู่
ข้างหลัง ทีฆสมฺมาหา จากทีฆสระ โหติ ย่อมมี, จ และ ปุพฺโพ สโร
อ.สระข้างหน้า รสโส เป็นรัสสระ โหติ ย่อมเป็น นวา บ้าง. (ยถา
อ.อุทาหรณ์) :

ยถริว = ยถา เอว

ตถริว = ตถา เอว

นวาติ กิ. ยถว,^{๑๘๐} ตถว.^{๑๘๑}

นวาติ (ปทํ) อ.บทว่า “นวา” ก็ มีประโยชน์อะไร.
(นิเสธนตลํ มีประโยชน์ต่อการห้าม สุดทวิธิ ซึ่งวิธีของสูตร นวา
บ้าง ยถา อุทาหรณ์) : ยถว, ตถว.

ติ อนตฺ, ติ อทฺ, อคฺติ อคาเร, สตฺตมี อตฺเถ, ปญฺจมี อนตฺ,
ทฺ องฺคิกํ, ภิกฺขุ อาสเน, ปุณฺ อาสเน, สยมนฺ อาสเน
อิติธ ยวาเทเสสุ สมฺปตฺเตสุ : “สยมนา”ติ วตฺตเต.

๑๗๘ ที.ม. (บาลี) ๑๐/๒๙๗/๑๙๒.

๑๘๐ พุ.ชา.ม. (บาลี) ๒๘/๑๕๒๒/๒๘๘.

๑๗๙ อภิ.ธ. (บาลี) ๓๖/๓๑๖/๕๙.

๑๘๑ อ.ภ.ก. (บาลี) ๒๒/๔๕/๓๔๐.

๓๐. ฌลณมียุวา สเร วา.

สเร ในเพราะสระหลัง อียุวา การอาเทศเป็น อีย และ อุว
ทั้งหลาย ฌลณัน แห้ง ฌ และ ล ทั้งหลาย (โหนติ) ย่อมมี วา บ้าง
ฌลอิจเจเตส อีย-อุวอิจเจเต อาเทศา โหนติ วา สเร ปเร,
สรโลโป.

สเร ปเร ในเพราะสระข้างหลัง เอเต อาเทศา อ.การอาเทศ
ทั้งหลายเหล่านี้ อีย-อุวอิติ คือ อีย และ อุว เอเตส (การาน)
แห่งอักษรทั้งหลายเหล่านี้ ฌลอิติ คือ ฌ และ ล โหนติ ย่อมมี
วา บ้าง. สรโลโป อ.การลบสระ (โหติ) ย่อมมี. (ยถา อุทาหรณ์) :

ติยนต์	=	ติ อนุต์
ติยทุจ ^{๑๘๒}	=	ติ อทุจ
อคคิยาคาเร	=	อคคิ อคาเร
สตตมียตเถ	=	สตตมี อตเถ
ปญจมียนต	=	ปญจมี อนุต
ทุงคิก ^{๑๘๓}	=	ทุง องคิก
ภิกขุवासเน	=	ภิกขุ อาสเน
ปฤฏวาสเน	=	ปฤฏ อาสเน
สยมฏวาสเน	=	สยมฏ อาสเน

วาติ ก็. อคยาคาเร, สตตมีอตเถ, ภิกขุ อาสเน นิสีหติ.

วาติ (ปท) อ.บทว่า “วา” ก็ มีประโยชน์อะไร. (อาเทศ
นิเสธนตถิ มีประโยชน์ต่อการห้ามซึ่งการอาเทศบ้าง ยถา อุทาหรณ์)
: อคยาคาเร, สตตมีอตเถ, ภิกขุ อาสเน นิสีหติ.

๑๘๒ ที.สี.อ. (บาลี) ๑/๒๘/๕๕.

๑๘๓ อภิ.วิ. (บาลี) ๓๕/๖๒๔/๓๒๐.

โค อชิน, โค เอฟกั อติธิ : “โค, อโว, สมาส”ติ จ วุตเต.
 อธิ ในอุทาหรณ์ทั้งหลายเหล่านี้ อติ คือ “โค อชิน, โค เอฟกั”
 โค, อโว, สมาสติ จ (ปท) อ.บพว่า “โค” “อโว” และ
 “สมาส” วุตเต ย่อมตามไป

๓๑. โอ สเร จ.

สเร ในเพราะสระหลัง อโว อ.อาเทศเป็น อว โอ แห่ง
 โอ (โค) ของ โค ศัพท์ (สมาส) ในสมาส (โหติ) ย่อมมี จ ด้วย
 โคอิจเจตสส โอการสส สเร ปเร อวาเทโส โหติ สมาส.
 ควาชิน, คเวพกั.

สเร ปเร ในเพราะสระหลัง อวาเทโส อ.การอาเทศเป็น อว
 โอการสส แห่ง โอ อักษร เอตสส ของศัพท์นี้ โคอิติ คือ โค
 สมาส ในสมาส โหติ ย่อมมี. (ยถา อ.อุทาหรณ์) :

ควาชิน = โค อชิน

คเวพกั = โค เอฟกั

จสททคคหณน อวณณสส อวอวาเทสา. ยถา : ภูวิ, ปสโว.

อวอวาเทสา อ.การอาเทศเป็น อว และ อว ทั้งหลาย
 อวณณสส แห่งอวณณะ โหนติ ย่อมมี จสททคคหณน ด้วย
 การถือเอาซึ่ง จ ศัพท์. ยถา อุทาหรณ์ : ภูวิ, ปสโว.

ปฺถ เอวาติธ

อธิ ในอุทาหรณ์นี้ อติ คือ “ปฺถ เอว”

๓๒. โค สเร ปุณฺสสาโคโม กฺวจิ.

สเร ในเพราะสระหลัง โค อาคโม อ. ค. อาคม (โหติ)
ย่อมลง (อนเต) ในที่สุด ปุณฺสส แห่ง ปุณฺ นิบาต กฺวจิ บ้าง

ปุณฺอิจเจตสฺส นิปาตสฺส อนเต กฺวจิ คการากโม โหติ สเร ปเร.

สเร ปเร ในเพราะสระหลัง คการากโม อ.ค. อาคม โหติ
ย่อมลง อนเต ในที่สุด เอตสฺส นิปาตสฺส แห่งนิบาตนี้ ปุณฺอิติ คือ
ปุณฺ กฺวจิ บ้าง

อาคจฺจติติ อาคโม, อสนฺตฺตฺติ อาคโม. เอตถ จ “สเร”ติ
นิमितฺตาสนฺนวเสน ปุณฺสส อนเตติ ลพฺภติ. ปุณฺเคว, ปุณฺ เอว.

(โย) (กาโร) อ.อักษรใด อาคจฺจติ ย่อมมา อิติ เพราะเหตุนั้น
(โส) (กาโร) อ.อักษรนั้น อาคโม ชื่อว่าอาคม. อสนฺตฺตฺติ
อ.การเกิดมีขึ้นแห่งอักษรที่ยังไม่มี อาคโม ชื่อว่าอาคม. จ อนึ่ง
เอตถ (สุดเต) ในสูตรนี้ ปุณฺสส อนเต อิติ (วจนฺ) อ.คำว่า
“ในที่สุดแห่งปุณฺนิบาต” (โสตุขเนน) อันนักศึกษา ลพฺภติ ย่อมได้
นิमितฺตาสนฺนวเสน ด้วยอำนาจแห่งความไถ่กับนิमित สเรติ คือ
สเร. (ยถา อุทาหรณฺ) :

ปุณฺเคว = ปุณฺ เอว

ปา เอวาติธ : “สเร, โค, อาคโม, กฺวจิ”ติ จ วตฺตเต.

อิธ ในอุทาหรณฺนี้ อิติ คือ “ปา เอว”

สเร, โค, อาคโม, กฺวจิติ จ (ปทฺ) อ.บทว่า “สเร” “โค”
“อาคโม” และ “กฺวจิ” วตฺตเต ย่อมตามไป

๓๓. ปาสฺส จฺนโต รสฺโส.

สเร ในเพราะสระหลัง โค อาคโม อ.ค. อาคม (โหติ) ย่อมลง (อนเต) ในที่สุด ปาสฺส แห่ง ปา นิบาต กฺวจิ บ้าง, จ และ อนโต อ.สระที่สูงสุด ปาสฺส แห่ง ปา นิบาต รสฺโส เป็นรัสสะ (โหติ) ย่อมเป็น

ปาอิจเจตสฺส อนเต สเร ปเร กฺวจิ คการาคโม โหติ, ปาสฺส อนโต จ สโร รสฺโส โหติ.

สเร ปเร ในเพราะสระหลัง คการาคโม อ.ค. อาคม โหติ ย่อมลง อนเต ในที่สุด ปาอิติ เอตสฺส แห่งนิบาตนี้คือปา จ ด้วย, อนโต สโร อ.สระอันเป็นที่สุด ปาสฺส แห่ง ปา นิบาต รสฺโส เป็น รัสสะ โหติ ย่อมเป็น จ ด้วย กฺวจิ บ้าง. (ยถา อุทาหรณ์) :

ปเคว^{๑๘๔} วุตยสฺส = ปา เอว วุตยสฺส

“วา, สเร”ติ จ วตตเต.

วา, สเรติ จ (ปทํ) อ.บพว่า “วา” และ “สเร” วตตเต ย่อมตามไป

๓๔. ยวมทนต์รลา จาคมา.

สเร ในเพราะสระหลัง อากมา อ.อาคมทั้งหลาย ยวมทนต์รลา คือ ย ว ม ท น. ต ร ล (โหนติ) ย่อมลง วา บ้าง

สเร ปเร ยการาทโย อฏฺฐ อากมา โหนติ วา. จสทเพน คการาคโม จ, ววตติตวิภาสโตโย วาสทโท

สเร ปเร ในเพราะสระหลัง ยการาทโย อฏฺฐ อากมา อ.อักษรอาคมทั้งหลาย ๘ ตัว มี ย อักษร เป็นต้น โหนติ

๑๘๔ พ.ชา.จตุกก. (บาลี) ๒๗/๑๓๖/๑๑๔.

ย่อมลง วา บ้าง. **คการาคโม จ** อ.ค. อักษรอาคมด้วย (โหติ)
 ย่อมลง **จสทุเทเน** ด้วย จ ศัพท์. **อัย วาสทุโท** อ.วา ศัพท์นี้
วตถิตวิภาสตุโถ มีอรรถกล่าวกำหนด

ตตถ **ยการาคโม** **ยถาทีโถ** **อิการการาทีสุ.** **ยถา** อิ^{๑๘๕}
 ยถยิ^{๑๘๖}, พยณฺชนติ อธิกิจจ “รสสน”ติ รสสตตฺ, **ยถา** อิ^{๑๘๖} **วา.**

ตตถ (**อฏฐสุ** **อาคเมสุ**) ในบรรดาอักษรอาคมทั้งหลาย
 ๘ ตัวเหล่านั้น **ยการาคโม** อ.ย อักษรอาคม **โหติ** ย่อมลง
ยถาทีโต (ปร) หลังจาก **ยถา** ศัพท์เป็นต้น **อิการการาทีสุ** เพราะ
 อิ อักษร และ เอ อักษรเป็นต้น. (**ยถา** อุทาหรณ์) **ยถา** อิ^{๑๘๖},
 ยถยิ^{๑๘๖}. **อธิกิจจ** เพราะอาศัย **พยณฺชนติ** ซึ่งคำว่า “เพราะ
 พยณฺชนะ” **รสสตตฺ** อ.ความเป็นรสสะ (โหติ) ย่อมมี **รสสนติ**
 ด้วยสูตรว่า “รสส์”. **ยถา** อิ^{๑๘๖} **วา** เป็น **ยถา** อิ^{๑๘๖} บ้าง

(**ยถา** **จ** และอุทาหรณ์ว่า) **ยถา** **เอว**, **ยถา** **เยว**, **ยถา** **เอว**.^{๑๘๗}
 (เสทานิ **อุทาหรณานิ**) **อ.อุทาหรณ์**ทั้งหลายที่เหลือ **เอว** เหมือน
 อย่างนั้น

ยถาเยว	= ยถา เอว
มายิ ^{๑๘๘}	= มา อิ ^{๑๘๖}
มาเยว	= มา เอว
ตยิ ^{๑๘๙}	= ต อิ ^{๑๘๖}
ตยเว ^{๑๙๐}	= ต เอว
นยิ ^{๑๙๑}	= น อิ ^{๑๘๖}

๑๘๕ พ.สุ. (บาลี) ๒๕/๒๐๕/๓๗๒.

๑๘๗ พ.ข.ม. (บาลี) ๒๘/๑๕๒๒/๒๘๘.

๑๘๘ วิ.ม. (บาลี) ๑/๒/๒.

๑๘๙ ส.น. (บาลี) ๑๖/๑๑๗/๑๖๖.

๑๘๖ อ.จ.เอกก. (บาลี) ๒๐/๒๓/๕.

๑๘๘ วิ.ม. (บาลี) ๑/๑๓๕/๗๘.

๑๘๙ ส.ม. (บาลี) ๑๙/๓๘๘/๑๔๙.

นยิมสสุ ^{๑๙๒}	= น อิมสสุ
นยิมานิ ^{๑๙๓}	= น อิมานิ
นวนยิเม ^{๑๙๔} ธมฺมา	= นว อิเม ธมฺมา
พทุธานเวย	= พทุธานเ อว
สนติเวย	= สนติ เอว
โพธิยาเวย ^{๑๙๕}	= โพธิยา เอว
สติเวย ^{๑๙๖}	= สติ เอว
ปถวีเวย	= ปถวี เอว
ธาตุเวย	= ธาตุ เอว
เตสฺเวย ^{๑๙๗}	= เตสฺ เอว
โสเวย ^{๑๙๘}	= โส เอว
ปาฏีเยกุก ^{๑๙๙}	= ปาฏี เอกุก

ตถา สเร วิ-ปริยาทิโต จ. วิ อญชนา วียญชนา,^{๒๐๐}
 พยญชนา วา, เอว^{๒๐๑} วียากาสี, พยาภาสิ.^{๒๐๒} ปริอนต^{๒๐๓} ปริยนต^{๒๐๓},
 เอว^{๒๐๔} ปริยาทาน^{๒๐๔}, ปริยญฺจาน^{๒๐๕}, ปริเยสตี,^{๒๐๖} ปริโยसानมิต^{๒๐๗}
 นิจฺจ^{๒๐๘}. นิ อาโยโค นิยาโยโค. อิท น ภวตี, ปริกฺขโต,^{๒๐๙} อุปปrikฺขตี.^{๒๐๙}

๑๙๒ ขุ.ชา.ติก. (บาลี) ๒๗/๒๕/๗๗.

๑๙๔ อง.นวก. (บาลี) ๒๓/๙/๓๐๖.

๑๙๖ ที.ม.อ. (บาลี) ๒/๓๖๘.

๑๙๘ ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๗๘/๔๗.

๒๐๐ ส.ส. (บาลี) ๑๕/๖๐/๔๓.

๒๐๒ ขุ.พทุธ. (บาลี) ๓๓/๑๑/๔๗๑.

๒๐๔ ส.นิ. (บาลี) ๑๖/๘๑/๑๓๒.

๒๐๖ วิ.มหา.อ. (บาลี) ๑/๔๖๘.

๒๐๘ อง.สทตท. (บาลี) ๒๓/๔๕/๓๖.

๑๙๓ อง.ปญจก. (บาลี) ๒๒/๖๒/๓๘๖.

๑๙๕ ขุ.อป. (บาลี) ๓๓/๑๔/๕๕๖.

๑๙๗ อง.ทสก. (บาลี) ๒๔/๕๑/๗๔.

๑๙๙ วิสุทฺธิ. (บาลี) ๑/๒๗๗.

๒๐๑ ขุ.ชา.ม. (บาลี) ๒๘/๔๕๔/๑๖๙.

๒๐๓ ขุ.เปต. (บาลี) ๒๖/๓๗๙/๑๙๔.

๒๐๕ อภิ.สง.อ. (บาลี) ๑/๑๐๖๕/๔๒๔.

๒๐๗ อง.ติก. (บาลี) ๒๐/๓๐/๑๒๖.

๒๐๙ ม.ม. (บาลี) ๑๓/๑๘๓/๑๕๘.

จ อนึ่ง สเร ในเพราะสระ (ยการาคโม) อ.ย อักษรอาคม (โหติ) ย่อมลง วิปริยาทิตโต จ หลังจาก วิ ปริ อุปสัคเป็นต้นด้วย ตถา เหมือนอย่างนั้น. (อนิจจวิธี) วิ อณฺชนา วียณฺชนา พยณฺชนา วา, เอรุ เหมือนกัน วียากาสี, พยากาสี. ปรีอนฺตํ ปรียนฺตํ, เอรุ เหมือนกัน ปรียาทานํ, ปรียฺภูจฺจํ, ปรีเยสฺติ, นิ อาโยโค นิยาโยโค. (นิจจวิธี) ปรีโยสํณมิตติ รูปร่างว่า “ปรีโยสํณ” นิจจํ ลง ย อาคมแน่นอน. (อสนฺตวิธี) อธิ ในอุทาหรณ์เหล่านี้ (ยการาคโม) อ.ย อาคม น ภวติ ย่อมไม่ลง (อิตติ) คือ ปรีกฺขโต, อุปปรีกฺขติ

วียณฺชนา	= วิ อณฺชนา
พยณฺชนา	= วิ อณฺชนา
วียากาสี	= วิ อา อากาสี
พยากาสี	= วิ อา อากาสี
ปรียนฺตํ	= ปรี อนฺตํ
ปรียาทานํ	= ปรี อาทานํ
ปรียฺภูจฺจํ	= ปรี อฺภูจฺจํ
ปรีเยสฺติ	= ปรี เอสติ
ปรีโยสํณ	= ปรี โอสํณ
นิยาโยโค	= นิ อาโยโค

วกาโร ติสททาทิตโต อวณฺณกาเรสุ. ติ องฺคฺลํ ติวฺงคฺลํ, เอรุ ติวฺงคฺกํ,^{๒๑๐} ภูวาทโย, มิตฺติ ภนฺตา วุทฺทิกฺขติ,^{๒๑๑} ปวฺจจติ,^{๒๑๒} ปาคฺคณฺณชฺชตา.

๒๑๐ อภ.สง. (บาลี) ๓๔/๑๗๐/๕๕.

๒๑๑ ช.ข.ป.ปณ.ส. (บาลี) ๒๘/๖๔/๑๑.

๒๑๒ ส.ส. (บาลี) ๑๕/๑๐/๕.

อวณฺณการุส ในเพราะอวัณณะและอุอักษรทั้งหลาย วกาโร
อ.ว อักษรอาคม (โหติ) ย่อมลง ติสททาทีโต หลังจาก ตี ศัพท์
เป็นต้น. (ยถา อุทาหรณฺ) ตี องคุลํ ติวงคุลํ. เอวํ เหมือนกัน
ติวงคิกํ, ภูวาทโย, มิคี ฆนฺตา วุทฺทิกฺขติ, ปวฺจจติ, ปาคุณฺณวฺชุตฺตา

ติวงคิกํ = ตี องคุลํ

ภูวาทโย = ภู อาทโย

มิคี ฆนฺตา วุทฺทิกฺขติ = มิคี ฆนฺตา อุทฺทิกฺขติ

ปวฺจจติ = ป อุจจติ

ปาคุณฺณวฺชุตฺตา = ปาคุณฺณ อุชุตฺตา

มกาโร ลหุปปฏติโต สเร ฉนฺทานุรฺกษณาทิมฺหิ. ลหุ เอสสติ
ลหุเมสฺสติ,^{๒๑๓} เอวํ ครุเมสฺสติ, อิธมาหุ,^{๒๑๔} เกน เต อิธ มิซฺฆติ,^{๒๑๕}
ภโทร กสามิว,^{๒๑๖} อากาเส มภิปุชฺยิ,^{๒๑๗} เอกเมกสฺส,^{๒๑๘} เยน
มิธเกจฺเจ,^{๒๑๙} อาสติเมว.

สเร ในเพราะสระ มกาโร อ.ม อักษรอาคม (โหติ) ย่อมลง
ลหุปปฏติโต หลังจาก ลหุ ศัพท์เป็นต้น ฉนฺทานุรฺกษณาทิมฺหิ ใน
ที่รักษาฉันท์เป็นต้น. ลหุ เอสสติ ลหุเมสฺสติ, เอวํ เหมือนกัน
ครุเมสฺสติ, อิธมาหุ, เกน เต อิธ มิซฺฆติ, ภโทร กสามิว, อากาเส
มภิปุชฺยิ, เอกเมกสฺส, เยน มิธเกจฺเจ, ภายติเมว

ลหุเมสฺสติ = ลหุ เอสสติ

ครุเมสฺสติ = ครุ เอสสติ

๒๑๓ พ.ธ. (บาลี) ๒๕/๓๖๙/๘๑.

๒๑๕ พ.วิ. (บาลี) ๒๖/๒/๑.

๒๑๗ พ.อป. (บาลี) ๓๓/๒๕/๑๓๑.

๒๑๙ ส.สพ. (บาลี) ๑๘/๑๒๘/๑๐๗.

๒๑๔ พ.พ. (บาลี) ๒๕/๙/๑๔.

๒๑๖ พ.ธ. (บาลี) ๒๕/๑๔๓/๔๒.

๒๑๘ วิ.มหา.อ. (บาลี) ๑/๒๐๗.

อิธมาหุ	=	อิธ อาหุ
เกน เต อิธ มิขฌติ	=	เกน เต อิธ อิขฌติ
ภโพร กสามิว	=	ภโพร กสา อิว
อากาเส มภิพูชยิ	=	อากาเส อภิพูชยิ
เอกเมกสส	=	เอก เอกสส
เยน มิเชกจเจ	=	เยน อิธ เอกจเจ
ภายติเมว	=	ภายติ เอว

ทกาโร อุอุปสคค-สกิ-เกนจิ-กิณจิ-กิสฺมิณจิ-โกจิ-สมมา-ยาว-
 ตาว-ปุน-ย-เตตตตตสชาติหิ. อุอุปสคคโต นิจจํ, อุ อคฺโค อุทคฺโค,^{๒๒๐}
 เอรุ อุทโย,^{๒๒๑} อุทปาติ,^{๒๒๒} อุทาหณฺํ, อุทิตฺโต,^{๒๒๓} อุทิตฺติ,^{๒๒๔} อุเทติ.^{๒๒๕}

ทกาโร อ.ท อักษรอาคม (โหติ) ย่อมลง อุอุปสคค-สกิ-
 เกนจิ-กิณจิ-กิสฺมิณจิ-โกจิ-สมมา-ยาว-ตาว-ปุน-ย-เตตตตต-สชาติหิ
 สทเทหิ หลังจากศัพท์ทั้งหลายมี อุ อุปสัค สกิ เกนจิ กิณจิ
 กิสฺมิณจิ โกจิ สมมา ยาว ตาว ปุน นิบาต และ ย ต เอต อตต ส
 ศัพท์เป็นต้น. (ทกาโร) อ.ทอักษรอาคม (โหติ) ย่อมลง อุอุปสคคโต
 หลังจาก อุ อุปสัค นิจจํ แน่นอน. (ยถา อุทาหรณฺ) : อุ อคฺโค
 อุทคฺโค, เอรุ เหมือนกัน อุทโย, อุทปาติ, อุทาหณฺํ, อุทิตฺโต, อุทิตฺติ,
 อุเทติ

อุทคฺโค	=	อุ อคฺโค
อุทโย	=	อุ อโย
อุทปาติ	=	อุ อปาติ

๒๒๐ พ. เปต. (บาลี) ๒๖/๔๗๑/๒๒๒.

๒๒๒ วิ.ม. (บาลี) ๑/๑๘/๙.

๒๒๔ พ.ช.อสีติ. (บาลี) ๒๘/๒๒๐/๗๗.

๒๒๑ พ.จุ. (บาลี) ๓๐/๓๓/๔.

๒๒๓ พ.อป. (บาลี) ๓๓/๖๖/๑๙๐.

๒๒๕ พ.อป. (บาลี) ๓๓/๑๒๖/๑๕.

อุทาหฺมฺ	= อุ อาหฺมฺ
อุทิตฺ	= อุ อิตฺ
อุทิริตฺ	= อุ อิริตฺ
อุเทติ	= อุ เอติ

นิปาตโต จ, สกิ เอว สกิเทว,^{๒๒๖} เอวํ สกทาคามิ,^{๒๒๗}
 มหาวุตติสฺสุตเตน อิการสฺส อกาโร. ตถา เกนจิเทว,^{๒๒๘} กิณฺจิเทว,^{๒๒๙}
 กิสมฺณจิเทว,^{๒๓๐} โกจิเทว,^{๒๓๑} สสมา อตฺถโส สมนทตฺถโส, รสฺสสตฺตํ.
 เอวํ สมนทกฺขาโต,^{๒๓๒} สมนทญฺญา วิมุตฺตานํ,^{๒๓๓} สมนเทว,^{๒๓๔}
 ยาวทตฺถํ,^{๒๓๕} ยาวเทว,^{๒๓๖} ตาวเทว,^{๒๓๗} ปุนเทว.^{๒๓๘}

(ทกาโร) อ.ทอักษรรอาคม (โหติ) ย่อมลง นิปาตโต
 หลังจากนิบาต จ ด้วย. สกิ เอว สกิเทว, เอวํ สกทาคามิ,
 อกาโร โหติ เป็น อ อักษร อิการสฺส แห่ง อ อักษร มหาวุตติ
 สุตเตน ด้วยมหาสูตร. ตถา เหมือนกัน เกนจิเทว, กิณฺจิเทว,
 กิสมฺณจิเทว, โกจิเทว, สสมา อตฺถโส สมนทตฺถโส, รสฺสสตฺตํ อ.การ
 รสสะ อา เป็น อ. (โหติ) ย่อมมี เอวํ เหมือนกัน สมนทกฺขาโต,
 สมนทญฺญา วิมุตฺตานํ, สมนเทว, ยาวทตฺถํ, ยาวเทว, ตาวเทว,
 ปุนเทว

๒๒๖ ม.ม. (บาลี) ๑๒/๖๗/๔๔.

๒๒๘ ม.ม. (บาลี) ๑๓/๓๗๕/๓๕๘.

๒๓๐ วิ.ภิกขุณี. (บาลี) ๓/๗๑๗/๔๐.

๒๓๒ ส.ม. (บาลี) ๑๙/๑๙๕/๗๒.

๒๓๔ ที.สี. (บาลี) ๙/๔๐๕/๑๗๕.

๒๓๖ วิ.มหา. (บาลี) ๒/๔๓๙/๓๒๐.

๒๓๘ อัง.ปญจก. (บาลี) ๒๒/๖๐/๗๗๗.

๒๒๗ ม.ม. (บาลี) ๑๒/๖๗/๔๔.

๒๒๙ ที.สี. (บาลี) ๙/๒๘๔/๑๐๒

๒๓๑ ขุ.ชา.ทูก. (บาลี) ๒๗/๑๙๑/๗๑.

๒๓๓ ขุ.ธ. (บาลี) ๒๕/๕๗/๒๗.

๒๓๕ วิ.มหา. (บาลี) ๑/๔๓/๒๙.

๒๓๗ วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๒๘/๑๓๙.

สกีเทว	= สกี เอว
สกกาคามี	= สกี อาคามี
เคนจืเทว	= เคนจื เอว
กัณจืเทว	= กัณจื เอว
กัสมัณจืเทว	= กัสมัณจื เอว
โกจืเทว	= โกจื เอว
สมมทตโธ	= สมมา อตโธ
สมมทกขาทโธ	= สมมา อกขาทโธ
สมมทณณว วมุตตานัน	= สมมา อณณว วมุตตานัน
สมมเทว	= สมมา เอว
ยาวทตถัน	= ยาว อตถัน
ยาวเทว	= ยาว เอว
ตาวเทว	= ตาว เอว
ปนเทว	= ปน เอว

นามโต, ยทตถัน,^{๒๓๙} ตทตถัน,^{๒๔๐} ยทนตรว, ตทนตรว,^{๒๔๑}
 ตทงควมุตติ,^{๒๔๒} เอตทตถัน,^{๒๔๓} อตตทตถัน,^{๒๔๔} สทตถปสฺสโต สัยว.^{๒๔๕}
 ยเตตตตเสหิ สสมาเสยว.

(ทกาโร) อ.ทอักษรรวคค (โหติ) ย่อมลง นามโต หลังจาก
 นาม. (ยลา อุทวหรณ) : ยทตถัน, ตทตถัน, ยทนตรว, ตทนตรว,
 ตทงควมุตติ, เอตทตถัน, อตตทตถัน, สทตถปสฺสโต สัยว. (ทกาโร

^{๒๓๙} อัง.จตุกก. (ปาลี) ๒๑/๖๑/๗๕.

^{๒๔๑} พุ.ข.ม. (ปาลี) ๒๘/๑๒๑๖/๒๕๒.

^{๒๔๓} ว.ป. (ปาลี) ๘/๓๖๖/๓๕๕.

^{๒๔๕} พุ.ธ. (ปาลี) ๒๕/๑๖๖/๔๖.

^{๒๔๐} ส.ข. ๑๗/๘๕/๙๐.

^{๒๔๒} ที.ม.อ. (ปาลี) ๒/๑๓/๒๑.

^{๒๔๔} พุ.ธ. (ปาลี) ๒๕/๑๖๖/๔๖.

อ.ท. อักษรอาคม (โหติ) ย่อมลง ยเตตตตเสหิ หลังจาก ย ต เอต
อตต และ ส ศัพท์ทั้งหลาย समाเสยว ในสมาสเท่านั้น

ยทตถ์	= ย อตถ์
ตทตถ์	= ต อตถ์
ยทนตรา	= ย อนตรา
ตทนตรา	= ต อนตรา
ตทงควิมุตติ	= ต องควิมุตติ
เอตทตถ์	= เอต อตถ์
อตตทตถ์	= อตต อตถ์
สทตถปสุโต ลียา	= ส อตถปสุโต ลียา

อาทิสทเทณ อณทตถ์,^{๒๔๖} มนสาทณฺหา วิมุตตานํ, พหุเทว
รตฺตี,^{๒๔๗} อหุเทว ภยํ.^{๒๔๘}

(ทกาโร) อ.ทอักษรอาคม (โหติ) ย่อมลง อาทิสทเทณ ด้วย
อาทิสศัพท์. อณทตถ์, มนสาทณฺหา วิมุตตานํ, พหุเทว รตฺตี,
อหุเทว ภยํ

อณทตถ์	= อณท อตถ์
มนสาทณฺหา วิมุตตานํ	= มนสา อณฺหา วิมุตตานํ
พหุเทว รตฺตี	= พหุ เหว รตฺตี
อหุเทว ภยํ	= อหุ เหว ภยํ

วาทิ กิ. เกณจิ อตถกาเมน, สมนฺมา อณฺหา,^{๒๔๙} ยาวาหํ,^{๒๕๐}
ตาวาหํ,^{๒๕๑} ปุณาปรํ,^{๒๕๒} อตตตถ์.^{๒๕๓}

๒๔๖ อ.ท.ก. (บาลี) ๒๐/๑๐๑/๒๔๖.

๒๔๘ ที.ส. (บาลี) ๙/๑๕๙/๕๐.

๒๕๐ ที.ม. (บาลี) ๑๐/๔๑๓/๒๗๔.

๒๕๒ พ.พ.ท. (บาลี) ๓๓/๕/๕๑๒.

๒๔๗ วิ.จ. ๗/๓๔๕/๑๔๑.

๒๔๘ พ.อ.อ. (บาลี) ๑/๔๔/๑๘๘.

๒๕๑ ม.ม. (บาลี) ๑๓/๑๒๖/๑๐๐.

๒๕๓ อ.ป.พ.ก. (บาลี) ๒๒/๕๑/๖๐.

วาติ (ปท) อ.บพว่า“วา” ก็ มีประโยชน์อะไร. (นิเสธนตล์
มีประโยชน์ต่อการห้าม ทการาคม์ ซึ่ง ทุ อาคมบ้าง ยถา อุทาหรณ์)
: เกนจิ อตถกาเมน, สสมา อนุถาย, ยาวาหิ, ตาวาหิ, ปุณาปริ,
อตตตถลิ

นกาโร आयताभिः. ओट आयति ओट नायति, जिर् नायति.

นกาโร ओ.น. อักษรอาคม (โหติ) ย่อมลง आयताभिः ใน
เพราะ आयति ศัพท์เป็นต้น

ओट नायति = ओट आयति

जिर् नायति = जिर् आयति

ตกาโร यस्मा-ตस्मा-अश्वातिโต อิहकाभिः. यस्मातिह,
ตस्मातिह,^{๒๕๔} अश्वात्कुके.^{๒๕๕}

ตกาโร ओ.ต. อักษรอาคม (โหติ) ย่อมลง ยस्मा-ตस्มา-
अश्वातिโต หลังจาก ยस्मा ตस्มา และ अश्वा ศัพท์เป็นต้น
อิहकाभिः ในเพราะ อิห และ อคค ศัพท์เป็นต้น. ยस्माติह,
ตस्माติह, अश्वात्कुके

यस्मातिह = यस्मा อิह

तस्मातिह = तस्मा อิह

अश्वात्कुके = अश्वा ओค

รกาโร नि-तु-पातु-पुन-ई-पात-जटुरातिโต. नि ओन्त्रि निरन्त्रि,^{๒๕๖}
เอว นิราลโย,^{๒๕๗} น रिन्ธโน,^{๒๕๘} นิรีท,^{๒๕๙} นิรุตโตร,^{๒๖๐} นิโรช.^{๒๖๑}
ทุ อติกกโม ทุติกกโม,^{๒๖๒} ทุราคต,^{๒๖๓} ทุรุต,^{๒๖๔} ปาตุโรหิ,^{๒๖๕}

๒๕๔ ม.ม. (บาลี) ๑๒/๒๔๗/๒๐๘.

๒๕๖ ข.อุป. (บาลี) ๓๓/๓๗/๕๘๗.

๒๕๘ ข.อุป. (บาลี) ๓๓/๑๖๑/๓๑๖.

๒๖๐ ส.สพ.อ. (บาลี) ๓/๓๑๔/๑๔๙.

๒๖๒ ข.ช.ม. (บาลี) ๒๘/๗๙๙/๒๐๘.

๒๖๔ ข.เปต. (บาลี) ๒๖/๑๓๗/๑๖๗.

๒๕๕ วิ.ม. (บาลี) ๑/๑๕/๗.

๒๕๗ ข.อุป. (บาลี) ๓๓/๓๖/๕๘๖.

๒๕๙ วิสุทฺธิ. (บาลี) ๓/๒๕๙.

๒๖๑ ม.อุ.อ. (บาลี) ๓/๒๙๐/๑๘๒.

๒๖๓ ข.เถร. (บาลี) ๒๖/๙/๒๖๐.

๒๖๕ วิ.ม. (บาลี) ๔/๘/๗.

ปาตฺรเหสฺสุ.^{๒๖๖} ปุนราคจเฉยฺย, ปุนรุตฺตํ, ปุนเรว,^{๒๖๗} ปุนเรติ.^{๒๖๘}
 อิตฺตถ.^{๒๖๙} ปาตฺราโส.^{๒๗๐}

รกาโร อ.ร. อักษรอาคม (โหติ) ย่อมลง นิ-ท-ปาต-ปุน-ธี-
 ปาต-จตุราทิโต หลังจาก นิ ทู ปาตฺ ปุน ธี ปาต และ จตุ ศัพท์
 เป็นต้น. (ยถา อุทาหรณ์) : นิ อนฺตรํ นิรฺนตรํ. เอวํ นิราลโย,
 นิรินฺธโน, นิรีหํ, นิรุตฺตโร, นิโรหํ, ทู อติกกโม ทฺรติกกโม, ทฺราคตํ,
 ทฺรุตฺตํ, ปาตฺรโหสิ, ปาตฺรเหสฺสุ. ปุนราคจเฉยฺย, ปุนรุตฺตํ, ปุนเรว,
 ปุนเรติ, อิตฺตถ, ปาตฺราโส

นิรฺนตรํ	=	นิ อนฺตรํ
นิราลโย	=	นิ อาลโย
นิรินฺธโน	=	นิ อินฺธโน
นิรีหํ	=	นิ อีหํ
นิรุตฺตโร	=	นิ อุตฺตโร
นิโรหํ	=	นิ โอหํ
ทฺรติกกโม	=	ทู อติกกโม
ทฺราคตํ	=	ทู อาคตํ
ทฺรุตฺตํ	=	ทู อุตฺตํ
ปาตฺรโหสิ	=	ปาตฺ อโหสิ
ปาตฺรเหสฺสุ	=	ปาตฺ อเหสฺสุ
ปุนราคจเฉยฺย	=	ปุน อากจเฉยฺย
ปุนรุตฺตํ	=	ปุน อุตฺตํ

๒๖๖ อง.จตุกก. (บาลี) ๒๒/๑๙๖/๒๒๕.

๒๖๘ พ.พ. (บาลี) ๒๕/๑๐/๑๔.

๒๗๐ พ.สุ.อ. (บาลี) ๒/๓๙๐/๑๙๔.

๒๖๗ พ.ธ. (บาลี) ๒๕/๓๓๘/๗๕.

๒๖๙ พ.ชา.เอกก. (บาลี) ๒๗/๒๐/๖.

ปูนเรว	= ปูน เอว
ปูนเรติ	= ปูน เอติ
ธีรตฤ	= ธี อตฤ
ปาตราโส	= ปาต อาโส

จตุสททาทีโต, จตุรงคิกัม,^{๒๗๑} จตุรารกขา, จตุริทธิปาทปฏิลากโม,
จตุโรฆนิตถรณตถัม.^{๒๗๒} ฆตตุรตถเถ,^{๒๗๓} วุตติเรสา,^{๒๗๔} ปถวีธาตุเรเวสา.^{๒๗๕}

จตุสททาทีโต หลังจาก จตุ ศัพท์เป็นต้น. จตุรงคิกัม, จตุรารกขา,
จตุริทธิปาทปฏิลากโม, จตุโรฆนิตถรณตถัม. ฆตตุรตถเถ, วุตติเรสา,
ปถวีธาตุเรเวสา

จตุรงคิกัม	= จตุ องคิกัม
จตุรารกขา	= จตุ อารกขา
จตุริทธิปาทปฏิลากโม	= จตุ อิทธิปาทปฏิลากโม
จตุโรฆนิตถรณตถัม	= จตุ โฆฆนิตถรณตถัม
ฆตตุรตถเถ	= ฆตตุ อตเถ
วุตติเรสา	= วุตติ เอสา
ปถวีธาตุเรเวสา	= ปถวีธาตุ เอว เอสา

ตถา สรโต อิเวเวสุ ฉนนทานุรกขณเ. นกขตตราชาริว
ตารกานัม, วิชชุริวพภูกุณเ, อารคเคริว สาสโป, สาสโปริว อารคเค,
อุสโภริว, สพภิเรว สมาสเถ.

๒๗๑ ม.ม.อ. (บาลี) ๒/๔๕๔/๒๕๖.

๒๗๓ พ.ช.ดิก. (บาลี) ๒๗/๔๓/๘๗.

๒๗๕ ม.ม. (บาลี) ๑๒/๓๐๒/๒๖๓.

๒๗๒ พ.อ.อ. (บาลี) ๑/๓๕/๒๖๔.

๒๗๔ พ.พ. (บาลี) ๒๕/๘๑/๓๕๑.

อิวเวสฺ ในเพราะอิวและเอาจค์พท์ทั้งหลาย รกาโร อ.ร. อักษร
 อาคม (โหติ) ย่อมลง สรโต หลังจากสระ ฆนทานุรฺกฺษณ ในที่
 รักษาฉันท์ ตถา เหมือนอย่างนั้น. (ยถา อุทาหรณ์) : นกฺขตฺตราชาวิ
 ตารกานํ,^{๒๗๖} วิชฺชวิรพฺภกุญฺเ, ^{๒๗๗} อารคฺเคริว สาสโป, ^{๒๗๘} สาสโปริว
 อารคฺเค, ^{๒๗๙} อุสโภริว, ^{๒๘๐} สพฺภิเรว สมาเสถ ^{๒๘๑}

นกฺขตฺตราชาวิ ตารกานํ = นกฺขตฺตราชา อิว ตารกานํ
 วิชฺชวิรพฺภกุญฺเ = วิชฺช อิว อพฺภกุญฺเ
 อารคฺเคริว สาสโป = อารคฺเค อิว สาสโป
 สาสโปริว อารคฺเค = สาสโป อิว อารคฺเค
 อุสโภริว = อุสโภ อิว
 สพฺภิเรว สมาเสถ = สพฺภิ เอว สมาเสถ

วาติ กิ. ทฺวาธิวจิตํ, ปาตฺวาภาสิ, ^{๒๘๒} ปุณฺปิ. ^{๒๘๓}

วาติ (ปทฺ) อ.บทฺว่า “วา” กิ มีประโยชน์อะไร. (นิเสธนตล
 มีประโยชน์ต่อการห้าม รการาคมฺ ซึ่ง รฺ อาคมบ้าง ยถา อุทาหรณ์)
 ทฺวาธิวจิตํ, ปาตฺวาภาสิ, ปุณฺปิ

ลกาโร ฉสงฺขยาหิ. ลหฺนํวิเสโส. ฉ อภิณฺญา ฉพฺภิณฺญา, ^{๒๘๔}
 ฉพฺงคํ, ^{๒๘๕} ฉพาสีติ, ^{๒๘๖} ฉพฺสา, สพายตฺนํ. ^{๒๘๗}

ลกาโร อ.ล. อักษรอาคม (โหติ) ย่อมลง ฉสงฺขยาหิ
 หลังจาก ฉ สังขยา. อวิเสโส ความไม่ต่างกัน ลหฺนํ แห่ง ล

๒๗๖ พ.ชา.เอกาทสก. (บาลี) ๒๗/๒๕/๒๔๐.

๒๗๗ พ.วิ. (บาลี) ๒๖/๑/๑.

๒๗๘ พ.ธ. (บาลี) ๒๕/๔๐๗/๘๗.

๒๗๙ พ.ธ. (บาลี) ๒๕/๔๐๗/๘๘.

๒๘๐ พ.สุ. (บาลี) ๒๕/๒๙/๓๔๐.

๒๘๑ ส.ส. (บาลี) ๑๕/๓๑/๒๐.

๒๘๒ วิมฺหา. (บาลี) ๑/๒๒๘/๑๕๙.

๒๘๓ ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๑๒๙/๗๙.

๒๘๔ พ.พฺทธ. (บาลี) ๓๓/๑๕/๔๖๘.

๒๘๕ พ.วิ. (บาลี) ๒๖/๙๙๖/๑๐๗.

๒๘๖ พ.อป. (บาลี) ๓๓/๕๗.

๒๘๗ ส.นิ. (บาลี) ๑๖/๑/๑.

และ พ ทั้งหลาย (โหติ) ย่อมมี. (ยถา อุทาหรณ์) : อภิญา
ฉพภิญา, ฉพงค์, ฉพาสีติ, ฉพัสสา, สพายตน

ฉพภิญา = ฉ อภิญา

ฉพงค์ = ฉ องค์

ฉพาสีติ = ฉ อสีติ

ฉพัสสา = ฉ อัสสา

สพายตน = ฉ आयตน

วาติ ก็. ฉ อภิญา.

วาติ (ปท) อ.บทว่า “วา” ก็ มีประโยชน์อะไร. (นิเสธนตถัม
มีประโยชน์ต่อการห้าม ลการาคมัม ซึ่ง ล อาคมบ้าง ยถา อุทาหรณ์
คือ) ฉ อภิญา

อิติ สรสนธิวิธาน นิฎจติ.

สรสนธิวิธาน อ.วิธีการต่อสระ นิฎจติ จบแล้ว อิติ
ด้วยประการฉะนี้

ปกติสนธิวิธาน

อถ สรานเมว สนธิการิเย สมฺปตฺเต ปกฺติภาโว วุจฺจเต.

“สรา, ปกฺติ”ติ จ วตฺตเต.

อถ ต่อจากสรสนธิ นั้น สนธิการิเย ครั้นเมื่อการทำซึ่ง
สนธิ สรานเมว แห่งสระทั้งหลายนั้นเทียว สมฺปตฺเต ไกล้จะถึง
ปกฺติภาโว ความเป็นปกติ (มยา) อันข้าพเจ้า วุจฺจเต จะกล่าว.

สรา, ปกฺติติ จ (ปทํ) อ.บทว่า “สรา” และ “ปกฺติ”
วตฺตเต ย่อมตามไป

๓๕. สเร กฺวจิ.

สเร ในเพราะสระหลัง (สรา) อ.สระทั้งหลาย ปกฺติ
มีรูปเป็นปกติ (โหนฺติ) ย่อมเป็น กฺวจิ บ้าง

สรา โห สเร ปเร กฺวจิ ฉนฺทภทาสฺยจฺจารณฺญฺจเน, สนฺธิจฺฉา
รหิตฺตฺจเน จ ปกฺติรูปานิ โหนฺติ, น โลปาเทสฺวการมาปฺชนเตติ
อตฺโถ.

สเร ปเร ในเพราะสระหลัง สรา โห อ.สระทั้งหลาย
ปกฺติรูปานิ เป็นรูปปกติ โหนฺติ ย่อมเป็น กฺวจิ บ้าง
ฉนฺทภทาสฺยจฺจารณฺญฺจเน ในที่จะทำลายฉันท์และสวดไม่สะดวก
สนฺธิจฺฉารหิตฺตฺจเนจ และในที่เว้นจากความต้องการทำสนธิ,
อตฺโถ อ.คำอธิบาย (โหติ) ย่อมมี อิติ ว่า (สรา) อ.สระทั้งหลาย
น อาปฺชนเต ย่อมไม่ถึง โลปาเทสฺวการํ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงโดย
การลบและการอาเทศ

ตตถ ปกติฏฐานํ นาม อาลปนนตา อนิติสมี อจจนทา
นุรกุขเณ อสมาเส ปทนต์ทิมหา จ อิการุการา จ นามปทนต์ทิต
กิริยาทิมหิตี เอวมาทิ.

ตตถ (ปกติติ) (วจเน) ในคำว่า “ปกติ” นั้น อิติ เอวมาทิ
(ฐาน) ฐานะเป็นต้นอย่างนี้ คือ อาลปนนตา (สรา) อ.สระ
ทั้งหลายอันเป็นที่สุดแห่งอาลปนนะ อนิติสมี ในที่ไม่มีอิตีศัพท์
อยู่ท้าย อจจนทานุรกุขเณ ในที่ไม่รักษาลักษณ์ จ ด้วย,
ปทนต์ทิมหา อ.ทิมสระอันเป็นที่สุดแห่งบททั้งหลาย อสมาเส
ในที่ไม่ใช่สมาส จ ด้วย, อิการุการา อ.อักษรรและอุักษรร
ทั้งหลาย นามปทนต์ ทันเป็นที่สุดแห่งบทนาม อตติตทริยาทิมหิตี
ในเบื้องหน้ากิริยาอดีตกาล จ ด้วย ปกติฏฐานํ นาม ชื่อว่า ฐานะ
แห่งความเป็นปกติ (โหนดิ) ย่อมเป็น

อาลปนนเตสุ ตาว : กตมา จานนท อนิจจสณฺหา,^{๒๘๘}
กตมา จานนท อาทีนฺวสณฺหา,^{๒๘๙} สาริปุตฺต อีเรกฺกจฺโจ,^{๒๙๐}
เอหิ ลีวิก อุกฺกฺเขหิ,^{๒๙๑} อุปาสกา อีเรกฺกจฺโจ,^{๒๙๒} โภติ อยฺเย,
ภิกฺขุ อโรคฺ คฺว สึลฺลํ, สึณฺจ ภิกฺขุ อิมํ นาวํ,^{๒๙๓} ภิกฺขเว เอวํ
วทามิ,^{๒๙๔} ปญฺจิเม คหปตโย อาณิสฺสา^{๒๙๕} อิจฺเจวมาทิสฺส ปกตฺติภาโว,
ปุพฺพสฺสโรปยวาทสาทโย น โหนดิ.

ปกติภาโว อ.ความเป็นปกติ อาลปนนเตสุ ในสระอันเป็น
ที่สุดแห่งอาลปนนะทั้งหลาย (โสตุขเนน) อันนักศึกษ ทฎฐพโพ

๒๘๘ อง.ทสก. (บาลี) ๒๔/๖๐/๘๗.

๒๙๐ อง.นวก. (บาลี) ๒๓/๑๒/๓๑๓.

๒๙๒ อภิ.ธ. (บาลี) ๓๖/๑/๑๑๘.

๒๙๔ ส.ส. (บาลี) ๑๕/๒๔๙/๒๖๔.

๒๘๘ อง.ทสก. (บาลี) ๒๔/๖๐/๘๗.

๒๙๑ พุ.จริยา. (บาลี) ๓๓/๖๓/๕๙๐.

๒๙๓ พุ.ธ. (บาลี) ๒๕/๓๖๙/๘๑.

๒๙๕ ที.ม. (บาลี) ๑๐/๑๕๐/๗๘.

พึงทราบ ดาว ก่อน อิจฺเจวมาทีสุ (อุทาหรณฺสุ) ในอุทาหรณ์ทั้งหลาย
เป็นต้นอย่างนี้ว่า

กตมา จานนฺท อนิจฺจสณฺญา
กตมา จานนฺท อาทีนฺวสณฺญา
สาริปุตฺต อธิเกจฺโจ
เอหิ สีวิก อฏฺเฐหิ
อุปาสกา อธิเกจฺโจ
โภติ อยฺเย
ภิกฺขุ อโรคํ ตว สีลํ
สียจ ภิกฺขุ อิมํ นาวิ
ภิกฺขเว เอวํ วทามิ
ปณฺจิเม คหปตโย อาณิสฺสา

บุพฺพสฺสโรปยวาทสาทโย (วิธี) อ.วิธีทั้งหลาย มีการลบ
สระหน้า การอาเทศเป็น ย และการอาเทศเป็น ว เป็นต้น น
โหนติ ย่อมไม่มี

ภวจิคฺคหณฺน อิตฺถิมิ ฌนฺทานุรฺกฺขณฺ สนฺธิ โหติ, ยถา
สฺกกา เทวิตฺติ, นโม เต พุทฺธ วัชรตฺถ.^{๒๙๖}

สนฺธิ อ.การทำสนธิ อิตฺถิมิ ในที่มี อิตฺ ศัพท์ ฌนฺทานุรฺกฺขณฺ
และในที่รักษาคันท์ โหติ ย่อมมี ภวจิคฺคหณฺน ด้วย ภวจิ ศัพท์.
ยถา อุทาหรณ์ : สฺกกา เทวิตฺติ, นโม เต พุทฺธ วัชรตฺถ

สเรติ กิ. สาธฺ มหาราชชาติ,^{๒๙๗} เอวํ กิร ภิกฺขุติ.

สเรติ (ปท) อ.บทว่า “สเร” ก็ มีประโยชน์อะไร,
(ปกตินิพนธ์ฐาน) มีประโยชน์ต่อการห้ามซึ่งความเป็นปกติ
อิตี อาทีสุ ในอุททาหรณ์ทั้งหลายเป็นต้นว่า) สารุ มหาราชาติ,
เอว กิร ภิกขุติ

อสมาเส ปทนต์ที่เขสุ อายสมา อานนโท คาถา อชฌภาสิ,
เทวา อามสสร่า ยถา,^{๒๙๘} เตวิชชา อิทธิปปตตา จ,^{๒๙๙} ภควา
อุฏฐายาสนา,^{๓๐๐} ภควา เอตทโวจ,^{๓๐๑} อภิวาเทตวา เอกมนต์
อุฏฐาสี,^{๓๐๒} คนตวา โอลเณโต, ภูตวาที อตถวาที,^{๓๐๓} ย อิตถี
อรหา อสส,^{๓๐๔} สามาวดี อาห,^{๓๐๕} ปาปการี อุภยตถ ตปติ,^{๓๐๖}
นที โอตถรติ, เย เต ภิกขุ อปปัจจนา,^{๓๐๗} ภิกขุ อามนเตสิ,^{๓๐๘}
ภิกขุ อุชฌายีสุ, ภิกขุ เอวมาหสุ,^{๓๐๙} อิมสมิ คามะ อารกขกา,
สพเพ อิมะ,^{๓๑๐} กตเม เอกาทส,^{๓๑๑} คมภิเร โอทกนตติเก,^{๓๑๒}
อปปมาโท อมตปท,^{๓๑๓} สโฆ อากจณตฺ, โก อิมิ ปถวี วิจเจสสติ,^{๓๑๔}
อาโลโก อุทปาติ,^{๓๑๕} เอโก เอกาย,^{๓๑๖} จตตารโ อโฆมา.^{๓๑๗}

(ปกตินิพนธ์) อ.ความเป็นปกติ (โหติ) มีอยู่ ปทนต์ที่เขสุ
ในที่ขสระอันเป็นที่สุดแห่งบททั้งหลาย อสมาเส ในที่ไม่ใช่สมาส.
(ยถา อุททาหรณ์) :

๒๙๘ ขุ.ธ. (บาลี) ๒๕/๒๐๐/๕๒.

๓๐๐ วิมพา. (บาลี) ๑/๒๓/๑๓.

๓๐๒ ขุ.ข. (บาลี) ๒๕/๑/๓.

๓๐๔ อง.เอกก. (บาลี) ๒๐/๒๗๙/๒๙.

๓๐๖ ขุ.ธ. (บาลี) ๒๕/๑๗/๑๘.

๓๐๘ ที.สี. (บาลี) ๙/๒๕๓/๘๖.

๓๑๐ อง.เอกก.อ. (บาลี) ๑/๒๓๔/๒๙๖.

๓๑๒ ขุ.ข. (บาลี) ๒๕/๑/๑๑.

๓๑๔ ขุ.ธ. (บาลี) ๒๕/๔๔/๒๔.

๓๑๖ วิมพา. (บาลี) ๑/๔๔๓/๓๓๒.

๒๙๙ ขุ.อป. (บาลี) ๓๓/๗๓/๑๖๕.

๓๐๑ วิมพา. (บาลี) ๑/๒๒/๑๓.

๓๐๓ ที.สี. (บาลี) ๙/๙/๕.

๓๐๕ ขุ.ธ.อ. (บาลี) ๒/๔๗.

๓๐๗ วิม. (บาลี) ๔/๖๔/๕๗.

๓๐๙ วิมพา. (บาลี) ๑/๙๐/๖๐.

๓๑๑ อง.เอกาทสก. (บาลี) ๒๔/๑๕/๒๘๔.

๓๑๓ ขุ.ธ. (บาลี) ๒๕/๒๑/๑๙.

๓๑๕ วิมพา. (บาลี) ๔/๑๕/๑๔.

๓๑๗ ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๓๑๒/๒๐๕.

อยสฺมา อานนฺโท
 คาถา อชฺฌภาสี
 เทวา อาภสฺสรา ยถา
 เตวิชฺชา อิทฺธิปุตฺตา จ
 ภควา อุกฺกจายาสนา
 ภควา เอตทโวจ
 อภิวาเทตฺวา เอกมฺนตํ อุกฺกจาสี
 คนฺตฺวา โอลฺเลนฺโต
 ภุตฺวาที อตฺถวาที
 ยํ อิตฺถี อรหา อสฺส
 สามาวตී อาห
 ปาปการี อุกฺกยตฺถ ตปฺปติ
 นที โอตฺถรติ
 เย เต ภิกฺขุ อปฺปิจฺฉา
 ภิกฺขุ อามนฺเตสิ
 ภิกฺขุ อชฺฌมายีสุ
 ภิกฺขุ เอวมาหํสุ
 อิมสฺมี คาเม อารกฺขกา
 สพฺเพ อิเม
 กตฺเม เอกาทส
 คมภีเร โอทกนฺติเก
 อปฺปมาโท อมตปทํ
 สํโฆ อาคจฺฉตุ

โก อิมํ ปถวี วิจเจสฺสติ
 อาโลโก อุทปาที
 เอโก เอกาย
 จตฺตารโ อโฆมา

นิปาเตสุปิ อเร อหฺมปิ,^{๓๑๘} สเจ อิมสฺส กายสฺส, โน
 อภิกฺกโม,^{๓๑๙} อโห อจฺฉริโย, อโถ อนฺโต จ, อถ โข อายสฺมา,^{๓๒๐}
 อโถ โอฏฺฐจฺจิตฺตกา,^{๓๒๑} ตโต อามนฺตยิ สตถา.^{๓๒๒}

(ปกติภาโว) อ.ความเป็นปกติ (โหติ) มีอยู่ นิปาเตสุปิ
 แม้นในทีฆสระอันเป็นนิบาต (ยถา อุทาหรณ์) :

อเร อหฺมปิ
 สเจ อิมสฺส กายสฺส
 โน อภิกฺกโม
 อโห อจฺฉริโย
 อโถ อนฺโต จ
 อถ โข อายสฺมา
 อโถ โอฏฺฐจฺจิตฺตกา
 ตโต อามนฺตยิ สตถา

ภวจิกฺคหณฺน อการิตีเวเวตถาทิสฺส สนธิปิ. ยถา อาคตฺตล,^{๓๒๓}
 อาคตฺมหา, กตฺมาสฺสุ จตฺตารโ, อปฺปสฺสุตํ ปุริโส,^{๓๒๔} อิตฺถิตฺติ,^{๓๒๕}

๓๑๘ วิ.มหา.อ. (บาลี) ๑/๑๑๔.

๓๒๐ วิ.มหา. (บาลี) ๑/๒๑/๑๑.

๓๒๒ ที.ม. (บาลี) ๓๐/๓๓๔/๒๑๘.

๓๒๔ พุ.ธ. (บาลี) ๒๕/๑๕๒/๔๔.

๓๑๘ ส.ม. (บาลี) ๑๘/๑๘๕/๗๒.

๓๒๑ ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๒๘๑/๑๗๕.

๓๒๓ ที.ม.อ. (บาลี) ๒/๓๓๑/๒๘๘.

๓๒๕ อภิ.ย. (บาลี) ๓๙/๔๙/๑๑๗.

จ มรีว,^{๓๒๖} สพเพว,^{๓๒๗} เสว, เอเสว นโย,^{๓๒๘} ปริสุทฺเตตถายสมนโต,^{๓๒๙}
เนตถ,^{๓๓๐} ตํ กุเตตถ ลพภา,^{๓๓๑} สเจส พราหมณ, ตถูปม,^{๓๓๒} ยถาห.

การอิตีเวเวตถาทีสุ อปี แม้ในศัพท์ทั้งหลาย มี อ อักษร
อิตี อิว เอว และ เอตถ เป็นต้น **สนธิ** อ.การทำสนธิ (ไทธิ)
ย่อมมี **กวจิคฺคหณน** ด้วย กวจิ ศัพท์. **ยถา** อุทาหรณ์ เช่น
อาคตตถ, อาคตมฺหา, กตมาสสุ จตฺตาโร, อปฺปสสุตํ ปุริโส,
อิตฺถิตฺติ, จ มรีว, สพเพว, เสว, เอเสว นโย, ปริสุทฺเตตถายสมนโต,
เนตถ, ตํ กุเตตถ ลพภา, สเจส พราหมณ, ตถูปม, ยถาห

อสมาสติ ก็. ชิวหายตน,^{๓๓๓} อวิชฺโชโฆ,^{๓๓๔} อิตฺถินฺทริย,^{๓๓๕}
อภิกายตน,^{๓๓๖} ภัยตฺปปญฺจาน.^{๓๓๗}

อสมาสติ (ปท) อ.บพว่า “อสมาส” ก็ มีประโยชน์อะไร,
(ปกตินิเสธนตถ มีประโยชน์ต่อการห้ามซึ่งความเป็นปกติ **อิต**
าทีสุ ในอุทาหรณ์ทั้งหลายเป็นต้นว่า) ชิวหายตน, อวิชฺโชโฆ,
อิตฺถินฺทริย, อภิกายตน, ภัยตฺปปญฺจาน

อจฺจนฺทานุรฺกฺขณฺเต ก็. สทฺธิธ วิตฺตํ ปุริสสฺส เสฏฺฐ,^{๓๓๘}
โย มิสฺสโร.^{๓๓๙}

๓๒๖ วิสุทฺธิ. (บาลี) ๑/๑๙/๓๗.

๓๒๘ อภิ.ปญฺจ.อ. (บาลี) ๓/๒๒/๗.

๓๓๐ ส.ส. (บาลี) ๑๕/๑๒๐/๙๒.

๓๓๒ ขุ.ขุ. (บาลี) ๒๕/๘/๖.

๓๓๔ อภิ.ก. (บาลี) ๓๗/๓๑๔/๑๕๒.

๓๓๖ ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๓๓๘/๒๒๙.

๓๓๘ ขุ.สุ. (บาลี) ๒๕/๑๘๔/๓๖๙.

๓๒๗ ขุ.ป. (บาลี) ๓๑/๑๐๗/๑๒๐.

๓๒๙ วิ.มทา. (บาลี) ๑/๒๓๓/๑๖๖.

๓๓๑ วิ.มทา. (บาลี) ๑/๒๒/๑๓.

๓๓๓ อภิ.สจ. (บาลี) ๓๔/๕๘๕/๑๗๓.

๓๓๕ อภิ.ย. (บาลี) ๓๙/๑/๑๐๓.

๓๓๗ ขุ.ป. (บาลี) ๓๑/๑๖๗/๑๙๐.

๓๓๙ ขุ.ข.ม. (บาลี) ๒๘/๑๖๐๗/๓๐๐.

อจณฺทานุรุขณฺติ (ปท) อ.บพว่ “อจณฺทานุรุขณ”
 ก็ มีประโยชน์อะไร, (ปกตินิเสณตถํ มีประโยชน์ต่อการห้ามซึ่ง
 ความเป็นปกติ อิติ อาทิสุ ในอุทาหรณ์ทั้งหลายเป็นต้นว่า) สทธีธ
 วิตถํ ปุริสสส เสมฺมจํ, โย มิสฺสโร

นามปทนต์อิการุการุ คากาหิ อชฺฌภาสิ,^{๓๔๐} ปุพฺพานิ
 อหริสุ, สตถุ อทาสิ.

(ปกติภาโว) อ.ความเป็นปกติ (โหติ) มีอยู่ นามปทนต์
 อิการุการุ ในอักษรรและอักษรรันเป็นที่สุดบพนามทั้งหลาย.
 (ยถา อุทาหรณ์) :

คากาหิ อชฺฌภาสิ

ปุพฺพานิ อหริสุ

สตถุ อทาสิ

กวจิติ ก็. มนสากาสิ.^{๓๔๑}

กวจิติ (ปท) อ.บพว่ “กวจิ” ก็ มีประโยชน์อะไร,
 (ปกตินิเสณตถํ มีประโยชน์ต่อการห้ามซึ่งความเป็นปกติ อิติ
 อาทิสุ) ในอุทาหรณ์ทั้งหลายเป็นต้นว่า มนสากาสิ

๓๖. สรา ปกติ พยฺยชเน.

พยฺยชเน ในเพราะพยฺยชณะ สรา อ.สระทั้งหลาย ปกติ
 มีรูปเป็นปกติ (โหนติ) ย่อมเป็น

สรา โข พยฺยชเน ปเร ปกติรูปา โหนตติ เยภฺยเยน
 ทิฆรสฺสโลเปหิ วิการากาโว.

พยฺยชเน ปเร ในเพราะพยฺยชณะข้างหลัง สรา โข อ.สระ
 ทั้งหมด ปกติรูปานิ เป็นรูปปกติ โหนติ ย่อมเป็น. วิการากาโว

๓๔๐ ข.สุ. (บาลี) ๒๕/๔๕๙/๔๕๔.

๓๔๑ วิ.ม. (บาลี) ๔/๑/๑.

อ.ความไม่มีแห่งการเปลี่ยนแปลง **ทีฆรสสุโลเปติ** โดยการทีฆะ รัสสะ และการลบทั้งหลาย (โหติ) ย่อมมี **เยภุยุเยน** โดยมาก **อิตติ** (อิมินา สุตเตน) ด้วยสูตรนี้

ยถา อจฺจโย,^{๓๔๒} ปจฺจโย,^{๓๔๓} ภาสติ วา กโรติ วา,^{๓๔๔}
เวทนากฺขนฺโธ,^{๓๔๕} ภาคฺยวา,^{๓๔๖} ภโหโร กสามิว,^{๓๔๗} ทียติ,^{๓๔๘}
ตุณฺหิภฺภูโต,^{๓๔๙} โส ธมฺมํ เทเสติ.^{๓๕๐}

ยถา อุทาหรณ์ เช่น

อจฺจโย

ปจฺจโย

ภาสติ วา กโรติ วา

เวทนากฺขนฺโธ

ภาคฺยวา

ภโหโร กสามิว

ทียติ

ตุณฺหิภฺภูโต

โส ธมฺมํ เทเสติ

อิตติ ปกตีสนธิวิธานํ นิฏฺฐจิตํ.

ปกตีสนธิวิธานํ อ.วิธีปกตีสนธิ นิฏฺฐจิตํ จบแล้ว **อิตติ** ด้วย
ประการฉะนี้

๓๔๒ ม.ม. (บาลี) ๑๓/๑๓๕/๑๑๑.

๓๔๔ พุ.ธ. (บาลี) ๒๕/๑/๑๕.

๓๔๖ วิมहा.อ. (บาลี) ๑/๑๑๖.

๓๔๘ ส.ส. (บาลี) ๑๕/๓๒/๒๑.

๓๕๐ วิมहा. (บาลี) ๑/๑/๑.

๓๔๓ อภ.ป. (บาลี) ๔๑/๖๖/๓๙.

๓๔๕ อภ.ย. (บาลี) ๓๘/๑/๑๖.

๓๔๗ พุ.ธ. (บาลี) ๒๕/๑๔๓/๔๒.

๓๔๙ วิมहा. (บาลี) ๒/๕๓๘/๓๘.

พยานชั้นสันนิษฐาน

วิธีต่อพยาน

อถ พยานชั้นสันนิษฐาน จุจเต.

“พยานเน”ติ อธิกาโร, “สรา, กวจี”ติ จ วัตตเต.

อถ ต่อไป พยานชั้นสันนิษฐาน อ.วิธีต่อพยาน (มยา) อัน
ข้าพเจ้า จุจเต จะกล่าว

พยานเนติ (ปท) อ.บพว่า “พยานเน” อธิกาโร เป็น
บทตามไปไกล (โหติ) ย่อมเป็น. สรา, กวจีติ จ (ปท) อ.บพว่า
“สรา” และ “กวจี” วัตตเต ย่อมตามไป

๓๗. ทีฆ.

พยานเน ในเพราะพยานชั้นข้างหลัง สรา อ.สระทั้งหลาย
(ปปโปนติ) ย่อมถึง ทีฆ ซึ่งความเป็นทีฆะ กวจี บ้าง

สรา โห พยานเน ปเร กวจี ทีฆ ปโปนติตี
สุดตสุขุจจารณณทานุรกขณฐาเนสุ ทีโฆ.

พยานเน ปเร ในเพราะพยานชั้นข้างหลัง สรา โห
อ.สระทั้งหลาย ปโปนติ ย่อมถึง ทีฆ ซึ่งความเป็น
ทีฆะ กวจี บ้าง. ทีโฆ อ.ความเป็นทีฆะ (โหติ) ย่อมมี
สุดตสุขุจจารณณทานุรกขณฐาเนสุ ในที่ต้องการสวดสะดวงใน
จุนณิยะและในที่ต้องการรักษาฉันททั้งหลาย อิติ (อิมินา สุดเตน)
ด้วยสูตรนี้

ตยสส ปหีนา ตยาสส^{๓๕๑} ปหีนา, สวสส สวาสส,^{๓๕๒}
 มรฺว มณฺณติ พาโล มรฺวา มณฺณติ พาโล,^{๓๕๓} ตถา เอวํ คาเม มฺนี
 จเร,^{๓๕๔} ขนฺตี ปรมํ ตโป ตติฏฺขา,^{๓๕๕} น มงฺกุ ภวิสฺสามิ,^{๓๕๖}
 สวากฺขาโต,^{๓๕๗} ยวาทิ,^{๓๕๘} กามโต ขายตี โสโก,^{๓๕๙} กามโต ขายตี ภยิ,^{๓๖๐}
 สกโก อุชฺช จ สุหุชฺช จ,^{๓๖๑} อนฺูปฆาโต,^{๓๖๒} ทูรฺกขิ, ทูรมิ,^{๓๖๓} สุรฺกขิ,
 ทูหฺรตา.

(ยถา อุทาหรณ์) :

ตยาสส ปหีนา = ตยสส ปหีนา = เต อสส ปหีนา
 สวาสส = สสวาสส = โส อสส
 มรฺวา มณฺณติ พาโล = มรฺว มณฺณติ พาโล

ตถา เอวํ อุทาหรณ์ดังต่อไปนี้ ก็เหมือนอย่างนั้น

คาเม มฺนี จเร = คาเม มฺนิ จเร
 ขนฺตี ปรมํ ตโป ตติฏฺขา = ขนฺติ ปรมํ ตโป ตติฏฺขา
 น มงฺกุ ภวิสฺสามิ = น มงฺกุ ภวิสฺสามิ
 สวากฺขาโต = สุ อกฺขาโต
 ยวาทิ = โย อหิ
 กามโต ขายตี โสโก = กามโต ขายตี โสโก
 กามโต ขายตี ภยิ = กามโต ขายตี ภยิ

๓๕๑ อัง.ติก. (บาลี) ๒๐/๕๑/๑๔๘.

๓๕๓ พุ.ธ. (บาลี) ๒๕/๖๙/๒๙.

๓๕๕ พุ.ธ. (บาลี) ๒๕/๑๘๔/๕๐.

๓๕๗ อัง.เอกก. (บาลี) ๒๐/๔๐/๑๔๓.

๓๕๙ พุ.ธ.(บาลี) ๒๕/๒๑๕/๕๔.

๓๖๑ พุ.ธ. (บาลี) ๒๕/๑/๑๓.

๓๖๓ ส.ม. (บาลี) ๑๙/๓๔/๑๙.

๓๕๒ อัง.สตตก. (บาลี) ๒๓/๑๑/๑๔๖.

๓๕๔ พุ.ธ. (บาลี) ๒๕/๔๙/๒๕.

๓๕๖ อัง.ทสก. (บาลี) ๒๔/๔๘/๖๙.

๓๕๘ ส.สพ. (บาลี) ๑๘/๓๖๕/๓๑๗.

๓๖๐ พุ.ธ.(บาลี) ๒๕/๒๑๕/๕๔.

๓๖๒ ที.ม. (บาลี) ๑๐/๙๐/๔๓.

สกุโก อุชฺ จ สุหฺชฺ จ	= สกุโก อุชฺ จ สุหฺชฺ จ
อนุปมาโต	= น อุปมาโต
ทฺรภฺ	= ทฺ รภฺ
ทฺรมิ	= ทฺ รมิ
สุรภฺ	= สุ รภฺ
ทฺหฺรตา	= ทฺ หฺรตา

กวจิตฺ กิ. ตยชช, สวสส, ปตฺติลยติ.

กวจิตฺ (ปทฺ) อ.บทว่า “กวจิ” ก็ มีประโยชน์อะไร.
(ทีฆนีสเรนตฺ) มีประโยชน์ต่อการห้ามซึ่งความเป็นที่ชะบั้ง
(ยถา) อุทาหรณ์ : ตยชช, สวสส, ปตฺติลยติ.

ยิฏฺจํ วา หุตํ วา โลเก, ยถิ วา สวเก, ปุคฺคลา
ธมฺมทสา เต, โภวาที นาม โส โหติ, ยถาภาวี คฺเณน โส อิตฺธิ :
ปุพฺพสมิเยวาทิกาเร :

อิธ ในอุทาหรณ์ทั้งหลายเหล่านี้ อิตฺธิ คือ “ยิฏฺจํ วา หุตํ วา
โลเก, ยถิ วา สวเก, ปุคฺคลา ธมฺมทสา เต, โภวาที นาม โส
โหติ, ยถาภาวี คฺเณน โส”

ปุพฺพสมิ เอว (ปเท) ครั้นเมื่อบทว่า “พยุณฺชน” “สรา”
และ “กวจิ” อันกล่าวก่อนนั้นเทียว อธิกาเร ตามไปอยู่

๓๘. รสฺสํ.

พยุณฺชน ในเพราะพยุณฺชนะหลัง สรา อ.สระทั้งหลาย
(ปโปปนฺติ) ย่อมถึง รสฺสํ ซึ่งความเป็นรสสะ กวจิ บ้าง

สรา โข พยัญชน ปเร กวจิ รสสํ ปโปปนฺติตฺติ ฉนฺทานุรฺกฺขณ, อากเม, สํโยเค จ รสสฺสฺตํ.

พยัญชน ปเร ในเพราะพยัญชนะข้างหลัง สรา โข อ.สระทั้งหลาย ปโปปนฺติตฺติ ย่อมถึง รสสํ ซึ่งความเป็นรสสะ กวจิ บ้าง. รสสฺสฺตํ อ.ความเป็นรสสะ (โหติ) ย่อมมี ฉนฺทานุรฺกฺขณ ในที่ต้องการรักษาฉันท์ อากเม ในที่ลงอาคม สํโยเค จ และในที่มีพยัญชนะสังโยค อิตฺติ (=อิมินา สุตเตน) ด้วยสูตรนี้

ฉนฺทานุรฺกฺขณ ตาว ยิฏฺฐํ ว หุตํ โลเก,^{๓๖๔} ยทิว สาวเก,^{๓๖๕} ปุคฺคฺล ฌมฺมทสา เต,^{๓๖๖} โกวาทิ นาม โส โหติ,^{๓๖๗} ยถาภาวิ คฺเณน โส.

(รสสฺสฺตํ) อ.ความเป็นรสสะ (โหติ) ย่อมมี ฉนฺทานุรฺกฺขณ ในที่ต้องการรักษาฉันท์ ตาว ก่อน. (ยถา อุทาหรณ์) :

ยิฏฺฐํ ว หุตํ โลเก	=	ยิฏฺฐํ วา หุตํ วา โลเก
ยทิว สาวเก	=	ยทิว วา สาวเก
ปุคฺคฺล ฌมฺมทสา เต	=	ปุคฺคฺลา ฌมฺมทสา เต
โกวาทิ นาม โส โหติ	=	โกวาทิ นาม โส โหติ
ยถาภาวิ คฺเณน โส	=	ยถาภาวิ คฺเณน โส

อากเม ยถียํ,^{๓๖๘} สมมทกฺขาโต.^{๓๖๙}

(รสสฺสฺตํ) อ.ความเป็นรสสะ (โหติ) ย่อมมี อากเม ในที่ลงอาคม. : (ยถา อุทาหรณ์) :

๓๖๔ พ.ธ. (บาลี) ๒๕/๑๐๘/๓๖.

๓๖๖ พ.วิ. (บาลี) ๒๖/๘๘๘/๙๒.

๓๖๘ อง.เอกก. (บาลี) ๒๐/๑/๑.

๓๖๕ พ.ธ. (บาลี) ๒๕/๑๙๕/๕๑.

๓๖๗ ม.ม. (บาลี) ๑๓/๔๕๗/๔๔๙.

๓๖๙ อง.ทสก. (บาลี) ๒๔/๑๖/๒๘๕.

ยถยิทิ = ยถา อิทิ

สมมทกขาโต = สมมา อกขาโต

สโยเค ปรากโม ปรกกโม,^{๓๗๐} อาสาโท อสสาโท,^{๓๗๑}
เอวํ ตณฺหกฺโข,^{๓๗๒} ฌานสฺส ลาภิมฺหิ,^{๓๗๓} วสฺมิหิ, อุตฺตจฺจโย.

(รศสฺตตํ) อ.ความเป็นรัสสะ (โหติ) ย่อมมี สโยเค ในที่มี
พยานุชนะสังโยค. (ยถา อุทาหรณ์) :

ปรกกโม = ปรา กโม

อสสาโท = อา สาโท

เอวํ เหมือนอย่างนั้น

ตณฺหกฺโข = ตณฺหา ขโย

ฌานสฺส ลาภิมฺหิ = ฌานสฺส ลาภี อมฺหิ

วสฺมิหิ = วสฺสิ อมฺหิ

อุตฺตจฺจโย = อุตฺต อจฺจโย

กฺวจิตฺติ กิ. มายิทิ,^{๓๗๔} มนฺสา ทณฺญา วิมุตฺตานํ, ยถากฺกมํ,^{๓๗๕}
อาขยาติกํ, ทียยติ, สฺวยยติ.

กฺวจิตฺติ (ปทํ) อ.บทว่า “กฺวจิ” ก็ มีประโยชน์อะไร.
(รศสนิเสธนฺตํ มีประโยชน์ต่อการห้ามซึ่งความเป็นรัสสะบ้าง
ยถา อุทาหรณ์คือ) มายิทิ, มนฺสาทณฺญา วิมุตฺตานํ, ยถากฺกมํ,
อาขยาติกํ, ทียยติ, สฺวยยติ

เอโส โข พุณฺณตี กาหิตฺติ, โส คจฺฉํ น นินฺตตฺติ อิจฺจตฺร :
ตสฺมีเยวาธิกาเร :

๓๗๐ อภิ.สง. (บาลี) ๓๔/๑๓/๒๓.

๓๗๒ พ.จุ. (บาลี) ๓๐/๒๓/๘๑.

๓๗๔ วิ.ม. (บาลี) ๑/๑๓๕/๗๗.

๓๗๑ พ.ป. (บาลี) ๓๑/๘/๑๒.

๓๗๓ วิ.ม. (บาลี) ๑/๒๐๖/๑๓๔.

๓๗๕ พ.อป. (บาลี) ๓๓/๒๔๕/๓๒๕.

อตร (อุทาหรณฺสุ) ในอุทาหรณ์ทั้งหลายเหล่านี้ อิติ คือ “เอโส โข พยฺยนฺติ กาหิตฺติ, โส คจฺฉํ น นีวตตติ”

ตสฺมี เอว (ปเท) ครั้นเมื่อพบว่า “พยฺยชฺเชน” “สรา” และ “กวจิ” นั้นเน้นเพียว อธิการะ ตามไปอยู่

๓๙. โลปญฺจ ตตฺราราโร.

พยฺยชฺเชน ในเพราะพยฺยชฺเชนหลัง สรา อ.สระทั้งหลาย (ปบโปนฺติ) ย่อมถึง โลป ซึ่งการลบ, จ และ อการาโร อ อักษร อาคม (โหติ) ย่อมลง ตตร (ลุตฺตจฺฉาเน) ในที่อันสระถูกลบแล้วนั้น กวจิ ในบางอุทาหรณ์

สรา โข พยฺยชฺเชน ปเร กวจิ โลป ปบโปนฺติ, ตตร ลุตฺเต จาเน อการาคโม จ โหติ. เอตต-สทฺทนโตการสฺสวายํ โลโป.

พยฺยชฺเชน ปเร ในเพราะพยฺยชฺเชนข้างหลัง สรา โข อ.สระทั้งหลาย ปบโปนฺติ ย่อมถึง โลป ซึ่งการลบ, จ และ อการาคโม อ.อักษราคม โหติ ย่อมลง ตตร ลุตฺเต จาเน ในที่อันสระถูกลบแล้วนั้น กวจิ ในบางอุทาหรณ์. อยํ อ.วิธีนี้ โลโป เป็นการลบ เอตตสทฺทนโตการสฺสว แห้งโออักษรอันเป็นที่สุดแห่ง เอต และ ต ศัพท์เท่านั้น (โหติ) ย่อมเป็น

เอส โข พยฺยนฺติ กาหิตฺติ,^{๓๗๖} ส คจฺฉํ น นีวตตติ,^{๓๗๗}
เอวํ เอส รมฺโม,^{๓๗๘} เอส ปตฺโตสิ,^{๓๗๙} ส มฺนิ,^{๓๘๐} ส สีลวา.^{๓๘๑}

๓๗๖ พ.ธ. (บาลี) ๒๕/๓๕๐/๗๘.

๓๗๗ พ.ธ. (บาลี) ๒๕/๕/๑๖.

๓๘๐ พ.สุ. (บาลี) ๒๕/๗๒๙/๔๗๕.

๓๗๗ พ.ชา.วิสฺติ. (บาลี) ๒๗/๓๖๓/๓๗๕.

๓๗๙ พ.ธ. (บาลี) ๒๕/๑๓๔/๔๐.

๓๘๑ พ.ธ. (บาลี) ๒๕/๘๔/๓๒.

(ยถา อุทาหรณ์) :

เอส โข พยณตี กาหิติ	=	เอโส โข พยณตี กาหิติ
ส คจณฺ น นีวตตติ	=	โส คจณฺ น นีวตตติ
เอวํ เอส ฌโม	=	เอวํ เอโส ฌโม
เอส ปตฺโตสิ	=	เอโส ปตฺโตสิ
ส มฺนิ	=	โส มฺนิ
ส สีลวา	=	โส สีลวา

กวจิตฺติ กิ. เอโส ฌโม,^{๓๘๒} โส มฺนิ,^{๓๘๓} โส สีลวา.^{๓๘๔}

กวจิตฺติ (ปทํ) อ.บทว่า “กวจิ” ก็ มีประโยชน์อะไร.
(โลปนิเสธนตถํ มีประโยชน์ต่อการห้ามซึ่งการลบ ยถา อุทาหรณ์คือ)
เอโส ฌโม, โส มฺนิ, โส สีลวา.

จสทฺเทน เอตสทฺทนต์สส สเรปี กวจิ โลโป. ยถา : เอส
อตฺโถ,^{๓๘๕} เอส อาโกโค,^{๓๘๖} เอส อิทานิ.^{๓๘๗}

สเรปี แม้ในเพราะสระ โลโป อ.การลบ เอตสทฺทนต์สส
แห่งสระที่สุดของเอตศัพท (โหติ) ย่อมมี กวจิ บ้าง จสทฺเทน ด้วย
จ ศัพท. ยถา อุทาหรณ์ :

เอส อตฺโถ	=	เอโส อตฺโถ
เอส อาโกโค	=	เอโส อาโกโค
เอส อิทานิ	=	เอโส อิทานิ

วิปริณาเมน “สรมฺหา, พยณฺชนสฺสา”ติ จ วตฺตเต.

๓๘๒ ม.อุ. (บาลี) ๑๔/๓๒๔/๒๙๖.

๓๘๔ อัง.ทสก. (บาลี) ๒๔/๗๖/๑๑๙.

๓๘๖ อภิ.สง.อ. (บาลี) ๑/๒๖๘/๒๖๓.

๓๘๓ ขุ.ม. (บาลี) ๒๙/๑๔/๔๘.

๓๘๕ อัง.ปญจก. (บาลี) ๒๒/๕๐/๕๗.

๓๘๗ วิสุทฺธิ. (บาลี) ๑/๒๔๔/๓๒๘.

สรฺมหา, พยฺยชนสฺสาติ จ (ปทํ) อ.บทว่า “สรฺมหา” และ
“พยฺยชนสฺส” วตฺตเต ย่อมตามไป วิปริณาเมน โดยการเปลี่ยน
วิภัตติ

๔๐. พร เทวภาโว จาเน.

เทวภาโว อ.ความเป็นเทวภาวะ พยฺยชนสฺส แห่งพยัญชนะ
พร อันอยู่เบื้องหลัง สรฺมหา จากสระ (โทติ) ย่อมมี จาเน
ในฐานะอันสมควร

สรฺมหา พรสฺส พยฺยชนสฺส เทวภาโว โหติ จาเน.

เทวภาโว อ.ความเป็นเทวภาวะ พยฺยชนสฺส แห่งพยัญชนะ
พรสฺส อันอยู่เบื้องหลัง สรฺมหา จากสระ (โทติ) ย่อมมี จาเน
ในฐานะอันสมควร

ทวินํ ภาโว ทวิภาโว, โส เอว เทวภาโว.

ภาโว อ.ความเป็น ทวินํ (พยฺยชนานํ) แห่งพยัญชนะ
ทั้งหลาย ๒ ตัว ทวิภาโว ชื่อว่าทวิภาวะ, โส เอว อ.ทวิภาวะ
นั้นนั่นแล เทวภาโว ชื่อว่าเทวภาวะ

เอตถ จ จานํ นาม รสฺสาการโตะ ปรี ป-ปติ-ปฏฺิ-กมุ-กฺส-
กฺธ-กฺ-คห-ชฺต-ฉา-สฺ-สฺ-สมฺ-กฺ-สร-สฺสาทีนมาทฺิพยฺยชนานํ เทวภาวํ,
ติค-ตย-ตฺส-วตาทีนมาทฺิ จ, วตฺ-วฏฺฺ-ทิสาทฺิณมนตฺลจ, อุ-ทฺ-นิ-อุป
สคฺค-ต-จตฺ-ฉ-สนตฺสทฺทาเทสาทฺิปรลฺจ, อปทฺนตา นาการทฺิฆโตะ
ยการาทฺิ จ,

จ อนึ่ง เอตถ (สุดเต) ในสูตรนี้ เอวํ อาทฺิ (จานํ) อ.ฐานะ
เป็นต้นอย่างนี้ อิติ ว่า อาทฺิพยฺยชนํ อ.พยัญชนะตัวต้น ป-ปติ-
ปฏฺิ-กมุ-กฺธ-กฺ-คห-ชฺต-ฉา-สฺ-สฺ-สมฺ-กฺ-สร-สฺสาทีน (อุปสคฺคราตุณํ)

แห่งอุปสัคและธาตุทั้งหลายมี ป ปติ ปฏิ อุปสัค และ กมฺ กุส
 กุธ กิ คห ชุต ณา สี สุ สมฺ กุ สร สส ธาตุเป็นต้น **ปริ** อันอยู่
 ข้างหลัง **รสสการโธ** จากรัสสสระและอาอักษรทั้งหลาย (**ปฺปโปติ**)
 ย่อมถึง **เทวภาว** ซึ่งความเป็นเทวภาวะ **จ** ด้วย. **อาทิ** อ.พยัญชนะ
 ตัวต้น **ติก-ตย-ติส-วตาทิน** (**สททาน**) แห่งศัพท์ทั้งหลาย มี **ติก**
ติย ติส วต เป็นต้น (**ปฺปโปติ**) ย่อมถึง **เทวภาว** ซึ่งความเป็น
 เทวภาวะ **จ** ด้วย. **อนต** อ.พยัญชนะอันเป็นที่สุด **วตุ-วฏฺ-ทิสาทิน**
 (**ธาตุน**) แห่งธาตุทั้งหลายมี **วตุ วฏฺ ทิส** เป็นต้น (**ปฺปโปติ**) ย่อมถึง
เทวภาว ซึ่งความเป็นเทวภาวะ **จ** ด้วย. **อุ-ทุ-นิ-อุปสคค-ต-**
จตุ-ฉ-สนตสททาเทศาปิ อ.พยัญชนะที่อยู่หลังจาก **อุ ทุ นิ**
 อุปสัค **ต จตุ ฉ** และ **ส** อันเป็นตัวอาเทศแห่ง **สนต** ศัพท์เป็นต้น
 (**ปฺปโปติ**) ย่อมถึง **เทวภาว** ซึ่งความเป็นเทวภาวะ **จ** ด้วย. **ยการา**
 อ.ยอักษรเป็นต้น (**ปริ**) อันอยู่เบื้องหลัง **อปทนต์านการทิมโต**
 จากทิมสระอันไม่ใช่ที่สุดบพและไม่ใช่อาอักษร (**ปฺปโปติ**) ย่อมถึง
เทวภาว ซึ่งความเป็นเทวภาวะ **จ** ด้วย

ยวตํ ตลนาทิน- มาเทโส จ สยาทิน

สท ธาตวนตสสาเทโส สีสกาโร ตปาติโต.

อาเทโส อ.ตัวอาเทศ **ตลนาทิน** (**พยุณชนาน**) แห่ง
 อักษรทั้งหลายมี **ต ล น** เป็นต้น **ยวต** อันมี **ย** อักษร **จ**
 ด้วย, **อาเทโส** อ.ตัวอาเทศ **स्याทิน** (**สุตตาน**) แห่งสูตร
 ทั้งหลายมี **ส เย จ** เป็นต้น **จ** ด้วย, **สทธาตวนตยาเทโส**
 อ.ตัวอาเทศแห่ง **ย** ปัจจัยอันเป็นไปกับด้วยที่สุดธาตุ **จ** ด้วย,
สีสกาโร อ.สอักษรของสีปัจจัย (**ปริ**) อันอยู่ข้างหลัง **ตปาติโต**
 จาก **ตป** ศัพท์เป็นต้น **จ** ด้วย (**ปฺปโปติ**) ย่อมถึง **เทวภาว**
 ซึ่งความเป็นเทวภาวะ

ฉนทานุรทฺตญเ จ, ฆร-ณ-ธฺส-ภมาทินมาทิจ, รสฺสาการโต
วคฺคานํ จตฺตถทฺตยา จ อิจฺเจวมาทิจ.

(เทวภาโว) อ.ความเป็นเทวภาวะ (โหติ) ย่อมมี
ฉนทานุรทฺตญเ ในที่ตองการรักษฉนท จ ด้วย, อาทิจ อ.พยัญชนะ
ตัวต้น ฆร-ณ-ธฺส-ภมาทิน (ชาตุนํ) แห่งชาตฺตทั้งหลายมี ฆร ณ ธฺส ภม
เป็นต้น (ปบโปติ) ย่อมถึง เทวภาวํ ซึ่งความเป็นเทวภาวะ จ ด้วย,
จตฺตถทฺตยา อ.พยัญชนะตัวที่ ๔ และตัวที่ ๒ ทั้งหลาย วคฺคานํ
แห่งพยัญชนะวรรคทั้งหลาย (ปริ) อันอยู่เบื้องหลัง รสฺสาการโต
จากรัสสสระและอาอักษรทั้งหลาย (ปบโปนติ) ย่อมถึง เทวภาวํ
ซึ่งความเป็นเทวภาวะ จ ด้วย อิติ เอว อาทิจ ดังนี้เป็นต้น

ตตถ ปตติปฏฺฐิสฺ ตาว. อธิ ปมาโท อธิปมาโท, เอว
อปปมาโท,^{๓๘๘} วิปยุตฺโต,^{๓๘๙} สุปฺปนโน,^{๓๙๐} สสมา ปธานํ
สมมปธานํ,^{๓๙๑} รสฺสทตฺ, อปปติวตฺติโย, อธิปติปจฺจโย, สุปฺตติฏฺฐิตฺ,
อปปฏิปคฺคโล,^{๓๙๒} วิปปฏิสํโร,^{๓๙๓} สุปฺปฏิปนโน, สุปฺปฏิปตติ.

ตตถ (จาเนสฺ) ในบรรดาฐานะทั้งหลายเหล่านั้น เทวภาโว
อ.ความเป็นเทวภาวะ ปตติปฏฺฐิสฺ ใน ป ปติ และ ปฏิ อุปสัค
ทั้งหลาย (มยา) อันข้าพเจ้า (วฺจฺจเต) จะกล่าว ตาว ก่อน.
(ยถา อุทาหรณํ) :

อธิปปมาโท = อธิ ปมาโท

เอว อย่างนั้นเหมือนกัน

๓๘๘ ที.ปา.อ. (บาลี) ๓/๓๕๑/๒๕๖.

๓๘๙ พ.ธ.อ. (บาลี) ๒/๗๗.

๓๙๐ พ.พฺท.อ. (บาลี) ๑/๒/๒๕.

๓๘๙ อภิ.ธ. (บาลี) ๓๖/๒๒๘/๔๔.

๓๙๑ อภิ.วิ. (บาลี) ๓๕/๔๑๔/๒๕๕.

๓๙๓ ที.สี.อ. (บาลี) ๑/๑/๔๑.

อปปมาโท	=	อ ปมาโท
วิปยุตโต	=	วิ ปยุตโต
สุปปสนโน	=	สุ ปสนโน
สมมปปธาน	=	สมมา ปธาน,

รสถตติ ทำเป็นรัสสะ

อปปติวตติโย	=	อ ปติวตติโย
อธิปติปปจโย	=	อธิปติ ปจโย
สุปปติฏฐิโต	=	สุ ปติฏฐิโต
อปปฏิปุคฺคโล	=	อ ปฏิปุคฺคโล
วิปปฏิสาร์	=	วิ ปฏิสาร์
สุปปฏิปนโน	=	สุ ปฏิปนโน
สุปปฏิปัตติ	=	สุปฏิปัตติ

กมาทิธาตฺสุ. ปกฺกโม, ปฏิกกโม,^{๓๙๔} เหตุกกโม, อากมฺติ
อกกมฺติ,^{๓๙๕} เอวํ ปรกกมฺติ,^{๓๙๖} ยถากมํ.^{๓๙๗}

กมาทิธาตฺสุ ในกมุธาตุเป็นต้นทั้งหลาย. (ยถา อุทาหรณ์) :

ปกฺกโม	=	ป กโม
ปฏิกกโม	=	ปฏิ กโม
เหตุกกโม	=	เหตุ กโม
อกกมฺติ	=	อา กมฺติ

เอวํ อย่างนั้นเหมือนกัน

ปรกกมฺติ	=	ปรา กมฺติ
ยถากมํ	=	ยถา กมํ

๓๙๔ อภ.ปญจก. (บาลี) ๒๒/๕๖/๓๖๕.

๓๙๖ วิ.มหา. (บาลี) ๑/๔๑๓/๓๑๒.

๓๙๕ ข.ชา. (บาลี) ๒๘/๓๐๐/๙๖.

๓๙๗ ข.อป. (บาลี) ๓๓/๒๔๕/๓๒๕.

ปกโกสติ,^{๓๙๘} ปฏิกโกสติ,^{๓๙๙} อนุกกโกสติ, อาโกสติ, อกกโกสติ.^{๔๐๐}
 อกกุทฺโธ,^{๔๐๑} อติกกุโธ.
 ธนุกิโต,^{๔๐๒} วิกกโย, อนุกกโย.
 ปคคโ,^{๔๐๓} วิคคโ,^{๔๐๔} อนุคคโ,^{๔๐๕} นิคคโ,^{๔๐๖} จนนคคโ,
 ทิฏฐิคคโ.
 ปชฺชโ,^{๔๐๗} วิชฺชตติ, อุชฺชโ.
 กตณฺณ,^{๔๐๘} วิณฺณ,^{๔๐๙} ปณฺณณ,^{๔๑๐} วิณฺณณ,^{๔๑๑} อนุณณ,^{๔๑๒}
 มนฺณณ,^{๔๑๓} สมนณณ.^{๔๑๔}
 อวสฺสโย,^{๔๑๕} นิสฺสโย,^{๔๑๖} สมฺสฺสโย.^{๔๑๗}
 อปปสฺสโต,^{๔๑๘} วิสฺสโต,^{๔๑๙} พหุสฺสโต,^{๔๒๐} อาสวา^{๔๒๑} อสสวา.^{๔๒๒}
 ปสฺสมณโ, วิสฺสมณโ.
 อฏฺฐสฺสโร, วิสฺสโร, อนุสฺสโร.^{๔๒๓}

๓๙๘ วิ.มหา.อ. (บาลี) ๑/๓๗๓.

๔๐๐ วิ.ป. (บาลี) ๘/๒๓๖/๑๖๙.

๔๐๒ วิ.ภิกขุณี. (บาลี) ๓/๖๘๐/๒๐.

๔๐๔ วิ.ม. (บาลี) ๕/๔๕๓/๒๓๓.

๔๐๖ ม.ม. (บาลี) ๑๓/๒๘๑/๒๕๖.

๔๐๘ อ.จ.อ. (บาลี) ๒๐/๓๓/๖๑.

๔๑๐ ส.ส. (บาลี) ๑๕/๗๒/๔๗.

๔๑๒ ม.อ.อ. (บาลี) ๓/๓๐๒/๑๘๗.

๔๑๔ ส.น. (บาลี) ๑๖/๑๔๓/๑๘๓.

๔๑๖ อ.จ.ภ.ก. (บาลี) ๒๒/๒๕๒/๒๕๙.

๔๑๘ อ.จ.ภ.ก. (บาลี) ๒๒/๖/๖๗.

๔๒๐ อ.จ.ภ.ก. (บาลี) ๒๔/๙/๑๐.

๔๒๒ พ.ชา.อ.ส. (บาลี) ๒๘/๖๒/๖๒.

๓๙๙ อ.จ.ภ.ก. (บาลี) ๒๑/๓๐/๓๖.

๔๐๑ พ.ชา.จ.ต.ต.ส. (บาลี) ๒๗/๑๒/๔๒๘.

๔๐๓ ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๓๐๔/๑๙๒.

๔๐๕ พ.ม. (บาลี) ๒๙/๑๔๗/๒๗๓.

๔๐๗ วิ.ม. (บาลี) ๕/๓๓๔/๑๓๔.

๔๐๙ ม.ม. (บาลี) ๑๓/๓๓/๒๕.

๔๑๑ ส.ข. (บาลี) ๑๗/๑/๓.

๔๑๓ พ.ว. (บาลี) ๒๖/๑๑๗/๑๓๒.

๔๑๕ ที.ม.อ. (บาลี) ๒/๗๕/๖๘.

๔๑๗ พ.เถร. (บาลี) ๒๖/๑๒๓/๒๘๙.

๔๑๙ พ.อ.ป. (บาลี) ๓๓/๑๒๐/๑๙๖.

๔๒๑ ม.ม. (บาลี) ๑๒/๑๕/๑๐.

๔๒๓ อ.จ.ภ.ก. (บาลี) ๒๒/๒/๒๗๑.

ปสฺสสนโต,^{๔๒๔} วิสฺสสนโต, มหุสฺสสนโต, อาสาโส อสสาโส.^{๔๒๕}

อวิสฺสขฺเชนโต,^{๔๒๖} วิสฺสขฺเชนโต,^{๔๒๗} ปริจฺจขนโต,^{๔๒๘} อุพทฺทโว,^{๔๒๙}
อุปกกิลิฏฺฐโร, มิตตทฺทุ, อายพฺพโย, อุทพฺพทิ^{๔๓๐} อิจฺจาทิ.

ปกุโกสติ = ป โกสติ

ปฏฺฐิกโกสติ = ปฏฺฐิ โกสติ

อนุกโกสติ = อนุ โกสติ

อกโกสติ = อา โกสติ

อกุกฺทโร = อ กุกฺทโร

อติโกโร = อติ โกโร

ธนกกีโต = ธน กีโต

วิกโย = วิ กโย

อนุกโย = อนุ กโย

ปคฺคโห = ป คโห

วิคฺคโห = วิ คโห

อนุคฺคโห = อนุ คโห

นิคฺคโห = นิ คโห

จนฺทคฺคโห = จนฺท คโห

ทิกฺขจิคฺคาโห = ทิกฺขจि คาโห

ปชฺโชโต = ป โชโต

วิชฺโชตติ = วิ โชตติ

^{๔๒๔} ที.ม. (บาลี) ๑๐/๓๗๔/๒๔๘.

^{๔๒๖} พุ.เถร.อ. (บาลี) ๑/๖/๖๙.

^{๔๒๘} อัง.สตุตฺก. (บาลี) ๒๓/๒๑/๑๗๓.

^{๔๓๐} วิ.มหา. (บาลี) ๒/๑๓/๑๑๐.

^{๔๒๕} อัง.เอกก. (บาลี) ๒๐/๖๖/๑๘๗.

^{๔๒๗} พุ.สุ.อ. (บาลี) ๑/๗๕/๑๓๕.

^{๔๒๙} พุ.จุ. (บาลี) ๓๐/๑/๒๖.

อุชโชโต	= อุ ชโชโต
กตณญ	= กต ญ
วิณญ	= วิ ญ
ปณณณ	= ป ณณ
วิณณณ	= วิ ณณ
อนุนญา	= อนุ ญา
มนุนญา	= มโน ญา
สมณญา	= สม ญา
อวสสโย	= อว สโย
นิสสโย	= นิ สโย
สมสสโย	= ส อ สโย
อปสสโต	= อ ป สโต
วิสสโต	= วิ สโต
พหุสสโต	= พหุ สโต
อสสวา	= อา สวา
ปสสมณโต	= ป สมณโต
วิสสมณติ	= วิ สมณติ
อณฺณสโร	= อณฺณ สโร
วิสสโร	= วิ สโร
อนุสสโร	= อนุ สโร
ปสสนโต	= ป สสนโต
วิสสนโต	= วิ สสนโต
มहुสสนโต	= มहु สสนโต

อสฺสาโส	=	อา สาสโ
อวิสสขเสนโต	=	อวิ สขเสนโต
วิสสขเสนโต	=	วิ สขเสนโต
ปริจจชนโต	=	ปริ จชนโต
อุปททโว	=	อุป ทโว
อุปกกิลิฏฺโฐ	=	อุป กิลิฏฺโฐ
มิตตทฺ	=	มิตต ทฺ
อายพฺพโย	=	อาย วโย
อุทพฺพหิ	=	อุ อวหิ อิจจาติ ดังนี้ เป็นต้น

สรหมหาติ ก็. สมปยุตฺโต,^{๔๓๑} สมปติชาโต,^{๔๓๒} สมปฏิจจนฺน,^{๔๓๓}
สงกมนฺโต,^{๔๓๔} สงคโห.^{๔๓๕}

สรหมหาติ (ปทํ) อ.บทว่า “สรหมหา” ก็ มีประโยชน์
อะไร. (เทวภาวนิเสธนตลํ มีประโยชน์ต่อการห้ามซึ่งเทวภาวะ
พยุถนมหา หลังจากพยุถนะ ยถา อุทาหรณ์คือ) สมปยุตฺโต,
สมปติชาโต, สมปฏิจจนฺน, สงกมนฺโต, สงคโห

จาเนติ ก็. มา จ ปมาโท,^{๔๓๖} ปติคยหติ, วจีปโกป
รกุเขยฺย,^{๔๓๗} เย ปมตฺตา ยถา มตา,^{๔๓๘} มโนปโกป รกุเขยฺย,^{๔๓๙}
อิธ โมหติ,^{๔๔๐} เปจฺจ โมหติ.^{๔๔๑}

๔๓๑ อภิ.ป. (บาลี) ๔๐/๓๙๒/๑๒๐.

๔๓๓ อภิ.สง.อ. (บาลี) ๑/๔๕๕/๓๒๑.

๔๓๕ ม.ม. (บาลี) ๑๒/๓๐๖/๒๖๙.

๔๓๗ ขุ.ธ. (บาลี) ๒๕/๒๓๑/๕๗.

๔๓๙ ขุ.ธ. (บาลี) ๒๕/๒๓๓/๕๗.

๔๔๑ ขุ.ธ. (บาลี) ๒๕/๑๖/๑๗.

๔๓๒ อภิ.ก. (บาลี) ๓๗/๔๐๑/๒๔๒.

๔๓๔ วิสุทฺธิ. (บาลี) ๒/๒๕๑.

๔๓๖ ขุ.ธ. (บาลี) ๒๕/๓๗๑/๘๑.

๔๓๘ ขุ.ธ. (บาลี) ๒๕/๒๑/๑๙.

๔๔๐ ขุ.ธ. (บาลี) ๒๕/๑๖/๑๗.

จําเนติ (ปทํ) อ.บพวํ “จําเน” ก็ มีประโยชน์อะไร.
(เทวภาวนิสถนตํ มีประโยชน์ต่อการห้ามซึ่งเทวภาวะ อฏฺฐจําเน
ในที่อันไม่สมควร ยถา อุททาหรณํคือ) มา จ ปมาโท, ปตฺติคยหติ,
วจีปโกปํ รกฺขเยย, เย ปมตฺตา ยถา มตา, มโนปโกปํ รกฺขเยย,
อิธ โมหตฺติ, เปจฺจ โมหตฺติ

ติกาทีสุ : กุสลตฺติกํ,^{๔๔๒} ปิตฺติตฺติกํ,^{๔๔๓} เหตุตฺติกํ, เวทนาตฺติกํ,^{๔๔๔}
โลกตฺตยํ,^{๔๔๕} โภจิตฺตยํ, วตฺถตฺตยํ. เอกตฺตีส,^{๔๔๖} ทวตฺตีส,^{๔๔๗} จตฺตีส.^{๔๔๘}
สีลพฺพตํ,^{๔๔๙} สุพฺพโต,^{๔๕๐} สปปิตฺติโก,^{๔๕๑} สมณนาคโต,^{๔๕๒} ปุณฺณปุณฺณ^{๔๕๓}
อิจฺจาที.

(เทวภาโว) อ.ความเป็นเทวภาวะ (โหติ) ย่อมมี ติกาทีสุ
ในติกศัพท์เป็นต้นทั้งหลาย. (ยถา อุททาหรณํ) :

กุสลตฺติกํ	=	กุสล ติกํ
ปิตฺติตฺติกํ	=	ปิตฺติ ติกํ
เหตุตฺติกํ	=	เหตุ ติกํ
เวทนาตฺติกํ	=	เวทนา ติกํ
โลกตฺตยํ	=	โลก ตยํ
โภจิตฺตยํ	=	โภจิ ตยํ
วตฺถตฺตยํ	=	วตฺถ ตยํ

๔๔๒ อภิ.ป. (บาลี) ๔๐/๖๕๓/๒๗๔.

๔๔๔ อภิ.ป. (บาลี) ๔๐/๗๒/๓๑๑.

๔๔๖ วิ.จู.อ. (บาลี) ๓/๓๕๑/๓๙๐.

๔๔๘ ที.สี.อ. (บาลี) ๑/๑๓.

๔๕๐ ขุ.อป. (บาลี) ๓๒/๘๒/๘๗.

๔๕๒ อง.ปญจก. (บาลี) ๒๒/๓/๓.

๔๔๓ อภิ.ป. (บาลี) ๔๑/๕๒/๑๓๕.

๔๔๕ ขุ.พทุธ.อ. (บาลี) ๑/๖/๓๕๘.

๔๔๗ วิ.มหา.อ. (บาลี) ๑/๓๙.

๔๔๙ ขุ.ม. (บาลี) ๒๙/๓๓/๘๗.

๔๕๑ อภิ.ป. (บาลี) ๔๓/๑๔๒/๓๒๗.

๔๕๓ ส.ส. (บาลี) ๑๕/๕๓/๔๑.

เอกตฺตีส	= เอก ตีส
ทวตฺตีส	= ทว ตีส
จตฺตฺตีส	= จตฺ ตีส
สึลพพตํ	= สึล วตํ
สุพพโต	= สุ วโต
สปปิตโก	= ส ปิตโก
สมนนาโคโต	= สํ อนุ อาคโต
ปนฺปนฺ	= ปนฺ ปนฺ

อิจจาติ ดังนี้ เป็นต้น

วตฺตฺตีสาทินมนเต ยถา : วตฺตติ,^{๔๕๔} วฏฺฏติ,^{๔๕๕} ทสฺสนํ,^{๔๕๖}
ผลฺโส^{๔๕๗} อิจจาติ.

(เทวภาโว) อ.ความเป็นเทวภาวะ (โหติ) ย่อมมี อนฺเต
ในพยัญชนะอันเป็นที่สุด วตฺตฺตีสาทินํ แห่ง วตฺต วฏฺฏ ทิส ธาตุ
เป็นต้นทั้งหลาย. ยถา อุทาหรณ์ :

วตฺตติ	= วตติ
วฏฺฏติ	= วฏติ
ทสฺสนํ	= ทสนํ
ผลฺโส	= ผลโส

อิจจาติ ดังนี้ เป็นต้น

^{๔๕๔} วิ.ม. (บาลี) ๕/๔๑๙/๒๑๐.

^{๔๕๖} ส.ส. (บาลี) ๑๘/๒๔๕/๑๗๘.

^{๔๕๕} อภิ.ป. (บาลี) ๔๕/๔๑/๕๙.

^{๔๕๗} อภิ.สง. (บาลี) ๓๔/๒/๒๒.

อุทฺทนิอุสคคาทิปเรสุ : อุกโกโส อุกโกโส.^{๔๕๘} ทุกกริ ทุกกริ,^{๔๕๙}
 นิกงโข นิกงโข.^{๔๖๐} เอรวิ อุคคตฺ,^{๔๖๑} ทุจจิริตฺ,^{๔๖๒} นิขุขมฺ,^{๔๖๓} อุณณาทฺ,^{๔๖๔}
 อุณนติ,^{๔๖๕} อุตฺตโร,^{๔๖๖} ทุกกโร,^{๔๖๗} นิทฺทโร,^{๔๖๘} อุณนโต, ทุปปณฺโณ,^{๔๖๙}
 ทุพฺพโล,^{๔๗๐} นิมมโล,^{๔๗๑} อุยฺยุตฺโต,^{๔๗๒} ทุสฺสโร,^{๔๗๓} นิพฺพตฺโต,^{๔๗๔}
 อุสฺสาโห,^{๔๗๕} ทุสฺสโห,^{๔๗๖} นิสฺสาโร.^{๔๗๗}

(เทวภาโว) อ.ความเป็นเทวภาวะ (โหติ) ย่อมมี
 อุทฺทนิอุสคคาทิปเรสุ ในพยัญชนะที่อยู่หลังจาก อุ ทู นิ อุปสัค
 เป็นต้นทั้งหลาย. (ยถา อุทาหรณฺ) :

อุกโกโส = อุ กโกโส
 ทุกกริ = ทู กริ
 นิกงโข = นิ กงโข

เอรวิ อย่างนั้นเหมือนกัน

อุคคตฺ = อุ คตฺ
 ทุจจิริตฺ = ทู จิริตฺ
 นิขุขมฺ = นิ ขมฺ
 อุณณาทฺ = อุ ณาทฺ

๔๕๘ พ.ม.อ. (บาลี) ๑/๒๗/๒๒๔.

๔๖๐ ม.ม. (บาลี) ๑๓/๒๘๘/๒๖๔.

๔๖๒ อง.เอกก. (บาลี) ๒๐/๑/๔๙.

๔๖๔ อภ.วิ. (บาลี) ๓๕/๖/๒.

๔๖๖ อง.สตก. (บาลี) ๒๓/๘/๑๓๕.

๔๖๘ พ.ธ. (บาลี) ๒๕/๒๐๕/๕๓.

๔๗๐ พ.ชา.ทก. (บาลี) ๒๗/๑๔/๔๐.

๔๗๒ พ.ป. (บาลี) ๓๑/๑๑๗/๑๓๐.

๔๗๔ พ.ม. (บาลี) ๒๙/๒/๓.

๔๗๖ พ.ชา.ม. (บาลี) ๒๘/๑๓๑๒/๒๖๓.

๔๕๙ ที.สี. (บาลี) ๙/๓๙๘/๑๖๙.

๔๖๑ พ.อป. (บาลี) ๓๒/๔๑๓/๔๙.

๔๖๓ ที.สี.อ. (บาลี) ๑/๒๘/๙๕.

๔๖๕ พ.จุ. (บาลี) ๓๐/๑๐๓/๒๑๕.

๔๖๗ พ.สุ. (บาลี) ๒๕/๔๓๒/๔๑๕.

๔๖๙ อง.ปญจก. (บาลี) ๒๒/๓/๓.

๔๗๑ พ.อป. (บาลี) ๓๒/๒๖/๒๘๑.

๔๗๓ อง.ปญจก. (บาลี) ๒๒/๔๓/๔๒.

๔๗๕ อภ.สง. (บาลี) ๓๔/๑๓/๒๓.

๔๗๗ พ.ม. (บาลี) ๒๙/๑๗๒/๓๔๓.

อุณนติ	= อุ นติ
อุตตโร	= อุ ตโร
ทุกุโร	= ทุ กโร
นิทโทร	= นิ ทโร
อุณนโต	= อุ นโต
หุปฺปญฺโณ	= หุ ปญฺโณ
หุพฺพโล	= หุ พฺโล
นิมฺมโล	= นิ มโล
อุยฺยตุโต	= อุ ยฺตุโต
หุสฺสโร	= หุ สโร
นิพฺพตฺโต	= นิ พตฺโต
อุสฺสาโห	= อุ สโห
หุสฺสโห	= หุ สโห
นิสฺสาโร	= นิ สโร

ตถา ตกฺกโร,^{๔๗๘} ตชฺโซ,^{๔๗๙} ตณฺณินฺโน,^{๔๘๐} ตปฺปโกโว,
ตมฺมโย.^{๔๘๑}

จตุกกั,^{๔๘๒} จตุทฺทิสั,^{๔๘๓} จตุปฺปาโท, จตุพฺพิธั,^{๔๘๔} จตุสฺสาลั.^{๔๘๕}
จกฺกั,^{๔๘๖} จณฺนวุตฺติ,^{๔๘๗} จปฺปทิกฺกา, จพฺพสฺसानิ.^{๔๘๘}

๔๗๘ พ.ธ. (บาลี) ๒๕/๑๙/๑๘.

๔๘๐ พ.จุ. (บาลี) ๓๐/๔๐/๑๑๐.

๔๘๒ พ.ชา.วิสฺติ. (บาลี) ๒๗/๒๐๓/๓๕๒.

๔๘๔ อง.ทสก. (บาลี) ๒๔/๑๗๖/๒๑๗.

๔๘๖ ม.อุ. (บาลี) ๑๔/๔๒๑/๓๖๑.

๔๘๘ วิ.มหา. (บาลี) ๒/๕๕๘/๔๗.

๔๗๙ ม.ม. (บาลี) ๑๒/๓๐๖/๒๖๙.

๔๘๑ พ.ม. (บาลี) ๒๙/๘๑/๑๖๙.

๔๘๓ ที.ปา (บาลี) ๑๑/๒๗๕/๑๖๙.

๔๘๕ พ.วิ.อ. (บาลี) ๑/๘๖๐/๒๕๔.

๔๘๗ วิ.ป. (บาลี) ๘/๓๓๘/๓๑๒.

สกุกาโร,^{๔๘๙} สกุกโต,^{๔๙๐} สหฺทิกฺโข, สบฺบุริโส,^{๔๙๑} มหฺพฺพโล.^{๔๙๒}

ตถา เหมือนกัน

ตกุโร	=	ต กโร
ตชฺโช	=	ต โช
ตณฺณินโน	=	ต นินโน
ตปฺปโก	=	ต ปโก
ตมฺมโย	=	ต มโย
จตุกกํ	=	จตุ กํ
จตุทฺทิสํ	=	จตุ ทิสํ
จตุปปาโท	=	จตุ ปาโท
จตุพฺพิธํ	=	จตุ วิธํ
จตุสสาละ	=	จตุ สาลํ
ฉกกํ	=	ฉ กํ
ฉนฺนวุติ	=	ฉ นวุติ
ฉปฺปทิกา	=	ฉ ปทิกา
ฉพฺพสฺสานิ	=	ฉ วสฺสานิ
สกุกาโร	=	ส กาโร
สกุกโต	=	ส กโต
สหฺทิกฺโข	=	ส ทิกฺโข
สบฺบุริโส	=	ส บุริโส
มหฺพฺพโล	=	มหา พโล

๔๘๙ ส.ส. (บาลี) ๑๕/๑๘๓/๑๘๕.

๔๘๑ ม.อ. (บาลี) ๑๔/๙๑/๗๒.

๔๙๐ ที.ส. (บาลี) ๙/๓๐๓/๑๓๓.

๔๙๒ ข.อ.ป. (บาลี) ๓๒/๔๑๒/๔๙.

จําเนติ กี่. นิกาย,^{๔๙๓} นิทาน,^{๔๙๔} นิวาโส,^{๔๙๕} นิวาโต,^{๔๙๖}
ตโต,^{๔๙๗} จตุวิสติ,^{๔๙๘} นสกุจิ.^{๔๙๙}

จําเนติ (ปท) อ.บพทว่า “จําเน” ก็ มีประโยชน์อะไร.
(เทวภาวนิเสธนตถิ มีประโยชน์ต่อการห้ามซึ่งเทวภาวะ อฏฐาเน
ในที่อันไม่สมควร ยถา อุทาหรณ์คือ) นิกาย, นิทาน, นิวาโส,
นิวาโต, ตโต, จตุวิสติ, นสกุจิ

ยการาทิมิ นียยติ, สุยยติ, อภิภูย, วิเจย,^{๕๐๐} วิเนย,^{๕๐๑}
เธย,^{๕๐๒} เนย,^{๕๐๓} เสยโย, เซยโย, เวยยากรโน.^{๕๐๔}

(เทวภาโว) อ.ความเป็นเทวภาวะ (โหติ) ย่อมมี ยการาทิมิ
ใน ย อักษรเป็นต้น. (ยถา อุทาหรณ์) :

นียยติ	=	นียติ
สุยยติ	=	สุยติ
อภิภูย	=	อภิภูย
วิเจย	=	วิเจย
วิเนย	=	วิเนย
เธย	=	เธย
เนย	=	เนย
เสยโย	=	เสโย
เซยโย	=	เซโย
เวยยากรโน	=	เวยากรโน

๔๙๓ วิ.ม.ท.อ. (บาลี) ๑/๒๕.

๔๙๕ ที.ม. (บาลี) ๑๐/๓๖๙/๒๔๕.

๔๙๗ อภิ.ย. (บาลี) ๓๘/๓๗/๓๘๓.

๔๙๙ พ.อ.ป. (บาลี) ๓๒/๕๗/๒๗๗.

๕๐๑ ส.ม. (บาลี) ๑๙/๘/๘.

๕๐๓ พ.ม. (บาลี) ๒๙/๖๙/๑๔๙.

๔๙๔ วิ.ป. (บาลี) ๘/๓๒๕/๒๘๐.

๔๙๖ พ.พ. (บาลี) ๒๕/๙/๔.

๔๙๘ ที.ม. (บาลี) ๑๐/๒๕๖/๑๕๘.

๕๐๐ พ.สุ. (บาลี) ๒๕/๕๒๓/๔๓๕.

๕๐๒ ม.ม.อ. (บาลี) ๒/๓๕๐/๑๗๔.

๕๐๔ ม.ม. (บาลี) ๑๓/๓๘๓/๑๖๖.

อาทิสทฺเทเน เอตฺโต,^{๕๐๕} เอตฺตาวตฺตา.^{๕๐๖}

(เทวภาโว) อ.ความเป็นเทวภาวะ (โหติ) ย่อมมี อาทิสทฺเทเน ด้วยอาทิสฺสทฺ. (ยถา อุทาหรณฺ) :

เอตฺโต = เอโต

เอตฺตาวตฺตา = เอตาวตฺตา

อนาการคฺคหณฺ กิ. มาลาเย,^{๕๐๗} โทลาเย,^{๕๐๘} สมากาย.^{๕๐๙}

อนาการคฺคหณฺ อ.อนาการคฺสทฺ (คฺสทฺอันไม่ใช่อาอักษร) ก็ มีประโยชน์อะไร. (เทวภาวนิสฺเสนตฺถํ มีประโยชน์ต่อการห้าม ซึ่งเทวภาวะ อาการโต หลังจากอาอักษร) (ยถา อุทาหรณฺ) : มาลาเย, โทลาเย, สมากาย

จาเนติ กิ. อุปนียติ,^{๕๑๐} สฺยติ,^{๕๑๑} โตยฺ.^{๕๑๒}

จาเนติ (ปทฺ) อ.บพวํ “จาเน” ก็ มีประโยชน์อะไร. (เทวภาวนิสฺเสนตฺถํ มีประโยชน์ต่อการห้ามซึ่งเทวภาวะ อฏฺฐาเน ในที่อันไม่สมควร ยถา อุทาหรณฺคือ) อุปนียติ, สฺยติ, โตยฺ

ยวตฺมาเทเส : ชาติ อนฺโธ, วิปฺลิ อาโส, อนิ อาโย, ยทิ เอวํ, อปี เอกจฺเจ, อปี เอกทา อิจฺจตฺร, อิการสฺส “อวิณฺโณ ยํ นวํ”ติ ยกาเร กเต

ยวตฺมาเทเส ในตัวอาเทสแห่งพยัญชนะอันมี ย อักษร อตฺร (อุทาหรณฺส) ในอุทาหรณฺทั้งหลายเหล่านี้ อิติ คือ “ชาติ อนฺโธ, วิปฺลิ อาโส, อนิ อาโย, ยทิ เอวํ, อปี เอกจฺเจ, อปี เอกทา” ยกาเร ครั้นเมื่อการอาเทสเป็น ย อิการสฺส แห่ง อี อักษร

๕๐๕ พ.ม. (บาลี) ๒๙/๘/๒๔.

๕๐๗ ส.สพ.อ. (บาลี) ๓/๓๖๕/๑๗๑.

๕๐๘ พ.ม. (บาลี) ๒๙/๖/๑๗.

๕๑๑ พ.ว. (บาลี) ๒๖/๖๖๓/๒๓๘.

๕๐๖ ม.ม. (บาลี) ๑๓/๔๙/๓๒.

๕๐๘ วิสฺสุทฺธิ. (บาลี) ๒/๗๑

๕๑๐ ม.ม. (บาลี) ๑๓/๓๐๕/๒๘๑.

๕๑๒ พ.จ. (บาลี) ๓๐/๑๕๗/๓๑๕.

(โสตุขเนน) อันนักศึกษา กเต กระทำแล้ว อิวณโณ ย นวติ (สุดเตน) ด้วยสูตรว่า “อิวณโณ ย นวา”

“สพฺพสฺส โส ทามหิ วา”ติ อิตฺ มณฺฑุกคตฺติยา วาติ วตฺตเต.

วาติ (ปทฺ) อ.บทว่า “วา” สพฺพสฺส โส ทามหิ วาติ อิตฺ จากสูตรนี้ว่า “สพฺพสฺส โส ทามหิ วา” วตฺตเต ย่อมตามไป มณฺฑุกคตฺติยา โดยวิธีเหมือนกบกระโดด

๔๑. ยวตฺ ตลนทการานํ พยฺยขนานิ จลยชการตฺตํ.

พยฺยขนานิ อ.พยัญชนะสังโยคทั้งหลาย ตลนทการานํ แห่ง ต ล น และ ท อักษรทั้งหลาย ยวตฺ อันมี ย (อาปชฺชนเต) ย่อมถึง จลยชการตฺตํ ซึ่งความเป็น จ ล ณ วา บ้าง

ยการวนตานํ ตลนทการานํ สโยคพยฺยขนานิ ยถากุมํ จลยชการตฺตมาปชฺชนเต วา.

สโยคพยฺยขนานิ อ.พยัญชนะสังโยคทั้งหลาย ตลนทการานํ แห่ง ต ล น และ ท อักษรทั้งหลาย ยการวนตานํ อันมี ย อักษร อาปชฺชนเต ย่อมถึง จลยชการตฺตํ ซึ่งความเป็น จ ล ณ และ ช อักษร ยถากุมํ ตามลำดับ วา บ้าง

การคฺคหณํ ยวตฺ สการ-ก-จ-ญ-ปวคฺคานํ สการ-ก-จ-ญ-ปวคฺคาเทศตฺถํ, ตถา ยวตฺ ถ-ธ-ณการานํ ฉ-ณ-ณการาเทศตฺถณฺจ, ตโต ยวตฺมาเทศสฺส อนน ทฺวิภาโว.

ขจฺจนฺโร,^{๕๑๓} วิปลลาโส,^{๕๑๔} อณฺญาโย, ยชฺเชวํ, อปฺเปกฺจเจ^{๕๑๕} อปฺเปกทา.^{๕๑๖}

^{๕๑๓} ม.ม. (บาลี) ๑๓/๒๑๘/๑๙๓.

^{๕๑๕} วิ.ม. (บาลี) ๔/๙/๙.

^{๕๑๔} ขุ.สุ. (บาลี) ๒๕/๓๐๒/๓๙๑.

^{๕๑๖} อง.ทสก. (บาลี) ๒๔/๔๖/๖๖.

การศุคณฺ ๑.การศุคณฺ สการ-ก-จ-ญ-ปวคฺคาเทศตํ
 มีประโยชน์ต่อการอาเทศเป็น ส อักษร กวรรค จวรรค ฎวรรค
 และ ปวรรค สการ-ก-จ-ญ-ปวคฺคานํ แห่งสอักษร กวรรค
 จวรรค ฎวรรค และ ปวรรคทั้งหลาย ยวตํ อันมี ย. จ และ
 ฉ-ณ-นการาเทศตํ มีประโยชน์ต่อการอาเทศเป็น ฉ ณ และ
 น อักษร ฌ-ธ-ณการานํ แห่ง ฌ ธ และ ณ อักษรทั้งหลาย ยวตํ
 อันมี ย ตถา ก็เหมือนอย่างนั้น. ตโต ต่อจากนั้น ทวิภาโว
 ๑.ความเป็นทวิภาวะ ยวตมาเทศสส แห่งตัวอาเทศของพยัญชนะ
 อันมี ย (โหติ) ย่อมมี อนน (สุตฺเตน) ด้วยสูตรนี้.
 (ยถา อุทาหรณํ) :

ชจจนฺโ	=	ชาติ อนฺโ
วิปลลาโส	=	วิปริ อาโส
อณฺญาโย	=	อนิ อาโย
ยชเชวํ	=	ยทิ เอวํ
อปฺเปกฺจเจ	=	อปิ เอกฺจเจ
อปฺเปกฺทา	=	อปิ เอกฺทา

วาติ ก็. ปฏิสนถารุตฺยสส,^{๕๑๗} พาลยํ,^{๕๑๘} อาลสฺย.^{๕๑๙}

วาติ (ปทํ) ๑.บทว่า “วา” ก็ มีประโยชน์อะไร.
 (อาเทศนิสฺเรณตํ) มีประโยชน์ต่อการห้ามซึ่งการอาเทศบ้าง
 ยถา อุทาหรณํคือ) ปฏิสนถารุตฺยสส, พาลยํ, อาลสฺย
 สรมฺหาติ ก็. อณฺญาโย, อากาसानญายตน.^{๕๒๐}

^{๕๑๗} พ.ธ. (บาลี) ๒๕/๓๗๖/๘๒.

^{๕๑๙} อภิ.วิ. (บาลี) ๓๕/๘๕๗/๔๒๙.

^{๕๑๘} อภิ.สง. (บาลี) ๓๔/๓๙๐/๑๐๙.

^{๕๒๐} อ.สง.ตต.ก. (บาลี) ๒๓/๔๔/๓๔.

สมรหาคี (ปท) อ.บทว่า “สมรหา” ก็ มีประโยชน์อะไร.
(เทวภาวนิเสธนตลัม มีประโยชน์ต่อการห้ามซึ่งความเป็นเทวภาวะ
พยุชนมฺหา หลังจากพยัญชนะ ยถา อุทาหรณ์คือ) อถาโย,
อากาसानญายตนํ

ตปาทีโต สิมหิ : ตปสฺสีย^{๕๒๑} ยสฺสีย^{๕๒๒}.

ลิมหิ ในเพราะ สี่ ปัจจัย (เทวภาโว) อ.ความเป็นเทวภาวะ
(โหติ) ย่อมมี ตปาทีโต หลังจาก ตป ศัพท์เป็นต้น. (ยถา อุทาหรณ์) :

ตปสฺสีย = ตปสีย

ยสฺสีย = ยสสีย

ฉนทานุรกฺขณ นปฺปชฺชเห วณฺณพลํ ปุราณํ,^{๕๒๓} อุชฺชุกเตสุ
เสยโย,^{๕๒๔} คจฺฉนฺติ สุกฺคตฺตินฺติ.^{๕๒๕}

ฉนทานุรกฺขณ ในที่ต้องการรักษาฉันท. (ยถา อุทาหรณ์) :
นปฺปชฺชเห วณฺณพลํ ปุราณํ, อุชฺชุกเตสุ เสยโย, คจฺฉนฺติ สุกฺคตฺตินฺติ.

วคฺคจตุตฺถหุติเยสุ ปน ตสฺมีเยวาทิกาเร : “ปรเทวภาโว
จาเน”ติ จ วตฺตเต. วคฺคจตุตฺถหุติยานํ สทิสวเสน ทวิภาเว สมปตฺเต
นियมตฺถมาห.

ปน ส่วน (เทวภาโว) อ.ความเป็นเทวภาวะ วคฺคจตุตฺถหุติเยสุ
ในพยัญชนะตัวที่ ๔ และตัวที่ ๒ ของวรรคทั้งหลาย, ตสฺมีเยว (ปเท)
ครั้งเมื่อบทว่า “สมรหา” และ “พยุชนสฺส” นั้นเน้นเทียว อธิกาเร
ตามต่อไป

^{๕๒๑} วิ.มทา. (บาลี) ๑/๙/๔.

^{๕๒๒} ที.สี. (บาลี) ๙/๑๕๖/๔๙.

^{๕๒๓} พ.ชา.จตุกก. (บาลี) ๒๗/๙/๙๗.

^{๕๒๔} พ.ธ. (บาลี) ๒๕/๑๐๘/๓๖.

^{๕๒๕} พ.ธ. (บาลี) ๒๕/๓๑๙/๗๑.

ปร เทวภาโว จาเนติ จ และสูตรว่า “ปร เทวภาโว จาเน”
 วัตถุเต ย่อมตามไป

ทวิภาเว ครั้นเมื่อความเป็นเทวภาวะ สทิสวเสน ด้วย
 อำนาจแห่งพญูชนะที่เหมือนกัน วคคจตุตถทุตินัน ของพญูชนะ
 ตัวที่ ๔ และตัวที่ ๒ ของวรรคทั้งหลาย สมบัติเต จะมาถึง,
 (กจจายโน) อ.อาจารย์กจจายนะ อาห กล่าวแล้ว นิยมตุถิ
 ซึ่งสูตรอันมีเนื้อความกำหนด

๔๒. วคเค โสสาโสสานิ ตติยปจมา.

ตติยปจมา อ.พญูชนะตัวที่ ๓ และตัวที่ ๑ ทั้งหลาย
 โสสาโสสานิ (พญูชนาน) แห่งพญูชนะทั้งหลายอันเป็นโสสะ
 และโอโสสะ วคเค ในวรรค (ปราน) ข้างหลัง (สรหมา) จากสระ
 (คจจนติ) ย่อมถึง (เทวภาโว) ซึ่งความเป็นเทวภาวะ (จาเน)
 ในฐานะอันสมควร

สรหมา ปรภูตานัน วคเค โสสาโสสานิ พญูชนาน ยถากุมิ
 วคคตติยปจมกขรา ทวิภาโว คจจนติ จาเนติ จานาสนนวเสน
 ตพพคเค ตติยปจมาว โหนติ.

วคคตติยปจมกขรา อ.อักษรตัวที่ ๓ และตัวที่ ๑ ของวรรค
 ทั้งหลาย โสสาโสสานิ พญูชนาน แห่งพญูชนะทั้งหลายอันเป็น
 โสสะและโอโสสะ วคเค ในวรรค ปรภูตานัน อันอยู่ข้างหลัง สรหมา
 จากสระ คจจนติ ย่อมถึง ทวิภาโว ซึ่งความเป็นเทวภาวะ ยถากุมิ
 ตามลำดับ จาเน ในฐานะอันสมควร. อิติ เพราะเหตุนี้ ตติยปจมา
 อ.พญูชนะตัวที่ ๓ และตัวที่ ๑ ทั้งหลายเท่านั้น ตพพคเค

ในวรรคนั้น ๆ โหนติ ย่อมมี จานาสนนวเสน ด้วยอำนาจแห่ง ความไกล่กันของฐาน

เอตถ จ สมฺปตเต นิยมตฺตา โฆสาโฆสคฺคหณฺณ จตฺตถุทฺติยา ว อธิปฺเปตา, อิตฺถา อนิฏฺฐปฺปสํโก ลียา. เตน “กตถฺญ, ตนฺนโย, ตมฺมโย”ติอาทิสฺส วคฺคปณฺจมานํ สติปิ โฆสตเต ตติยปฺปสํโก น โหติ, จานาธิการโต วา.

จ ก็ เอตถ ในสูตรนี้ (สทิสเทวภาเว) เมื่อความเป็นสทิส เทวภาวะ สมฺปตเต จะมาถึง, จตฺตถุทฺติยา ว อ.พยัญชนะตัวที่ ๔ และตัวที่ ๒ ทั้งหลายเท่านั้น อธิปฺเปตา อันท่านประสงค์เอาแล้ว โฆสาโฆสคฺคหณฺณ ด้วยโฆสาโฆสคัพพ์ นิยมตฺตา เพราะเป็นสูตร กำหนด. อิตฺถา ถ้าเป็นอย่างอื่น อนิฏฺฐปฺปสํโก อ.ความเกี่ยวข้องกับ กับเนื้อหาที่ไม่ปรารภเอา ลียา ฟังมี. เตน เพราะเหตุนี้ โฆสตเต ครั้นเมื่อความเป็นโฆสะ วคฺคปณฺจมานํ แห่งพยัญชนะ ตัวที่ ๕ ของวรรคทั้งหลาย สติปิ แม้มีอยู่ กตถฺญ ตนฺนโย ตมฺมโยติอาทิสฺส ในอุทาหรณ์ทั้งหลายว่า “กตถฺญ ตนฺนโย ตมฺมโย” เป็นต้น วา หรือว่า จานาธิการโต เพราะการตามมาของ จาน คัพพ์ ตติยปฺปสํโก อ.ความเกี่ยวข้องกับพยัญชนะตัวที่ ๓ น โหติ ย่อมไม่มี

ฆราทิสฺส ปอฺพุทฺธาภิปรจตฺตเถสฺส ตาว ปมฺรติ ปคฺขรติ,^{๕๒๖} เอวํ อุกฺขรติ, อุกฺขาณฺเฏติ, ทฺกฺโขโส, นิคฺโขโส,^{๕๒๗} เอเสว จขฺมานผโล, ปรมฺขฺมาน,^{๕๒๘} อภิขณฺยาติ, อฺขณฺยาติ,^{๕๒๙} วิทฺธเสติ,^{๕๓๐} อฺทฺธสิโต,

^{๕๒๖} อัง.สตตท. (บาลี) ๒๓/๑๕/๓๖

^{๕๒๗} ขุ.วิ. (บาลี) ๒๖/๓๔/๖.

^{๕๒๘} อภิ.ย. (บาลี) ๓๘/๑๙/๒๘๔.

^{๕๒๙} วิมฺหา. (บาลี) ๒/๔๗๑/๕.

^{๕๓๐} ส.สพ. (บาลี) ๑๘/๓๖๑/๒๙๒.

อุทฺธโร,^{๕๓๑} นิทฺธโร, นิทฺธโน, นิทฺธโต, วิพฺพนโต,^{๕๓๒} อุพฺภโต,
 ทฺพภิกฺขุ,^{๕๓๓} นิพฺภยํ, ตพฺภาโว, จตฺตฺธา, จภฺพภิกฺ, ^{๕๓๔} ฉตฺธา,
 สทฺธมฺโม,^{๕๓๕} สพฺภโต, มหทฺธโน,^{๕๓๖} มหทฺธยํ.^{๕๓๗}

(อสทิสเทวภาโว) ความเป็นอสทิสเทวภาวะ ขรนาทิสฺ
 ปอฺพุทฺธิอาทิปรจตฺตฺเตสฺ ในพยัญชนะตัวที่ ๔ อันอยู่หลังจาก ป อุ
 ทฺ นิ อุปสัคเป็นต้น ใน ขร ธาตุเป็นต้น (มยา อันข้าพเจ้า วุจฺเจต
 จะกล่าว) ตาว ก่อน. (ยถา อุทาหรณ์) :

ปคฺขรติ	=	ป ขรติ
เอวํ เหมือนอย่างนั้น		
อุคฺขรติ	=	อุ ขรติ
อุคฺขมาณฺเณติ	=	อุ ขมาณฺเณติ
ทฺคฺโขโส	=	ทฺ โขโส
นิคฺโขโส	=	นิ โขโส
เอเสว จชฺฌานผโล	=	เอเสว จ ฌานผโล
ปจฺมชฺฌานํ	=	ปจฺม ฌานํ
อภิชฺฌายติ	=	อภิ ฌายติ
อุชฺฌายติ	=	อุ ฌายติ
วิทฺธเสติ	=	วิ ธเสติ
อุทฺธสิโต	=	อุ ธสิโต
อุทฺธโร	=	อุ ธโร

๕๓๑ วิ.ภิกฺขุณี. (บาลี) ๓/๙๒๖/๑๒๒.

๕๓๓ ที.สี. (บาลี) ๙/๒๕/๑๑.

๕๓๕ ส.ม. (บาลี) ๑๙/๓๘๘/๑๔๙.

๕๓๗ พุ.จุ. (บาลี) ๓๐/๕๗/๖.

๕๓๒ วิ.ม. (บาลี) ๔/๘๓/๙๒.

๕๓๔ พุ.ชา.เอกก. (บาลี) ๒๗/๑๐๔/๒๖.

๕๓๖ พุ.จุ. (บาลี) ๓๐/๓๒/๙๘.

นิทุธโร	= นิ ธาโร
นิทุธโน	= นิ ธโน
นิทุธโต	= นิ ธโต
วิพณฺโต	= วิ ณฺโต
อุพฺภโต	= อุ ภโต
ทฺพภิกฺขุ	= ทฺ ภิกฺขุ
นิพภยํ	= นิ ภยํ
ตพฺภาโว	= ต ภาโว
จตุทฺธา	= จตุ ธา
จตุทฺภิ	= จตุ ภิ
ฉทฺธา	= ฉ ธา
สทฺธมฺโม	= ส ธมฺโม
สทฺภูโต	= ส ภูโต
มหทฺธโน	= มหา ธโน
มหทฺภยํ	= มหา ภยํ

ยวตมาเทสชาติสุ : โปชฌงฺคา,^{๕๓๘} อาสพฺภํ, พุชฺฉิตพฺพํ,^{๕๓๙}
 พุชฺฉติ.^{๕๔๐}

(อสทิสเทวภาโว) อ.ความเป็นอสทิสเทวภาวะ (โหติ) ย่อมมี
 ยวตมาเทสชาติสุ ในตัวอาเทศของพยัญชนะที่มี ย เป็นต้น. (ยถา
 อุทาหรณ์) :

^{๕๓๘} พ.ป. (บาลี) ๓๑/๑๙/๒๓.

^{๕๓๙} พ.จ. (บาลี) ๓๐/๑๒๑/๒๔๒.

^{๕๔๐} พ.ชา.เอกก. (บาลี) ๒๗/๙๑/๒๓.

โพชฌงคา	= โพธิ องคา
อาสพภี	= อาสภี
พุชฌิตพพิ	= พุช ย อิ ตพพิ
พุชฌติ	= พุช ย ติ

จําเนติ กิ. สีสนวนตสส ฌายิโน,^{๕๔๑} เย ฌมานปปสุตา ธีรา,^{๕๔๒} นิธาน,^{๕๔๓} มหาธน.^{๕๔๔}

จําเนติ (ปท) อ.บทว่า “จําเน” กิ มีประโยชน์อะไร. (อสทิสเทวภาวนิเสธนตถํ มีประโยชน์ต่อการห้ามซึ่งอสทิสเทวภาวจะ อฏฺฐาเนในที่อื่นไม่สมควร ยถา อุทาหรณ์คือ) สีสนวนตสส ฌายิโน, เย ฌมานปปสุตา ธีรา, นิธาน, มหาธน

รสสการโต ปรี วกคหุติเยสุ ปณจ ขนธา ปณจกขนธา,^{๕๔๕} เหวรุปกขนโธ,^{๕๔๖} อกขโม,^{๕๔๗} อภิกขณ,^{๕๔๘} อวิกเขโป,^{๕๔๙} ชาติกเขตต,^{๕๕๐} ธาตุกโขโภ,^{๕๕๑} อายุกโขโย,^{๕๕๒} เสตฉตต,^{๕๕๓} เสตฉฉตต,^{๕๕๔} เหว สพพจณน,^{๕๕๕} วิจฉินน, โพธิจฉายา, ขมพจฉายา,^{๕๕๖} สมุจฉเอโ.^{๕๕๗} ตตร จิโต ตตรภูจิจิโต, เหว ถลภูจ,^{๕๕๘}

^{๕๔๑} พุ.ธ. (บาลี) ๒๕/๑๑๐/๓๖.

^{๕๔๓} พุ.ม.อ. (บาลี) ๒/๒/๒๗.

^{๕๔๕} อภ.วิ. (บาลี) ๓๕/๑/๑.

^{๕๔๗} อง.ปณจก. (บาลี) ๒๒/๘๕/๑๐๔.

^{๕๔๙} อภ.สง. (บาลี) ๓๔/๒๔/๒๕.

^{๕๕๑} พุ.ม.อ. (บาลี) ๑/๒๐๖/๔๗๒.

^{๕๕๓} พุ.อป. (บาลี) ๓๓/๔๔/๗๕.

^{๕๕๕} พุ.เถร.อ. (บาลี) ๑/๑/๓๔.

^{๕๕๗} ม.ม. (บาลี) ๑๓/๓๐๙/๒๘๙.

^{๕๔๒} พุ.ธ. (บาลี) ๒๕/๑๘๑/๔๙.

^{๕๔๔} อง.เอกก.อ. (บาลี) ๑/๑๘๙/๑๓๔.

^{๕๔๖} อภ.วิ. (บาลี) ๓๕/๑/๑.

^{๕๔๘} อง.จตุกก. (บาลี) ๒๑/๑๖๒/๑๗๐.

^{๕๕๐} พุ.พุทฺธ.อ. (บาลี) ๑๙/๒๙๘.

^{๕๕๒} พุ.พุทฺธ.อ. (บาลี) ๑/๒๑๔.

^{๕๕๔} วิ.ภิกขุณี. (บาลี) ๓/๑๑๘๑/๒๐๙.

^{๕๕๖} พุ.อุ.อ. (บาลี) ๑/๓๘/๒๗๔.

^{๕๕๘} วิ.มหา. (บาลี) ๑/๙๓/๖๒.

ชลภูจํ, อธิภูจितํ,^{๕๕๙} นิภูจितํ,^{๕๖๐} จตตาริภูจानานิ, ครุภูจานิโย,^{๕๖๑}
 สมภูจितโต,^{๕๖๒} สุปปภูจानโน. ยสตเถโร,^{๕๖๓} ยตถ,^{๕๖๔} ตตถ,^{๕๖๕}
 ปตถรติ,^{๕๖๖} วิตถาโร,^{๕๖๗} อภิตถุโต,^{๕๖๘} วิตถมภิตโต,^{๕๖๙} อนุตถุนํ,^{๕๗๐}
 จตตุโถ,^{๕๗๑} กุตถ. ปโปฬณฺณติ,^{๕๗๒} มหปฬลํ,^{๕๗๓} นิปฬลํ,^{๕๗๔} วิปฬารो,^{๕๗๕}
 ปริปฬเสยฺย, มรฺอุปฬาณฺติ.

(อสทิสเทวภาโว) อ.ความเป็นอสทิสเทวภาวะ (โหติ)
 ย่อมมี **วคคหุติเยสุ** ในพยัญชนะตัวที่ ๒ ของวรรคทั้งหลาย
ปรี ข้างหลัง **รสสการโต** จากรัสสระและสระอา (ยถา อุทาหรณ์):

ปญจกฺขนธา = ปญจ ขนธา
 เหว่ เหมือนอย่างนั้น

รูปกฺขนโธ	= รูป ขนโธ
อกฺขโม	= อ ขโม
อภิกฺขณํ	= อภิ ขณํ
อวิกฺเขโป	= อวิ เขโป
ชาติกฺเขตตํ	= ชาติ เขตตํ
ธาตฺกฺโขโม	= ธาตุ โขโม

๕๕๙ วิ.ป. (บาลี) ๘/๔๘๑/๔๔๔.

๕๖๑ ม.ม.อ. (บาลี) ๒/๔๘๐/๒๘๔.

๕๖๓ ม.ม.อ. (บาลี) ๒/๔๘๘/๒๙๓.

๕๖๕ อภิ.ย. (บาลี) ๓๘/๕๑/๓๓.

๕๖๗ อภิ.ป. (บาลี) ๔๕/๑๒/๑๗.

๕๖๙ วิสุทฺธิ. (บาลี) ๑/๓๔๘/๔๐๔.

๕๗๑ อง.ปญจก. (บาลี) ๒๒/๔๐/๓๙.

๕๗๓ อง.สตุตฺก. (บาลี) ๒๕/๑๙๓/๓๗๑.

๕๗๕ พ.ป.อ. (บาลี) ๒/๑๕/๓๒๕.

๕๖๐ อภิ.ป. (บาลี) ๔๔/๖๖/๑๓.

๕๖๒ อภิ.ก. (บาลี) ๓๗/๕๒๗/๓๑๙.

๕๖๔ อภิ.ย. (บาลี) ๓๘/๕๑/๓๓.

๕๖๖ ที.สี.อ. (บาลี) ๑/๒๑๖/๑๘๘.

๕๖๘ พ.ชา.เอกก.อ. (บาลี) ๑/๔๓.

๕๗๐ พ.ธ. (บาลี) ๒๕/๑๕๖/๔๔.

๕๗๒ ส.น.อ. (บาลี) ๒/๑๐๒/๓๖๘.

๕๗๔ พ.ชา. (บาลี) ๒๘/๑๒๑๑/๒๕๒.

อายุขโย = อายุ ขโย

เสตจฺจตฺตํ = เสต จตฺตํ

เอวํ เหมือนอย่างนั้น

สพฺพจฺจนฺนํ = สพฺพ จฺจนฺนํ

วิจฺฉินฺนํ = วิ จฺฉินฺนํ

โพธิจฺฉายา = โพธิ ฉายา

ขมฺพจฺฉายา = ขมฺพ ฉายา

สมฺมจฺเณโท = สํ อฺ จเณโท

ตตฺตจฺจิโต = ตตฺต จิโต

เอวํ เหมือนอย่างนั้น

ถลจฺจํ = ถล จํ

ชลจฺจํ = ชล จํ

อธิจฺจิตํ = อธิ จิตํ

นิจฺจิตํ = นิ จิตํ

จตฺตาริจฺจานานิ = จตฺตาริ จานานิ

ครุจฺจานิโย = ครุ จานิโย

สมฺมจฺจิโต = สํ อฺ จิโต

สุปฺปจฺจานโน = สุ ปจฺจานโน

ยสฺสเถโร = ยส เถโร

ยตฺถ = ย ถ

ตตฺถ = ต ถ

ปตฺถรติ = ป ถรติ

วิทฺถาโร = วิ ถาโร

อภิตฺถุโต = อภิ ถุโต

วิตถมฺภิโต	= วิ ถมฺภิโต
อนฺตถฺนํ	= อนฺ ถฺนํ
จตฺตโถ	= จตฺ โถ
กฺตถ	= กฺ ถ
ปโปโณฏฺติ	= ป โณฏฺติ
มหปฺพลํ	= มหา พลํ
นิปฺพลํ	= นิ พลํ
วิปฺพาโร	= วิ ภาโร
ปริปฺมุเสยฺย	= ปริ มุเสยฺย
มธฺปฺผาณิตํ	= มธฺ ผาณิตํ

อาการโต อาขาโต อากฺขาโต,^{๕๗๖} เอวํ ตณฺหาภฺชโย,^{๕๗๗}
 อาณากฺเขตฺตํ,^{๕๗๘} สณฺณากฺขนฺโธ,^{๕๗๙} อาณาทยติ, อัจฉาทยติ,^{๕๘๐}
 เอวํ อัจฉินฺทติ,^{๕๘๑} นาวาฏฺจํ,^{๕๘๒} อาตถรติ,^{๕๘๓} อปฺโปโณฏฺติ.

(อสทิสเทวภาโว) อ.ความเป็นอสทิสเทวภาวะ (โหติ)
 ย่อมมี อาการโต หลังจากสระอา. (ยถา อุทาหารณํ) :

อากฺขาโต	= อา ขาโต
เอวํ เหมือนอย่างนั้น	
ตณฺหาภฺชโย	= ตณฺหา ชโย
อาณากฺเขตฺตํ	= อาณา เขตต์
สณฺณากฺขนฺโธ	= สณฺณา ขนฺโธ
อัจฉาทยติ	= อา ฉาทยติ

^{๕๗๖} วิ.มหา. (บาลี) ๑/๓๘/๒๔.

^{๕๗๘} วิ.มหา.อ. (บาลี) ๑/๑๕๗.

^{๕๘๐} ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๑๒๐/๗๓.

^{๕๘๒} วิ.มหา. (บาลี) ๑/๙๓/๖๒.

^{๕๗๗} ขุ.จู. (บาลี) ๓๐/๒๓/๘๑.

^{๕๗๙} อภิ.วิ. (บาลี) ๓๕/๑/๑.

^{๕๘๑} วิ.มหา. (บาลี) ๒/๖๓๔/๘๖.

^{๕๘๓} วิ.ป. (บาลี) ๘/๔๑๔/๓๖๘.

เอวํ เหมือนอย่างนั้น

อาจฉินฺทติ = อา ฉินฺทติ

นาวาฏฺฐํ = นาวา ฏฺฐํ

อาตถรติ = อา ถรติ

อปปโณฏฺฐติ = อา โณฏฺฐติ

สรฺมฺหาติ ก็. สงฺขาโร,^{๕๘๔} ตงฺขณฺ,^{๕๘๕} สณฺณนํ,^{๕๘๖} ตณฺจํ,^{๕๘๗}
สนฺธุโต, ตมฺผลํ.

สรฺมฺหาติ (ปทํ) อ.บทว่า “สรฺมฺหา” ก็ มีประโยชน์อะไร.
(อสทิสเทวภาวนิสฺเรณฺตถํ มีประโยชน์ต่อการห้ามซึ่งอสทิสเทวภาว
พยุญชนมฺหา หลังจากพยุญชนะ ยถา อุทาหรณ์คือ) สงฺขาโร,
ตงฺขณฺ, สณฺณนํ, ตณฺจํ, สนฺธุโต, ตมฺผลํ

จฺานเติ ก็. ปุวฺชชกํ, ตสฺส ฉวียาทีนํ ฉินฺทิตฺวา, ยถา จิตฺ,
กถํ,^{๕๘๘} กมฺมผลํ.^{๕๘๙}

จฺานเติ (ปทํ) อ.บทว่า “จฺานเ” ก็ มีประโยชน์อะไร.
(อสทิสเทวภาวนิสฺเรณฺตถํ มีประโยชน์ต่อการห้ามซึ่งอสทิสเทว
ภาว อกฺุจฺานเ ในที่อันไม่สมควร ยถา อุทาหรณ์คือ) ปุวฺชชกํ,
ตสฺส ฉวียาทีนํ ฉินฺทิตฺวา, ยถา จิตฺ, กถํ, กมฺมผลํ

นิกมฺติ, นิปตฺติ, นิจโย, นิจรติ, นิตรณํ อิจฺจตฺร :
“โท ฐสฺส จา”ติ เอตถ จกฺคหณสฺส พหุลตถตฺตา เตน จกฺคหณน
ยถาปิโยคํ พหุธา อาเทโส สียา.

^{๕๘๔} อภิ.วิ. (บาลี) ๓๕/๒๔๓/๑๖๕.

^{๕๘๖} พ.ชา.สตฺตติ. (บาลี) ๒๘/๑๑๑/๔๙.

^{๕๘๘} วิมฺหา. (บาลี) ๒/๔๕๙/๑.

^{๕๘๕} พ.พฺพธ.อ. (บาลี) ๑/๕/๕๐.

^{๕๘๗} อง.ปญฺจก. (บาลี) ๒๒/๕๓/๖๓.

^{๕๘๙} ม.อ. (บาลี) ๑๔/๓๘๒/๓๒๖.

อตร (อุทาหรณ์) ในอุทาหรณ์ทั้งหลายเหล่านี้ นิคมติ, นิปตติ, นิจโย, นิจรติ, นิตรณํ อติ คือ“นิคมติ, นิปตติ, นิจโย, นิจรติ, นิตรณํ” อาเทโส อ.การอาเทศ พหุรา หลายอย่าง ลียา สามารถมีได้ ยถาปิโยคํ ตามสมควรแก่อุทาหรณ์ เตน จคฺคหณณ ด้วย จ ศัพท์นั้น พหุลตตตตา เพราะความมีธรรมมาก จคฺคหณณสฺส แห่ง จ ศัพท์ โท ธสฺส จาติ เอตถ ในสูตรนี้ว่า “โท ธสฺส จ”

ยถา นิอุปลคฺคโต กมฺ-ปท-จิ-จร-ตรานํ ปรมสฺส วคฺคหุติโย อิมินา ทวิตฺตํ, นิกฺขมติ,^{๕๙๐} นิปตฺตติ,^{๕๙๑} นิจโย,^{๕๙๒} นิจรติ,^{๕๙๓} นิตรณํ.^{๕๙๔}

วคฺคหุติโย อ.การอาเทศเป็นพยานะตัวที่ ๒ ของวรรค ปรมสฺส แห่งพยานะตัวที่ ๑ กมฺปทจิจรตรานํ ของ กมฺ ปท จิ จร และ ตร ธาตุทั้งหลาย นิอุปลคฺคโต หลังจากนิอุปลค (โหติ) ย่อมมี ยถา อุทาหรณ์ :

นิกฺขมติ	= นิ ขมติ
นิปตฺตติ	= นิ ตตติ
นิจโย	= นิ จโย
นิจรติ	= นิ รติ
นิตรณํ	= นิ ทรณํ

ตถา โฟ วสฺส กฺว-ทิว-สิว-วชาทินํ ทวิรูปสฺสาติ วการทวยสฺส พการทวยํ, ยถา กฺพพฺพนโต, เอวํ กฺพพฺพาน, กฺพพฺพนติ.^{๕๙๕}

^{๕๙๐} ม.อ. (บาลี) ๑๔/๒๐๕/๑๗๒.

^{๕๙๑} พ.อ. (บาลี) ๓๓/๒๖๒/๒๕๓.

^{๕๙๔} พ.อ. (บาลี) ๓๐/๒๓/๘๑.

^{๕๙๑} ส.อ. (บาลี) ๒/๗๘/๗๖.

^{๕๙๓} พ.อ. (บาลี) ๒๕/๘๒/๒๘๗.

^{๕๙๕} พ.ม. (บาลี) ๒๙/๒๙/๘๐.

สธาวนตยาเทสสส ทฺวิตฺตํ. ทิวติ ทิพฺพติ,^{๕๙๖} เอวํ ทิพฺพนโต,
 สิพฺพติ,^{๕๙๗} สิพฺพนโต, ปวชติ ปพฺพชติ,^{๕๙๘} ปพฺพชนโต,^{๕๙๙}
 นิวานํ นิพฺพานํ,^{๖๐๐} นิพฺพุโต,^{๖๐๑} นิพฺพินฺทติ,^{๖๐๒} อุทฺทพฺพํ^{๖๐๓}
 อิจฺจาติ.

ตถา เหมือนอย่างนั้น โฟ อ.การอาเทศเป็น พ ทวีรูปสส
 วสส แห่ง ว ทั้ง ๒ ตัว กว-ทิว-สิว-วษาทีนํ (ธาตุนํ) ของธาตุ
 ทั้งหลายมี กว ทิว สิว และ วช เป็นต้น (โหติ ย่อมมี), อิติ
 เพราะเหตุนี้ พการทวํ อ.การอาเทศเป็น พ ๒ ตัว วการทวสส
 แห่ง ว ๒ ตัว (โหติ ย่อมมี). ยถา อุทาหรณ์ อิจฺจาติ เป็นต้นว่า

กุพฺพนโต = กุ วนโต

เอวํ เหมือนอย่างนั้น

กุพฺพานโน = กุ วานโน

กุพฺพนติ = กุ วนติ

ทฺวิตฺตํ อ.ความเป็นทวาราวะ สธาวนตยาเทสสส แห่ง
 ตัวอาเทศของ ย ปัจจัยพร้อมด้วยพยัญชนะที่สวดธาตุ โหติ ย่อมมี.
 อิจฺจาติ เช่นอุทาหรณ์ เป็นต้นว่า

ทิพฺพติ = ทิ วติ

เอวํ เหมือนอย่างนั้น

ทิพฺพนโต = ทิ วนโต

สิพฺพติ = สิ วติ

สิพฺพนโต = สิ วนโต

^{๕๙๖} ส.ม. (บาลี) ๑๙/๑๑๑๘/๓๙๖.

^{๕๙๘} ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๔๐/๒๕.

^{๖๐๐} อภิ.ก. (บาลี) ๓๗/๑๒๗/๔๘.

^{๖๐๒} ส.ส. (บาลี) ๑๘/๑/๑.

^{๕๙๗} อง.ปณฺจก. (บาลี) ๒๒/๖๑/๓๘๑.

^{๕๙๙} ขุ.เถร.อ. (บาลี) ๑/๒๔.

^{๖๐๑} ขุ.อป. (บาลี) ๓๓/๕๐/๖๔.

^{๖๐๓} ขุ.ป. (บาลี) ๓๑/๕๐/๕๖.

ปพพชติ	= ป วชติ
ปพพชนโต	= ป วชนโต
นิพพาน	= นิวาน
นิพพุโต	= นิ วุโต
นิพพินทติ	= นิ วินทติ
อุทยพพย	= อุทย วย

โล รสส ปริ-ตรุณาทีนํ กวจิ. ปริปนโน ปลิปนโน,^{๖๐๔} เอว
 ปลิโพโส,^{๖๐๕} ปลลงก,^{๖๐๖} ตรุโณ ตลโน, มหาสาโล,^{๖๐๗} มาลุโต,^{๖๐๘}
 สุขุมาลो.^{๖๐๙}

โล อ.การอาเทศเป็น ล รสส แห่ง ร ปริกรุณาทีนํ ของ
 ศัพท์ทั้งหลายมี ปริ และ กรุณ เป็นต้น (โหติ) ย่อมมี กวจิ บ้าง.

ปลิปนโน = ปริปนโน

เอว เหมือนอย่างนั้น

ปลิโพโส	= ปริโพโส
ปลลงก	= ปริ ่องก
กลโน	= กรุโณ
มหาสาโล	= มหาสาโร
มาลุโต	= มารุโต
สุขุมาลो	= สุขุมารो

๖๐๔ วิ.ม. (บาลี) ๕/๓๖๕/๑๖๖.

๖๐๖ ขุ.ขุ. (บาลี) ๒๕/๒๑/๑๒๐.

๖๐๘ ขุ.วิ. (บาลี) ๒๖/๕๐/๒๗๐.

๖๐๕ วิ.ป. (บาลี) ๘/๓๖๖/๓๔๔.

๖๐๗ ม.ม. (บาลี) ๑๓/๙/๖.

๖๐๙ วิ.ม. (บาลี) ๔/๒๕/๒๐.

โณ ตสฺส ทุกฺกตาทีนํ กุวจิ. ยถา ทุกฺกตํ^{๖๑๐} ทุกฺกณฺท์^{๖๑๑}
 เอวํ สุกณฺท์, ปหโณ, ปตถโณ, อุทฺธโณ, วิสโณ^{๖๑๒} อิจฺจาติ.

โณ อ.การอาเทศเป็น ญ ตสฺส แห่ง ต ทุกฺกตาทีนํ ของ
 ศัพททั้งหลายมี ทุกฺกต เป็นต้น (โหติ) ย่อมมี กุวจิ บ้าง. ยถา
 อุทาหรณฺ อิจฺจาติ เป็นต้นว่า

ทุกฺกณฺท์ = ทุกฺกตํ
 เอวํ เหมือนอย่างนั้น

สุกณฺท์ = สุกตํ
 ปหโณ = ปหโต
 ปตถโณ = ปตถโต
 อุทฺธโณ = อุทฺธโต
 วิสโณ = วิสโต

โก ตสฺส นียตาทีนํ กุวจิ. นียโต^{๖๑๓} นียโก.^{๖๑๔}

โก อ.การอาเทศเป็น ก ตสฺส แห่ง ต นียตาทีนํ ของศัพท
 ทั้งหลายมี นียต เป็นต้น (โหติ) ย่อมมี กุวจิ บ้าง. (ยถา อุทาหรณฺ) :

นียโก = นียโต

โย ชสฺส นิชาทิสฺส วา, นิชฺปุตฺตํ นียปุตฺตํ.

โย อ.การอาเทศเป็น ย ชสฺส แห่ง ช นิชาทิสฺส ของ นิช
 ศัพทเป็นต้น (โหติ) ย่อมมี วา บ้าง. (ยถา อุทาหรณฺ) :

นียปุตฺตํ = นิชฺปุตฺตํ

๖๑๐ พ.ธ. (บาลี) ๒๕/๓๐๔/๗๑.

๖๑๑ วิ.ป. (บาลี) ๘/๑๕๐/๕๔.

๖๑๒ อ.ญ.ป.ม. (บาลี) ๒๒/๕๑/๕๕.

๖๑๓ อ.ภ.ป. (บาลี) ๔๓/๓๒๙/๔๐๘.

๖๑๔ พ.ชา.ม. (บาลี) ๒๘/๖๙๘/๑๙๘.

โก คสฺส กุลุปคาทินิ, กุลุปโค กุลุปโก.^{๖๑๕}

โก อ.การอาเทศเป็น ก คสฺส แห่ง ค กุลุปคาทินิ ของ ศัพท์ทั้งหลายมี กุลุปคศัพท์เป็นต้น (โหติ) ย่อมมี (กวจิ) บ้าง. (ยถา อุทาหรณ์) :

กุลุปโก = กุลุปโค

ตถา โณ นสฺส ป-ปริอาทิตโต. ปนิธานํ ปณฺธานํ,^{๖๑๖} เอวํ ปณฺธิปาโต, ปณฺนาโม, ปณฺตี,^{๖๑๗} ปรินฺโต, ปรินฺนาโม, นินฺนโย นินฺนโย, เอวํ อุณฺณโต,^{๖๑๘} โอนฺโต^{๖๑๙} อิจฺจาที.

โณ อ.การอาเทศ ณ นสฺส แห่ง น ป-ปริอาทิตโต ที่อยู่หลัง จาก ป ปริ อุปสัคเป็นต้น ตถา เหมือนอย่างนั้น (ยถา อุทาหรณ์) :

ปณฺธิธานํ = ปณฺธิธานํ

เอวํ เหมือนอย่างนั้น

ปณฺธิปาโต = ปณฺธิปาโต

ปณฺนาโม = ปณฺนาโม

ปณฺตี = ปณฺตี

ปรินฺโต = ปรินฺโต

ปรินฺนาโม = ปรินฺนาโม

นินฺนโย = นินฺนโย

เอวํ เหมือนอย่างนั้น

อุณฺณโต = อุณฺณโต

โอนฺโต = โอนฺโต

๖๑๕ อัง.ปญจก. (บาลี) ๒๒/๑๑๑/๑๒๗.

๖๑๗ อภิ.สง. (บาลี) ๓๔/๒๖๙/๘๐.

๖๑๙ ขุ.ชา.สตุตติ. (บาลี) ๒๘/๕๖/๔๔.

๖๑๖ ขุ.อป. (บาลี) ๓๓/๑๓๖/๓๑๓.

๖๑๘ ขุ.ป. (บาลี) ๓๑/๑๑๘/๑๓๓.

อิจจาติ ดังนี้เป็นต้น

ปตฺติอคฺคิ, ปตฺติหณฺณติ อิตฺธี :

อิธ ในอุททาหรณ์ทั้งหลายเหล่านี้ ปตฺติอคฺคิ, ปตฺติหณฺณติ อิตฺธี
คือ “ปตฺติอคฺคิ, ปตฺติหณฺณติ”

๔๓. กวจิ ปฏฺฐิ ปตฺติสส.

ปฏฺฐิ อ.การอาเทศเป็น ปฏฺฐิ ปตฺติสส แห่ง ปตฺติ อุปสัค (โหติ)
ย่อมมี กวจิ บ้าง

ปตฺติอิจฺเจตสฺส อุปสคฺคสฺส สเร วา พยฺยชฺเณ วา ปเร กวจิ
ปฏฺฐิอาเทโส โหติ.

สเร วา ในเพราะสระหรือ พยฺยชฺเณ วา หรือว่าในเพราะ
พยัญชนะ ปเร ข้างหลัง ปฏฺฐิอาเทโส อ.การอาเทศเป็น ปฏฺฐิ
ปตฺติอิจฺเจตสฺส อุปสคฺคสฺส แห่งอุปสัคตัวนี้คือ ปตฺติ โหติ ย่อมมี
กวจิ บ้าง

บุพฺพสฺสรโลโป. ปฏฺฐคฺคิ,^{๖๒๐} ปฏฺฐิหณฺณติ.^{๖๒๑}

บุพฺพสฺสรโลโป อ.การลบสระตัวหน้า (โหติ) ย่อมมี. (ยถา
อุททาหรณ์) :

ปฏฺฐคฺคิ = ปตฺติ อคฺคิ

ปฏฺฐิหณฺณติ = ปตฺติ หณฺณติ

กวจีติ กี. ปจฺจตฺตํ,^{๖๒๒} ปตฺติลียติ.^{๖๒๓}

๖๒๐ วิ.จู. (บาลี) ๗/๒๙๓/๕๖.

๖๒๒ อภิ.วิ. (บาลี) ๓๕/๔/๒.

๖๒๑ วิ.จู. (บาลี) ๗/๒๙๕/๖๑.

๖๒๓ พุ.ป.อ. (บาลี) ๑/๙/๒๗.

กวจิตติ (ปท) อ.บทว่า “กวจิ” ก็ มีประโยชน์อะไร.
(ปฏิอาเทศนิเสธนตล มีประโยชน์ต่อการห้ามซึ่งการอาเทศเป็น
ปฏิ บ้าง ยถา อุทาหรณ์คือ) ปจจตต, ปตีสยติ

ปฺถชน ปฺถญตฺ อิตฺธิ : “อนฺโต”ติ วตฺเต.

อิธ ในอุทาหรณ์ทั้งหลายเหล่านี้ ปฺถชน, ปฺถญตฺ อิตฺธิ คือ
“ปฺถชน, ปฺถญตฺ”

อนฺโตติ (ปท) อ.บทว่า “อนฺโต” วตฺเต ย่อมตามไป

๔๔. ปฺถสสุ พยฺยชน.

พยฺยชน ในเพราะพยัญชนะเบื้องหลัง (อนฺโต) อ.สระ
อันเป็นที่สุด ปฺถสสุ ของ ปฺถ ศัพท์ อุ อาเทศเป็น อุ (โหติ)
ย่อมเป็น

ปฺถอิจฺเจตสฺส อนฺโต สโร อฺกาโร โหติ พยฺยชน ปเร,
ทวิตตฺ. ปฺถชน, ^{๖๒๔} ปฺถญตฺ. ^{๖๒๕}

พยฺยชน ปเร ในเพราะพยัญชนะข้างหลัง อนฺโต สโร
อ.สระอันเป็นที่สุด ปฺถอิจฺเจตสฺส ของศัพท์นี้คือปฺถ อฺกาโร เป็น
อุ อักษร โหติ ย่อมเป็น. ทวิตตฺ อ.ความเป็นเทวภาวะ (โหติ)
ย่อมมี (ยถา อุทาหรณ์) :

ปฺถชน = ปฺถ ชโน

ปฺถญตฺ = ปฺถ ญตฺ

พยฺยชนติ ก็. ปฺถ อย.

พยุขเนติ (ปท) อ.บพว่า “พยุขเน” ก็ มีประโยชน์อะไร.
(อาเทศนิสเรณตถิ มีประโยชน์ต่อการห้ามซึ่งการอาเทศ สเร
ในเพราะสละหลัง ยถา อุทาหรณ์คือ) ปุถ อัย.

“ปุถสส อ ปุถ”อิติ สมาสเนว สิทธิเช ปุน
อนตคคณณาธิกาเรน กวจิ อปุณนตสสาปิ อุตตํ สเร.

(ปเท) เมื่อบท สิทธิเช สำเร็จแล้ว สมาสเนว ด้วย
สมาสนันท์ยิว ปุถสส อ ปุถ อิติ ว่า “อ ของ ปุถ ชื่อว่า ปุถ”
อุตตํ อ.การอาเทศเป็นอุ อปุณนตสสาปิ แม้แห่งสละอันเป็นที่สุด
ของศัพท์ที่ไม่ใช่ ปุถ (โหติ) ย่อมมี สเร ในเพราะสละ กวจิ บ้าง
อนตคคณณาธิกาเรน เพราะการตามมาของ อนต ศัพท์ ปุน อีก
มโน อณณิ มนุณณิ,^{๖๒๖} เอว อิมิ เอวุมิ, พรโลโป, อิติ เอว
อิเตววิ, อการสส วกาโร.

พรโลโป อ.การลบสละหลัง (โหติ) ย่อมมี. (ยถา อุทาหรณ์) :

มนุณณิ = มโน อณณิ

เอวุมิ = เอว อิมิ

วกาโร อ.การอาเทศเป็น ว อักษร อการสส แห่งอุ อักษร (โหติ)
ย่อมมี. (ยถา อุทาหรณ์) :

อิเตววิ = อิติ เอว

อวกาโส,^{๖๒๗} อวนทโร, อวาทติ, อวสานมิตีธ : “กวจิ
พยุขเน”ติ จ วตตเต.

อิธ ในอุทาหรณ์ทั้งหลายเหล่านี้ **อวกาโส, อวนทโร,**
อวาทติ, อวสานิ อิติ คือ “อวกาโส, อวนทโร, อวาทติ, อวสานิ”

๖๒๖ พ.วิ. (บาลี) ๒๖/๖๔๘/๖๑.

๖๒๗ วิ.มหา.อ. (บาลี) ๑/๒๔๒.

กวจิ พยัญชนติ จ (ปท) อ.บทว่า “กวจิ” และ “พยัญชน”
วตฺตเต ย่อมตามไป

๔๕. โอ อวสฺส.

พยัญชน ในเพราะพยัญชนะข้างหลัง โอ อ.การอาเทศ
เป็นโอ อวสฺส แห่ง อว อุปสัค (โหติ) ย่อมมี กวจิ ในบาง
อุทาหรณ์

อวอิจเจตสฺส อุปสคฺคสฺส โอกาโร โหติ กวจิ พยัญชน ปเร.
โอกาโส,^{๖๒๘} โอนทฺโธ, โอวทติ,^{๖๒๙} โอसानํ.

พยัญชน ปเร ในเพราะพยัญชนะข้างหลัง โอกาโร
อ.การอาเทศเป็น โอ อักษร อวอิจเจตสฺส อุปสคฺคสฺส แห่ง
อุปสัคนี้คืออว โหติ ย่อมมี กวจิ ในบางอุทาหรณ์. (ยถา อุทาหรณ์):

โอกาโส = อว กาโส

โอนทฺโธ = อว นทฺโธ

โอวทติ = อว วทติ

โอसानํ = อว สานํ

กวจิตฺติ ก็. อวसानํ,^{๖๓๐} อวสุสฺสตุ.^{๖๓๑}

กวจิตฺติ (ปท) อ.บทว่า “กวจิ” ก็ มีประโยชน์อะไร.
(อาเทศนิเสธนตฺถํ มีประโยชน์ต่อการห้ามซึ่งการอาเทศบ้าง
ยถา อุทาหรณ์คือ) อวसानํ, อวสุสฺสตุ

๖๒๘ วิ.จุ. (บาลี) ๖/๗/๑๑.

๖๓๐ พ.ม.อ. (บาลี) ๑/๕/๘๑.

๖๒๙ วิ.มหา. ๒/๑๔๘/๑๘๗.

๖๓๑ ม.ม. (บาลี) ๑๓/๑๘๔/๑๕๙.

พยุขเนติ ก็. อวยาคมนํ, อเวกขติ.^{๖๓๒}

พยุขเนติ (ปทํ) อ.บทว่า “พยุขเน” ก็มีประโยชน์อะไร.
(อาเทศนิสธนตํ มีประโยชน์ต่อการห้ามซึ่งการอาเทศ สเร เพราะ
สระหลัง ยถา อุทาหรณ์คือ) อวยาคมนํ, อเวกขติ

อวกเต สุริเย, อวกจจติ,^{๖๓๓} อวกเหตฺวา อิติธ : “อวสเส”ติ
วตฺตเต โอคฺคหณฺณจ.

อิธ ในอุทาหรณ์ทั้งหลายเหล่านี้ อวกเต สุริเย, อวกจจติ,
อวกเหตฺวา อิติ คือ “อวกเต สุริเย, อวกจจติ, อวกเหตฺวา”

“อวสเส”ติ (ปทํ) อ.บทว่า “อวสส” โอคฺคหณฺณจ และ
โอ ศัพท์ วตฺตเต ย่อมตามไป

๔๖. ตพฺพิปริตูปปเท พยุขเน จ.

พยุขเน ในเพราะพยานุชนะข้างหลัง ตพฺพิปริโต อ.การอาเทศ
เป็น อุ อันเป็นวิปริตแห่ง โอ นั้น อวสส แห่ง อว ศัพท์
(ติฎฺฐมานสฺส) อันตั้งอยู่ อุปฺปเท ในที่อันเป็นบทสวดใกล้ จ ห้าม
ทำวิปริต (โหติ) ย่อมเป็น

อวสทฺทสฺส อุปฺปเท ติฎฺฐมานสฺส ตสฺโสการสฺส วิปริโต จ
โหติ พยุขเน ปเร.

พยุขเน ปเร ในเพราะพยานุชนะข้างหลัง วิปริโต
อ.การอาเทศเป็น อุ อันเป็นวิปริต ตสฺส โอการสฺส แห่งโออักษรนั้น
ติฎฺฐมานสฺส อันตั้งอยู่ อุปฺปเท ในที่อันเป็นบทสวดใกล้ อวสทฺทสฺส
แห่ง อว ศัพท์ จ ห้ามทำวิปริต โหติ ย่อมเป็น

๖๓๒ ขุ.จ. (บาลี) ๓๐/๘๘/๑๘๙.

๖๓๓ อง.ทุก.อ. (บาลี) ๒/๕๙/๑๖๗.

ตสส วิปริโต ตพพิปริโต. อุโปจาริตํ ปทํ อุปปทํ.
 โอการวิปริโตติ อการสเสตํ อธิวจนํ. จสทโท กตถจิ นีวตตนตโธ,
 ทวิตตํ. อุกคเต สุริเย,^{๖๓๔} อุกคจฺจติ,^{๖๓๕} อุกคเหตฺวา^{๖๓๖}

วิปริโต อ.อุอักษรอันเป็นวิปริต ตสส แห่ง โอ อักษรนั้น
 ตพพิปริโต ชื่อว่า ตพพิปริตะ. ปทํ อ.บท อุโปจาริตํ อันถูกสวด
 ในที่ใกล้ อุปปทํ ชื่อว่า อุปปทะ

โอการวิปริโตติ เอตํ อ.คำว่า “วิปริตของ โอ” นี้ อธิวจนํ
 เป็นคำเรียก อการสส ของ อุ อักษร (โหติ) ย่อมเป็น. จสทโท
 อ.จ ศัพท์ นีวตตนตโธ มีอรรถห้าม กตถจิ ในบางอุทาหรณ์.
 ทวิตตํ อ.ความเป็นเหตุภาวะ (โหติ) ย่อมมี. (ยถา อุทาหรณ์)

อุคคเต สุริเย = อว คเต สุริเย

อุคคจฺจติ = อว คจฺจติ

อุคคเหตฺวา = อว คเหตฺวา

อติปป โข ตาว, ประสฺต, ประสฺสสํ อิติธ : “อาคโม”ติ วตฺเตเต.

อิธ ในอุทาหรณ์ทั้งหลายเหล่านี้ อติปป โข ตาว, ประสฺต,
 ประสฺสสํ อิติ คือ “อติปป โข ตาว, ประสฺต, ประสฺสสํ”

อาคโมติ (ปท) อ.บทว่า “อาคโม” วตฺเตเต ย่อมตามไป

๔๗. กุวิจิ โอ พยฺยชเน.

พยฺยชเน ในเพราะพยัญชนะข้างหลัง โอ อ.โอ อาคม (โหติ)
 ย่อมลง กุวิจิ บ้าง

๖๓๔ พ.สุ.อ. (บาลี) ๑/๒๕๐.

๖๓๕ วิ.ม. (บาลี) ๕/๒๖๐/๒๗.

๖๓๖ ที.ม. (บาลี) ๑๐/๑๓๒/๖๕.

พยฺยชเน ปเร กฺวจิ โอการาคโม โหตีติ **อติปป-ปรสทเทหิ**
 โอการาคโม “ยวมท” อิจจาทิสฺสุตเต จสทฺเทน อติปปโต คการาคโม
 จ. อติปปโค โข ตาว,^{๖๓๗} ปโรสฺตํ,^{๖๓๘} ปโรสทสฺสํ.

พยฺยชเน ปเร ในเพราะพยฺยชณะข้างหลัง โอการาคโม
 อ.โออักษรอาคม โหติ ย่อมลง กฺวจิ บ้าง. **อิติ** เพราะเหตุนี้
 โอการาคโม อ.โออักษรอาคม (โหติ) ย่อมลง **อติปปปรสทเทหิ**
 หลังจาก อติปป และ ปร ศัพท์ทั้งหลาย, **จ** และ **คการาคโม**
 อ.ค อักษรอาคม (โหติ) ย่อมลง **อติปปโต** หลังจาก อติปป ศัพท์
จสทฺเทน ด้วย จ ศัพท์ **ยวมทอิจจาทิสฺสุตเต** ในสูตรว่า “ยวมท”
 เป็นต้น. (ยถา อุทาหรณ์):

อติปปโค โข ตาว = อติปป โข ตาว

ปโรสฺตํ = ปร สฺตํ

ปโรสทสฺสํ = ปร สทสฺสํ

เอตถ “สรา สเร โลปน”ติ ปุพฺพสฺสรโลโป.

เอตถ ในอุทาหรณ์ทั้งสองเหล่านี้ **ปุพฺพสฺสรโลโป** อ.การลบ
 สระข้างหน้า (โหติ) ย่อมมี **สรา สเร โลปนติ (สฺสุตเตน)** ด้วยสูตร
 ว่า “สรา สเร โลป”

มนมยฺ, อยมยฺ อิติธ : “มโนคณาทีนฺ”ติ วตฺตเต.

อิธ ในอุทาหรณ์ทั้งหลายเหล่านี้ **มนมยฺ, อยมยฺ อิติ** คือ
 “มนมยฺ, อยมยฺ”

มโนคณาทีนฺติ (ปท) อ.บทว่า “มโนคณาทีน” วตฺตเต
 ย่อมตามไป

๖๓๗ ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๑/๑.

๖๓๘ ส.ส. (บาลี) ๑๕/๒๒๐/๒๓๖.

๔๘. เอเตสโม โลเป.

โลเป ครั้นเมื่อการลบวิภัตติ (กเต) ถูกกระทำแล้ว (อนโต) อ.สระที่สุด เอเตส (มโนคณาทีน) แห่งศัพท์ทั้งหลายมีมโนคณาเป็นต้นเหล่านี้ โอ แปลงเป็น โอ (โหติ) ย่อมเป็น

เอเตส มโนคณาทีนมนโต โอตตมาปชชเต วิภตติโลเป กเต.

มโนมย, ^{๖๓๙} อโยมย, เอว มโนเสฏฐา, ^{๖๔๐} อโยปตโต, ^{๖๔๑} ตโปธโน, ตโมนุโท, ^{๖๔๒} สิริโรห, เตโชกสิณ, ^{๖๔๓} รโซชลล, ^{๖๔๔} อโหระต, ^{๖๔๕} รโหโคโต ^{๖๔๖}

วิภตติโลเป ครั้นเมื่อการลบวิภัตติ (โสตุชเนน) อันนักศึกษากเต กระทำแล้ว อนโต อ.สระอันเป็นที่สุด เอเตส มโนคณาทีน แห่งศัพท์ทั้งหลายมีมโนคณาเป็นต้นเหล่านี้ อาปชชเต ย่อมถึงโอดต ซึ่งความเป็น โอ (โหติ) ย่อมเป็น. (ยถา อุทาหรณ์) :

มโนมย = มน มย

อโยมย = อย มย

เอว เหมือนอย่างนั้น

มโนเสฏฐา = มน เสฏฐา

อโยปตโต = อย ปตโต

ตโปธโน = ตป ธโน

ตโมนุโท = ตม 努โท

สิโรห = สิริ รุโห

๖๓๙ ที.สี. (บาลี) ๙/๒๓๖/๗๗

๖๔๑ วิ.มหา. (บาลี) ๒/๖๐๒/๖๘.

๖๔๓ อภิ.ก. (บาลี) ๓๗/๓๒๙/๑๗๐.

๖๔๕ ข.อุป. (บาลี) ๓๒/๔๔๖/๕๔.

๖๔๐ ข.ธ. (บาลี) ๒๕/๒/๑๕.

๖๔๒ ข.จุ. (บาลี) ๓๐/๑๐๔/๒๑๖.

๖๔๔ ข.จุ. (บาลี) ๒๕/๑๔๑/๔๑.

๖๔๖ ข.ชา.วิสตี. (บาลี) ๒๗/๓๒๗/๓๖๙.

เตโชกลีณ	= เตช กลีณ
รโฆชลล	= รช ชลล
อโหระต	= อห รต
รโหโคโต	= รห คโต

อาทิสทเทณ อาโปธาคู,^{๖๔๗} วาโยธาคู.^{๖๔๘}

(โอ) อ.การอาเทศเป็น โอ อักษร อนตสส แห่งสระอันเป็นที่สุด (โหติ) ย่อมมี อาทิสทเทณ ด้วยอาทิสัพท. (ยถา อุทาหรณ์) :

อาโปธาคู	= อาป ธาคู
วาโยธาคู	= วาย ธาคู

สีหคตียา วาธการโต อิธ น ภวติ, มนมตเตน มนจณฺญจํ, อยกปลล, ตมวโนทโน, มนอายตโน.

(โอ) อ.การอาเทศเป็น โอ อักษร อนตสส แห่งสระอันเป็นที่สุด มโนคณาทีน ของศัพท์ทั้งหลายมี มโนคณะ เป็นต้น อิธ ในอุทาหรณ์ทั้งหลายเหล่านี้ น ภวติ ย่อมไม่มี วาธการโต เพราะการตามมาของ วา ศัพท์ สีหคตียา โดยสีหคตินิกัย. (ยถา อุทาหรณ์) : มนมตเตน, มนจณฺญจํ, อยกปลล, ตมวโนทโน, มนอายตโน

อิติ พยฺยชนสนธิวิธํ นิฏฺฐิตํ.

พยฺยชนสนธิวิธํ อ.วิธีต่อพยฺยชนะ นิฏฺฐิตํ จบแล้ว

อิติ ด้วยประการฉะนี้

นิคคหิตสนธิวิธาน

วิธีต่อนิคคหิต

อถ นิคคหิตสนธิ วุจจเต.

ตณ्हํ กโร, รณํ ชโห, สํ จิโต, ชุตี ธโร, สํ มโต อติธ

“นิคคหิตน”ติ อธิกาโร, “พยุขเน”ติ วตตเต.

อถ ต่อไป นิคคหิตสนธิ วิธีต่อนิคคหิต (มยา) อันข้าพเจ้า
วุจจเต จะกล่าว

อิธ ในอุทาหรณ์ทั้งหลายเหล่านี้ อิติ คือ “ตณ्हํ กโร, รณํ
ชโห, สํ จิโต, ชุตี ธโร, สํ มโต”.

นิคคหิตนติ (ปท) อ.บพว่า “นิคคหิต” อธิกาโร ตามไปไกล.
พยุขเนติ (ปท) อ.บพว่า “พยุขเน” วตตเต ย่อมตามไป

๔๙. วคคณฺตํ วา วคเค.

วคเค (พยุขเน) ในเพราะพยัญชนะวรรค นิคคหิตํ อ.นิคคหิต
(ปบโปติ) ย่อมถึง วคคณฺตํ ซึ่งความเป็นพยัญชนะที่สุดของวรรค
วา บ้าง

วคคภูเต พยุขเน ปเร นิคคหิตํ โข วคคณฺตํ วา ปบโปติติ
นิมิตตานุสรวานํ จานาสนนวเสน ตพพคคปญจโม โหติ.
วตถิตวิภาสโตยํ วาสทโท. เตน “ตณ्हงกโร, รณณชโห,
สณจิโต, ชุตินธโร, สมมโต”ติอาทิสฺสู นิจจํ.

วคคภูเต พยุขเน ในเพราะพยัญชนะอันเป็นวรรค
ปเร ข้างหลัง นิคคหิตํ โข อ.นิคคหิต ปบโปติ ย่อมถึง วคคณฺตํ
ซึ่งความเป็นพยัญชนะที่สุดของวรรค วา บ้าง. อิติ เพราะฉะนั้น

ตพฺพคฺคปญฺจโม การอาเทศเป็นพยฺยชนะตัวที่ ๕ ของวรรคนั้น
 โหติ ย่อมมี ฐานะสนวนสนน ด้วยอำนาจความใกล้เคียงแห่งฐาน
 นิमितฺตานุสฺสรวานํ ของพยฺยชนะอันเป็นนิमितและนิคหิตทั้งหลาย.
 อัย วาสทฺโท อ.วาศฺพฺทํนี้ ววตฺถิตฺตวิภาสโต มีเนื้อความกล่าว
 กำหนด. เตน เพราะเหตุนี้ (วคฺคฺคตาเทโส) อ.การอาเทศเป็น
 พยฺยชนะที่สุดแห่งวรรค (โหติ) ย่อมมี นิจฺจํ แน่นอน ตณฺหฺกโร,
 รณฺณชฺโห, สณฺจฺจิโต, ชุตินฺธโร, สมฺมโตติอาทิสฺส ในอุทาหรณ์
 ทั้งหลายเป็นต้นว่า

ตณฺหฺกโร	= ตณฺหํ กโร
रणฺณชฺโห	= รณํ ชโห
สณฺจฺจิโต	= สํ จิโต
ชุตินฺธโร	= ชุตี ธโร
สมฺมโต	= สํ มโต

ตงฺกโรติ ตํ กโรติ, ตงฺขณํ^{๖๔๙} ตํขณํ, สงฺกโห^{๖๕๐} สํกโห, ตงฺฆตํ
 ตํ ฆตํ, ตมฺมญฺจเร^{๖๕๑} ตมฺมํ จเร, ตณฺณนํ ตํ ณฺณํ, ตณฺชาตํ ตํ
 ชาตํ, ตณฺณณํ ตํ ณฺณณํ, ตณฺจฺจํ^{๖๕๒} ตํ จจํ, ตณฺจฺจติ ตํ จจติ,
 ตณฺตโนติ ตํ ตโนติ, ตณฺถิโร ตํ ธิโร, ตณฺทานํ ตํ ทานํ, ตณฺธนํ ตํ
 ธนํ, ตณฺนิจฺจตํ ตํ นิจฺจตํ, ตมฺปตฺโต ตํ ปตฺโต, ตมฺผลํ ตํ ผลํ,
 เตสฺมโฬเต เตสํ โฬเต, สมฺภูโต^{๖๕๓} สํภูโต, ตมฺมิตตํ ตํ มิตตํ, กิงฺกโต
 กิํ กโต, ทาทุจฺจโต ทาทุํ จจโตติอาทิสฺส วิกปฺเปน.

๖๔๙ ที.ม.อ. (บาลี) ๒/๒๔๐/๒๒๓.

๖๕๐ พ.พ. (บาลี) ๒๕/๖/๔.

๖๕๑ พ.อ.ป. (บาลี) ๓๓/๔๐๑/๓๙๗.

๖๕๒ อ.พ.ญ. (บาลี) ๒๒/๕๗/๖๗.

๖๕๓ ที.ล.อ. (บาลี) ๑/๘๕/๑๑๑.

(วคฺคนฺตาเทโส) อ.การอาเทศเป็นพยัญชนะที่สุตวรฺรค (โหติ)
 ย่อมมี วิกปฺเปน โดยไม่แน่นอน เอวมาทีสุ ในอุทาหรณ์ทั้งหลาย
 เป็นต้นอย่างนี้ อิติ ว่า

ตงฺกโรติ	=	ตํ กโรติ
ตงฺขณํ	=	ตํ ขณํ
สงฺคโห	=	สํ คโห
ตงฺฆตํ	=	ตํ ฆตํ
ธมฺมภจเร	=	ธมฺมํ จเร
ตณฺณนํ	=	ตํ ณฺณํ
ตณฺชาตํ	=	ตํ ชาตํ
ตณฺณวณํ	=	ตํ วนํ
ตณฺจํ	=	ตํ จํ
ตณฺจาทิ	=	ตํ จาทิ
ตณฺตโนติ	=	ตํ ตโนติ
ตณฺธิรํ	=	ตํ ธิรํ
ตณฺทานํ	=	ตํ ทานํ
ตณฺชนํ	=	ตํ ชนํ
ตณฺนิจฺจุตํ	=	ตํ นิจฺจุตํ
ตมฺปตฺโต	=	ตํ ปตฺโต
ตมฺผลํ	=	ตํ ผลํ
เตสมฺโพโธ	=	เตสํ โพโธ
สมฺภูโต	=	สํ ภูโต
ตมฺมิตตํ	=	ตํ มิตตํ

กิงกโต = กิ กโต

ทาตุคโต = ทาตุ คโต

อิธ น ภวติ, น ตํ กम्मํ กตํ สาธุ,^{๖๕๔} สรรณํ คจฺจามิ.^{๖๕๕}

(วคฺคฺนตาเทโส) อ.การอาเทศเป็นพยัญชนะที่สุตวรรค น ภวติ ย่อมไม่มี อิธ ในอุทาหรณ์ทั้งหลายเหล่านี้ น ตํ กम्मํ กตํ สาธุ, สรรณํ คจฺจามิ (อิจฺจาทีสุ) เป็นต้นว่า “น ตํ กम्मํ กตํ สาธุ, สรรณํ คจฺจามิ”

สติ โจปริ วาคคฺคหณ เวชณนฺตเร วา อิธ วาคคฺคหณกรณมตฺถนฺตรวินฺยาปนตฺถํ, เตน นิคฺคหิตสฺส สํอุปสคฺค-ปุมฺนตสฺส เล ลกาโร. ยถา ปฏิสฺสลิโน ปฏิสฺสลิโน,^{๖๕๖} เอวํ ปฏิสฺสลาโน,^{๖๕๗} สลลภขณา,^{๖๕๘} สเลลฺลโ, ^{๖๕๙} สลลาโป,^{๖๖๐} ปุฬิงคํ ปุฬิงคํ.^{๖๖๑}

จ กิ วาคคฺคหณ ครั้นเมื่อวาคคฺคหณ อุปริ ในสูตรเบื้องต้น (ปโร วา สโร) วา หรือ เวชณนฺตเร ครั้นเมื่อวิธีอย่างอื่น สติ มีอยู่, วาคคฺคหณกรณํ อ.การใส่ไว้ซึ่งวาคคฺคหณ อิธ ในสูตรนี้ อตฺถนฺตรวินฺยาปนตฺถํ เพื่อให้รู้ซึ่งเนื้อความอย่างอื่น. เตน เพราะเหตุนี้แล ในเพราะ ล อักษร ลกาโร อ.การอาเทศเป็น ล อักษร นิคฺคหิตสฺส แห่งนิคฺคหิต สํอุปสคฺค-ปุมฺนตสฺส อันอยู่ที่สุด ของ สํ อุปสัค และ ปุม คัพฺพ (โหติ) ย่อมมี. ยถา อุทาหรณ์

ปฏิสฺสลิโน = ปฏิสฺส ลีโน

๖๕๔ ส.ส. (บาลี) ๑๕/๑๐๓/๖๘.

๖๕๖ ส.ส. (บาลี) ๑๕/๑๗๘/๑๗๘.

๖๕๘ อภ.สง. (บาลี) ๓๔/๑๖/๒๔.

๖๖๐ ที.สี.อ. (บาลี) ๑/๒๙๐/๒๔๙.

๖๕๕ วิ.ม. (บาลี) ๔/๒๗/๒๒.

๖๕๗ อง.ทสก. (บาลี) ๒๔/๘๗/๑๓๔.

๖๕๙ ม.ม. (บาลี) ๑๒/๘๓/๕๖.

๖๖๑ พ.ป.อ. (บาลี) ๒/๑๔๐/๖๖.

เอวํ อย่างนั้นเหมือนกัน

ปฏิสลลาโน	=	ปฏิสฺ ลานโน
สลลฺลขณา	=	สํ ลกขณา
สลเลโ	=	สํ เลโ
สลลาโป	=	สํ ลาโป
ปุลลิ่งค์	=	ปุํ ลิ่งค์

ปจฺจตฺตํ เอว, ตํ เอว, ตณฺหิ ตสฺส, เอวณฺหิ โว อิตฺติ :
“วา”ติ อธิกาโร.

อิธ ในอุทาหรณ์ทั้งหลายเหล่านี้ อิติ คือ “ปจฺจตฺตํ เอว,
ตํ เอว, ตํ หิ ตสฺส, เอวํ หิ โว”

วาติ (ปทํ) อ.บพวํ “วา” อธิกาโร ตามไปไกล

๕๐. เอเท ณิ.

เอเท ในเพราะ เอ และ ห ข้างหลัง นิคฺคหิตํ อ.นิคฺคหิต
(ปบุโปติ) ย่อมถึง ณิ ซึ่งความเป็น ณ วา บ้าง

เอการหการ ปเร นิคฺคหิตํ โห ฌการํ ปบุโปติ วา, เอกาเร
ณาเทสสฺส ทวิภาโว.

ปจฺจตฺตณฺเวย^{๖๖๒} ปจฺจตฺตํ เอว, ตณฺเวยว^{๖๖๓} ตํ เอว,
ตณฺหิ^{๖๖๔} ตสฺส ตณฺหิ ตสฺส, เอวณฺหิ^{๖๖๕} โว เอวณฺหิ โว.

เอการหการ ปเร ในเพราะ เอ อักษรและ ห อักษรข้างหลัง
นิคฺคหิตํ อ.นิคฺคหิตแล ปบุโปติ ย่อมถึง ฌการํ ซึ่งความเป็น
ณ อักษร วา บ้าง. เอกาเร ในเพราะ เอ อักษร ทวิภาโว อ.ความ

๖๖๒ อง.ปญฺจก. (บาลี) ๒๒/๒๗/๒๐.

๖๖๔ ม.มฺ. (บาลี) ๑๒/๓๐/๑๘.

๖๖๓ อภิ.ก. (บาลี) ๓๗/๒๘๘/๑๑๖.

๖๖๕ ส.น. (บาลี) ๑๖/๑๘๔/๒๓๐.

เป็นทวารวาระ **ภาทิสฺส** แห่ง **ญ อาทิส (โหติ)** ย่อมมี.
(ยถา อุทาหรณ์) :

ปจฺจตฺตณฺเณว	=	ปจฺจตฺตํ เอว
ตณฺเณว	=	ตํ เอว
ตณฺหิ ตสฺส	=	ตํ หิ ตสฺส
เอวณฺหิ โว	=	เอวํ หิ โว

วตฺถุติวิภาสตฺตา **วาสทฺทสฺส** **เอว-หิ**นิปาทโต **อณฺณตณฺ**
น **โหติ**, ยถา **เอวเมตํ**,^{๖๖๖} **เอวํ** **โหติ**.

ภาทิสฺ อ.การอาทิสเป็น **ญ อณฺณตณฺ** ในเพราะอักษร
เหล่านี้ **เอวหิ**นิปาทโต จาก **เอว** และ **หิ** นิบาต **น โหติ**
ย่อมไม่มี **วตฺถุติวิภาสตฺตา** เพราะความกล่าวกำหนดไว้ **วาสทฺทสฺส**
แห่งวาทัพพ. **ยถา อุทาหรณ์** : **เอวเมตํ**, **เอวํ** **โหติ**.

สํโยโค, **สํโยชนํ**, **สํยโต**, **สํยาจิกาย**, **ยํ ยเทว**, **อานนฺตริกํ**
ยมาหุ **อิตฺธิ** : “**ณ**”มิตติ **วตฺตเต**.

อิธ ในอุทาหรณ์ทั้งหลายเหล่านี้ **อิตฺธิ** คือ “**สํโยโค**, **สํโยชนํ**,
สํยโต, **สํยาจิกาย**, **ยํ ยเทว**, **อานนฺตริกํ** ยมาหุ”

ณมิตติ (ปทํ) อ.บทว่า “**ณ**” **วตฺตเต** ย่อมตามไป

๕๑. ส เย จ.

เย ในเพราะ **ย** ข้างหลัง **นิคฺคหิตํ** **อ.นิคฺคหิต** **สห (ยกาเรน)**
กับด้วยนิमितคือ **ย** อักษร (**ปบฺโปติ**) ย่อมถึง (**ณ**) ซึ่งความเป็น **ญ**
จ บ้าง

^{๖๖๖} พ.ศ. (บาลี) ๒๕/๑๑๒๒/๕๔๘.

นิคคหิตํ โข ยกาเร ปเร สห ยกาเรน ฌการํ ปปโปติ วา,
ฌาเทสสส ทวิตตํ.

สญโณโค สโยโค,^{๖๖๗} สญโณชนํ สโยชนํ,^{๖๖๘} สญญโต สยโต,^{๖๖๙}
สญญาจิกายํ สยาจิกาย,^{๖๗๐} ยญญเทว ยํ ยเทว,^{๖๗๑} อานนตริกญญมาหุ^{๖๗๒}
อานนตริกํ ยมาหุ.

ยกาเร ปเร ในเพราะ ย อักษรข้างหลัง นิคคหิตํ โข
อ.นิคคหิต สห ยกาเรน พร้อมด้วย ย อักษร ปปโปติ ย่อมถึง
ฌการํ ซึ่งความเป็น ญ อักษร วา บ้าง. ทวิตตํ อ.ความเป็น
เทวภาวะ ฌาเทสสส แห่ง ญ อาเทส (โหติ) ย่อมมี. (ยถา
อุทาหรณ์) :

สญโณโค	=	สํ โยโค
สญโณชนํ	=	สํ โยชนํ
สญญโต	=	สํ ยโต
สญญาจิกาย	=	สํ ยาจิกาย
ยญญเทว	=	ยํ ยเทว
อานนตริกญญมาหุ	=	อานนตริกํ ยมาหุ

वासप्तसप्त वृत्तिविवास्तदाव स्पर्शनतो जसप्तनमयकारप्रदो
ज निकคहिता ओणत्तु न โหति. यथा ऐतं योचनं, तं यानं,^{๖๗๓}
सरणिं यन्ति.^{๖๗๔}

๖๖๗ ขุ.ป. (บาลี) ๓๑/๑๒๙/๑๔๖.

๖๖๘ ขุ.วิ. (บาลี) ๒๖/๔๘๕/๒๐๘.

๖๗๑ ที.สี. (บาลี) ๙/๒๓๙/๗๙.

๖๗๒ ขุ.อป. (บาลี) ๓๒/๑๖๗/๔๙๑.

๖๖๘ ขุ.อิตติ. (บาลี) ๒๕/๔๗/๒๖๙.

๖๗๐ วิมหา.อ. (บาลี) ๒/๓๕๕/๖๔.

๖๗๑ ขุ.ขุ. (บาลี) ๒๕/๕/๖.

๖๗๔ ขุ.ธ. (บาลี) ๒๕/๑๘๘/๕๐.

วตถุวิภาสดาว เพราะความเป็นตัวกล่าวกำหนดนั้นเพียว
 วาสทตส แห่งวาศัพท (วาทะ) อ.การอาเทศเป็น ณ น โหติ
 ย่อมไม่มี อณตถ ในอักษรอื่น นิคคหิตา จากนิคหิต สंपทตโต
 จ อันเป็นที่สุดของ ส อุปสัคด้วย สัพพนามยการปโต จ อันอยู่
 หลังจาก ย สัพพนามด้วย. ยถา อุทาหรณ์ เอตํ โยชนํ, ตํ ยานํ,
 สรณํ ยนติ

เอตถ จ “สห เย จา”ติ วตตพเพ “ส เย จา”ติ วจนโต
 สุตตนเตสุ สุขุจจารณตถมกขโรโลโปปิตี ทฎฐพพํ, เตน ปฎิสงขาย
 โยนิโส ปฎิสงขา โยนิโส,^{๖๗๕} สยํ อภิญญา สจฉิกตวา^{๖๗๖}
 สยํ อภิญญา สจฉิกตวา, ปรีเยสนาย ปรีเยสนาติอาทิ สีขณติ.

จ อนึ่ง เอตถ ในสูตรนี้ สห เย จาติ (วจน) ครั้นเมื่อ
 คำว่า “สห เย จ” (กจายเนน) อันอาจารย์กจายนะ วตตพเพ
 ควรกล่าว (วิธาน) อ.วิธี (โสตุขเนน) อันนักศึกษา ทฎฐพพํ
 ควรทราบ อิติ ว่า อกขโรโลโป แม้ อ.การลบซึ่งอักษร (โหติ)
 ย่อมมี สุขุจจารณตถํ เพื่อการสวดสะดวง สุตตนเตสุ ใน
 พระพุทพจน์ทั้งหลาย ส เย จาติ วจนโต เพราะคำว่า “ส เย
 จ”. เตน เพราะเหตุนี้ ปฎิสงขาย โยนิโส ปฎิสงขา โยนิโส,
 สยํ อภิญญา สจฉิกตวา สยํ อภิญญา สจฉิกตวา, ปรีเยสนาย
 ปรีเยสนาติอาทิ อุทาหรณ์เป็นต้นว่า “ปฎิสงขาย โยนิโส ปฎิสงขา
 โยนิโส, ... ปรีเยสนาย ปรีเยสนา” สีขณติ ย่อมสำเร็จ

๖๗๕ ม.ม. (บาลี) ๑๒/๒๒/๑๓.

๖๗๖ วิ.ม. (บาลี) ๑/๑/๑.

ปฏิสงขาย โยนิโส = ปฏิสงขา โยนิโส

สยํ อภิณณาย สจฉิกตฺวา = สยํ อภิณณา สจฉิกตฺวา

ปริเยสนาย = ปริเยสนา

ตํ อหํ พุริมิ, ยํ อาหุ, ธนํ เอว, กิํ เอตํ, นิินทิตุํ อรหติ,
ยํ อนิจจํ, ตํ อนตฺตา, เอตํ อโวจ, เอตํ เอว อิจฺจตฺร.

อตร ในอุททาหรณ์ทั้งหลายเหล่านี้ อิติ คือ “ตํ อหํ พุริมิ,
ยํ อาหุ, ธนํ เอว, กิํ เอตํ, นิินทิตุํ อรหติ, ยํ อนิจจํ, ตํ อนตฺตา,
เอตํ อโวจ, เอตํ เอว”

๕๒. มทา สเร.

สเร ในเพราะสระข้างหลัง มทา อ.การอาเทศเป็น ม และ
ท ทั้งหลาย (นิคคหิตสฺส) แห่งนิกหิต (โหนติ) ย่อมมี วา บ้าง

นิคคหิตสฺส โข สเร ปเร มการทการาเทศา โหนติ วา.

สเร ปเร ในเพราะสระข้างหลัง มการทการาเทศา อ.การ
อาเทศเป็น ม อักษร และ ท อักษรทั้งหลาย นิคคหิตสฺส โข แห่ง
นิกหิต โหนติ ย่อมมี วา บ้าง

เอตถ จ วาสททาธิการสฺส ววตฺถิตวิภาสตฺตา ทกาโร
ยเตตสททโต ปรสฺเสว.

ตมหํ พุริมิ,^{๖๗๗} ยมาหุ,^{๖๗๘} ธนเมว,^{๖๗๙} กิเมตํ,^{๖๘๐}
นิินทิตุมรหติ,^{๖๘๑} ยทนิจจํ,^{๖๘๒} ตทนต์ตา,^{๖๘๓} เอตทโวจ, เอตทเวว.^{๖๘๔}

๖๗๗ พ.ธ. (บาลี) ๒๕/๓๘๕/๘๔.

๖๗๙ พ.วิ. (บาลี) ๒๖/๓๐๐/๑๘๕.

๖๘๑ อง.จตุกก. (บาลี) ๒๑/๖/๙.

๖๘๓ ส.ข. (บาลี) ๑๗/๔๕/๓๗.

๖๗๘ พ.ม. (บาลี) ๒๙/๑๐๒/๒๑๘.

๖๘๐ ส.ข. (บาลี) ๑๗/๘๙/๑๐๓.

๖๘๒ ส.ข. (บาลี) ๑๗/๔๕/๓๗.

๖๘๔ ส.นิ. (บาลี) ๑๖/๗๔/๑๒๙.

จ อนึ่ง เอตถ ในสูตรนี้ ทกาโร อ.การอาเทศเป็น ท
 นิคคหิตสส แห่งนิคหิต ปรสเสว อันอยู่ข้างหลัง ยเตตสททโต
 จาก ย ต เอต ศัพท์ (โหติ) ย่อมมี ววตถิตวิภาสตุตา เพราะ
 ความเป็นตัวกล่าวกำหนด วาสททาทิการสส แห่งวาศัพท์ที่ตามมา.
 (ยถา อุทาหรณ์) :

ตมห์ พุรัมมิ	=	ต๋ อห์ พุรัมมิ
ยมาหุ	=	ย๋ อาหุ
ธนเมว	=	ธน์ เอว
กิเมตํ	=	กี้ เอตํ
นินทิตุมรหติ	=	นินทิตุํ อรหติ
ยทนิจจํ	=	ย๋ อนิจจํ
ตทนต์ตา	=	ต๋ อนตฺตา
เอตทโวจ	=	เอตํ โอวจ
เอตเทว	=	เอตํ เอว

วาติ กี้. ต๋ อห์,^{๖๘๕} เอตํ เอว, อกโกจฉิ มํ อวธิ มํ.^{๖๘๖}

วาติ (ปทํ) อ.บทว่า “วา” กี้ มีประโยชน์อะไร.
 (อาเทศนิเสธนตุถํ มีประโยชน์ต่อการห้ามซึ่งการอาเทศบ้าง
 ยถา อุทาหรณ์คือ). ต๋ อห์, เอตํ เอว, อกโกจฉิ มํ อวธิ มํ.

เอตถ จ “มทา”ติ โยควิภาเคน พยฺยชเนปิ วา มกาโร.
 เตน “พุทฺธมฺ สรณมฺ คจฺฉามิ”ติอาทิ^{๖๘๗} สิชฺชนติ.

จ อนึ่ง พยฺยชเนปิ แม้ในเพราะพยัญชนะ มกาโร
 อ.การอาเทศเป็น ม (โหติ) ย่อมมี วา บ้าง มทาติ โยควิภาเคน

๖๘๕ พุ.สุ. (บาลี) ๒๕/๓๕๒/๔๐๐.

๖๘๖ วิ.ม. (บาลี) ๕/๔๖๔/๒๔๖.

๖๘๗ วิ.ม.อ. (บาลี) ๓/๒๓.

ด้วยการแบ่งสูตรว่า “มทา” เอตถ ในสูตรนี้. เตน เพราะเหตุนั้น
พุทธม สรณม คจฉามีติอาทิ อุทาหรณ์เป็นต้นว่า “พุทธม
สรณม คจฉามี” สิบขุณฺติ ย่อมสำเร็จ

ตาสํ อหํ สนฺติเก, วิหฺนุํ อคฺคํ, ตสฺส อทาสี อหํ อิตฺธิ :
“สเร”ติ วตฺตเต.

อิธ ในอุทาหรณ์ทั้งหลายเหล่านี้ อิติ คือ “ตาสํ อหํ
สนฺติเก, วิหฺนุํ อคฺคํ, ตสฺส อทาสี อหํ”

สเรติ (ปทํ) อ.บพวว่า “สเร” วตฺตเต ย่อมตามไป

๕๓. กวจิ โลปี.

สเร ในเพราะสระข้างหลัง นิคคหิตํ นิคหิต (ปปฺโปติ)
ย่อมถึง โลปี ซึ่งการลบ กวจิ บ้าง

นิคคหิตํ โข สเร ปเร โลปี ปปฺโปติ กวจิ ฉนฺทานุรฺกฺขณ
สุขุจจารณฺภูจฺจาเน. ปุพฺพสฺสรโลปี, ปฺรสฺส อสฺสโยคนฺตสฺส ทิโฆ.
ตาสาหํ สนฺติเก,^{๖๘๘} วิหฺนุณฺคฺคํ, ตสฺส อทาสาหํ, ตถาคตาทํ,
เอวาทํ,^{๖๘๙} กฺยาหํ.^{๖๙๐}

สเร ปเร ในเพราะสระข้างหลัง นิคคหิตํ โข อ.นิคหิต
ปปฺโปติ ย่อมถึง โลปี ซึ่งการลบ ฉนฺทานุรฺกฺขณ ในที่ต้องการ
รักษาดันท์ สุขุจจารณฺภูจฺจาเน และในที่สวดให้สะดวง กวจิ บ้าง.
ปุพฺพสฺสรโลปี อ.การลบสระตัวหน้า (โหติ) ย่อมมี. ทิโฆ
อ.ความเป็นที่มะ ปฺรสฺส แห่งสระตัวหลัง อสฺสโยคนฺตสฺส อันไม่มี
พยัญชนะสังโยคอยู่ที่สุด (โหติ) ย่อมมี. (ยถา อุทาหรณ์) :

๖๘๘ วิ.ภิกขุณี. (บาลี) ๓/๗๐๙/๓๕.

๖๘๙ ข.อุป. (บาลี) ๓๓/๑๙/๒๗.

๖๙๐ วิ.จ. (บาลี) ๗/๒๖๕/๒๗.

ตาสาหิ สนฺติเก	=	ตาสํ อหิ สนฺติเก
วิทฺฐนคฺคํ	=	วิทฺฐนํ อคฺคํ
ตสฺส อทาสาหิ	=	ตสฺส อทาสี อหิ
ตถาคตาหิ	=	ตถาคตํ อหิ
เอวาทิ	=	เอวํ อหิ
กฺยาหิ	=	กํ อหิ

กฺวจิตฺติ กิ. เอวมสฺส,^{๖๙๑} กิหม.

กฺวจิตฺติ (ปทํ) อ.บพวํ “กฺวจิ” ก็ มีประโยชน์อะไร.
(โลปนนิสเรณตฺถํ มีประโยชน์ต่อการห้ามซึ่งการลบบ้าง ยถา
อุทาหรณ์คือ) เอวมสฺส, กิหม

อริยสจฺจานํ ทสฺสนํ, เอตํ พุทฺธานํ สาสนํ, สํรตฺโต, สํราโค,
สํรมฺโโก, อวิสํหาโร, จิรํ ปวาสี, คนฺตุํ กาโม, คนฺตุํ มโน อิตฺติ :
“กฺวจิ โลปน”ติ วตฺตเต.

อิธ ในอุทาหรณ์ทั้งหลายเหล่านี้ อิตฺติ คือ “อริยสจฺจานํ
ทสฺสนํ, เอตํ พุทฺธานํ สาสนํ, สํรตฺโต, สํราโค, สํรมฺโโก, อวิสํหาโร,
จิรํ ปวาสี, คนฺตุํ กาโม, คนฺตุํ มโน”

กฺวจิ โลปนติ (สฺสฺตตํ) อ.สฺสฺตรวํ “กฺวจิ โลป” วตฺตเต
ย้อมตามไป

๕๔. พยฺยณฺชน จ.

พยฺยณฺชน ในเพราะพยัญชนะข้างหลัง จ ด้วย นิคฺคหิตํ
อ.นิคฺคหิต (ปบฺปิโปติ) ย้อมถึง โลป ซึ่งการลบ กฺวจิ บ้าง

^{๖๙๑} วิมฺหา. (บาลี) ๔/๖๕/๕๘.

นิคคหิตโต โข พยัญชนเ จ ปเร โลป ปโปติ กวจิ
 ฉนทานุรุษณาทิมหิ. รการทการเรสุ อุปสคคณตสส ทีโฆ.
 อริยสจจัน ทสสนิ,^{๖๙๒} เอตํ พุทธาน สาสนิ,^{๖๙๓} สารตโต,^{๖๙๔}
 สาราโค,^{๖๙๕} สารมโ,^{๖๙๖} อวิสาหาโร,^{๖๙๗} จิรปปวาสี.^{๖๙๘}
 ทวิตตํ. คนตุกาโม,^{๖๙๙} คนตุมโน.

พยัญชนเ จ ปเร และในพระพยัญชนะข้างหลัง นิคคหิตโต
 อ.นิคคหิต ปโปติ ย่อมถึง โลป ซึ่งการลบ ฉนทานุรุษณาทิมหิ
 ในที่ที่ต้องการรักษาฉันท์เป็นต้น กวจิ บ้าง. รการทการเรสุ ในเพราะ
 ร อักษร และ ห อักษรทั้งหลาย ทีโฆ อ.ความเป็นที่ชนะ
 อุปสคคณตสส แห่งสระอันอยู่สุดท้ายของอุปสัค (โทติ) ย่อมมี.
 (ยถา อุทาหรณ์) :

อริยสจจัน ทสสนิ	=	อริยสจจัน ทสสนิ
เอตํ พุทธาน สาสนิ	=	เอตํ พุทธานิ สาสนิ
สารตโต	=	สัรตโต
สาราโค	=	สัราโค
สารมโ	=	สัรมโ
อวิสาหาโร	=	อวิสัหาโร
จิรปปวาสี	=	จิรํ ปวาสี

ทวิตตํ อ.ความเป็นทวิภาวะ (โทติ) ย่อมมี.

คนตุกาโม	=	คนตุํ กาโม
คนตุมโน	=	คนตุํ มโน

๖๙๒ ขุ.ข. (บาลี) ๒๕/๑๑/๔.

๖๙๔ วิมพา. (บาลี) ๑/๖๗/๔๕.

๖๙๖ ขุ.ม. (บาลี) ๒๙/๕/๑๐.

๖๙๘ ขุ.ธ. (บาลี) ๒๕/๑๒๙/๕๕.

๖๙๓ ขุ.ธ. (บาลี) ๒๕/๑๘๓/๔๔.

๖๙๕ อภิ.วิ. (บาลี) ๓๕/๒๖๕/๑๘๓.

๖๙๗ อภิ.สง. (บาลี) ๓๔/๑๑/๒๓.

๖๙๙ วิมพา. (บาลี) ๒/๖๔๙/๙๔.

กวจิตี กี่. เอต มงคลมุตตม.^{๗๐๐}

กวจิตี (ปท) อ.บพว่า “กวจิ” ก็ มีประโยชน์อะไร.
(โลปนีสถนตถ์ มีประโยชน์ต่อการห้ามซึ่งการลบข้าง ยถา
อุททาหรณ์คือ) เอต มงคลมุตตม

กต อิติ, ก็ อิติ, อภินนทุ อิติ, อุตตตต อิว, จก ก อิว,
กลี อิทานิ, ก็ อิทานิ, ตว อสิ, อิท อปิ, อุตตริ อปิ, ทาตุ อปิ,
สทิส เอว อิตธี : “นิคคหิตมทา, โลปน”ติ จ วตตเต.

อิธ ในอุททาหรณ์ทั้งหลายเหล่านี้ อิติ คือ “กต อิติ, ก็ อิติ,
อภินนทุ อิติ, อุตตตต อิว, จก ก อิว, กลี อิว, หล อิทานิ,
ก็ อิทานิ, ตว อสิ, อิท อปิ, อุตตริ อปิ, ทาตุ อปิ, สทิส เอว”

นิคคหิตมทา, โลปนติ จ (ปท) อ.บพว่า “นิคคหิตมทา”
และ “โลปน” วตตเต ย่อมตามไป

๕๕. ปโร วา สโร.

ปโร สโร อ.สธะที่อยู่ข้างหลัง นิคคหิตมทา จากนิคคหิต
(ปปโปติ) ย่อมถึง (โลปน) ซึ่งการลบ วา บ้าง

นิคคหิตมทา ปโร สโร โลปน ปปปโปติ วา. นิคคหิตตส
วคฺคนตตต.

กตฺนติ,^{๗๐๑} กิณฺติ,^{๗๐๒} อภินนทฺนติ,^{๗๐๓} อุตตตตฺว, จก กว,^{๗๐๔}
กลีว,^{๗๐๕} หลนทานิ,^{๗๐๖} กิณทานิ,^{๗๐๗} ตวฺลสิ,^{๗๐๘} อิทมปิ,^{๗๐๙}

๗๐๐ ขุ.ขุ. (บาลี) ๒๕/๑๒/๔.

๗๐๑ วิ.ม. (บาลี) ๔/๖๖/๖๒.

๗๐๒ ขุ.ชา.นวก. (บาลี) ๒๗/๓/๑๙๖.

๗๐๓ วิ.มทา. (บาลี) ๔/๗/๗.

๗๐๔ ขุ.ชา.ม. (บาลี) ๒๗/๘๕/๒๒๓.

๗๐๑ วิ.จ. (บาลี) ๖/๑๙๓/๒๒๗.

๗๐๒ ที.สี. (บาลี) ๙/๑๔๔/๔๖.

๗๐๓ ขุ.ธ. (บาลี) ๒๕/๒๕๒/๖๐.

๗๐๔ วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๒๙/๑๔๐.

๗๐๕ ที.สี. (บาลี) ๙/๒๒๗/๗๕.

อุตฺตริมปิ,^{๗๑๐} ทาตุมปิ,^{๗๑๑} สทิสํว.

ปโร สโร อ.สระที่อยู่ข้างหลัง นิคคหิตมหา จากนิคหิต
ปปโปติ ย่อมถึง โลป ซึ่งการลบ วา บ้าง. วคฺคนตตฺตํ
อ.ความเป็นแห่งพยัญชนะที่สุตวรค นิคคหิตสฺส แห่งนิคหิต
(โหติ) ย่อมมี. (ยถา อุทาหรณ์) :

กตฺนติ	=	กตํ อิติ
กินฺติ	=	กํ อิติ
อภินนฺทฺนติ	=	อภินนฺทํ อิติ
อุตฺตตฺตํ	=	อุตฺตตํ อิว
จกฺกํ	=	จกฺกํ อิว
กลินฺทานิ	=	กลี อิทานิ
กินฺทานิ	=	กํ อิทานิ
ตฺวํ	=	ตวํ อสิ
อิทมปิ	=	อิทํ อปิ
อุตฺตริมปิ	=	อุตฺตริ อปิ
ทาตุมปิ	=	ทาตุํ อปิ
สทิสํ	=	สทิสํ เอว

วาติ กิ. กตํ อิติ, กิมิติ, ทาตุมปิ, สามํ เอว.

วาติ (ปทํ) อ.บทว่า “วา” ก็ มีประโยชน์อะไร.
(โลปนิเสธนตฺถํ มีประโยชน์ต่อการห้ามซึ่งการลบบ้าง ยถา
อุทาหรณ์คือ) กตํ อิติ, กิมิติ, ทาตุมปิ, สามํ เอว

อยมปิ วาสททสส วตถิตวิภาสตุตา อิตีวิทานิสีเปวาทิโต
อณฺณตถ น โหติ. ยถา อหิ เอตถ, เอตํ อโหสิ.

อยมปิ (โลโป) อ.การลบแม่นี้ **อณฺณตถ** ในสระตัวอื่น
อิตีวิทานิสีเปวาทิโต จาก อิติ อิว อิทานิ อสิ อปิ เอว เป็นต้น
น โหติ ย่อมไม่มี **วตถิตวิภาสตุตา** เพราะความเป็นตัวกล่าว
กำหนด **वासททสส** แห่งวาศัพท์. ยถา อุทาหรณ์ : อหิ เอตถ,
เอตํ อโหสิ.

เอวํ อสส เต อาสวา, ปุप्ผิ อสสา อุปฺปชฺชติ อิตฺธิ.
สเร ปเร ลุตเต วิปริณาเมน “ปรสฺมี, สเร, ลุตเต”ติ จ วตฺเต.

อิธ ในอุทาหรณ์ทั้งหลายเหล่านี้ **อิติ** คือ “เอวํ อสส เต
อาสวา, ปุप्ผิ อสสา อุปฺปชฺชติ”

สเร ปเร ครั้นเมื่อสระข้างหลัง **ลุตเต** ถูกลบแล้ว
ปรสฺมี สเร ลุตเตติ จ (ปท) อ.บทว่า “ปรสฺมี” “สเร”
และ “ลุตเต” **วตฺเต** ย่อมตามไป **วิปริณาเมน** โดยการเปลี่ยน
วิภัตติ

๕๖. พยฺยชโน จ วิสณฺโณโค.

ปรสฺมี สเร ครั้นเมื่อสระข้างหลัง **นิคฺคหิตฺมา** จากนิคฺค
ลุตเต ถูกลบแล้ว **พยฺยชโน** อ.พยัญชนะสังโยค **วิสณฺโณโค**
เป็นพยัญชนะอันปราศจากสังโยค (**โหติ**) ย่อมเป็น **จ** ด้วย

นิคฺคหิตฺมา ปรสฺมี สเร ลุตเต พยฺยชโน สณฺโณโค เจ,
วิสณฺโณโค โหติติ สยฺยเคกเทสสส ปุริมพยฺยชนสส โลโป.

ปรสฺมี สเร ครั้นเมื่อสระข้างหลัง **นิคฺคหิตฺมา** จากนิคฺค
ลุตเต ถูกลบแล้ว **เจ** หากว่า **พยฺยชโน สณฺโณโค** อ.พยัญชนะ

สังโยค (อตฺถิ) มีอยู่, (โส) พยัญชนะสังโยคนั้น วิสณฺโณโคว
เป็นพยัญชนะอันปราศจากสังโยคนั้นเทียว โหติ ย่อมเป็น. อิติ
เพราะเหตุนั้น โลโป อ.การลบ ปุริมพยัญชนสฺส แห่งพยัญชนะ
ตัวหน้า สยิเคกเทศสฺส อันเป็นส่วนหนึ่งของสังโยค (โหติ) ย่อมมี.

ทวิณฺณํ พยัญชนานเมกตร จิตฺติ สณฺโณโค, อธิ ปน สยฺชชิตฺติ
สณฺโณโค, ปุริโม วณฺโณ, วิคโต สณฺโณโค อสฺสาติ วิสณฺโณโค,
ปโร. เอวํ ส เต อาสวา,^{๗๑๒} ปุพฺผสา อุปฺปชฺชติ.^{๗๑๓}

จิตฺติ อ.การตั้งอยู่ เอกตร ในสระเดียวกัน ทวิณฺณํ พยัญชนานํ
ของพยัญชนะทั้งหลาย ๒ ตัว สณฺโณโค ชื่อว่าสยฺชชิตฺติ. ปน
อนึ่ง อธิ ในสูตรนี้ (พยัญชน) อ.พยัญชนะ สยฺชชิตฺติ ย่อมประกอบ
อิตฺติ เพราะฉะนั้น สณฺโณโค ชื่อว่าสยฺชชิตฺติ ปุริโม วณฺโณ ได้แก่
อักษรตัวหน้า, สณฺโณโค อ.สังโยค อสฺส ของพยัญชนะนั้น วิคโต
ไม่มีแล้ว อิตฺติ เพราะเหตุนี้ วิสณฺโณโค ชื่อว่า พยัญชนะ
อันปราศจากสังโยค, ปโร ได้แก่ อักษรตัวหลัง. (ยถา อุทาหรณํ) :

เอวํ ส เต อาสวา = เอวํ อสฺส เต อาสวา

ปุพฺผสา อุปฺปชฺชติ = ปุพฺผ อสฺสา อุปฺปชฺชติ

ลุตฺเตติ กิ. เอวมสฺส.

ลุตฺเตติ (ปทํ) อ.บทว่า “ลุตฺเต” ก็ มีประโยชน์อะไร.
(วิสณฺโณคนิสเรณตํ) มีประโยชน์ต่อการห้ามซึ่งความเป็นวิสังโยค
ปราโลเป ในที่ไม่มีการลบซึ่งสระหลัง ยถา อุทาหรณํคือ) เอวมสฺส

จสทฺเทน ตินฺณํ พยัญชนานํ สรฺูปสยฺโยคปิ วิสณฺโณโค โหติ.
ยถา อคฺยาการํ,^{๗๑๔} วุตฺตยสฺส.

๗๑๒ ม.ม. (บาลี) ๑๒/๒๒/๑๓.

๗๑๓ วิ.ม.หา. (บาลี) ๑/๓๖/๒๒.

๗๑๔ วิ.ม.หา. (บาลี) ๒/๓๒๖/๒๗๐.

สรูปสโยโคปิ แม้อ.สังโยคที่มีรูปเหมือนกัน **ติณฺณํ พยฺยชนานํ** แห่งพยัญชนะทั้งหลาย ๓ ตัว **วิสณฺโณโค** เป็นพยัญชนะอันปราศจากสังโยค **โหติ** ย่อมเป็น **จสทฺเทน** ด้วย จ ศัพท์ **ยถา** อุทาหรณ์ :

อคุยาการํ = อคฺคิ อการํ

วุตฺตยสส = วุตฺติ อสส

จกฺขุ อุทปาติ, อว สีโร, ยาว จิธ ภิกฺขเว, อณฺ ญฺลานิ, ต สมฺปยุตฺตา อิตฺติ. “สเร, อาคโม, กฺวจิ, พยฺยชนเ”ติ จ วตฺตเต.

อิธ ในอุทาหรณ์ทั้งหลายเหล่านี้ **อิตฺติ** คือ “จกฺขุ อุทปาติ, อว สีโร, ยาว จิธ ภิกฺขเว, อณฺ ญฺลานิ, ต สมฺปยุตฺตา”

สเร, อาคโม, กฺวจิ, พยฺยชนเติ จ (ปทํ) อ.บทว่า “สเร”
“อาคโม” “กฺวจิ” และ “พยฺยชนเ” **วตฺตเต** ย่อมตามไป

๕๗. นิคฺคหิตถฺยจ.

(สเร วา) ในเพราะสระก็ดี (พยฺยชนเ วา) ในเพราะพยัญชนะก็ดี **นิคฺคหิตํ จ** อ.นิคฺคหิตด้วย **อาคโม** เป็นอาคม (โหติ) ย่อมเป็น **กฺวจิ** บ้าง

นิคฺคหิตถฺยจ อาคโม โหติ สเร วา พยฺยชนเ วา กฺวจิ
สุขุจจารณฺภูจฺาเน. นิคฺคหิตสฺส รสฺसानุคตตฺตา รสฺสโตเยวายํ. จกฺขุ
อุทปาติ,^{๗๑๕} อวสีโร,^{๗๑๖} ยาวณฺจิธ ภิกฺขเว,^{๗๑๗} อณฺญฺลานิ,^{๗๑๘}
ตสมฺปยุตฺตา, เอวํ ตงฺขณเ, ตสฺสกาโว.

๗๑๕ วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๕/๑๔

๗๑๗ ส.นิ. (บาลี) ๑๖/๑๒๕/๑๗๓.

๗๑๖ พ.ชา.เอกาทสก. (บาลี) ๒๗/๓๓/๒๔๒.

๗๑๘ พ.ธ. (บาลี) ๒๕/๒๖๕/๖๒.

สเร วา ในเพราะสระกัฏฐิ พยัญชนะ วา ในเพราะพยัญชนะ
กัฏฐิ นิคคหิตํ จ อ.นิคคหิตด้วย อาคโม เป็นอาคม โหติ ย่อมลง
สุขจุจารณญฺจาเน ในที่สวดต้องการให้สะดวก ภาวจิ บ้าง. อยู่
อ.นิคคหิตอาคมนี้ (โหติ) ย่อมลง รสสโตเยว หลังจากรัสสสระเท่านั้น
รสฺสานุกตตฺตา เพราะความเป็นอักษรตามหลังรัสสสระ นิคคหิตสฺส
แห่งนิคคหิต. (ยถา อุทาหรณ์) :

จกขุ อุทปาติ	= จกขุ อุทปาติ
อวสิโร	= อว สิโร
ยาวณฺจิช ภิภฺชเว	= ยาว จิช ภิภฺชเว
อณฺณฺณฺณฺณ	= อณฺ ญฺณฺณ
ตฺสมปฺยตฺตา	= ต สมปฺยตฺตา

เอวํ อย่างนั้นเหมือนกัน

ตฺชชเณ	= ต ชชเณ
ตฺสภาวโ	= ต สภาวโ

ภาวจิตฺติ กิ. น หิ เอเตหิ,^{๗๑๙} อธิ เจว.^{๗๒๐}

ภาวจิตฺติ (ปทํ) อ.บทว่า “ภาวจิ” ก็ มีประโยชน์อะไร.
(นิคคหิตาคมนิสฺเรณตฺถํ มีประโยชน์ต่อการห้ามซึ่งการลงนิคคหิต
อาคมบ้าง ยถา อุทาหรณ์คือ) น หิ เอเตหิ, อธิ เจว.

เอวํ วุตเต, ตํ สาธุ, เอกํ สมยํ ภควา, อคฺคิวิ สฺนธมฺ อิติธ
โลปาเทสการิเย สมปตฺเต เยภฺยเยน ตทปวาทตฺตมาห.

อธิ ในอุทาหรณ์ทั้งหลายเหล่านี้ อติ คือ “เอวํ วุตเต,
ตํ สาธุ, เอกํ สมยํ ภควา, อคฺคิวิ สฺนธมฺ” โลปาเทสการิเย

ครั้งเมื่อวิธีการลบและการอาเทศ สมฺปตฺเต ไกลเข้ามาแล้ว (กจฺจายโน) อ.พระอาจารย์กจฺจายนนะ อาห กล่าวแล้ว (อํ พยณฺชน นิคฺคหิตฺตํ สุตฺตํ) ซึ่งสูตรว่า “อํ พยณฺชน นิคฺคหิตํ” ตทปวาทตฺถํ เพื่อห้ามซึ่งการลบและการอาเทศนั้น เยภฺยเยน โดยส่วนมาก

๕๘. อํ พยณฺชน นิคฺคหิตํ.

พยณฺชน ในเพราะพยัญชนะข้างหลัง นิคฺคหิตํ อ.นิคฺคหิต อํ เป็น อํ (โหติ) ย่อมเป็น

นิคฺคหิตํ โห พยณฺชน ปเร อํอิตฺติ โหติ.

พยณฺชน ปเร ในเพราะพยัญชนะข้างหลัง นิคฺคหิตํ โห อ.นิคฺคหิตแล อํอิตฺติ เป็น อํ โหติ ย่อมเป็น

อกาโร อจฺจารณตฺถโร, “สรโลโป”ติอาทินา ปุพฺพสฺสรโลโป วา. เหวํ วุตฺเต,^{๗๒๑} ตํ สาธุ, เอกํ สมยํ ภควา,^{๗๒๒} อคฺคิวั สนฺธมฺ. ^{๗๒๓}

อกาโร อ.อ อักษร อจฺจารณตฺถโร มีประโยชน์ต่อการสวด ออกเสียง. ปุพฺพสฺสรโลโป อ.การลบซึ่งสระตัวหน้า (โหติ) ย่อมมี วา บ้าง สรโลโปติอาทินา ด้วยสูตรว่า “สรโลโป” เป็นต้น. (ยถา อุทาหรณ์) :

เอวํ วุตฺเต	=	เอวํ วุตฺเต
ตํ สาธุ	=	ตํ สาธุ
เอกํ สมยํ ภควา	=	เอกํ สมยํ ภควา
อคฺคิวั สนฺธมฺ	=	อคฺคิวั สนฺธมฺ

๗๒๑ วิมฺหา. (บาลี) ๑/๑๕/๗.

๗๒๒ ม.ม. (บาลี) ๑๒/๑/๑.

๗๒๓ พุ.ชา.เอกก. (บาลี) ๒๗/๔/๒.

อิธ อวุตตวิเสสานมปิ วุตตนยาติเทศตมตติเทศมาห.

(กจจายโน) อ.พระอาจารย์กจจายนะ อาห จะกล่าว
อติเทส ซึ่งอติเทสสูตร **วุตตนยาติเทศต** เพื่อชี้แจงซึ่งนัยตามที่
 ได้กล่าวไว้แล้ว **อวุตตวิเสสานมปิ (ปทาน)** แห่งบททั้งหลายแม้มี
 วิธีต่างกันอันยังไม่ได้กล่าวไว้ **อิธ** ในสนธิภังค์นี้

๕๙. อนุปทิจ्ञานํ วุตตโยคโต.

ลิตฺติ อ.การสำเร็จรูป **อนุปทิจ्ञานํ (ปทาน)** แห่งบททั้งหลาย
 ที่ยังไม่ได้แสดงไว้ (**โสตฺขเนน**) อันนักศึกษา **เวทิตพฺพา** พึงทราบ
วุตตโยคโต ตามนัยที่ได้กล่าวไว้แล้ว

เย **อิธ** **อมฺเหติ** **วิเสสโต** น **อุปทิจ्ञา** **อุปสคฺคณิปาตาทโย,**
เตสํ **วุตตโยคโต** **วุตตนเยน** **สรสนฺธาทีสุ** **วุตตนยานุสาเรน** **รูปลิตฺติ**
เวทิตพฺพา.

เย **อุปสคฺคณิปาตาทโย (สทฺทา)** อ.ศัพท์ทั้งหลายมีอุปสัค
 และนิบาตเป็นต้นเหล่าใด **อมฺเหติ** อันเราทั้งหลาย น **อุปทิจ्ञา**
 ยังไม่ได้แสดงไว้แล้ว **วิเสสโต** โดยพิเศษ **อิธ** ในสนธิภังค์นี้,
รูปลิตฺติ อ.วิธีการสำเร็จรูป **เตสํ** ของศัพท์ทั้งหลายเหล่านั้น
 (**โสตฺขเนน**) อันนักศึกษา **เวทิตพฺพา** พึงทราบ **วุตตโยคโต** **วุตตนเยน**
 ตามนัยที่ได้กล่าวไว้แล้ว **วุตตนยานุสาเรน** คือตามทำนองของนัย
 ที่ได้กล่าวไว้แล้ว **สรสนฺธาทีสุ** ในสนธิทั้งหลายมีสรสนธิเป็นต้น

เตน “**โท ฐสฺส จา**”ติ **สุตฺเต** **จสทฺเทน** **ปริยาทีนํ**
ร-ท-นาทิวณฺณสฺส **วิปริยโย** **ยวาทิธิ,** **ยถา** **ปริยฺยาทาสี**
ปปริยฺยาทาสี,^{๗๒๔} **อริยสฺส** **อียริสฺส,** **พหฺวาพาโธ** **พฺวาพาพาโธ,**

^{๗๒๔} ที.ม. (บาลี) ๑๐/๒๙๖/๑๙๐.

น อภิเนยฺย อนภิเนยฺย.^{๗๒๕}

เตน เพราะเหตุนี้ วิปริยโย อ.การกลับหน้ากลับหลัง
รหนาทิวณฺณสฺส แห่ง ร ห น อักษรเป็นต้น ปริยาทีนํ ของศัพท์
ทั้งหลายมี ปริ เป็นต้น ยวาทิหิ กับอักษรทั้งหลายมี ย ว เป็นต้น
(โหติ) ย่อมมี จสทุเทน ด้วย จ ศัพท์ โท ธสฺส จาติ สุตเต ใน
สูตรว่า “โท ธสฺส จ”. ยถา อุทาหรณ์ :

ปริยฺยทาหาสิ	=	ปฺยริยฺยทาหาสิ
อริยสฺส	=	อยิริยสฺส
พหฺวาพาโร	=	พวฺหาพาโร
น อภิเนยฺย	=	อนภิเนยฺย

“ตํ อิมินาปิ ชานาถา”ติ เอตถ “ปโร วา สโร”ติ สเร
ลุตเต “ตตฺราราโร”ติ โยควิภาเคน อกาโร นิคฺคหิตสฺส ทกาโร,
ตทมินาปิ ชานาถ^{๗๒๖} อิจจาติ.

ตํ อิมินาปิ ชานาถาติ เอตถ ในอุทาหรณ์นี้ว่า “ตํ อิมินาปิ
ชานาถ” สเร ครั้นเมื่อสระ ลุตเต อันนักษิณาลบแล้ว ปโร วา สโรติ
ด้วยสูตรว่า “ปโร วา สโร”, อกาโร อ.อักษรราก (โหติ) ย่อมลง
ตตฺราราโรติ โยควิภาเคน ด้วยการแบ่งสูตรว่า “ตตฺราราโร”, ทกาโร
อ.การอาเทศเป็น ท นิคฺคหิตสฺส แห่งนิคหิต (โหติ) ย่อมมี. ตทมินาปิ
ชานาถ (=ตํ อิมินาปิ ชานาถ) อิจจาติ ดังนี้ เป็นต้น

อิติ นิคฺคหิตสนธิวิธานํ นิฉฺฐิตํ.

นิคฺคหิตสนธิวิธานํ อ.วิธีต่อนิคหิตสนธิ นิฉฺฐิตํ จบแล้ว
อิติ ด้วยประการฉะนี้

สญญาวีธานํ สรสนธิ สนฺธิ
 นิเสธนํ พยญชนสนธิ สนฺธิ
 โย นิคคหิตสฺส จ สนฺธิกปฺเป
 สุนิจฺฉโย โสปี มเยตถ วุตฺโต.

สญญาวีธานํ อ.สญญาวีธานํ สรสนธิ อ.สรสนธิ นิเสธนํ
 สนฺธิ อ.นิเสธสนธิ (ปกตีสนฺธิ) พยญชนสนธิ อ.พยญชนสนธิ
 โย สนฺธิ และ อ.สนธิใด นิคคหิตสฺส ของนิคคหิต (อตฺถิ) มีอยู่,
 โสปี อ.สนธิทั้ง ๕ นั้น สุนิจฺฉโย อันมีวินิจฉัยดี มยา อันข้าพเจ้า
 วุตฺโต กล่าวไว้แล้ว เอตถ ในสนธิกัณฑ์นี้

อิติ ปทฺรุปสฺสทฺธิยํ สนฺธิกณฺโฑ ปจฺโม.

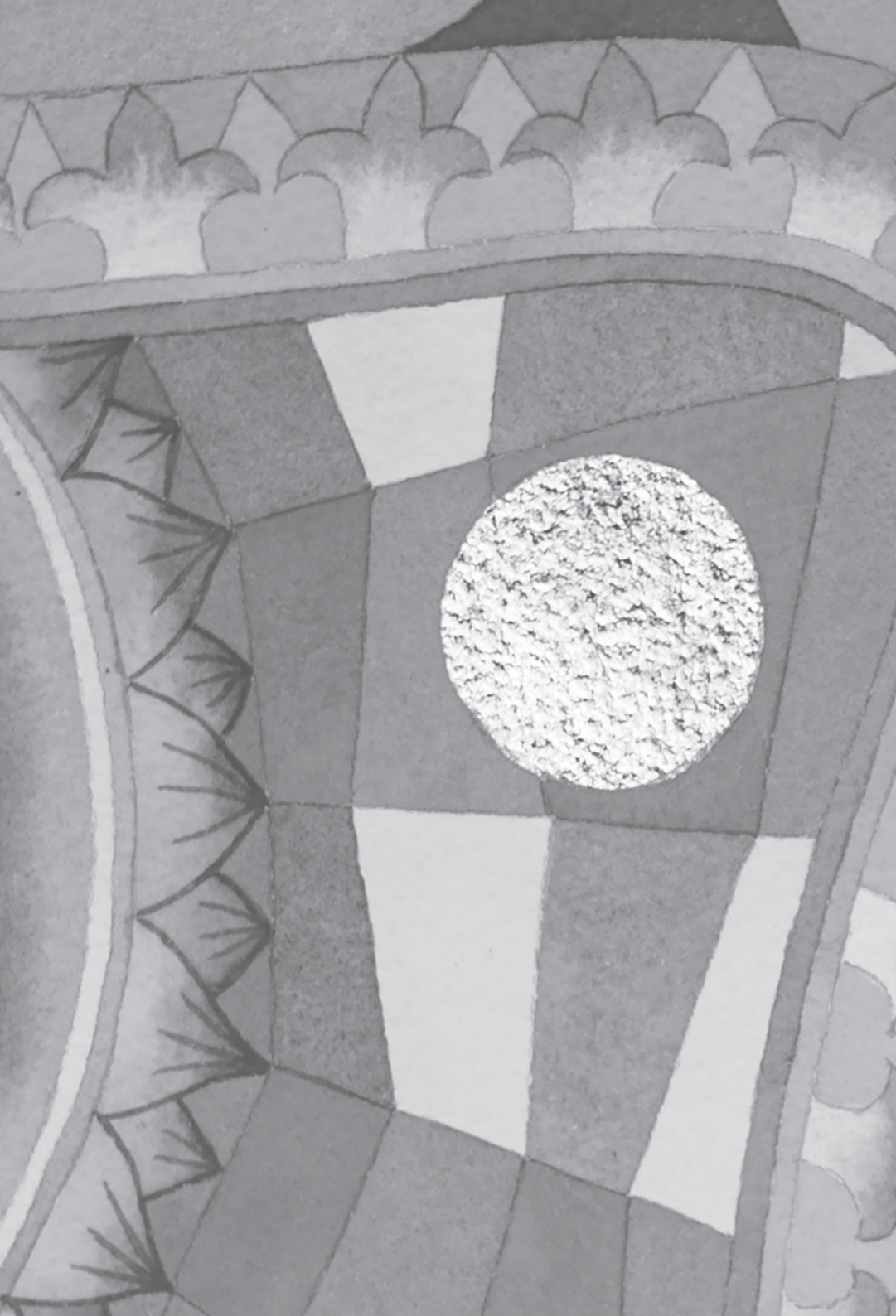
ปจฺโม สนฺธิกณฺโฑ อ.สนธิกัณฑ์ที่ ๑

ปทฺรุปสฺสทฺธิยํ ในคัมภีร์ปทฺรุปสฺสทฺธิ
 (โหติ) ย่อมมี อิติ ด้วยประการฉะนี้

บรรณานุกรม

- มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๐๐.
- _____. อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
โรงพิมพ์วิญญูญาณ, ๒๕๓๓.
- _____. ปกรณ์วิเสส ฉบับมหาจุฬาฯ. กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์วิญญูญาณ, ๒๕๓๖.
- พระพุทธรูปยี่สิบเอ็ดพระองค์. ปทฐปฐิทธิ. ชมรมนิรุตติศึกษา วัดมหาธาตุยุวราช
รังสฤษฎ์ คณะ ๒๕ จัดทำ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสภา,
๒๕๔๓.
- พระราชรัตนโมลี (สมศักดิ์ อุปสโม). ปทฐปฐิทธิ แปลโดยพยัญชนะ.
กรุงเทพมหานคร : หจก.ประยูรสาส์นการพิมพ์, ๒๕๖๓.
- กลุ่มศึกษานิรุตติศาสตร์. คัมภีร์ปทฐปฐิทธิแปลและอธิบาย เล่ม ๑.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อุษาการพิมพ์, ๒๕๓๖.
- พระคันธสาราภิวังศ์. ปทฐปฐิทธิมัญชลี เล่ม ๑. กรุงเทพมหานคร :
หจก.ไทยรายวันการพิมพ์, ๒๕๔๗.
- พระมหาธิติพงษ์ อุตตมปญโญ. รูปฐิทธิทีปนี เล่ม ๑ สนธิกัณฑ์.
นนทบุรี : สหมิตรพรินต์แอนด์พับลิชชิง จำกัด, ๒๕๕๘.
- พระมหาสมปอง มุทิโต. คัมภีร์ปทฐปฐิทธิแปล สัททตถนัยและ
โวหารตถนัย สนธิกัณฑ์. เอกสารไฟล์ pdf, ยังไม่พิมพ์เป็น
เล่มหนังสือ.
- พระมหาชณฺ์นิตินันท์ คุณสวโร (พันธุ์วรพล). “คัมภีร์กัจจายนไวยากรณ์:
การแปล และวิเคราะห์สนธิกัณฑ์”. ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎี
บัณฑิต. สาขาบาลีพุทธศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๖.

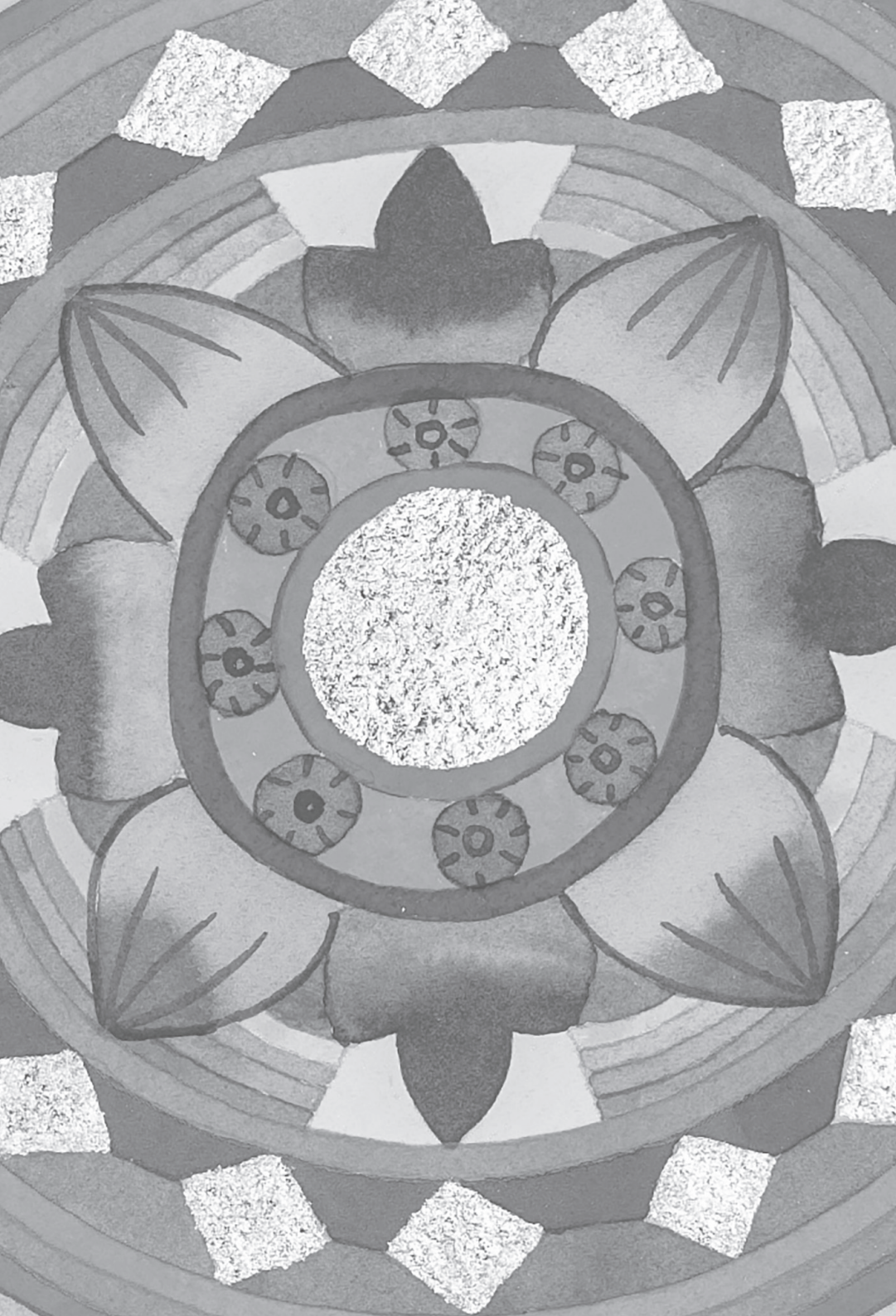
ท่านที่สนใจหนังสือและคำบรรยายของ ดร.สุกัร ทุมทอง สามารถดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้ใน www.ajsupee.com และสามารถติดต่อได้ ดังนี้

(๑) ขอรับได้ฟรี ผ่านระบบขอรับหนังสือออนไลน์ จาก เว็บไซต์ ajsupee.com ขอรับหนังสือได้ครั้งละ ๕ เล่ม และ mp3 ครั้งละ ๘ แผ่น โดยการเลือกหนังสือ หรือ ซีดี ที่ต้องการ ผ่านระบบขอรับหนังสือออนไลน์ ยืนยัน และ กรอกชื่อที่อยู่ผู้รับ ในระบบ สามารถตรวจสอบสถานะการส่งได้

(๒) ขอรับได้ฟรีทางไปรษณีย์ ขอรับหนังสือได้ครั้งละ ๕ เล่ม และ mp3 ครั้งละ ๘ แผ่น ส่งชื่อ ที่อยู่ของผู้รับ, ชื่อหนังสือ, mp3, DVD ที่ต้องการไปที่ suriyan2t@gmail.com หรือทาง Line ID : [ajsupee.com](https://www.line.me/ajsupee.com) ติดต่อสอบถามรายละเอียด คุณสุริยัน โทร. ๐๘๐-๕๕๓-๕๕๕๓

(๓) ติดต่อขอรับที่ชมรมจริยธรรม ตึกประสาทวิทยาช้น ๒ โรงพยาบาลศรีธัญญา อ.เมือง จ.นนทบุรี โทร. ๐๒-๙๖๘-๙๙๕๔ ติดต่อคุณสุคนธ์

(๔) ติดต่อขอรายละเอียดได้จาก ชมรมกัลยาณธรรม <http://www.kanlayanatam.com>

ประวัติ

ดร.สุเกียรติ์ กุมทอง

วันเดือนปีเกิด

๑๓ พฤษภาคม ๒๕๑๕

บ้านหนองฮะ ต.หนองฮะ อ.สำโรงทาบ จ.สุรินทร์

การศึกษา

- ปริญญาเอก พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- ปริญญาโท พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- ปริญญาตรี วิศวกรรมศาสตรบัณฑิต สาขาวิศวกรรมไฟฟ้า มหาวิทยาลัยขอนแก่น
- เปรียญธรรม ๔ ประโยค หลักสูตรบาลีสนามหลวง
- ประกาศนียบัตรบาลีใหญ่ชั้นนักศึกษา วัดท่ามะโอ จ.ลำปาง

งานปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๘)

- กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิวิทยาลัยสงฆ์บาฬีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม
- ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา สาขาบาลีพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม
- อาจารย์ประจำหลักสูตรปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอก สาขาบาลีพุทธศาสตร์ สาขาพระไตรปิฎกศึกษา และสาขาวิปัสสนาภาวนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส จ.นครปฐม
- ที่ปรึกษายุวพุทธิกสมาคมแห่งประเทศไทย พระบรมราชูปถัมภ์
- วิปัสสนาจารย์ยุวพุทธิกสมาคมแห่งประเทศไทย พระบรมราชูปถัมภ์
- บรรยายธรรมตามสถานที่ต่าง ๆ ทั้งในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด
- สอนปฏิบัติธรรมตามสถานที่ต่าง ๆ ทั้งในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด
- เผยแพร่ธรรมทางเว็บไซต์ <http://www.ajsupee.com> และ <https://supee.net>
- เผยแพร่ธรรมทาง Youtube <https://www.youtube.com/user/ajsupee>
- เผยแพร่ธรรมทาง Facebook <https://www.facebook.com/Ajsupee>
- เผยแพร่ธรรมทาง TikTok https://www.tiktok.com/@supee_thumthong

ลิงก์เกี่ยวกับคัมภีร์ปทรูปสิทธิ

YouTube

<https://www.youtube.com/playlist?list=PLaMOWXwMzW9oUwMwL2lQla1wSeO87SM2L>

คิวอาร์โค้ด YouTube

Website

<http://www.ajsupee.com/showbooks>

คิวอาร์โค้ด Website

รายชื่อผู้ร่วมบริจาค

ลำดับ	ชื่อ-นามสกุล	จำนวนเงิน
๑	ผู้เข้าปฏิบัติยุวพุทธฯ ศูนย์ ๒ วันที่ ๒๕-๓๑ พ.ค. ๖๗	๘,๕๙๐
๒	คุณแม่ณทวรีร์ คุณอรภาณีย์ คงสุวรรณ คุณพรชนก สัตยาประเสริฐ	๓,๐๐๐
๓	คุณอนงค์นาฏ ศรีวิหก	๒,๐๐๐
๔	ผู้เข้าปฏิบัติวัดวังหิน พิษณุโลก วันที่ ๒๗-๒๙ ก.ค. ๖๗	๕,๓๒๐
๕	ผู้เข้าปฏิบัติยุวพุทธฯ ศูนย์ ๑ วันที่ ๗-๑๑ ส.ค. ๖๗	๓,๗๕๐
๖	คุณณิตา พุ่มพฤษ์	๕๐๐
๗	คุณอัญชลี วัชรพงษ์วินิจ	๓๐๐
๘	คุณกมลวรรณ คุณปัญญาปรีส คุณเอกอนันท์ บุรีสมบัติ และครอบครัว	๕,๐๐๐
๙	คุณสุริยาดี เดชสงัจรัส คุณสุรินทร์ วงศ์พัฒนสวัสดิ์	๑,๐๐๐
๑๐	คุณสุชาดา เดชสงัจรัส	๒๐๐
๑๑	คุณวีรนนท์ โอปิลันทพงษ์	๙,๐๐๐
๑๒	คุณธำปณีย์ จ่างตระกูล	๕๐๐
๑๒	พระครูปลัดภูมิพา ปัญญาโร	๑๐,๕๐๐
๑๔	คุณณิชาภา ทิพยภานุภาพ	๑,๐๐๐

ลำดับ	ชื่อ-นามสกุล	จำนวนเงิน
๑๕	คุณชัยวัฒน์ อภิวันทนา	๑๐,๐๐๐
๑๖	คุณปริญญ์ คุณปราชญ์ ด.ญ.ชญาภา ศรีบุศกรณ์	๑๐,๐๐๐
๑๗	คุณวิศาล เอกวานิช	๑๐,๐๐๐
๑๘	คุณสันติ เตชอัครกุล	๑๐,๐๐๐
๑๙	ทุนอุดหนุนการวิจัย สกสว. ประจำปี ๒๕๖๗	๕๐,๐๐๐
ยอดรวม		๑๓๐,๖๖๐

ISBN 978-616-619-878-2

9

786166

198782